

לקט ופרט

חלק רביעי
השלמה ל"נר למשיחי"
ש"ח שביבים • "עלי הגזון"

הרב טוביה בלוי
ה'תשע"ט

לקט זפרט

חלק רביעי

השלמה ל"נדר למשיח" - הערות וביאורים נוספים בתניא קדישא
ש"ח שביבים - עובדות, "זוארטים", פנינים וזכרונות
"עלי הגיון" - אוסף של מאמרי עיון ומחשבה שפורסמו בכמות שונות

הרב טוביה בלזי
ה'תשע"ט

עימוד ועיצוב:

טל: +972 (0)8-8502771
www.chazak.co.il
office@chazak.co.il

חזק והצצה לאור בנימי

ב"ה

הקדמה

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לנישואי נכדנו החתן היקר הת' הרב מנחם בן ציון שי' בן הרה"ג הרה"ח הרב אליהו שי' וילהלם, מנהל ישיבת "אהלי תמימים" כפר חב"ד (בן מחותננו, איש האשכולות, הגה"ח רבי מנחם בן ציון וילהלם זצ"ל, שהחתן יבלחט"א נקרא על שמו), ורעייתו בתנו הרבנית מרת שיינא ציפורה תחי', עב"ג היקרה הכלה מרת חיה מושקא תחי' בת הרה"ג הרה"ח הרב שלמה הלוי שי' סגל, ר"מ בישיבת "תומכי תמימים – ליובאוויטש" מגדל העמק ושליח כ"ק אדמו"ר זי"ע בקריית טבעון, ורעייתו הרבנית מרת חנה רוזא תחי'.

לכבוד השמחה הנני מתכבד להגיש לידידי היקרים חלק רביעי של "לקט ופרט" (החלק הראשון יצא לאור לקראת הכנסי לגבורות לאוי"ט ביום ט"ז אייר תשע"ו, החלק השני יצא לאור לקראת נישואי נכדנו שי' בחודש סיון תשע"ז והחלק השלישי יצא לאור לקראת נישואי נכדתנו תחי' בחודש סיון תשע"ח).

החוברת המוגשת היא במתכונת דומה לחלקים הראשונים, והיא כוללת:
א. הערות נוספות לתניא קדישא, נוסף על ההערות הכלולות בספרי "נר למשיח" (במהדורה הרביעית) שיצא לאור בשנת תשע"ז, ובחלק השני והשלישי של "לקט ופרט".

ב. ש"ח שביבים: עובדות, ווארטים, פנינים, זכרונות.

[המספר 308 הוא בגימטריא של "וילהלם-סגל מזל טוב"].

ג. עלי הגיון: אוסף של מאמרי עיון ומחשבה שפורסמו בבמות שונות.

*

שמחתנו מהולה בעצב על פטירת אחי, כביר הפעלים, הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ע"ה, בן זקוניהם של הורינו הרה"ג רבי ברוך יהודה ומרת רחל טעמרל זצ"ל, שהיה מראשי בוני ממלכת חב"ד בארץ הקודש.

לזכרו נכלל במדור "עלי הגיון" מאמר שכתבתי בקשר אליו וכן במדור "שביבים" נכללים מספר ענינים השייכים לדמותו המיוחדת.

מרגלא בפומיה דאבינו זצ"ל בשם אביו, זקננו, הר"מ זצ"ל: על מאמר חז"ל "כל הרודף אחר הכבוד – הכבוד בורח ממנו, וכל הבורח מן הכבוד

– הכבוד רודף אחריו” מקשים העולם: והרי בין אם הכבוד בורח מן האדם ובין אם האדם בורח מן הכבוד – אין זה משיג את זה, ואם כן מה ההבדל ביניהם? והתשובה היא: לאחר מיתה, שאז נעצר האדם ממרוצתו, הרי אם רודף אחר הכבוד היה – לא הצליח להשיג את הכבוד שברח ממנו, אך אם בורח היה מן הכבוד – משיגו אז הכבוד הרודף אחריו...

אבא היה מסיים: נתקיימה בו באבי (הר”מ זצ”ל) אימרתו. כל ימיו ברח מן הכבוד והכבוד השיגו לאחר פטירתו... דבר זה התאים גם לאבי זצ”ל עצמו.

אף באחינו, רבי יוסף ישראל ע”ה, התקיימה אימרה זו. בימי חייו לא היה שום פרסום לפעולותיו הכבירות בהפצת היהדות ובהפצת המעיינות בכל קצווי תבל ולהתקשרותו העצומה לכ”ק אדמו”ר זי”ע כפי שהתגלו עתה, לאחר פטירתו, בקנה מדה בלתי צפוי ובלתי מצוי.

*

חובה נעימה לי להודות מקרב לב לנכדיי היקרים, ברוכי הכשרון והידע, הרה”ח ר’ משה לוי יצחק שי’ לאופר, נו”נ בישיבת “תורת אמת – חב”ד ליובאוויטש” (בן חתננו הרה”ג הרה”ח הרב מרדכי מנשה שי’ לאופר), על הכנת החוברת לדפוס, ובמיוחד על ה”שביבים”, אותם העלה על הכתב על פי מה ששמע ממני, והרה”ח ר’ לוי יצחק שי’ שפרינגר, שליח הרבי ביישוב “צור יגאל” (חתן חתננו הרה”ג הרה”ח הרב מרדכי מנשה שי’ לאופר), שהעלה על הכתב את ההערות על התניא על פי מה ששמע ממני. וכן להרה”ח ר’ ברוך שי’ בלוי (בן בננו הרה”ג הרה”ח ר’ יעקב מאיר שי’) ולהרה”ח ר’ שלום דובער שי’ בלוי (בן בננו הרה”ג הרה”ח ר’ פרץ אוריאל שי’) על עזרתם בכתיבת והגהת ה”שביבים”. ברוכים יהיו!

*

תקוותי ותפלתי שכל האמור יתרום להפצת מעיינות החסידות אשר תזרו ותחיש את גאולתנו השלמה על ידי משיח צדקנו.

הרב טוביה בלוי

כ”ף מרחשוון, תשע”ט
יום הולדת הקנ”ח של כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב נ”ע

תוכן העניינים

נד למשיח ז

ספר של בינונים ח

אגרת התשובה יב

אגרת הקודש יג

ש"ח שביבים נא

עלי הגיון קצט

"נר למשיחי"

חלק ד

הערות וביאורים נוספים

בתניא קדישא

ספר של בינונים

פרק ל"ז

פרק לו

ידועים דיוקי כ"ק אדמו"ר זי"ע בקשר שבין מספר הפרק לתוכן המבואר בפרק! לפי זה אפשר לומר גם לגבי פרק זה – פרק ל"ז: נושאו של הפרק הוא, שתכלית בריאת העולמות היא שיאיר אור א"ס במקום החושך והס"א, וענין זה מתאים לגימטריא ל"ז:

נרות החנוכה, מספרם ל"ז², ותפקידם הוא להאיר את מקום החושך (שלכן גם מקום הנחתם הוא בפתח ביתו מבחוץ³).

כן – ל"ז בגימטריא "אלה", המורה על גילוי אלקות בחושך (הלשונית "זה" ו"אלה" מורים שניהם על גילוי, אך בלשון "אלה" הדגש הוא על גילוי האור במקום החושך, שכן, "אלה" הוא לשון רבים, המורה על הקליפות, הדברים שכביכול נפרדים מאלוקות ולא בטלים לאחדותו, כמו שכתוב בתניא⁴: "וז"ש בעושו לשון רבים שהוא עוה"ז הגשמי המלא קליפות וס"א שנק' רשות הרבים וטורי דפרודא").

1. ראה – לדוגמא – לקו"ש ח"ט עמ' 156 הערה 23, שאהבת ישראל היא הלב של תורת החסידות, ולכן ענינה מבואר בפרק לב שבתניא.
2. כלומר, הסך-הכל של מספר הנרות שמדליקים בכל ימי החנוכה. לקוטי לוי יצחק אגרות ע' תיז.
3. ראה ספר המאמרים תרע"ט עמ' קמח, ובדרושי חסידות רבים לחג החנוכה.
4. סוף פרק ל"ג.

ראה גם שיחת ש"פ בשלח, י"א שבט תשמ"ה⁵, כי: א. ל"ו בגימטריא "אלה", ומבואר בלקו"ת ש"אלה" הוא לשון גילוי. ב. מספר ל"ו הוא מספר נרות חנוכה, ונרות חנוכה ענינם להאיר.

יש להוסיף, שכיון שבשבת בראשית לא שקעה השמש – שימשה האורה ל"ו שעות ברציפות, כאמור במדרש⁷ ובתלמוד ירושלמי⁸.

עוד יש לפרש, לאור האמור, את הפסוק⁹ "מי חכם וישמר אלה, ויתבוננו חסדי ה'":

בפרק מ"ג מבאר רבנו את מאמר חז"ל "איזהו חכם הרואה את הנולד"¹⁰ – "פיו שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו ית". והנה, התהוות העולם היא ממדת חסדו של הקב"ה, כמבואר בשער היחוד והאמונה¹¹. אם כן, ה"חכם", ה"מתבונן בחסדי ה'" – כלומר מתבונן בהתהוות מאין ליש, רואה את חסדו של הקב"ה בבריאת העולם מאין ליש – הוא שומר "אלה", את ענין ההתגלות שבבריאה (כנ"ל ש"אלה" (36) רומז להתגלות אלקית, תוכן פרק ל"ו). ואולי יש לפרש "שומר" ("וישמר אלה") – ממתין ומצפה (כפירוש רש"י בפרשת וישב¹²). כלומר: אף שהוא עצמו רואה כבר עכשיו "כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו ית", אך כל עוד בכללות העולם אין מאיר אלקות בגילוי, הרי מזה מוכח שגם הגילוי שמאיר אצלו הוא גילוי מוגבל¹³. ולכן הוא נשבר ונדכה¹⁴, ו"ממתין ומצפה" ל"אלה" (ל"ו) = להתגלות אור א"ס המלאה במקום החושך והס"א, בימות המשיח (תוכנו של פרק ל"ו).

5. תורת מנחם התוועדויות תשמ"ה, חלק ב' ע' 4-1123.

6. פקודי דף ד, ג.

7. בראשית רבה פרשה יא, ב.

8. ברכות פרק ח' הלכה ה'.

9. תהלים קז, מג.

10. תמיד לב, א.

11. פרק ד'.

12. לו, יא.

13. מאמר ד"ה ואתה תצוה תשמ"א סעיף ט (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ע' מ).

14. שם.

פרק מ"ז

ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דווקא .
 מפני שהן דבר אחד ממש .

מעניין ששילוב זה קיים גם במצות תפלין, שהפרשיות שבתפלין כוללות שני תכנים מרכזיים: "יחוד שמו ויציאת מצרים" (כפי שנפסק להלכה¹⁵, שבשעת הנחת תפלין יש לכוון ש"צונו הקב"ה לכתוב ד' פרשיות אלו שיש בהן יחוד שמו ויציאת מצרים"). פרשת "שמע" – יחוד שמו, ופרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" עוסקות ביציאת מצרים.

לפי המבואר בתניא כאן מובן: "מפני שהן דבר אחד ממש" – תוכנה של יציאת מצרים היא יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף, מטומאת וגלות הסטרא אחרא. כאשר האדם "משתחרר" מהסטרא אחרא, או-אז הוא מתבטל ומתחבר אל יחוד ה'.

*

בסיום פרשת "קדש" נאמר "ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים", וכן "והיה כי יביאך" נאמר "בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים". לפי הבנת מהותה של יציאת מצרים כמבואר בתניא, מובן מדוע נדרש דווקא חוזק יד. ההתגברות על הסטרא אחרא והיצר הרע, כל זמן שהם עדיין בתוקפם (משא"כ אצל הצדיקים), נעשית בדרך של מלחמה¹⁶ וגבורה¹⁷.

[וראה אגרת הקדש סימן כ"ב: "להתחזק מאד בכל עוז ותעצומות נגד כל מונע מבית ומחוז ביד חזקה כמשמעו"].

לפי זה יובן דבר נוסף: חלק גדול מהפסוקים בשירת הים עוסקים במפלתם של המצרים וטביעתם בים סוף. ואילו הצד החיובי, הצלת בני ישראל משעבוד וגלות – כמעט ולא מוזכר! דבר זה מעורר פליאה. כיצד עשו ישראל את הטפל, לכאורה, לעיקר, ומדוע לא התמקדו בהודאתם בעיקר, בהצלתם הם?!

15. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן כ"ה סעיף י"א. סדור אדמו"ר הזקן הלכות תפלין.

16. ראה פרק ט'. תחילת פרק ט"ו. תחילת פרק כ"ו.

17. ראה פרק י"ב: להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאווה תאוה. פרק י"ד: להתגבר ולהסיח דעתו. ועוד.

אלא שביציאת מצרים מטומאת וגלות הסטרא אחרא העיקר הוא אכן להביס לחלוטין את המנגד. כל זמן שהסט"א לא התבטל לגמרי, הרי הוא "דרך משל כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו"¹⁸, וההודאה אינה שלימה. עיקר השירה הוא על איבוד המצרים (הסט"א) – כיון שזו היא הגאולה השלימה ליהודי.

וראה עוד בפרק ל"א ובביאורנו ב"נר למשיחי" שם.

אגרת התשובה

פרק ב'

אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו
לגמרי . . . אמנם שיהיה לרצון לפני ה' ומרוצה
וחביב לפניו ית' כקודם החטא

לעצם ההנחה כי ישנם שלבים בכפרה – כלומר, תיתכן כפרה ומחילה
”לגמרי” אך עדיין אינו במצב של ”לרצון לפני ה'” – יש לציין מקור
ברש”י על התורה:

ברש”י¹⁹ אודות שלוש הפעמים שעלה משה להר ארבעים יום: ”באותה
עליה [השנייה] נתעכבתי ארבעים יום, נמצאו פְּלִים בכ”ט באב . . . בו ביום
נתרצה הקב”ה לישראל . . . עשה עוד מ' יום נמצאו כלים ביום הכפורים,
בו ביום נתרצה הקב”ה לישראל בשמחה . . . ברצון שלם . . . מה הראשונים
ברצון אף האחרונים ברצון, אמור מעתה אמצעיים היו בכעס”.

הרי שבעליה השניה הקב”ה ”נתרצה”, ובכל זאת היה בכעס. ורק בפעם
השלישית היה זה בשמחה וברצון שלם.

פרק ד'

עבודה האמיתית בעסק התורה והמצוות

רבנו מגדיר את קיום התורה והמצוות, הבא בהמשך להתבוננות בגדולת
ה', אהבת ה' ויראתו – כ”עבודה אמיתית”. ההסבר לכך – בספר של בינונים
פרק ד', ובשתיים:

א. ”אי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ”ח פיקודין”. – קיום
המצוות הוא הקשר האמיתי של יהודי עם הקב”ה.

ב. כאן מדובר על קיום המצוות שבא בהמשך להתבוננות בגדולת ה',
אהבת ה' ויראתו. ועל כך אומר בספר של בינונים שם ”האהבה היא שרש
כל רמ”ח מצוות עשה . . . ובלעדה אין להן קיום אמיתי”. – קיום המצוות
באופן זה הוא הקיום האמיתי.

אגרת הקדש

אגרת הקדש

ב"שיעורים בספר התניא" כתוב, בשם כ"ק אדמו"ר זי"ע, שלכאורה שם חלק זה היה צריך להיות "אגרות קודש", לשון רבים. ואולי הוא אגב השם אגרת התשובה. וצ"ע. עד כאן.

לכאורה צ"ע: ידוע שישנם ספרים שהשם שלהם הינו תיאור מדוייק וענייני של תוכן הספר, אך ישנם ספרים רבים שניתן להם שם המזכיר בצורה כלשהי על מאפיין מסוים של הספר [למשל – "אגרת התשובה" שבתניא, שעצם קריאתה בשם "אגרת" אינו תיאור של תוכן החיבור, שמעולם לא נשלח כמכתב. והסיבה לכך²⁰: בביאור עניני התשובה יש "לרדת" למקום החטא, "להמשיך" את ענין התשובה מלמעלה עד למטה ולהראות לחוטא את הדרך לעשות תשובה. הדבר רמוז בתואר "אגרת" – הנשלחת ממקום למקום].

אם כן, ניתן להבין גם כאן שאמנם הספר כולל "אגרות", אך בשם החיבור אין הכוונה להגדיר ולתאר את החיבור אלא לתת שם הולם כללי. ואם כן קושיא מעיקרא ליתא. ויש לעיין.

סימן ב'

קטנתי מכל החסדים ומכל כו'²¹. פי' שנכל חסד
וחסד שהקדוש ב"ה עושה צריך להיות שפל רוח
במאד

המלה "קטנתי" יכולה להתפרש בשני אופנים: א. מצב קיים – אני קטן (ולכן איני ראוי שתעשה עמי חסדים²²). ב. פעולה – נעשיתי קטן על ידי כל החסדים כו'.

רבנו מפרש כאפשרות השניה.

20. "לקוטי ביאורים בספר התניא" (קארף) חלק ב' ע' ט-י. וראה הסברים נוספים שם ע' ז-ט.

21. וישלח לב, יא.

22. ראה אבן עזרא, ספורנו, ועוד – על הפסוק.

שבכל חסד וחסד שהקרוש ב"ה עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד

יצויין לרש"י בפרשת ואתחנן²³: "שאינ אתם מגדילים עצמכם כשאני משפיע לכם טובה".

להיות שפל רוח במאד . . וזו היא בחי' ימין שבקדושה וחסד לאברהם

יצויין למאמר המשנה²⁴ "תלמידיו של אברהם אבינו . . נפש שפלה".
גם בית הלל, "שהיו מבחי' ימין העליון"²⁵, חסד – נאמר עליהם "שנוחין ועלובין היו"²⁶.

– כיון שחסד ענינו קרבת אלקים ("וימינו תחבנני"), היוצרת תחושת התבטלות, לכן באנשים ששרש נשמתם מבחינת חסד קיים ענין הביטול – כמבואר בהרחבה באגרת קודש זו.

וזה היא ג"כ מדתו של יעקב

שהרי יעקב מדתו תפארת, הכוללת חסד וגבורה²⁷. לכן הביטול, המאפיין את מדת החסד, הוא גם כן מדתו של יעקב.

משא"כ בולע"ז הוא ישמעאל חסד דקליפה. כל שהחסד גדול הוא הולך וגדל בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו

במפרשי התניא לא מצאתי ציון מקור להנחה זו. ונראה שהוא פסוק מפורש: "שלוש רשעים אראה . . בעמל אנוש אינימו ועם אדם לא ינוגעו"²⁸ – הפסוק מתאר את מצבם הטוב והשפעת החסד לרשעים²⁹ – ומסיים³⁰

23. ז, ז.

24. אבות פרק ה' משנה י"ט.

25. אגרת הקדש סימן י"ג.

26. עירובין יג, ב.

27. שער היחוד והאמונה פרק ח'. אגרת הקדש סימן ט"ו. ועוד.

28. תהלים עג, ג-ה.

29. ראה מצו"ד ורד"ק שם, ה.

30. שם, ו.

"לכן ענקתמו גאווה". ופירש רש"י: "בעבור זה שאין יסורין באין עליהם העניקתם הגאווה לעלות על צוארם גסות הרוח".

יש לומר בדרך הרמז, כי הדבר אף רמוז במספר הפרק בתהלים (ע"ג) – וכפי שמצאנו לגדולי ישראל שציינו הקבלה בין מספר הפרק בתהלים ותוכנו³¹,

ע"ג (73) הוא אחד יותר מ"חסד" (חסד בגימטריא ע"ב³²). לענייננו, הוא מסמל הוספה ויתרון בחסד – כל שהחסד הולך וגדול, הרשע הולך וגדל בגסות הרוח].

**משא"כ בולע"ז הוא ישמעאל חסד דקליפה . .
הוא הולך וגדל בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו**

אנו מוצאים הקבלה בין אברהם ובלעם, במספר פרטים: נאמר³³ "ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו", ופירש רש"י: "מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעצמו. אמר הקב"ה, רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר³⁴ וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו" [ועל פסוק זה הנאמר באברהם, פירש רש"י: "ויחבוש הוא בעצמו . . שהאהבה מקלקלת את השורה"]; ועוד.

במשנה³⁵ מופיעה הקבלה בין "תלמידיו של אברהם אבינו" לבין – להבדיל – "תלמידיו של בלעם הרשע". וברור שהכוונה לתכונות הנלמדות מאברהם³⁶ ובלעם³⁷ עצמם. בין תכונות בלעם הרשע ותלמידיו הן "רוח גבוהה ונפש רחבה". לפנינו, אם כן, מקור לדברי רבנו, שה"לעומת-זה" של אברהם מתאפיין "בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו".

[לעיל הצבענו על מקור לכך ש"כל שהחסד גדול הוא הולך וגדל (בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו)". כאן אנו עוסקים בעצם שיוך תכונות אלו ל"לעומת-זה" של אברהם].

31. צויין בקובץ "אור ישראל" גליון יג (מאנסי, תשרי תשנ"ט) ע' רה.

וראה גם "לקט פרט" חלק שלישי (סיון תשע"ח), ע' לה.

32. ראה "לקט ופרט" שם, שענינו של החסד נרמז בפרק ע"ב בתהלים.

33. בלק כב, כא.

34. וירא כב, ג.

35. אבות פרק ה' משנה י"ט.

36. ראה במפרשי המשנה (רע"ב. תפא"י) שם.

37. ראה רש"י בלק כב, יג. שם, יח. כד, ב. ובמפרשי המשנה שם.

יש להוסיף, שמהדין-ודברים בין בלק ובלעם (באמצעות שלוחי בלק) ניתן להסיק שהיה מקובל "לשכור" את בלעם בתשלום כספי ובכבוד: לאחר שבלעם סירב לבוא עם השלוחים הראשונים, מבין בלק שעליו להבהיר ולהבטיח³⁸ "כי כבוד אכבדך מאד", ורש"י מפרש "יותר ממה שהיית נוטל לשעבר אני נותן לך". בתשובת בלעם הוא רומז כי לא די בכבוד, והוא מצפה גם לתגמול כספי: "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב"³⁹.

- ולאור דברי רבנו נמצאנו למדים, שכלל שקיבל יותר כבוד, כסף וזהב - כך הלך וגדל בתכונות אלו.

סימן ה'

במעלות ומדרגות המלאכים ונשמות . . . כולם בעלי חכמה ודעת ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל. אך העולם הזה השפל . . . קמץ מהכיל ולסכול אור וחיות מבחינת צורת האותיות ופנימיותן . . . ההארה וההשפעה באה ונשפע לעוה"ז מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם

"פנימיות האותיות" הוא הצורה, ו"חיצוניות האותיות" הוא החומר - כאמור לעיל באגרת זו⁴⁰. אם כן, משורות אלו עולה שחיות המלאכים הינה מה"צורה" (לעומת הנבראים שבעולם הזה, שההארה שבהם היא מה"חומר" כמפורש כאן).

יש להצביע בהקשר זה על הפסוק⁴¹ "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט". בין ארבע היסודות אש, רוח, מים ועפר - אש ורוח הם היסודות הרוחניים יותר שאינם ניתנים למישוש, לעומת מים ועפר בהם נרגש יותר החומר.

כן יש לומר, שהעובדה שהמלאכים עצמם "הם צורה בלא גולם"⁴² - הינה בהתאם לשורשם.

38. בלק כב, יז.

39. שם, יח. וראה רש"י שם.

40. קז, ב, בקטע המתחיל "אך האותיות".

41. תהלים קד, ד.

42. רמב"ם הל' יסודי התורה פרק ד' הלכה ח'.

סימן י"ד

נמשך אור חדש עליון מבחי' עליונה יותר
שבמדרגת חכמה עילאה . . כדכתיב כי עמך
מקור חיים באורך נראה אור . . וכפרטי פרטיות
כן הוא בכל יום ויום נמשכין מוחין עליונים
יותר בכל תפלת השחר

יש להמתיק לפי זה מה שאומרים בכל יום לפני תפלת השחר (בעת
ההתעטפות בטלית) את הפסוק "כי עמך מקור חיים".

סימן י"ז

שיש כמה וכמה מעלות ומדרגות ג"ע . . כמ"ש . .
בפי' מארז"ל ת"ח אין להם מנוחה בו' . . עד אחר
התחי' שיהיה להם מנוחה

כלומר, בעולם התחיה ("כשהנשמה תתלבש בגוף וך וצח") יהיה "מנוחה", ואילו
על גן עדן - עולם הנשמות ללא גוף - אמרו רז"ל ש"אין להן מנוחה".

לפי זה יש לבאר מדוע תיקנו לומר בשבת "הרחמן הוא ינחילנו ליום
שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" - דווקא בברכת המזון (ולא בתפלה):

כיון שמנוחה הינה עם הגוף, לכן לאחר סעודת השבת, שהאדם אוכל
"כדי לקיים מצות ענג שבת"⁴³ - כלומר שימוש נכון וראוי בגוף - זה הזמן
המתאים להזכיר את ייעוד המנוחה לעתיד לבא, בעולם התחיה עם הגוף
המזוכך.

סימן כ"ב

מרוב אהבתם לחיי הגוף לש"ש לעבוד בו את ה'
ברשפי אש ושלהבת גדולה מאהבת נפשם את
ה'

אש דולקת דוקא על-ידי כליון חומר, ובפרק נ"ג מקביל זאת רבנו לאור השכינה השורה על הנפש האלקית באמצעות כליון נפש הבהמית⁴⁴. מכאן, יש לומר, הסיבה לכך שהאהבה לחיי הגוף, והשימוש בו לשם שמים – נקראת "רשפי אש".

להתחזק מאד בכל עזו ותעצומות נגד כל מונע
מבית ומחוץ ביד חזקה כמשמעו

ראה לעיל בהערה לפרק מ"ז.

סימן ב"ה

וכמ"ש⁴⁵ ויקצוף משה והיינו משום כי ה' הקרה
לפניו מצוה זו לאפרושי מאיסורא כדי לזכותו

ברש"י⁴⁶ מובא בקשר לזה: "לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות".

מכאן אנו לומדים על חומרת הכעס. אפילו במקרה זה ש"ה' הקרה לפניו מצוה זו... כדי לזכותו!" – עדיין יש רושם והשפעה שלילית מעצם מדת הכעס. כל שכן שעלינו להיזהר בכפל כפליים מכעס במילי דעלמא.

שוב ראינו באגרת התשובה⁴⁷, "על הכעס קנ"א תעניות" – יותר ממספר התעניות לסתם יינם ולביטול תפלה.

להאמין אמונה שלימה במקרא מלא שדבר
הכתוב הלא את השמים ואת הארץ אני מלא
נאם ה' שאין מקרא יוצא מידי פשומו

מדוע מביא כאן אדמו"ר הזקן את הכלל "אין מקרא יוצא מידי פשומו"? הרי מעצם הבאת הפסוק מבין המעיין שהכוונה לפירושו הפשוט של הפסוק.

44. ראה גם "לקט ופרט" חלק שלישי, בהשלמה ל"נר למשיחי" בהערות לפרק מ"ד ולפרק נ"ג.

45. מטות לא, יד.

46. שם, כא.

47. פרק ב'. בשם האריז"ל.

אלא, רבנו רומז בכך לתרץ קושיה אחרת: הטעות שאותה בא רבנו לדחות באגרת זו, מבוססת על הטעות המובאת בשער היחוד והאמונה פרק ז', ש"הבינו ענין הצמצום המוזכר שם – בכתבי האריז"ל – כפשוטו, שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית". לכאורה, כיון שהאריז"ל אומר שהקב"ה צמצם את עצמו – יש להבין את הדברים כפשוטם, וצדקו אותם חכמים בטענתם. מנין לנו להוציא את דברי האריז"ל מפשוטם?!

על כך עונה רבנו, שבפסוק נאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא". אם תמצא לומר שדברי האריז"ל מתפרשים כפשוטם, על כרחנו נצטרך להוציא את דברי הפסוק מפשוטם. והכלל "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" גובר על ההשתדלות להבין ולפרש את דברי רז"ל, ובודאי בתורת הקבלה, כפשוטם.

סימן כ"ז

ואילנא דטוב ורע . . לא ישלטו על ישראל . .
דלא יתפרנסון ת"ח מע"ה . . ולא מערב רב

יש לעיין בהגדרת "תלמידי חכמים" ו"עמי הארץ" או "ערב רב" שברעיא מהימנא המובא כאן.

מחד, מהלשון "לא ישלטו על ישראל", וכן מלשון רבנו בהמשך האגרת (קרוב לסיימה) "יותר מישראל שלא יארע להם פסול וטומאה" נראה שכל ישראל נכללים בהגדרה "תלמידי חכמים". ואכן לא מסתבר לומר שיהיו יהודים שלא יזכו לטעום לעתיד לבא מאילנא דחיי [בפרט לאור הידוע שאלה שלעת-עתה אינם מקיימים תורה ומצוות הם "תינוקות שנשבו"⁴⁸].

אך לכאורה אין הדבר עולה בקנה אחד עם משמעות שאר הלשונות ברעיא מהימנא, שמשמע שמדבר על חלקים מתוך עם ישראל. וכן בדברי רבנו בהמשך האגרת (קרוב לסיימה) אודות הערב רב "יהיו צריכים לפרטי הלכות אסור וטומאה יותר מישראל" – משמע שגם הערב רב הם יהודים. ואם על לימוד "הלכות אסור" היה אפשר לדחוק ולומר שמדובר במצוות בני נח, אך לגבי "הלכות טומאה" אין לומר כך שהרי באומות העולם אין כלל טומאה וטהרה.

אולי מדובר על גרים ממש שיתווספו בגאולה העתידה, כפי שהיה ביציאת מצרים ששם מופיע לראשונה המושג "ערב רב".
ויש לעיין.

סימן כ"ט

וגם התלויות במחשבה או בלב הרי המצוה
ניתנה לאדם הגשמי שבעוה"ז דוקא שהוא בעל
בחירה להטות לבבו לטוב וכו'.

במספר מקומות מתייחס רבנו לכך שהתורה והמצוות ירדו ו"נתלבשו" בדברים גשמיים. עובדה זו בולטת בעיקר במצוות שבמעשה, ורבנו מבאר כיצד הדבר שייך גם למצוות שבמחשבה או בלב.

בהתייחסות לנקודה זו ישנם אופנים שונים :

א. בפרק ד' סותם "שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן", ולא טורח לבאר זאת באותן מיעוט מצוות שאינם בדברים גשמיים.

אמנם ב"שיעורים בספר התניא" שם מביא בשם כ"ק אדמו"ר זי"ע, שגם רוב ההלכות והדינים של המצוות הרוחניות הינן בענינים גשמיים; כמו מצות ואהבת לרעך כמוך – שההלכה היא שצריך להטיבו בנכסים בפרנסתו וכו'.

ב. בפרק נ"ג "תרי"ג מצות התורה רובן ככולן הן מצות מעשיות, וגם התלויות בדבור ומחשבה כמו ת"ת ובהמ"ז וק"ש ותפלה, הא קיימא לן דהרהור לאו כדבור דמי ואינו יוצא ידי חובתו בהרהור וכוונה לבד עד שיוציא בשפתיו וקי"ל דעקימת שפתיו הוי מעשה". כאן כורך יחד מצוות שבדבור ושבמחשבה.

ג. ואילו באגרת שלפנינו, (א) משתמש בכלל "עקימת שפתיו הוי מעשה" רק לגבי מצוות שבדבור; (ב) מוסיף מצוות "התלויות במחשבה או בלב" ומבאר שהמצוה ניתנה לאדם הגשמי שבעוה"ז דוקא שהוא בעל בחירה להטות לבבו לטוב וכו'.

יש לעיין מה הסיבה להבדלים אלו.

A decorative, ornate floral frame with intricate scrollwork and leaf patterns, surrounding the central text.

ש"ח שביבים

עובדות, "זואדטים",
פנינים וזכרונות

א.

”ברכת שמעון”

לאחרונה התפרסם (היכל הבעש”ט המחודש, גליון ל”ז, עמוד קיח) מכתב מיוחד שכתב הגאון החסיד רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ”ל, חתנו של שר התורה הגאון מטשעבין זצ”ל, שכיהן כראש ישיבת ”תומכי תמימים” בלוד, ולאחר מכן כראש ישיבת טשעבין וחבר מועצת גדולי התורה, ובו הביע את איחוליו לכ”ק אדמו”ר זי”ע לרגל תחלת נשיאותו בשנת תשי”א, ממנו משתקפת הערצתו המיוחדת של הגרב”ש זצ”ל אל הרבי.

ב”שביב” הבא יועתק מכתבו של הגרב”ש זצ”ל. יצויין כי למכתבו צירף הגרב”ש הערה תורנית בדברי כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע בשולחן-ערוך שלו שלא הועתקה כאן.

ב.

”דועה נאמן לעם ד”

ב”ה

ערב ראש השנה תשי”א הבע”ל, ירושלים עיה”ק תובב”א
הוד-כבוד שאר-בשרי הרב הצדיק הגאון בנגלה
ובנסתר נשיא עדת חב”ד מוהר”ר הרמ”ש שליט”א

לקראת השנה המתחדשת עלינו ועל כל ישראל לטובה
באתי להתברך ולברך שהשי”ת ברוב רחמיו יכתבנו ויחתמנו

לטובה בספרן של צדיקים לאלתר לחיים טובים ויתקבלו תפלותנו לפני אדון כל וכ"ק אבותנו הק' זצללה"ה נבג"מ ימליצו טוב בעדנו שנושע בישועה שלימה ברוחניות-וגשמיות ולגאולה שלימה בקרוב.

בהזדמנות זו ארשה לי לברך את הוד-כבודו – בברכת ברכת הדיוט – לרגלי קבלתו את נשיאת העדה הקדושה, יתן השם לאריכת ימים ושנים טובים עד ביאת גואל-צדק, וזכות אבותיו הק' יעמוד לו להיות רועה נאמן לעם ד' אלו להדריכם בדרך המלך אשר סללו הראשונים כמלאכים, ולשמור על גחלת של מסירות-נפש שעדת חב"ד קידשה שם שמים ברבים בפרט בדור האחרון בעקבתא דמשיחא

ויהי ד' אלקיו עמו ויעל ויתעלה כל העם ויתברכו לרגליו ברוחניות-וגשמיות אמן-כך-יהירצון,

שאר-בשרו מוקירו ומעריצו
ברוך שמעון שניאורסאהן

ג.

מתוך "היומן"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט"ג, קנח-קנט. להלן אותיות קעג-קעד) על העיתון "היומן" שיצא-לאור על-ידי תנועת "פאג"י".

בח' אב תש"ח פורסם בעתון האמור מאמר מאלף מאת הגאון החסיד רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל, חתנו של שר התורה הגאון מטשעבין זצ"ל, שכיהן כראש ישיבת "תומכי תמימים" בלוד, ולאחר מכן כראש ישיבת טשעבין וחבר מועצת גדולי התורה, תחת הכותרת: "קרני הוד תורה" (קה"ת) – מפעל כביר של חסידי חב"ד בארה"ב להחדרת תורה וחסידות, ובו סקר את הוצאת סדרת "צמח צדק" שהוהדרה ע"י כ"ק אדמו"ר זי"ע.

המאמר הועתק בספר "ימי מלך", לחתני הרה"ג הרה"ח הרב מרדכי מנשה לאופר שליט"א, חלק ב' עמ' 751-747, בחמשת ה"שביבים" הבאים יבואו קטעים מן המאמר האמור.

ד.

מסירות נפש

חסידות ליובאוויטש - חב"ד זכתה לשם עולם. מסירת נפשם על קיום היהדות בעוצם דמותה המסורתית העמידה לנס במחנה היהודים הנאמנים לד' ולתורתו - בלי הבדל בין חסידים למתנגדים - הכואבים והמצטערים על הירידה המוסרית שירדה על עולמנו ושמחים על כל פעולה הנעשית להרמת קרן התורה, ועל אחת כמה וכמה כשהיא מלווה ברכת ד' בברכה הנראית לעינים.

פליטי חרב היטלר ימ"ש שנפל בחלקם לנדוד בשנות המלחמה בכל רחבי רוסיה, ואשר באו במגע ישיר עם חסידי ליובאוויטש והכירו מקרוב את מסירת-נפשם על שמירת שבת, חינוך בניהם, ולימוד התורה, בתנאים הקשים ביותר שאען לתארם - הם יודעים לספר נפלאות אגדותיות על כוחם של חסידי ליובאוויטש, ובוודאי עוד יבוא יום ויסופר בארוכה על הפרשה הנפלאה הזאת.

ה.

לאקלם ולהתאקלם

אבל לא פחות מענין מפעולתם ברוסיה היא פרשת מעשי פעולתם באמריקה הסואנת, אשר שאיפת כל המהגרים להפטר בכל ההקדם משם הגנאי "זרים" ולהתאקלם בכל המהירות. חסידי ליובאוויטש הציבו להם מטרה נועזת - לאקלם את אמריקה היהודית לחסידי ליובאוויטש, להפיח נשמת חיים בעם, אשר עליה ולהשיבם לדרכי ישראל סבא. ואם כי רק זמן קצר עבר מהתחלת עבודתם הפעילה בחצי כדור עולם זה - בעיקר עם בואו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ומשפחתו בשנת ת"ש - כבר זכו להישגים גדולים ועצומים בשטח החינוך - של בנים ובנות - וביצירתם אוריה יהודית אמיתית בכל מקום מדרך כף רגלם. אמיצים המה האנשים, שעמדו כה יפה בנסיון העוני ועינוי ולא נתערערו יסודות מוסריים בעמדם בפני נסיון בארץ הזהב.

ז.

המטרה אחת היא

אחד המכשירים היעילים של חסידי חב"ד בתעמולתם למען היהדות, היא החברה להוצאת ספרים בשם "קרני הוד תורה" (קה"ת) בהנהלתו של הרב מנחם שניאורסאהן (חתן כ"ק האדמו"ר מליובאוויץ). ונפלא הוא איך אנשים מהגרים חדשים תפסו במבט ראשון את כל הפסיכולוגיה האמריקאית וחדרו לעומק נשמתם של הדור הצעיר והמבוגר גם יחד וסיגלו הוצאתם ע"פ רוחו של הקורא - בלשון-הקודש, באידית ובאנגלית - ועם זה ירכוש לו ידיעות תורניות מרובות ובעיקר ימשכו לאוירה יהודית אמיתית. ואין הבדל אם יהיה זה ירחון לבני נעורים או פניה אל האשה העבריה, לוח שנת, או מאמרים ושיחות מכ"ק האדמו"ר מליובאוויטש, כל הדרכים מובילות למטרה אחת - לרומם את קרן התורה והיהדות.

ז.

בירור בעמקות

אולם מלבד עבודתו היום יומית עשה קה"ת עבודה ענקית וחשובה למאד בהו"ל הוצאה שניה מספרי "שו"ת צמח צדק וחיידושים אליבא דהלכתא על ש"ס משנה וגמ", אשר זה כמה נחשבו ליקרי המציאות והדרישה אחריהם בעולם התורני הייתה גדולה למאד. למותר יהיה לדבר על ערכם הגדול של הספרים הנודעים האלה בעולם ההלכה אחרי שכבר גדולי הדור ושלאחריו העריצוהו כפוסק הגדול. דרך לימודו של הצ"צ מיוחד בזה שאין מבוקשו לחדש חידושים או לפלפול חריף שיוכל להשאיר ספק אם הדבר אמת לאמיתו, והעיקר אצלו בירור הסוגיות של הגמ' בעמקות וכל הראשונים שעליה עד שמתבררת כל שאלה מאליה. ומסופר כי בעל האבני נזר זצ"ל הביע התפעלותו על תשובה אחת שבצ"צ בעניני נדה ומקואות (והיא בחי"ד סי' ק"ב) שנכתבה בעיוהכ"פ, באמרו, אם רבן של רבבות בישראל הנושא אותם לזכרון לפניו יוכל בעיוהכ"פ לצמצם מחשבתו ולהשיב תשובה עמוקה בגופי תורה זה הוא באמת פלא.

כאמור אין בדעתי לדבר על חשיבות ספרי הצ"צ, אבל גם חידוש הביא לנו קה"ת בהוצאה זו, והוא בהוסיפו ג' ספרים חדשים על שבעת הכרכים

שבהוצאה הראשונה שבשנת תרל"א-מ"ד והם: א) חלק חו"מ. ב) מילואים לשו"ת שבד' חלקי הש"ע. ג) לחידושים על הש"ס. נוסף לזה הערות הצ"צ בעצמו נעתקו מגכי"ק על גליון ספריו.

ח.

יד אומן מובהקת

עבודה גדולה וחשובה למאד עשה בזה הרב הגאון רבי מנחם שניאורסאהן שליט"א, באספו אחת לאחת מכל הכת"י שביד כ"ק חותנו האדמו"ר שליט"א, שבאיוו"א בניו-יורק, מכתבים שבידו, וגם מהנדפס בשם הצ"צ במקומות מפורזים בספרם של גדולי המחקרים. גם עשה אזנים לתורה בעשותו מפתחות לענינים הנאספים, מפתחות הענינים עפ"י א"ב, הערות ביבליוגרפיות, והגהה מדויקת להפליא. מכל דבר קטן וגדול ניכרת יד אומן מובהק. הציבור התורני הרחב מקוה כי יוסיף קה"ת בעבודתו הקדושה לשמחת לב כל דורשי תורת ה'.

עד כאן מתוך המאמר.

ט.

"מאמר המלך"

מספר חדשים לאחר כתיבת המאמר האמור שיגר הכותב זצ"ל את המאמר אל כ"ק אדמו"ר זי"ע שהשיב לו באגרת קודש (אגרות קודש חלק ג' עמודים ע"ב) ממנה מתברר על חלק נוסף של המאמר שלא נדפס, וזה לשון קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

בי"ה, כ"ב שבט, תשי"ט

שאר-בשרי הרב-הגאון איש-ירא-אלקים נבון-ומשכיל וכו'
מהורב"ש ש"י

שלום וברכה!

מכתבו עם המוסגר-בו (מאמרו במכתב-עת היומן, והעתק החלק שהשמיטו בעתון) הגיעני באיחור זמן. ומפני רוב הטרדותו

נתאחר גם-כן מכתבי, ואתו רוב הסליחה. ובודאי מסר לו . .
 מה-שכתבתי במכתבי אליו וגם הנדפסים בהוצאותינו שנסלחו . .
 בשביל כבוד-תורתו, ובטח יאשר קבלתם. ואם ידפיס הערכה
 עליהם, או בכלל בהנוגע לפעולות קה"ת מרכז-לעניי-חנוך וכו',
 וישלח לנו העתקה – ת"ח מראש נתונה לכבוד-תורתו על-זה.

ואני תודה-לא-ל אשר סוף-סוף נגמרו ההכנות להוציא-
 לאור גם את ספר פסקי דינים להצמח-צדק, ונמצא כבר בדפוס.

ובמענה על מה שהעיר באיזהו מקומן בהצמח-צדק, אחרי
 נתינת תודה על השבח ועל התהלה לפעולות "קה"ת" שבמאמרו,
 ואבוא על סדר מכתבו...

*

המשך המכתב, הכולל תשעה סעיפים הדנים ומתפלפלים בהערותיו של
 הגרב"ש שניאורסון זצ"ל בדברי ה"צמח צדק", נדפס ב"אגרות קודש"
 שם.

י

הרה"ק מטאלנא זצ"ל זב"ק אדמו"ר זי"ע

הרה"ק רבי יוחנן מטאלנא זצ"ל, שקבע את מקום מושבו בירושלים,
 היה נכדו של הרה"ק רבי דוד זצ"ל, האדמו"ר הראשון מטאלנא, שהיה בנו
 של הרה"ק רבי מרדכי מטשרנוביל זצ"ל.

כשנולד בן לרה"ח ר' דוד שי' רויטנבורד, חסיד חב"ד מימי שהותו
 בברית-המועצות וצאצא לחסידי טאלנא (שמו ניתן לו על שם הרה"ק רבי דוד מטאלנא
 זצ"ל), הזמין את הרה"ק רבי יוחנן זצ"ל לשמש כסנדק בברית המילה של
 בנו.

בהזדמנות זו זכה ר' דוד לשמוע מפי קדשו של רבי יוחנן זצ"ל על
 קשריו עם כ"ק אדמו"ר זי"ע, כי היתה התכתבות ביניהם ורבי יוחנן אף
 היה ב"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

לא פלא, איפוא, ששני ממשיכי דרכו של הרה"ק רבי יוחנן זצ"ל, הן
 כ"ק האדמו"ר מטאלנא-אשדוד שליט"א והן כ"ק האדמו"ר מטאלנא-

ירושלים שליט"א, הינם מעריצים גדולים של כ"ק אדמו"ר זי"ע, כידוע ומפורסם (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קפז).

יא.

קשריו של הגר"מ הרשלר זצ"ל עם כ"ק אדמו"ר זי"ע

חמשת ה"שביבים" הבאים, העוסקים בקשריו של הגר"מ הרשלר זצ"ל (ראה גם להלן אותיות קג. קנה) עם חסידות חב"ד ועם כ"ק אדמו"ר זי"ע, נכתבו על-פי הקונטרס "אגרת מבוארת" גליון ח, שיצא-לאור בשנת תשע"ו על-ידי הרה"ח ר' מנחם מענדל שי' גרינפלד.

*

בשנת תשט"ז ההדיר הגר"מ הרשלר זצ"ל את הספר "קרית ספר" על הלכות ספר תורה, תפילין ומזוזה שכתב אחד מגדולי הראשונים, רבינו מנחם המאירי זצ"ל, והוציאו לאור מחדש במהדורה מתוקנת ובתוספת מבוא, מראי מקומות והערות (ראה להלן אות קנה על המאמר שכתבתי לבקשתו על הספר).

אחר צאת הספר לאור עולם שיגר הגר"מ עותק של הספר אל כ"ק אדמו"ר זי"ע בצירוף הקדשה אותה כתב בראש הספר בכתב-ידו, ממנה ניכרת ההערצה שרחש אל הרבי, וכה כתב:

כ. אלוף המשפט צושיג
 חוקטו אוקס אכילוב הוב קאשט
 איונני אדאע" עלי קאוויסץ פליטא
 זיקיטא באוויטא
 זלח היטלר
 זיושפוק סמ/פניה שפון/אג"י
 זלח ז אס 7

כ אלול התשט"ז ירושלים

בע"ה

מוקטר מוגש לכבוד הוד קדושת
אדוננו אדמו"ר מליבאוויטץ שליט"א

ביקרא דאורייתא
משה הרשלה

ירושלים סנהדריה שיכון פאג"י

מעניין לציין כי לאחר ההקדשה הוסיף כ"ק אדמו"ר זי"ע וציין בכתב
יד־קדשו את הכתובת המדוייקת של הרב הרשלה כפי שהייתה נהוגה בעת
הקמת שיכון פאג"י: גוש א מס 7.

יב.

"יישר חילו בהפצתן של תורתם של ראשונים"

בסמיכות לקבלת הספר עבר כ"ק אדמו"ר זי"ע על הספר מחמת חביבות
הדבר, אולם רק בכ"ה מר־חשון תשי"ז, יותר מחדשיים לאחר שיגור
הספר, התפנה כ"ק אדמו"ר זי"ע לכתוב אל הגר"מ מכתב (אגרות קודש חלק יד
עמודים קיד-קטו) בו אישר את קבלת הספר, בירך את הגר"מ על פעלו הטוב
ואף כתב מספר הערות על דברי הגר"מ בספר. למכתב צירף כ"ק אדמו"ר
זי"ע השתתפות סימלית בהוצאות הספר.

להלן יועתק מכתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

ברוך־השם, כ"ה מר־חשון, תשי"ז
ברוקלין.

הותיק־וחסיד איש־ירא־אלקים נכבד־ונעלה כו'
הרב מו"ה משה שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הספר קרית ספר, אשר הוציא־לאור
בתוספת אזנים לקופה. ויישר חילו בהפצתן של תורתם של
ראשונים, אשר הם כמלאכים וכבני אדם, וכפירוש השל"ה אדם
מלשון אדמה לעליון, כי קמאי הוו קא מסרי נפשייהו על קדושת
השם (ברכות כ, א).

וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, הוראה למעשה
בנהגת כל החרד לדבר ה' גם בימינו אלה, ועיין-שם ברש"י
דיבור-המתחיל בנזקין, השתא איירי נמי במי שמבזה עצמו על
קדושת השם.

ולחביבותא דמילתא עברתי בסמיכות לקבלת הספר בין
דפי הספר על-כל-פנים בחפזה, ומועתק לקמן איזה הערות.

בברכת הצלחה בעבודת החזקת והפצת היהדות
האמיתית להרמת קרן ישראל סבא.

(המשך המכתב, ובו מספר הערות על הספר, נדפס ב"אגרות קודש"
שם. ביאור רחב על המכתב כולו עם פיענוח המקורות נדפס בקונטרס
"אגרת מבוארת" גליון ח, תשע"ו).

יג.

"ענף עץ אבות"

בחלק ג של ספרו 'הלכה ורפואה' (ירושלים תשמ"ג, עמ' נח ואילך), הביא
הגר"מ הרש"ר אגרת-קודש מכ"ק אדמו"ר זי"ע להגרש"י זי"ע זצ"ל
מחודש אלול ה'תשכ"ח, בה מעודד את היוזמה להקים ספריה בישיבת
תורת-אמת בירושלים על שם הגאון החסיד רבי ברוך מרדכי אטינגר
מבוברויסק זצ"ל, מגדולי תלמידי אדמו"ר הזקן.

בשולי האגרת הוסיף הגר"מ וכתב בנימה אישית: "אמר העורך, מכיון
שהדפסת ספר זה נשלם ביום השנה והיארציית של אמי מרת הנדיל הרש"ר
ז"ל. . מצאתי לנכון לכבד זכרה, להזכיר שושלת הדורות עד לסבא קדישא
הגה"ח רבי ברוך מרדכי מבוברויסק זצ"ל, ולהביא את מכתבו של כבוד
האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א לגרש"י זי"ע זצ"ל על הקמת יד ושם
לגר"מ זצ"ל".

מדברי הגר"מ האמורים עולה כי הוא דור שישי לגר"מ מבוברויסק זצ"ל.

יד.

השתתפות בקבצים תורניים

במהלך השנים השתתף הגר"מ באופן קבוע ופעיל בכתיבת חידושי
תורה בספרים שיצאו לרגל יום הולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע, וכן בקבצים

וספרים שיצאו-לאור לרגל חגיגות הרמב"ם ובהמשך לתקנת הרבי בלימוד הרמב"ם היומי, כמו ספרי "הר המלך" ועוד.

בתקופה מסויימת כתב הגר"מ הערות על הרמב"ם, אותם פרסם בבמה התורנית 'הערות וביאורים, היו"ל מטעם ישיבת ליובאוויטש - 'אהלי תורה' שבניו יורק, מהערות אלו ניכר שהגר"מ היה מתעדכן באופן תמידי כנאמר בהתוועדויות הרבי.

טז.

ה"כבא בתרא" של הגלות

בראש-חודש תמוז תש"נ, עבר הגר"מ אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע בחלוקת השטרות לצדקה. משנשאל ע"י הרבי האם הוא "הרשלר מהספרים" אישר זאת וסיפר שכעת הוא עוסק בההדרת שני ספרים של רבינו יונה על מסכת כבא-בתרא. נענה הרבי ובירכו "השם יתברך יצליחך" והוסיף: איתא בזהר (ראה זהר, חלק ג, קצח, א. ולקוטי לוי יצחק לזהר שם עמוד תא) ש"כבא בתרא הוא סיום הגלות" ואיחל ש"תהיה אפוא ה'כבא בתרא' של הגלות".

טז.

הגר"ש דבליצקי זצ"ל

בתקופה האחרונה נסתלק מעמנו הגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל, שהיה מגדולי הפוסקים בדורנו וחיבר ספרים רבים בעניני הלכה ומנהג, קבלה ומוסר.

השביבים הבאים יוקדשו לתולדותיו של הגר"ש זצ"ל (מן הזכור לי) ותחלה להערצתו את כ"ק אדמו"ר זי"ע.

יז.

"האדרת התורה, האמונה והמצוה בכל קצוי הארץ"

כאשר עמד הגאון החסיד רבי אהרן שפירא שליט"א, אב"ד דק"ק פרדס כץ, להדפיס קובץ חידושי תורה בשם "מעדני מלך" על הרמב"ם בעקבות תקנת לימוד הרמב"ם היומי שתיקן כ"ק אדמו"ר זי"ע מסר הגאון רבי

שריה דבליצקי זצ"ל מערכה הלכתית בנושא "ברכות הנהנין לאחר שיעור עיכול" כדי שתודפס בקובץ האמור, וכהקדמה לכך כתב:

כתבתי בס"ד הדברים הללו לקובץ חידושי תורה שהוא מיוחד לכינוס דברי תורה בביאורי הרמב"ם בספר יד החזקה, לרגל סיום לימוד הרמב"ם כפי סדר קבוע, וכפי אשר תוקן ביזמת האדמו"ר הג"מ רבי מנחם מנדל שניאורסון שליט"א, אשר לפעליו הברוכים להאדרת התורה, האמונה והמצוה בכל קצוי הארץ, אפשר להוסיף גם דבר גדול זה, יזכהו הקב"ה באריכות ימים ושנים להוסיף עוד כהנה וכהנה, ויגדיל תורה ויאדיר.... וחיידוש התקנה הוא זכוי הרבים גדול.

יח.

דעת הרבי בעניני הלכה ומנהג

כאשר עורר כ"ק אדמו"ר זי"ע על הטעות הנפוצה שבציור לוחות מעוגלות פנה אברך מסויים (הרה"ג הרה"ח הרב ברוך שי' וילהלם, כיום ראש קהילת חב"ד בנהריה) אל הגר"ש דבליצקי זצ"ל בשאלה כיצד יש לנהוג בציור הלוחות. תשובת הגר"ש זצ"ל היתה: "הליובאוויטשער רבי דיבר על כך בארוכה ובמקום שהדבר לא יביא לידי מחלוקת יש לציירם בריבוע... בוודאי יש לנהוג כפי שהורה" (הדברים נדפסו בספר "ממלכת התורה" בערכו).

גם בספריו של הגר"ש זצ"ל מצויות התייחסויות לדברי הרבי בעניני הלכה ומנהג.

כן הצטרף הגר"ש זצ"ל בחתימתו על קריאת קודש להצטרפות ל"מבצע תפילין" של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

מספר תלמידי חכמים חסידי חב"ד אף זכו להסכמות נלהבות של הגר"ש זצ"ל על ספריהם לדוגמא יצויינו הספרים "אוצר שמו"ת" ו"ראה מעשה ונזכר תלמוד" של הרה"ג הרה"ח ר' שמואל שי' לאופר.

יט.

מו"צד" תצא תורה

על הגר"ש דבליצקי זצ"ל שמעתי כבר בילדותי, לפני יותר משבעים שנה, כפי שסופר להלן.

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כט) על משכנה של ישיבת "קמניץ" בבית הכנסת לעדת הקווקזים שבשכונת "בית ישראל", שהיה ממוקם מאחורי הבית בו התגוררנו בשנות ילדותנו (עד שנת תש"ז שאז עברנו לשיכון פאג"י).

בשנים אלה היו קיימים בארץ שלושה מפעלים שעסקו בייצור שוקולד: "ליבר", "עלית" ו"צד" (אגב: בשל הידור בכשרות נכנסה לביתנו רק תוצרת של אחד ממפעלים אלה, וגם זאת - לעתים רחוקות בלבד).

זכורני כי עוד באותן שנים שמעתי מאחי הגר"י זצ"ל שלמד גם הוא באותה ישיבה שבנו של בעליו של המפעל "צד" לומד בישיבת קמניץ הסמוכה לביתנו והוא שקדן גדול בלימודו.

המדובר היה בגר"ש זצ"ל, שאביו, רבי בצלאל דבליצקי ע"ה, היה הבעלים של "צד", ששנקרא על שם בעליו: בצלאל דבליצקי.

ב.

עם גדולי ירושלים

לאחר פטירת הגר"ש זצ"ל פורסמו אודותיו כתבות רבות בעתונות החרדית.

את עיניי צדו שני פרטים מתוכם:

א. בעתון "כפר חב"ד" נכתב כי הגר"ש זצ"ל היה מקורב מאוד למורי ורבי הגאון החסיד רבי אברהם חיים נאה זצ"ל, שהיה מגדולי הפוסקים (ומפורסם גם בדעתו בענין ה"שיעורים" המפורסמת בשם "שיעור הגרא"ח נאה") ומגדולי חסידי חב"ד בירושלים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כה. נב. עו. ב, לו. נט. להלן אותיות רנז. רסז).

הקשר ביניהם היה ככל הנראה בתקופה האמורה, בה למד הגר"ש בישיבת "קמניץ" שבשכונת "בית ישראל", כאשר הגרא"ח נאה התגורר בשכונת "בוכרים" הסמוכה.

ב. התפרסם כי הגר"ש היה מקורב מאוד וקיבל מהגאון רבי דוד בהר"ן זצ"ל ומהגאון רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל.

כידוע שני הגאונים האמורים היו יריבים מבחינה אידיאולוגית (כמסופר בהרחבה ב"לקט ופרט" ג, יד. טז).

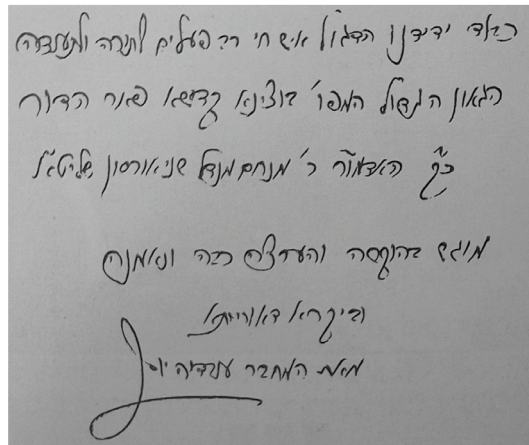
יתכן, איפוא, שהגר"ש התגורר בתקופה מסויימת בשכונת "שערי חסד" (שכל אחד מהגאונים האמורים נחשב על-ידי ציבורים מנוגדים כרבה הבלעדי) ומאחר שלא רצה להכנס למחלוקת נהג לבוא אל כל אחד מהם ולקבל ממנו.

בא.

"בהוקרה והערצה רבה ונאמנה"

ידועה הערצתו הרבה של הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל אל כ"ק אדמו"ר זי"ע, ב"שביבים" הבאים יועתקו מספר ציטוטים מדברים שכתב הגר"ע זצ"ל על הרבי.

ספריו הרבים של הגר"ע זצ"ל מצויים בספרייתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע. על שו"ת "יביע אומר" חלק ה' (שנדפס בשנת תשכ"ט) הנמצא בספרייה האמורה מופיעה הקדשת הגר"ע זצ"ל לרבי (תצלום ההקדשה - בספר "שמן ששון מחבריך" בערכו):

כבוד ידידנו הדגול, איש חי רב פעלים לתורה ולתעודה
הגאון הגדול המפורסם, בוצינא קדישא, פאר הדור
כ"ק האדמו"ר רבי מנחם מנדל שניאורסון שליט"א

מוגש בהוקרה והערצה רבה ונאמנה
וביקרא דאורייתא
מאת המחבר עובדיה יוסף

כב.

"אין דור יתום שכבוד גאונו שרוי בתוכו"

ב"ספר הברכות לשנת השבעים" שהוגש לכ"ק אדמו"ר זי"ע לקראת י"א ניסן תשל"ב הופיע גם ברכת הגר"ע זצ"ל בכתב ידו (תצלום נדפס ב"מבית הגנויים" עמוד צח) :

בעזרת-ה' יתברך. ו ניסן תשל"ב. תזכו לשנים רבות נעימות וטובות.

אל כבוד ידיד עליון וידיד נפשנו הרב הגאון הצדיק בן של קדושים. אראלים ותרשישים. פאר הדור והדרו. עמוד הימני. פטיש החזק. מזכה הרבים עמו עוז ותושיה ונהורא עמיה שרי כבוד-קדושת-שם-תפארתו כמוהר"ר מנחם מנדל שניאורסון שליט"א. האדמו"ר מלויבאוויטש. יאריך ה' ימיו ושנותיו עד ביאת גואל צדק אמן.

שמח לבי ויגל כבודי בשמעי כי הדרת גאונו הגיע לשיבה לאורך ימים טובים. ותאזרני שמחה. והנני מתכבד לברכו מקרב לב שעוד יזכה לאריכות ימים ושנים בטוב ובנעימים, ולהמשיך בפעליו הכבירים והנשגבים. ויקויים בו : עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים.

אשרי חלקו ומה נעים גורלו שזכה להיות ממצדיקי הרבים בדור יתום זה, אבל אין דור יתום שכבוד גאונו שרוי בתוכו. ועליו יומלץ : והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

השם-יתברך יתן לו כח וחיל בריאות איתנה ונהורא מעליא חיים טובים ארוכים ומתוקים. ועיני קדשו תחזינה בביאת גואל צדק הן משיח לישראל, יגל יעקב ישמח ישראל. אמן ואמן.

בברכת חג כשר ושמח וכל טוב
וביקרא דאורייתא, הדורש שלום גאונו ותורתו כל הימים
עובדיה יוסף

בג.

"מעשיו הכבירים להפצת התורה ואמונה טהורה בכל קצוי תבל"

בשנת תשמ"ט השתתף הגר"ע יוסף זצ"ל במסירת חידושי תורה להדפסה בספר "כבוד חכמים - עטרת פז" לכבודו של הרבי, וכהקדמה לכך כתב:

תשובה זו מוקדשת לספר "כבוד חכמים" לכבודו של פאר הדור והדרו, ראש גולת אריאל, הוד כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א, להגיעו בעזרת-ה' לשנת הפ"ז. זכות מעשיו הכבירים להפצת התורה ואמונה טהורה בכל קצוי תבל תעמוד לו, לאורך ימים ושנות חיים בכריות גופא ונהורא מעליא עד ביאת הגואל במהרה-בימינו-אמן.

עובדיה יוסף

בד.

"נלכה באזרחותיו"

להלן יועתק ציטוט נוסף מדברים שנשא הגר"ע יוסף זצ"ל על כ"ק אדמו"ר זי"ע (נדפסו בעתון "כפר חב"ד"):

הגמרא (יומא לה, ב) אומרת שהקדוש ברוך הוא ידע שצדיקים מועטים ושתלן בכל דור ודור. והוא, הרבי, שתל את התלמידים שלו ואת תלמידי החכמים שלו בכל מקום. אין מקום בעולם שלא הוגים בתורת השם, הודות למפעלו של הרבי. זכותו תעמוד לנו שגם אנחנו נלך בדרכיו להגדיל תורה ולהאדירה, כי הם חיינו ואורך ימינו. התורה מחיה אותנו.

בה.

הפתרון האמיתי...

את הסיפור הבא סיפר לי הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה:

כאשר זכה ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה להיות ב"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בשנת תשי"ג הוא הציע לרבי שכיון שישנן בעיות

רבות בענייני הכלל והשעה ראוי לקיים אסיפה בה ישתתפו גדולי ישראל מכל החוגים ויחד הם ידונו בכל הבעיות וימצאו להם פתרון.

גדולי ישראל אותם הזכיר אז ר' אברהם בנוסף לכ"ק אדמו"ר זי"ע היו (לפי סדר הא"ב של שמות המשפחה): הרה"ק ה"בית ישראל" מגור זצ"ל, הרה"ק רבי יואל מסטמר זצ"ל, הגרי"ז מבריסק זצ"ל, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, הגר"א קוטלר זצ"ל והגאון בעל "חזון איש" זצ"ל.

מששמע כ"ק אדמו"ר זי"ע את ההצעה עלה חיוך על פני קדשו באמרו לר' אברהם: אם אכן תצליח לארגן אסיפה כזו משיח יבוא מיד ואז כל הבעיות תיפתרנה מאליהן ולא יהיה צורך לדון בהן...

כו.

יחוסו החבד"י של סבי רבי משה בלוי זצ"ל

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו, ג, קל-קלב. להלן אותיות פה. רסה. רסז) על תולדותיו של הגאון החסיד רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל, שהיה חותנו של סבי רבי משה זצ"ל.

להלן יוזכר פרט חשוב שמשום מה לא הוזכר שם.

אמו של סבי, רבי משה בלוי זצ"ל, ה"באבע שיינדל" ע"ה, היתה בתו של הגאון החסיד רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל ואחותו של רבי יעקב. רבי משה בלוי נשא לאשה, איפוא, את ה"באבע רבקה", שהיתה בעצם בת דודו רבי יעקב.

[אגב: את שמה הראשון של אם החתן דנן שי', בתנו הרבנית מרת שיינא ציפורה וילהלם תחי', קראנו על שם ה"באבע שיינדל", בתו של רבי ישעיה (שמה היה גם אסתר, אך סבת רעייתי תחי' נקראה בשם זה), ואילו את שמה השני קראנו על שם נשותיהם של רבי ישעיה ורבי יעקב אורנשטיין ששתיהן נקראו ציפורה].

בספרו "על חומותיך ירושלים" מתאר סבי רבי משה בלוי בהרחבה את שנות צעירותו בהן גדל והתחנך בתורה וביראה על ברכי סבו, שהיה גם מורו ורבו, הגאון רבי ישעיה אורנשטיין, מגדולי ומראשי חסידי חב"ד בירושלים.

בין השיעורים הרבים הקבועים שלמד הסבא, רבי ישעיה, יחד עם נכדו, רבי משה, היה שיעור קבוע בספה"ק "לקוטי תורה" מאת כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

בז.

"משימה חשובה מאד"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, יא) שבהיותי ב"יחידות" העליתי בפני כ"ק אדמו"ר זי"ע את הצעת הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה לעשות מיזם משותף על התנ"ך.

ההצעה היתה לעבוד על פרויקט משותף של הר"א ע"ה ושל חב"ד: עריכת פירוש קליל ובהיר על התנ"ך עם הבהרות שונות המגישות את התנ"ך לבני הנוער.

הרבי הגיב על ההצעה: "דאס איז זייער א חשוב'ער אונטערנעמונג, אבער עס איז נישטא דא די און די מעגליכקייט צו טאן דאס" [=זוהי משימה חשובה מאד, אולם אין כאן את הכחות ואת האפשרויות לעשות זאת].

לאחר מכן שאלני הרבי על הר"א ע"ה ופעילותו הציבורית כמסופר שם. בכל אופן הרעיון האמור ירד כמובן מעל הפרק.

בח.

"שני נביאים בסגנון אחד"

בביקורי עם אבי מורי זצ"ל אצל הרה"ק ה"בית ישראל" מגור זצ"ל עם בואי בקשרי השידוכין (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ה) התעניין ה"בית ישראל" אצל אבי מורי זצ"ל על הר"א ע"ה: וואס איז מיט אברהמ'לה? [=מה עם אברהמ'לה?] והמשיך: האם הוא לא מתכוון להמשיך בעשייתו הציבורית?

מעניין ששאלה זהה שאל אותי כ"ק אדמו"ר זי"ע ביחידות האמורה, כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (א, יא).

בט.

"יאמרזו עליו שבטח ממאה שערים הוא"

חשוב מאוד לקרוא את מכתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע מג' טבת תש"כ
(אגרות קודש, חלק י"ט, עמוד קכ) :

...לאחרי כל מה שעבר על אחינו-בני-ישראל, שזהו מגדיל
כמה פעמים ככה האחריות של כל אלו שנשארו, כאודים מוצלים
מאש, ועל-אחת-כמה-וכמה אלו הדרים בארץ-הקודש תבנה-
ותכונן, אחריותם למלאות על-כל-פנים כפי האפשרי את מה שהי
נעשה על-ידי אחינו-בני-ישראל שנהרגו על קידוש השם, בענינים,
שבהם נפלינו מכל העמים, זאת אומרת עניני תורה ומצות,
ובאופן גלוי לעיני כל, ולא כסיסמת "המשכילים" מלפנים, להיות
יהודי באהליך ואדם בצאתך, שהתוצאות מזה, הרי ניכרות בדור
השני או השלישי של המשכילים.

לומר הדברים בפשטות: וביחוד על הצעירים, שגדלו
בדורנו, דור השמד (דאין עליהם לשנות השקפת עולם של 50-30
שנה, שדבר קשה הוא ביותר), על צעירים אלו לתת דו"ח נפשי
לעצמם שממלאים מקום הם של שמנה וסלתה של עמנו בני
ישראל, ועליהם להלך בראש חוצות באופן שכל רואיהם יכירום
אשר מזרע אברהם יצחק ויעקב הם, ובארץ-הקודש תבנה-ותכונן
בפרט שיכירום אשר שומרי תורה ומצות הם ככל הדרוש, ולא יהי
זה על-ידי מה שמדברים עברית, כי אם על-ידי-זה שכשפוגשים
אותו ברחוב, יאמרו עליו שבטח ממאה שערים הוא, וכשישאלו
אותו, איך ובמה מבלה זמנו הוא, הרי בפשיטות הגמורה, צריך
להיות המצב והמענה, שמבלה כל זמנו, בלימוד התורה ושמירת
מצותי, אלא שכיון שמוכרח הוא על-פי הסדר שהנהיג הקב"ה
בעולמו, גם לפרנסה כפשוטה, הרי מלאכתו ארעי, באופן שאינו
דורש השקעת מרץ רב ופשיטא שלא השקעת חכמה-בינה-דעת
שלו, וכח המחשבה בכללותה, בענינים שגם האינם יהודים
מתלהבים עליהם...

ל.

”פריעת בעל חוב מצווה”

הסופר המפורסם ר' אהרן סורסקי שלח אליי את ספריו כדי שאשלח אותם אל כ"ק אדמו"ר זי"ע.

כתבתי לו מספר הערות על ספריו והוא השיב לי על הערותיי במכתב שבסיומו הזכיר לי שאני עדיין חייב לשלם לו על הספרים ששלח לי.

שלחתי את צילום מכתבו לרבי כדי שהרבי יעיין בתשובותיו להערותיי. במכתב התשובה של הרבי הוא התייחס דווקא לסיום המכתב – שאמהר לשלם לו את חובי...

לא.

”רב מחמיר”

שמעתי מפי הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה (עליו ראה ”שביבים” שב"לקט ופרט" ב, יט"ב, ג, קנט"קס) בשם אחד מצדיקי פולין זצ"ל, שכאשר שמע על רב חסידי מסויים שנהג לבקש שיכינו במיוחד עבורו תבשילים מסויימים שערכו לחיכו, התבטא עליו: ”פלוגי הינו רב מחמיר – ”מאך מיר” = עשה עבורי] כאשר כוונתו בביטוי זה היתה לומר כי אין הנהגה שכזו מתאימה ומכובדת עבור רב חסידי.

לב.

”התורה הזאת לא תהא מוחלפת”

נאמר בכתבי האריז"ל כי לעתיד לבוא תהיה ההלכה כ"בית שמאי".

ולכאורה נשאלה השאלה: הלא ”התורה הזאת לא תהא מוחלפת” וכיצד ניתן לומר שיהיה שינוי בתורה, הרי כעת ההלכה היא כ"בית הלל"?

כ"ק אדמו"ר זי"ע מתרץ שאלה זו, כדרכו בקודש, בפשטות הכי גדולה:

הגמרא מבארת שהסיבה שההלכה נפסקה כ"בית הלל" למרות ש"בית שמאי מחדדי טפ"י היא משום ש"נמנו וגמרו", כלומר שדעתם של "בית הלל" היתה דעת הרוב.

ההלכה קובעת שבית דין יכול לשנות את פסק הדין של בית דין אחר אם הוא גדול מבית הדין הראשון בחכמה ובמנין.

כיון שלעתיד לבוא תרבה החכמה והדעת, יתקיים מנין נוסף בבית הדין והרוב יפסקו כדעת "בית שמאי" שסברותיהם חריפות יותר.

לג.

"מעט מעט אגרשנו"

ביקורי הראשון בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע היה לקראת חודש תשרי תשכ"ג. באותן שנים היה נהוג כי האורחים שהיו מגיעים לחודש תשרי היו נכנסים פעמיים ל"יחידות": הפעם הראשונה בתחלת החודש והפעם השניה לקראת נסיעתם לביתם.

ב"יחידות" הראשונה שהתקיימה בתוך עשרת ימי תשובה, באור ליום ו' תשרי, זכיתי לשהות בהיכל קדשו של הרבי במשך שלושת-רבעי שעה.

ה"יחידות" נפתחה בענינים רוחניים ובמענה לכמה משאלותי הרבי אמר לי הוראה חשובה שהיא כלל יסודי: "בעבודת ה' ובמלחמה עם היצר צריך להתנהג לפי הכלל "מעט מעט אגרשנו". לא צריך להתחיל בבת-אחת אלא שלב אחר שלב באופן מסודר ועקבי".

לאחר מכן היו גם דיבורים אישים וגם בקשר לפעילות בירושלים.

באותה יחידות דיבר עמי הרבי על הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, יא. לעיל אות כז) והטיל עלי את עריכת "בטאון חב"ד" (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, עא).

לד.

"זרב חסד"

ביחידות השניה, שארכה כעשרים וחמש דקות, ביקשתי, בין השאר, את ברכת הרבי אודות אבי מורי זצ"ל (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לח) ואודות מישהו שהתקשה במציאת שידוך (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לד).

בהזדמנות זו סיפרתי לרבי שאשתי מודאגת ממצבי הרפואי, על כך ענה הרבי: "הרי היא ראתה את חסדי ה' יתברך בעבר כמה פעמים. אתה יכול

לומר לה בשמי כדי להרגיע אותה שהיא תראה עוד הרבה חסדים בחייה" (על הדברים חזר הרבי בשתי הזדמנויות נוספות, כמסופר להלן אות קסד).

באותו מעמד זכיתי לשמוע גם את הדרכותיו של הרבי על צביונו של בית כנסת חב"ד ועל מנהגי חב"ד – בקשר לייסודו של בית הכנסת חב"ד בפאג"י (כמסופר ב"שבבים" שב"לקט ופרט" א, ס-סא).

דובר גם בענין הפעילות בירושלים וקיבלתי אז הוראה ברורה להיכנס לפעילות במסגרת צעירי אגודת חב"ד בירושלים.

נושא נוסף שהועלה אז היה הדרכים לסייע להרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה לבסס את תלמוד-התורה שהקמנו אז מבחינה כספית באופן עצמאי ללא תלות ב"כולל חב"ד".

הרבי סיים בברכה "שתנצל את הכשרונות שהקב"ה נתן לך להפצת המעיינות באופן הכי רחב".

לה.

"אינו מאבד טיפה"

שמעתי מחסידי גור כי הרה"ק ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל אמר על בנו הרה"ק ה"פני מנחם" זצ"ל כי הוא בבחינת "אינו מאבד טיפה".

כוונת הדברים בפשטות היא למאמר המשנה (מסכת אבות, פרק ב, משנה ט) בו שיבח רבן יוחנן בן זכאי את תלמידו רבי אליעזר בן הורקנוס בשבח "בור סוד שאינו מאבד טיפה", וכפירוש הרע"ב: "כך הוא אינו שוכח דבר אחד מתלמודו", ולפי זה כוונת ה"אמרי אמת" היתה לבקיאותו וכח זכרונו המופלא של ה"פני מנחם", שלא שכח דבר ממה שלמד.

אולם נרמזתי כי כוונת ה"אמרי אמת" היתה גם למשמעות פנימית ועמוקה יותר הרומזת על זהירותו המופלגת של הרה"ק ה"פני מנחם" זצ"ל בעניני קדושה וטהרה.

לו.

הפצת המעיינות

בשלהי חודש תשרי תשכ"ג, בו זכיתי לראשונה להיות בחצרות קדשנו, קרא לי הרחמ"א חדקוב זצ"ל, מזכירו הראשי של כ"ק אדמו"ר זי"ע,

לחדרו יחד עם הרה"ח ר' ברוך שי' גופין מכפר חב"ד ומסר לנו שני סלילי הקלטה מהתוועדויות כ"ק אדמו"ר זי"ע שנערכו באותו חודש בימות החול. לי נתן הרב חדקוב את סליל ההקלטה של התוועדות ערב ראש השנה תשכ"ג, ולחברי סליל ההקלטה של התוועדות נוספת, כדי שנשמיע אותם בארץ הקודש, איש איש במקומו, ולאחר מכן נחליף בינינו את ההקלטות ונשמיע גם את ההקלטה הנוספת.

לז.

אלפית הדקה... (וגם – תיקון טעות)

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לג, ב, עב) על חלק מהתיקונים המאלפים שתיקן הרבי ביומן תשרי תשכ"ג שכתבתי.

להלן אספר על הגהה נוספת:

ביומן המקורי כתבתי כך:

הדבר החיצוני המאפיין את הרבי שליט"א, בולט לעין ומורגש מיד – הוא: זריזות! אין שהייה מיותרת של אלפית הדקה, כל צעדיו ופעולותיו מתנהלים בקצב מסחרר ממש. נראה ברור שכל רגע יקר אצלו ומנוצל מקסימלית למען הקדושה, הטוב והאמת.

את הפיסקא כולה הותיר הרבי כמות שהיא מלבד תיקון אחד: במשפט "אין שהייה מיותרת של אלפית הדקה" מחק הרבי את המלה "אלפית" ואת האות ה' שבתחלת המלה "הדקה", כך שביומן המתוקן נכתב: "אין שהייה מיותרת של דקה".

לאמור: בזמן של דקה אנו אכן יכולים להבחין, אולם זמן של "אלפית הדקה" הוא זמן שעין רגילה אינה מבחינה בו. כתוב את שראית ולא את שאינך יכול לראות!...

למפרע נמצא שגם הרבי הסכים לכך שאצלו היתה כל דקה מנוצלת...

*

יצויין כי התיקון האמור נדפס כבר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קפא) על פי הזכרון ולכן חלו שם מספר טעויות והוחסרו פרטים, אולם כאן נכתבו הדברים בדיוק על פי היומן המקורי ותיקוניו.

תיקונים נוספים של הרבי ליומן שכתבתי נדפסו ב"תשורה", לאופר, ט"ו תמוז תשע"ב, עמודים 42-45.

ל.ח.

”בטח בה לב בעלה”

ב”סדר ברכת הנהנין” פרק ה הלכה ח פוסק כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע: “... הקרואים בבית בעל הבית לאכול מיני פירות, אף על פי שמביאין להם בזה אחר זה אין צריך לברך אלא על הראשון. ואף על פי שבשעת הברכה לא היו יודעים כמה יביאו להם – כיון שדעתן על בעל הסעודה שזימנם”.

בביאורו של הגאון החסיד רבי אברהם אלאשווילי שליט”א, מגדולי מפיצי הלימוד בשולחן ערוך אדמו”ר הזקן בדורנו, הוא כותב כי דין זה תלוי דווקא בבעל הבית ואילו כאשר מישוהו אחר, כגון האשה, מגיש את האוכל – לא ניתן לומר שדעת המסובים על כך.

לעניות דעתי נראה כי ההגיון שמאחורי ההלכה שווה גם במקרה זה: כיון שדעת המסובים (ולעתים – גם דעת בעל הבית עצמו) סמוכה על דעת האשה המכינה והמגישה את האוכל – א”כ ניתן לסמוך על כך ולא לברך שוב.

יתרה מזו: נפסק ברמב”ם (הלכות מעשר, פרק י הלכה ה) בענין נאמנות על המעשרות: הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת – לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו. היתה אשתו נאמנת והוא אינו נאמן – מתארחין אצלו ואין לוקחין ממנו.

הרי שהאירוח תלוי דווקא באשה ולא בבעל הבית.

והעירני נכדי הרה”ח ר’ ברוך שי’ בלוי כי בספר “ברכת יעקב” – ברכת סעודה ונהנין מאת אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ”ל פרק יד הערה ד הוא כותב כך: “ונראה בבעל על דעת אשתו חשיב כסומך על דעת בעה”ב, כיון שהיא מכינה האוכל, ואין הבעל יודע כל פעם מה שיביאו לו. ואולי תלוי אם יודע מה היא מכינה או לא, וכל אחד לפי מה שהוא”.

ל.ט.

”ואוהביו כצאת השמש בגבורתו”

כבר סופר (ב”שביבים” שב”לקט ופרט” ג, קפד) על הסיסמא “ואוהביו כצאת השמש בגבורתו”.

בהקשר לכך נזכרתי בסיפור פיקנטטי:

כשהושמעו דברי חירוף וגידוף, ר"ל, על כ"ק אדמו"ר זי"ע מכיוון מסויים ידוע אמר לי אחד מחשובי חסידי גור: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", אצלנו לא היה עובר דבר כזה ללא תגובה מתאימה, שתורגש גם בגוף.

הסברתי לו כי בחסידות חב"ד ישנה הוראה שונה, המיוסדת על דברי כ"ק אדמו"ר הזקן באגרת הקודש "קטונתי", ובהתאם לכך איננו מגיבים באופן פיזי.

כעבור זמן לא ארוך הוצתה משום מה מכוניתו של מחרחר הריב, ואכן מיד לאחר מכן הפסיק הלה את התקפותיו, כנראה מחשש לשלבים הבאים של התגובה... הוא הבין את הרמז.

מ.

"אלוקים באו גויים בנחלתך"

בחוברת "אלוקים באו גויים בנחלתך" שכתבתי על המבט התורני על החזרת השטחים הבאתי (בעמוד 10) את דברי הרה"ק ה"פני מנחם" מגור זצ"ל בעת השתתפותו באירוע מסויים ביום החתימה על הסכם אוסלו בהם הבהיר באופן ברור את דעתו השלילית על ההסכם.

בדבריו הזכיר ה"פני מנחם" את נאומו הברור והחריף של הגאון הקדוש רבי מנחם זמבא זצ"ל הי"ד, מגדולי ישראל בפולין שלפני מלחמת העולם השנייה, בכנסייה הגדולה של מועצת גדולי התורה בשנת תרצ"ז, בהתייחסות להחלטת "ועדת פיל" באנגליה על "תוכנית החלוקה" של ארץ הקודש בין עם ישראל לערבים להבדיל.

מנאומו של הגר"מ זמבא: "רק אנשים אשר להם העוז המר לקרוע גזרים מתורתנו התמימה והקדושה – הם הם אשר ירהבו בנפשם לקרוע גם את ארצנו לגזרים, אבל אנחנו המוסרים נפשנו על כל אות ואות ועל כל מנהג שבישראל – לא נוכל בשום אופן להסכים לוותר אפילו על צעד ושעל אחד מארצנו הקדושה".

מעניין שדברי ה"פני מנחם" נאמרו בדיוק כעבור יובל שנים מהירצחו של רבי מנחם זמבא על קידוש ה' ביום כ"ג אלול תש"ג, הי"ד.

אגב: כאשר סבי רבי משה בלוי זצ"ל הספיד בזמנו את רבי מנחם זמבא הוא כתב עליו שהביא את דבר ה' בכנסיה האמורה ובכך פתר את השאלה שעל הפרק על פי המקורות התורניים וההלכתיים.

מ.א.

שפלותו של אברהם אבינו

באגרת הקודש "קטונתי" כותב כ"ק אדמו"ר הזקן: "שבכל חסד וחסד שהקדוש ברוך הוא עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד . . . וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת . . . צריך להיות יותר שפל רוח . . . וזו בחינת ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר אנכי עפר ואפר".

יש לציין שבפרקי אבות (פרק חמישי משנה יט) נאמר: "תלמידיו של אברהם אבינו . . . ורוח נמוכה ונפש שפלה..." , והן הן דברי אדמו"ר הזקן בתניא קדישא.

מ.ב.

"חזית דתית מאוחדת"

בבחירות לכנסת הראשונה, בשנת תש"ט, התקיימה "חזית דתית מאוחדת" של ארבעת המפלגות: "אגודת ישראל", "פא"י" [=פועלי אגודת ישראל], מפלגת ה"מזרחי", ו"הפועל המזרחי". חלוקת המנדטים היתה: את המקום הראשון קיבל הרב יהודה לייב מיימון (שם משפחתו המקורי היה "פישמן"), שהיה ראש מפלגת ה"מזרחי" יחד עם הרב מאיר בר אילן בנו של הנצי"ב מוולוז'ין ומייסד ועורך האנציקלופדיה התלמודית יחד עם הגרש"י זווין], וכיהן בממשלה כשר הדתות. את המקום השני קיבל הרב איצ'ה מאיר לוין, שהיה ראש מפלגת "אגודת ישראל", וכיהן בממשלה כשר הסעד. את המקום השלישי קיבל חיים משה שפירא, שהיה ראש מפלגת "הפועל המזרחי" וכיהן כשר הפנים וכשר העלייה והקליטה, ואת המקום הרביעי קיבל בנימין מינץ שהיה ראש מפלגת פא"י יחד עם הרב קלמן כהנא]. ה"חזית הדתית" זכתה ב-16 מנדטים.

מג.

בראש ה"חזית"

ב"חזית הדתית המאוחדת" תמכו בין השאר גדולי ישראל: הרה"ק מבעלז, הרה"ק ה"בית ישראל" מגור, שר התורה הגאון מטשעבין.

את מכתבו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לקראת הבחירות בשנת תש"ט (אגרות קודש, חלק י', עמוד לב) "צריכים להשתדל להשתתף עם חבורת היראים יותר, אבל לא עם אלה אשר כל עניינם הוא לעשות מחלוקת ופירוד לבבות ודוגלים בשם התורה והיראה" ניתן לפרש כתמיכה בחזית הדתית המאוחדת.

רבים מחשובי רבני חב"ד השתתפו אף הם בתעמולה למען החזית הדתית המאוחדת, כהגר"י לנדא, הגר"ש זיסלין, הגר"י זווין והגר"מ אקסלרוד.

גם רבני המועצה הדתית בירושלים, שהיתה בשליטת המזרחי, הוציאו כרוז מצדם לתמיכה ב"חזית הדתית המאוחדת" ובראשם הגרצ"פ פרנק, וביניהם הגרי"ש אלישיב.

מד.

"הבוחר בתורה"

בבחירות השניות לכנסת, שהתקיימו בשלהי שנת תשי"א, התפרקה החזית הדתית המאוחדת. הסיבה היתה בעיקר פוליטית, בגלל חילוקי דעות על מיקום ברשימה, ולא אידיאולוגית, ולמעשה מאז לא היתה בהיסטוריה "חזית דתית מאוחדת" נוספת בה התאחדו כל ארבעת הרשימות האמורות, אם כי מספר פעמים חברו המפלגות "אגודת ישראל" ו"פועלי אגודת ישראל" ל"חזית דתית מאוחדת".

כך למעשה התמודדה כל אחת מארבע הרשימות האמורות בפני עצמה.

הוראת כ"ק אדמו"ר זי"ע היתה להצביע לרשימה החרדית ביותר (אגרות קודש חלק ד' עמוד שמה). בפועל רוב חסידי חב"ד הצביעו אז למען "אגודת ישראל", לפי המשמעות הפשוטה של הדברים.

מאוחר יותר התמזגו מפלגות המזרחי והפועל המזרחי למפלגה אחת, ה"מפד"ל" ובראשה עמדו משה שפירא, ד"ר בורג ויצחק רפאל שהיה חתנו של הרב מיימון.

מה.

"בכם הדבר תלוי"

בימים ההם נחשב ד"ר בורג, שהיה מצאצאי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, כמקורב לכ"ק אדמו"ר זי"ע ולחסידות חב"ד והיה מגיע מדי פעם ל"יחידות" אצל הרבי.

באחת ה"יחידויות" התלונן ד"ר בורג בפני הרבי מדוע הרבי מורה להצביע בבחירות עבור "אגודת ישראל" ולא עבור מפלגתו. הרבי השיב לו כי הוא לא הורה להצביע ל"אגודת ישראל" אלא ל"רשימה החרדית ביותר".

בורג השיב כי כולם מבינים שאין כוונת הרבי שיצביעו עבור מפלגתו. בתגובה השיב לו הרבי: "הדבר תלוי בכם, תדאגו לכך שיחשבו שהכוונה אליכם, שאתם תהיו ה"מפלגה החרדית ביותר"...

מז.

"חזית דתית" כבלוק טכני

כאשר החל הרבי לפעול בנסיון ליצור שוב "חזית דתית מאוחדת" הוא ציין במפורש שכוונתו היא רק להתאחדות במתכונת של "בלוק טכני" בלבד, ולא כפי שהיתה ה"חזית" בתש"ט, התאחדות מוחלטת.

[בקשר להתאחדות המוחלטת שבשנת תש"ט התבטא הרבי ב"יחידות" בפני הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה כי התוצאה מכך היתה "תתאה גבר", ויתירה מזו: "תתאה דתתאה", כאשר כוונת קדשו היתה כנראה לסייעת ל"מפנה" שהיתה בתוך "הפועל המזרחי"].

הרבי נימק את דעת קדשו בעד ה"חזית" כבלוק טכני בכך שהיא רק כדי להשיג קולות רבים ככל האפשר לענייני הדת, שכן אז כל תעמולת הבחירות תתרכז בהגדלת כח נציגי הדת ולא בהכפשות הדדיות. ובנוסף לכך, אם יתרחש פילוג בין המפלגות הדתיות יהיו שיצביעו למפלגות אחרות לגמרי.

מז.

נסיונות ליצור "חזית דתית מאוחדת"

לקראת הבחירות לכנסת הרביעית שהתקיימו בז' מנחם-אב תשט"ו היה נסיון ליצור "חזית דתית מאוחדת" והרבי תמך בו. באותן שנים כתבתי סדרת מאמרים ב"הקול" להסביר את הנחיצות וההכרח ב"חזית דתית מאוחדת". יהודי מסויים, מבאי ביתו של ה"חזון איש", כתב מאמרים נגד ה"חזית", וכך ניהלנו סדרת מאמרים בעד ונגד מעל גבי העתון, אלא שהנסיון לא הצליח.

גם בשנת בבחירות לכנסת החמישית, בשנת תש"כ, לא צלח הנסיון ליצור "חזית דתית מאוחדת" לבסוף בשל התנגדותו החריפה של הגרי"ז מבריסק וצ"ל שהבטיח את תמיכתו במפלגת "אגודת ישראל" אם לא תצטרף ל"חזית". דומה שלהתרחשות כגון זו היתה כוונת הרבי באמרו שב"מועצת גדולי התורה" ראשי הישיבות מנהיגים את האדמור"ים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, סב).

בסמיכות לבחירות לכנסת השישית שהתקיימו בז' מר"חשון תשכ"ו, לפנייהם ולאחריהם, התנהלו דיונים בענין "חזית דתית מאוחדת". באותו זמן התכתבתי גם עם הרב מנחם פרוש ע"ה, מראשי "אגודת ישראל", אודות נחיצות ה"חזית", התכתבות עניפה, הלוך וחזור. ושלחתי את ההתכתבות לרבי. על כך השיב לי הרבי במכתב קדשו שיועצת ב"שביב" הבא.

מח.

"אין כל תועלת שיתוכח עוד"

בי"ה, ימי חנוכה ה'תשכ"ו

ברוקלין, נ. י.

הרב-ותיק-וחסיד איש-ירא-אלקים נכבד-ונעלה עוסק

בצרכי צבור

כז' מו"ה טובי' שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום א' דחנוכה והמצורף-

בו שמוחזר בזה (ואין כל תועלת שיתוכח עוד. ודי-למבין).

ויהי רצון שיבשר טוב בתוכנו,

והרי הימים, ימים זכאין, ימי חנוכה, זמן נסים
 וישועות בגשמיות וברוחניות, ימים טובים בהלל והודאה.
 הפ"נ יקראו על-הציון.

בברכה מ. שניאורסאהן

[יש לציין כי המלים "והמצורף . . למבין)" והמלים "הפ"נ . . הציון"
 נכתבו על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע בכתב יד קדשו, אלא שכאן פוענחו ראשי
 התיבות שבהן].

מ.ט.

הוראות מיוחדות

בדרך כלל היתה ההנחיה להצביע עבור הרשימה החרדית ביותר, אך לא
 היתה הוראה ממוקדת מהרבי עבור איזו מפלגה יש להצביע, מלבד מספר
 הוראות יוצאות מן הכלל, כפי שיפורט להלן.

פעמיים (בשנים תשכ"ו ותש"ל) היתה הוראה מהרבי להצביע לרשימה
 שהתחייבה במצע שלה שהיא בעד "חזית דתית", בשעתו היתה זו תנועת
 "פא"י" שחלק מן האדמו"רים בארץ הורו להצביע עבורה.

פעמיים נוספות (בשנים תשל"ד ותשמ"א) היתה הוראה שלא להצביע עבור
 המפלגה שהשר מטעמה (שר הפנים) חתם על החוק של "מיהו יהודי" ללא
 המלה "כהלכה".

הפעם היחידה שהיתה הוראה ברורה לפעול למען רשימה מסוימת
 היתה בשנת תשמ"ט למען "אגודת ישראל".

מעניין שלא היתה הוראה מעולם להצביע למפלגה שהתחייבה לתמוך
 ב"שלימות הארץ".

נ.

מינוי ה"חתם סופר" לרבה של פרשבורג

הגה"ק רבי משה סופר זצ"ל, בעל ה"חתם סופר", כיהן ברבנות
 במקומות שונים במשך ימי חייו עד שבשנת תקס"ז נתמנה לרבה של
 פרשבורג המעטירה, הקהילה הגדולה והחשובה בהונגריה.

ה"חתם סופר" כיהן ברבנות חשובה זו עד להסתלקותו בשנת ת"ר, במשך 33 שנה (תקס"ד-ת"ר).

על פי הידוע כי "ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא" [=אין דבר שאינו רמוז בתורה] מסופר שהדבר נרמז בפסוק "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", שכן המלה "גל" (וכן המלה "ואביטה") היא בגימטריא 33 והמלה "נפלאות" עולה בגימטריא 567 שהיא הגימטריא של תקס"ז (השנה בה התרחש המינוי).

נא.

ה"חתם סופר" זה "כתב סופר"

החל משנת ת"ר, בה הסתלק, כאמור, ה"חתם סופר", מילא בנו ה"כתב סופר" זצ"ל את מקומו ברבנות פרשבורג עד לפטירתו בשנת תרל"ג. נמצא שגם הוא כאביו כיהן במשך 33 (שוב: בגימטריא "גל", "ואביטה") שנה כרבה של פרשבורג, ובשנת תרל"ג !!!

נב.

ה"שבט סופר" זה "דעת סופר"

את מקומו של ה"כתב סופר" מילא בנו ה"שבט סופר" זצ"ל – גם הוא במשך 33 שנים עד לפטירתו בשנת תרס"ו ועל כסאו ישב אחריו בנו הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל, ה"דעת סופר", שלאחר 33 שנות כהונתו ברבנות פרשבורג עבר – בשנת תרצ"ט, ממש טרם פרוץ מלחמת העולם השנייה – לירושלים והסתלק בשנת תש"כ.

נג.

"נפלאות מתורתך"

את משמעות הקשר בין ה"חתם סופר" זצ"ל (ודורותיו אחריו) לפסוק "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" ניתן להסביר כדלהלן.

מהדיר כתבי הראשונים, הגאון רבי אברהם סופר (שרייבר) זצ"ל, בן הגה"ק רבי שמעון סופר מערלוי זצ"ל, היה יוצא ונכנס בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע ותמיד היה הרבי מבקש ממנו שיאמר משהו בשם סבו ה"חתם סופר" זצ"ל.

באחת הפעמים סיפר רבי אברהם לרבי (ראה גם תורת מנחם - התועודיות חלק מ"ו עמוד 173) כי ה"חתם סופר" אמר כי מי שבנגלה (=בפומבי ובגלוי) אינו מאמין בנסתר שבתורה (=בחכמת הנסתר, פנימיות התורה) אות הוא שבנסתר (=בסתר ובפנימיותו) אינו מאמין גם בנגלה שבתורה...

על פי הידוע כי הפסוק "גל עיני גו" נסוב על גילוי פנימיות התורה ("נפלאות מתורתך") מובן היטב הקשר ל"חתם סופר" שכידוע היה קשור מאוד בקשר בל יינתק לתורת החסידות, פנימיות התורה.

נד.

ביהכנ"ס "בית חנה" בשכונת סנהדריה

כבר סופר לעיל בהרחבה ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, ס"ב, ב, ס"ט, ג, פ"א. קע. קעב. קפ) על הקמת בית הכנסת "בית חנה" בשכונת סנהדריה, בנדבתו של הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה ובהתערבותו הישירה של כ"ק אדמו"ר זי"ע, עליה הופקדתי אני, להלן פרטים נוספים בנידון.

בכ"ב תמוז תשכ"ח כתב הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה אליי במכתבו (נדפס ב"מקדש מלך", חלק ד, מדור "מעשה רב" אות לב) :

ידוע לך בוודאי על רצונו של הרבי שליט"א להקים את בית חנה בסנהדריה בהתאם להבטחתי לכ"ק אדמו"ר שליט"א. למטרה זו הוא ייחד את המגרש הסמוך לשיכון אוריאל. בהיותי בקודש פנימה ב"ב תמוז שוב נדון העניין וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שבוודאי שעתך (=הכוונה אליי, ט. ב.) פנויה לטפל בעניין.

נה.

"סדר אבן פינה בפרסומת טובה"

כעבור זמן שיגר אליי ר' אברהם מברק בנוסח הבא :

לפי בקשת הרבי, סדר אבן פינה בפרסומת טובה לבית כנסת וגן ילדות "בית חנה" על מגרש 60 בלוק 106, על-יד שיכון אוריאל, ליום י"ב באב אחר-הצהריים. הכן מסמכים להעברת מגרש 60 בלוק 106. אני כמייצג הנדבך האלמוני אגיע ב-25 ליולי טיסה 246 אל-על.

החגיגה התקיימה במועדה, ברוב פאר והדר.

(שני ה"שביבים" האחרונים - על פי מדור "ניצוצי רבי" ב"התקשרות" גליון רעז)

נו.

"אין עוז אלא תודה"

ידידי ורעי הרה"ח ר' שמואל מנחם מענדל שי' שניאורסון (ישלח לו השי"ת רפואה שלימה וקרובה) עבר בימי חייו - ל"ע ול"ע - מספר אסונות קשים ר"ל.

בהזדמנות מסויימת כשבאתי לנחמו בניחום אבלים שאלתי אותו: מאין הכח לעמוד בזה?

ר' שמואל שי' ענה לי שהדבר שנותן לו את הכח הוא זה שהוא לומד וחוזר ולומד בעיון את אגרת הקודש סימן י"א, דיבור המתחיל "להשכילך בינה".

*

גם אחד מבני משפחתי, תלמיד חכם גדול שאינו נמנה על עדת החסידים, הלך מדי יום ולמד עם בנו, שהיה זקוק לכריתת רגל ר"ל, את אגרת הקודש האמורה.

נז.

הרה"ח ר' בנימין שצ'רנסקי

לאחרונה נלקח מעמנו הרה"ח ר' בנימין שצ'רנסקי ע"ה, מן הראוי לייחד לפחות מספר שורות לזכרו.

הייתי בקשרי ידידות הדוקים עם אבלחט"א ר' בנימין ע"ה, שהיה, בין השאר, מנהל סמינר "בית יעקב" בתל אביב (אותו ייסד אביו ע"ה) ובמקומות נוספים במשך שנים רבות.

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" סופרו כבר מספר סיפורים ועובדות משמו (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לו, ג, קלד).

אוסף כאן פרט אחד הזכור לי כעת:

באחת משיחותיי עם ר' בנימין הוא התבטא באוזניי כי הוא נהנה עד מאוד לקרוא את מאמרי ההשקפה שכתבו שני אנשי העט הדגולים הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה והרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה ולהתעמק בסגנונם המיוחד.

נח.

ה"שביעי" בהמשך ל"ראשון"

במאמר החסידות הראשון שאמר כ"ק אדמו"ר זי"ע עם קבלת הנשיאות ב' שבט תשי"א, בו הבהיר את היותנו ה"דור השביעי" מאדמו"ר הזקן ותפקידו, ביאר כ"ק אדמו"ר זי"ע והדגיש "שגם בענין דהשביעין חביבין ניכר מעלת הראשון, שהרי כל ענין שביעי הוא שהוא שביעי לראשון. וצריך לידע אשר. . . (1) כל מעלת השביעי הוא שהוא שביעי לראשון אז ער קען דורכפיהרן [=שהוא יכול לבצע בפועל את] עבודת ושליחות הראשון" ("תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט", חלק שני, עמוד רסה), עיין במאמר בהרחבה.

לעניות דעתי בהדגשה זו מבקש הרבי להעביר לנו מסר ברור וחד משמעי שדרכו של הרבי בכל שנות נשיאותו אינה דרך חדשה ח"ו ביחס לדרכה של חב"ד בהנהגת ששת רבותינו נשיאינו הקודמים אלא היא מהווה המשך רצוף לדרכה המסורתית של חב"ד מאז "הראשון", הלא הוא כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, גם אם במבט שטחי וראשוני ניתן לחשוב אחרת.

נט.

ה"שביעי" ש"משביע" את ה"ראשון"

כאשר מתבוננים בפועלו של הרבי במשך שנות נשיאותו, נוכחים לדעת כי הרבי הוא השביעי לראשון לא רק במוכח של המספר "שבע", אלא גם במוכח של "שזובע" (על דרך פירוש הצמח צדק בלשון חז"ל "משביעים אותו", מלשון "שזובע" - קיצורים והערות לתניא תחלת פרק א'). לאמור: הרבי השביע והרווה את

דורנו, הרחיב והביא את תורתו של "הראשון", אדמו"ר הזקן, שתגיעו תילמד בהיקף רחב פי כמה וכמה מכפי שהיתה אפילו בזמן אדמו"ר הזקן עצמו.

הדבר מתבטא, בראש ובראשונה, בשיעורים בספר התניא הנלמדים ברבים, שבדורות הקודמים היו מעטים, ואילו בזמן נשיאותו של הרבי מספרם גדל בלי ערך ויחס כלל אל הדורות הקודמים – בבתי חב"ד, בתי כנסיות, ישיבות ומוסדות חינוך שהוקמו בכל העולם כולו. כך גם הלימודים הפרטיים במסגרת לימוד החת"ת, תקנת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, שהרבי דרש ליישמה באין-ספור שיחות ואגרות קודש, וכן חידוש המנהג הישן ללמוד פרק תניא בכל יום לפני תפלת שחרית (ראה ספר השיחות תשמ"ט ח"ב עמ' 412).

הרבי אף הורה להדפיס את התניא בכל עיר ועיירה שדרים בה יהודים, ואכן, עד שנת תשי"א, למעלה מ-150 שנה מאז הודפס בפעם הראשונה, נדפס ספר התניא ב-47 מהדורות, ואילו מספר ההדפסות מאז, שעלה דרמטית במיוחד לאחר קריאת הקודש האמורה, עומד כיום על יותר מששת אלפים (!).

התניא הגיע, בהכוונתו ועידודו הישיר של הרבי, גם לכל סוגי האנשים – החל מן התרגומים המנגישים אותו לדוברי שפות שונות, כמו גם הדפסתו בכתב "ברייל" עבור העיוורים ל"ע, ועד להדפסת חיבורים הכוללים הערות, ביאורים ומראי-מקומות לתניא, שנכתבו על-פי הוראותיו ובהשראתו של הרבי, המקלים את לימוד התניא לאנשים בעלי רמות שונות.

יצוינו גם הרשימות על התניא; הביאורים הרבים בשיחות, מאמרים ואגרות קודש; המפתחות ולוח התיקון שערך הרבי.

מובן שבעקבות כל האמור, הספר הקדוש נלמד בדור השביעי בהיקף, ואולי גם ברמה, שכמותו לא נלמד מעולם. וכן הוא גם בנוגע לשולחן ערוך אדמו"ר הזקן, תורה אור ולקוטי תורה ושאר ספריו של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

ס.

"אהדות ישראל" באמצעות התניא

ומענין לענין באותו ענין:

בהתוועדות י"א ניסן תשמ"ב, יום ההולדת השמונים של הרבי, שזכיתי להשתתף בה, ביקש הרבי להכיר תודה לכל המשתתפים בהתוועדות. הרבי בחר לעשות זאת באמצעות חלוקת ספר התניא בהוצאה מיוחדת שנדפסה לשם כך, שנדפסו בה גם צילומי "דפי השער" של כל הוצאות ספרי התניא שהודפסו עד אז, בכל קצווי תבל, לכל אחד ואחת מהמשתתפים בהתוועדות.

מדברי הרבי בהתוועדות: כאשר ספר תניא זה יהיה רכושו ונכסיו של כל-אחד-ואחד מהנמצאים כאן, ובאופן שזה יהיה "חיי נפשו", הרי על-ידי זה נפעל כללות ענין האחדות דכל בני ישראל שלומדים את ספר התניא, ואחדותם של כל בני הנמצאים באותם מקומות שבהם הודפס ספר התניא בכל קצווי תבל באופן עמוק ופנימי ביותר. ועוד והוא העיקר: ללמוד בספר התניא בריבוי כל כך עד שהספר יתבלה מרוב שימוש, ויצטרכו להדפיס ספרים חדשים באופן ד"זה אלי ואנוהו" בדפוס נאה כו' (התוועדויות תשמ"ב חלק ג עמ' 1245).

סא.

הסופרים הצעירים

תמיד השתדלתי לנהוג בעין יפה בכחות ספרותיים צעירים בקרב חסידות חב"ד ולעודדם בכתיבתם, ולימים אכן גדלו והגיעו למעמדם כיום. מביניהם יצויינו: הגה"ח הרב חנניה יוסף שי' אייזנבך, הרה"ח ר' אהרן דב שי' הלפרין ואף – להבדיל בין חיים לחיי החיים – הרה"ח ר' נפתלי צבי גוטליב ע"ה והרה"ח ר' יהושע מונדשיין ע"ה.

לדוגמא יצויין כי ב"בטאון חב"ד" שיצא לאור לחודש אלול תשכ"ט (גליון מספר 11 (30)) כתבתי במדור "מה בגליון?" שבפתח הבטאון את השורות הבאות:

"מערכת "בטאון חב"ד" גאה להציג שני סופרים צעירים: ר' חנני' יוסף איזנבך ור' יהושע מונדשיין, שניהם חניכי ישיבות ליובאוויטש בכפר חב"ד ובחצרו של כ"ק אדמו"ר שליט"א. שניהם משמשים עתה בקדש כמרכיצי תורה וחסידות בישיבות חב"ד בארץ. לעבודותיהם שבגליון זה, איש איש בתחומו, יבוא בעזרת-ה' המשך".

סב.

"ביודעין ובלא יודעין"

במכתבו של הרה"ח ר' יהושע מונדשיין ע"ה אליי לרגל מלאות לי שבעים לאויט"א הוא כותב:

"חשבתי לפתוח בתחלת הכרותנו, שהיתה עם הבאתו לדפוס של מאמר-ביכורי (בטאון חב"ד' בשלהי תשכ"ט), ולהתחיל מאותו מועד את מנין שנות השפעתך עלי.

אך במחשבה שניה נוכחתי שיש להקדים ולהוסיף עוד הרבה שנות השפעה ברוכות, הן הן כל השנים שגדלתי על ה'בטאוניס' הקודמים, אשר בהעדר חומר קריאה ועיון חב"די אחר בלעתי אותם בשקיקה וחזרתי עליהם בשינון נוסף שוב ושוב, עד כי היו לדם ובשר מבשרי.

כך טפחתי ועיצבתי ביודעין ובלא יודעין עוד לפני הרבה יותר מארבעים שנה; ומאז ועד עתה, במשך כל השנים, לא ניתקה דרכי מדרכך: במסלולים זהים, מקבילים או מצטלבים ואף מתנגשים..."

סג.

אלה "תולדות לוי יצחק"

כשעלה הרעיון להנציח בספר את תולדות חייו ופעלו של הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, כתב הרה"ח ר' נפתלי צבי גוטליב ע"ה על כך לרבי מספר פעמים, ולא נענה.

בהזדמנות אחת באותה תקופה, טרם נסיעתי לרבי, ביקש ממני הרב גוטליב שאשאל את הרבי על כך ב'יחידות'. ואכן בהיכנסי ל'יחידות' הזכרתי את הנושא.

הרבי שאל אותי: "וואס זאגט איר?" [=מה דעתכם?], ואמרתי כי לדעתי אכן ר' נפתלי מתאים לדבר.

הרבי הגיב: "ובכן, אמרו לו שיכתוב משהו [לדוגמה] ושישלח לכאן דוגמה, ונראה".

וכך עשה.

(על פי מדור "ניצוצי רבי" ב"התקשרות" גליון א'נח)

סד.

”גַרְם לִי נַחַת רוּחַ רַב”

במכתבו של הרה"ח ר' נפתלי גוטליב ע"ה אליי אבלחט"א לרגל מלאות לי שבעים הוא כתב: "...לא נלך וניזל ככרוכיא להעלות עלי כתב את פעולותיך הברוכות, לאחר שלא בכך חונכנו על-ידי רבותינו נשיאנו הק', אך להחריש לא אוכל מלהביע רגשי תודתי והוקרתי הלבבית, ולעולם לא אשכח את עזרתך הבלתי-נלאה בהוצאה-לאור של ספר "תולדות לוי יצחק", אשר לא אחת כבר הדגשתי כי אלולא מסירותך הנדירה ועזרתך בכל תהליכי ושלבי עריכת הספר – מי יודע אם ספר נעלה זה הי' מגיע אי פעם על מכבש הדפוס, ומובן שכל הזכות והתודה מגיע לך לא פחות ממני, וביחוד להנחת-רוח הרבי שכתב לי פעם ש"גרם לי נחת רוח רב ביותר" מהדפסת הספר אשר, כאמור, זכויותיך בזה אינן נופלות ממני, ולמרות שעברו כבר כשלושים שנה מאז, אינני מסוגל לשכוח כלל חלקך בזה, ואינני מתבייש לומר זה לכל מאן דבעי".

*

בשולי הדברים יצויין כי הפרק ב"תולדות לוי יצחק" על תורתו של הרה"ק רבי לוי יצחק נ"ע נכתב על ידי.

סה.

עֵתוֹן "כִּפּוּר חֲב"ד"

כבר סופר לעיל (ב"שבבים" שב"לקט ופרט" א, פא) על התבטאותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע על מאמריי ב"כפר חב"ד", מן הראוי, איפוא, לספר על חלקי בעיתון זה.

עתון "כפר חב"ד" החל את דרכו כעלון שיצא-לאור מזמן לזמן על-ידי ועד כפר חב"ד ומכאן שמו. בקיץ תש"מ, בעקבות דברי הבלע שהושמעו ר"ל מכיוון מסויים ידוע על תהלוכות ל"ג בעומר, החליט העורך, הרה"ח ר' אהרן דב שי' הלפרין, לפתח את העלון ולהפכו לעתון היוצא לאור מדי מספר שבועות.

מאז ייסוד העתון הייתי לאחד מיסודותיו העיקריים כאשר מאמרים רבים וכן ידיעות רבות בעתון נכתבו על ידי, לעתים בחתימתי ולעתים

בעילום שמי. העורך שי' היה עולה פעמים רבות לירושלים ושעות עברו עלינו יחד בכתיבת העתון, כאשר אני כותב בעצמי או מכתוב ומייצע לו.

בתקופה מאוחרת יותר הייתי בא במיוחד יום אחד בשבוע למערכת העתון בכפר חב"ד ושם הקדשתי מספר שעות לכתיבת העתון. כאשר העורך לא שהה בארץ והיה טרוד בענינים שונים כתיבת ועריכת העתון הוטלה על כתפי בלבד. גם הפיכת העתון לשבועון נעשתה בהשפעתי ובדחיפתי.

סז.

"בדידי הוה עובדא"

יצויין כי את השם של המדור "בדידי הוה עובדא" בעתון "כפר חב"ד" הענקתי אני וכן פרסמתי שם את הסיפורים הראשונים שהתפרסמו בו

*

כה כתב בין השאר הרה"ח ר' אהרן דב שי' הלפרין במכתבו אליי לרגל מלאות לי שבעים לאויט"א:

"...להשפעה ולקשר ההדוק איתך שזכיתי להנות ממנו, בשופי, מיום הקמת העתון לפני כ-26 שנה. השעות והימים שהקדשתי, ללא הפוגה, במסירות מופלאה, לעתון ולהתפתחותו, היו עבורי, מעבר לתועלת הגדולה כשלעצמה, גם חוויה אדירה, יום-יומית, שקשה לבטאה במילים..."

סז.

זכר ונקבה בעבודת ה'

בסה"ק "קדושת לוי" להרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל מבואר על הפסוק (תזריע יב, ב) "אשה כי תזריע וילדה זכר", וזלה"ק: "עיין זוהר הקדוש" אתתא משעתא דאיתעברת אין בפומא אלא או זכר תלד או נקבה". הכלל כי האדם צריך לעבוד תמיד את הבורא ברוך הוא, והמחשבה, המורה על הנשמה, היא תמיד חושבת שהעבודות תהיה שלא על מנת לקבל פרס, רק שהבורא ברוך הוא יהיה לו תענוג ממעשיו, מעמו ישראל, ונמצא הוא המשפיע על הבורא כביכול. וזהו הרמז, כי הנשמה היא נקראת אישה, כי היא הנשפעת מהבורא ברוך הוא תיכף כשעובדת את הבורא ברוך הוא

אזי אינה חושבת אלא או נקבה תלד, שהעבדות יהיה על מנת לקבל פרס, והיא בבחינת נקבה, או זכר תלד, כלומר שלא על מנת לקבל פרס, רק כדי שהבורא ברוך הוא יהיה לו תענוג ונמצא הוא המשפיע".

הדברים האמורים מתאימים להפליא עם הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע במאמר ד"ה "ביום עשתי עשר – תשל"א" (הערה 46, "תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט", חלק ג' עמוד קלא), שם מובא מלקוטי תורה פרשת תזריע (כ, ב) "שאהבה רבה (שרוצה בעצמות אור אין סוף ולא בהזיו אף שעל ידי זה יתבטל ממציותו) "נקראת דכר שהוא דעת חזק, שבוחר העיקר ולא הטפל", ואהבה זוטא (שרוצה בהזיו בכדי שישאר במציאותו) נקראת "בשם נקבה שדעתה קלה, שעושה את הטפל עיקר בשביל הלגרמי שלו".

להסברת הנושא שעל עבודת ה' להיעשות באופן של "זכר" המבואר פה, "עבודה לצורך גבוה", ניתן לעיין גם במאמרי "תהי צדיק! הבא את המשיח!" שנדפס בספרי "נר למשיחי" על תניא קדישא.

סח.

ה"מחמאות" של הרבי...

פעמיים אמר לי הרבי ב"יחידות" דברים שחשבתי שאילו הייתי שומע אותם קודם לכן – הדבר היה מביא תוספת חיזוק בעבודת הקודש עליה הופקדתי בשעתו, אולם דרכו של הרבי היתה, כידוע, לתבוע עוד ועוד ולא לחלק מחמאות:

הפעם הראשונה:

בתחלה עסקתי הן בניהול מוסדות חב"ד בירושלים והן ב"צעירי אגודת חב"ד" בירושלים (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נז. סג. ב, סז. ג, יח. לג. צ. קו. קטז"ק"ז). ברבות השנים נכנסתי יותר לעיסוק במוסדות ובהדרגה פחת העיסוק שלי בצא"ח.

בשנים שכבר שקעתי ראשי ורובי בניהול המוסדות הזכרתי פעם ב"יחידות" את צא"ח בירושלים, והרבי התבטא: "צא"ח ירושלים האט געטאן מיט א פארנעם..." [=צא"ח ירושלים פעלה בהיקף רחב].

אילו הייתי שומע "מחמאה" זו בעודי עוסק ב"צא"ח" נראה שהדבר היה מוסיף בחשק ובחיות שלי בעבודת הקודש האמורה.

ס.ט.

"מישהו שהצליח בחינוך"

הפעם השניה היתה כאשר רציתי לעזוב את מלאכת ההוראה בה עסקתי במסגרת "רשת אהלי יוסף יצחק". אז התבטא הרבי באוזניי ב"יחידות": אינני יודע אם מישהו בזמננו אנו יכול לאפשר למישהו שהצליח בחינוך לעזוב את מלאכת החינוך...

אילו הייתי שומע לפני כן שהנני נכלל בגדר של "מישהו שהצליח בחינוך" סבורני שהדבר היה מוסיף בחשק ובחיות שלי בעבודת הקודש האמורה.

ע.

"כל אחד יכול לקבל"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סד) על משאלת הלב שכתבתי לרבי כאשר נכנסתי ל"יחידות" בתשרי תשל"ג שכל בני משפחתי יזכו להיות אצל הרבי.

תשובת הרבי היתה: "מה שכתבתם בקשר למשפחה שיהיו כאן – הרי השנה הבאה תהיה "שנת הקהל", היה זה דבר נכון שכולם יבואו הנה לחודש תשרי, שאז יכול כל אחד לקבל [=לקלוט] לפי אופנו, אם בדרך פנימי אם בדרך מקיף מענינים שמסביב".

*

על קיום הדברים בפועל בנסיעת כל משפחתנו לתשרי תשל"ד והתייחסות הרבי לכך כבר סופר לעיל שם.

עא.

טעם בשר זנאסר בחלב

כידוע האוכל בשר אסור באכילת חלב במשך שש שעות. בדרך כלל מדובר באדם האוכל ארוחה בשרית ושבע ממנה, אך, כמובן, גם מי שרק טעם בשר ולא השביע את רעבונו אסור באכילת חלב. אדם זה נותר,

למעשה, "קירח מכאן ומכאן", משום שלא שבע מאכילת הבשר, אך נאסר גם באכילת חלב.

על דרך הצחות יש לפרש את הנמשל של משל זה:

בעבר היו, מחד, תלמידי חכמים עצומים שהיו בקיאים בכל התורה כולה. מאידך, היו עמי הארץ אשר לא ידעו שום דבר מהתורה. כיום הרוב המוחלט של בני ישראל "טעם" מעט מן התורה ובכך יצא מגדר עם הארץ, אך, מאידך, לא "השביע" את עצמו בידיעת כל התורה כולה.

עב.

"מוסדות של אדמו"ר הזקן"

בהיותי ב"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בתשרי תשל"ד אמר לי הרבי בין השאר:

בנוגע לחינוך הבנים והבנות של אנ"ש, צריך להיות דוקא במוסדותינו. שמעתי שלומדים במכתבי [=שנכתב בנושא זה] "קנייטשן", "פשטים" ורמזים שונים – והנני מודיע שכל אלה בטלים ומבוטלים, והדברים כפשוטם שיש לשלוח את הצאצאים למוסדותינו.

והעובדה שיש טענות על המוסדות, שהרי אין דבר שלם בעולם הזה, הרי, ראשית, מסתמא המוסדות יתקנו בעתיד את הטעון תיקון. והעיקר: המוסדות הם של אדמו"ר הזקן וממלאי מקומו והשולח את ילדיו לשם – שולח אותם למוסד של אדמו"ר הזקן".

בהמשך אמר הרבי ש"יש גם להשפיע על כל מי ששייך לזה [=כנראה הכוונה למובן רחב יותר מזה של אנ"ש] לשלוח את צאצאיהם למוסדותינו".

את הדברים האמורים נצטוויתי לפרסם בארץ הקודש (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, עה) ואכן כך עשיתי בשובי.

עג.

"אלה הצאן מה חטאו"

לאמיתו של דבר לא היתה זו הפעם הראשונה בה זכיתי שכ"ק אדמו"ר זי"ע יגלה בפניי את דעתו הנחרצת בנושא זה של לימוד במוסדותינו. כבר

במכתבו של הרבי אליי מכ"ד אייר תשכ"ד, בו ברכני לרגל יום הולדתי,
הופיעו השורות הבאות:

על-פי מה ששמענו כמה-פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר
נשיא ישראל – פשוט שצריך-להיות חינוך בני ובנות אנ"ש
במוסדות חינוך חב"דיים – בכל שלבי הגיל שלהם.

מובן ששמעתי על-דבר כמה-וכמה מאנ"ש שי' שנוהגים
אחרת – ולא עוד אלא ש"מלבישים" את זה באיצטלא של יראת-
שמים – ומצטער אני עליהם ועוד יותר על יוצאי-חלציהם שי'
– שהרי אלה הצאן מה חטאו. ויהי-רצון שגם על אלה הנחשלים
יערה רוח ממרום וכו'.

עד.

"בכל שלבי הגיל"

מן הראוי להבהיר את הרקע למכתב האמור:

בתנו מרת רייזל שושנה תחי' נולדה בי"ט ניסן תשכ"א. מכתבו של
הרבי נכתב איפוא כאשר בקושי מלאו לה שלוש שנים.

באותו זמן פתחה הגב' טובה תחי' גליצנשטיין גן ב"שיכון חב"ד". כיון
שאנו התגוררנו בשיכון פאג"י ולידינו היה גן של "בית יעקב" שאלתי את
הרבי האם בהתחשב בגילה הצעיר ניתן לשלוח אותה לגן הסמוך לביתנו
ולא להטריח אותה לנסוע בכל יום מרחק מסויים לגן ב"שיכון חב"ד".
על כך נסוב מענהו של הרבי כי "בכל שלבי הגיל" החינוך צריך להיות
במוסדות חב"ד.

צא ולמד עד היכן הדברים מגיעים! ...

עה.

"בלי כל סימן"

בסיום כל פרשה מופיע בחומשים מנין הפסוקים שבפרשה בציון מלה
או שתים שהגימטריה שלהם מהוות סימן למספר הפסוקים.

בפרשת פקודי מופיע שמנין הפסוקים הוא צ"ב, אך לא מופיע מלה ל"סימן".

הגאון החסיד רבי אלכסנדר סנדר יודאסין זצ"ל כתב שאלה זו לכ"ק אדמו"ר זי"ע ונענה כי אכן יש לבדוק בדפוסים הראשונים ובכתבי היד מהו הסימן שנשמט.

הרבי הוסיף כי אפשר שהסימן היה במלים "בלי כל" שעולות בגימטריה צ"ב, אלא שהמדפיס, ה"בחור הזעזער", שראה את המלים "בלי כל סימן" הבין שהכוונה שאין כל סימן לפרשה זו והשמיט את המלים "בלי כל"...

עז.

"עזר בנגדו"

בשהותנו ב"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בתשרי תשל"ד אמר הרבי לרעייתי הרבנית מרת חנה שתליט"א, שתעסוק ברישום בנות ל"בית חנה" ובכך תסייע לי בעבודתי.

עז.

"לחיים ולהצלחה"

הסדר אצל חסידים היה שהיו פונים אל כ"ק אדמו"ר זי"ע ואומרים "לחיים", והרבי היה עונה "לחיים ולברכה".

כאשר בנונו הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי' עבר בתשרי תשל"ד בחלוקת "כוס של ברכה" הוא התבלבל ומרוב התרגשות אמר לרבי "לחיים ולברכה".

הרבי ענה לו בנוסח נדיר: "לחיים ולהצלחה!"...

עח.

"לצדקה עבוד עניני חינוך"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, יב) על דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע על מסורת משפחתנו בעיסוק בחינוך על טהרת הקודש.

מעניין לציין כי כאשר בננו הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי' נכנס ל"יחידות" בסיום שנת לימודיו בחצר הרבי במסגרת ה"קבוצה" (תשל"ט) נתן לו הרבי שטר של דולר על מנת לתתו לצדקה בארץ הקודש והוסיף (תוספת שנוספה רק ליחידים מתוך עשרות חברי ה"קבוצה"): "לצדקה עבור עניני חינוך".

ע.ט.

ביצד מפענחין?

הפסוק הראשון מפסוקי "קר"ע שט"ן" המופיע לפני תקיעת שופר בסידור אדמו"ר הזקן הינו: "קולי שמעה כחסדך ה' כמשפטך חייני" (תהלים קיט, קמט). בסידורים אחרים, לעומת זאת, מופיע הפסוק: "קולי שמעת אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי" (איכה ג, נו).

הגאון החסיד רבי אברהם דוד לאוואוט זצ"ל, זקנו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, מציע הסבר מעניין להבדל האמור (בספרו "שער הכולל" פרק מ"ג ס"ק ב):

ב"פרי עץ חיים" דפוס דובראוונא נדפס שיש לומר את הפסוק קולי שמע' גו', כאשר מצוטטת רק התחלת הפסוק וגם המלה שמע' אינה מופיעה בשלימות אלא בתוספת קו.

יש שהבינו שהכוונה היא שהקו מורה על כך שיש להשלים את המלה שמע' עם תוספת אות ת': "קולי שמעת" והכוונה לפסוק באיכה.

אבל אדמו"ר הזקן הכריע שהכוונה היא להשלמת המלה שמע' עם תוספת אות ה': "קולי שמעה", וטעמו, שכיון שכל שאר הפסוקים ב"קר"ע שט"ן" כאן הם מתהלים ומתמניא אפי שבפרק קי"ט ולכן מסתבר שגם כאן הכוונה לפסוק מתהלים מזמור קי"ט ולא לפסוק מאיכה.

פ.

"דוקא בקובץ תודני השמיטו"

כבר סופר ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, סז, ב, עד-עו, ג, פח. קי) על מלאכת הקודש שהוטלה עלי לתרגם את המכתבים הכלליים של כ"ק אדמו"ר זי"ע ללשון הקודש ועל החשיבות הרבה שייחס הרבי למראי המקומות שבשוליהם.

בהיות בני הרה"ג הרה"ח ר' פרץ אוריאל שי' תלמיד בישיבה קטנה "תורת אמת" בירושלים (בהיותו בן 14) השקיע מאמץ רב בעריכת קובץ תורני ובו הערות וביאורים של תלמידי ורבני הישיבה.

כיון שנהוג אצלנו להדפיס בראש הקבצים התורניים שיחה של הרבי השאירו מקום בתחלת הקובץ לשיחה, אולם ממש לפני הדפסת הקובץ הגיע אלי מכתב כללי חדש של הרבי לצורך תרגומו. כיון שקיבלתי את המכתב ראשון לצורך התרגום, כאמור, התלהב בני שי' ושכנע את חברי המערכת להחליף את השיחה במכתב הטרי שהיה "סקופ" באותה שעה.

מרוב התלהבות וקוצר הזמן נדפס המכתב ללא מראי המקומות שבשוליו.

תגובת הרבי לא איחרה מלבוא. במכתב קדשו מיום י"א ניסן תשל"ט שמוען ל"מערכת" קובץ חידושים והערות" של ישיבת תורת אמת אשר בירושלים תובכ"א" כתב הרבי:

שלום וברכה!

הקובצים נתקבלו ות"ח...

בברכת החג ולהצלחה בעבודת הקודש
מ. שניאורסאהן

נ. ב. לפלא שדוקא בקובץ תורני השמיטו כל המראי-
מקומות כו' להמכתב כללי!

*

עוד על מראי המקומות – ראה במבוא המקיף של בני הנ"ל שי' לספר "אגרות מלך", פרק ח', עמודים 93-78.

פא.

"זתומכיה מאושר"

במכתבו מיום ד' ניסן תשל"ד כתב הרה"ח ר' צבי מאיר שטיינמץ ע"ה (נדע בשירים שחיבר, עליהם חתם בשם "צבי יאיר") מכתב לכ"ק אדמו"ר זי"ע ובו פירט את פעולותיו במשך השנה האחרונה בשדה הרבצת והחזקת התורה.

בין השאר הוא מזכיר שם (נדפס בתשורה, כהן, ד' תמוז תשע"ו, עמוד 43) תחת הכותרת "בקו החזקת תורה": ...לבקשת הרה"ח ר' טוביה בלוי סדרתי –

בעזרתו של הרה"ח ר' חייקל שיחי' חאנין – מגבית קטנה ושלחתי בשביל מוסדות חב"ד בירושלים 700 דולאר...

גם במכתבו מיום ד' ניסן תשל"ו כתב הרב שטיינמץ מכתב לכ"ק אדמו"ר זי"ע ובין השאר (נדפס בתשורה הנ"ל עמוד 51) תחת הכותרת "החזקת מוסדות התורה" כתב: ...השתדלתי בשביל מוסדות חב"ד בירושלים (לימין ידידי הרה"ח ר' טוביה שיחי' בלוי) בהיותו פה וגם עכשיו אשלח לו בעזרת ה' ארבעה מאות שקל שאספתי אחרי נסיעתו...

*

המדובר במכתב האחרון הוא בביקורי החמישי בחצר הרבי, שהיה לקראת יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, י' שבט, בשנת תשל"ו (לאחר ארבעת הביקורים הקודמים שהיו כולם בחודשי תשרי: תשכ"ג, תשכ"ח, תשל"ג, תשל"ד).

פב.

"בית חנה"

במוצאי ש"ק אור לי"א ניסן תשל"ו כתב הרה"ח ר' צבי מאיר שטיינמץ ע"ה מכתב לכ"ק אדמו"ר זי"ע ובו ברכותיו ואיחוליו לקראת יום הולדתו של הרבי שחל באותו יום (נדפס בתשורה, כהן, ד' תמוז תשע"ו, עמוד 53).

בשולי מכתבו כתב לרבי:

מצורפת גם-כן: תמונה שקבלתי מהרה"ח וכו' מוהר"ר טובי' שיחי' בלוי ובה תמונת הרבנית הצדקנית חנה ז"ל התלויה על קיר בית הספר התיכון "בית חנה" בירושלים עיר-הקודש ומתחת התמונה העתק השיר "בעקבותיך" שהופיע בספרי לזכרה המבורך...

פג.

"ושאינו יודע . . את פתח לו"

כאשר הגיע אחד מצאצאינו שי' לגיל שידוכין התקשינו, אני ורעייתי שתליט"א, "לסגור" ולהחליט סופית עם איזו הצעה להתקדם מבין ההצעות שהגיעו.

בכניסתנו ל"יחידות" בחודש תשרי תשמ"א כתבנו לרבי על האמור, והרבי הגיב: ידוע "מנהג ישראל" שכאשר לא יודעים מה להחליט פותחים חומש או תהלים ולפי הפסוקים שרואים במקום שנפתח מחליטים. תוך כדי דיבור המשיך הרבי ואמר: הקב"ה יתן לכם את ההחלטה הנכונה גם בלי זה. המשמעות היתה שהרבי כביכול חזר בו מההצעה שעלינו להחליט באמצעות פתיחת ספר קודש.

לאחר שחזרנו לארץ הקודש ועסקנו בהצעות השידוכין השונות החלטתי לפתוח ספר תהלים כעצת הרבי בתחלה. הספר נפתח בפסוק מסויים שלאחר מכן התחוויר לי שהוא מתאים לבעלי שלוש הצעות שהיו אז על הפרק... נמצא שאכן הדבר לא הביא להכרעה שהגיעה לבסוף ללא העצה האמורה - כדברי הרבי בהמשך דבריו...

פד.

"דגלי חסידיו ישמור"

לאחד מצאצאינו שי' אירע סיבוך מסויים אצל רעייתו תחי' שעמדה ללדת, והרופאים הציעו ליילד באמצעות "מלקחים".

כאשר שיגרו את השאלה לכ"ק אדמו"ר זי"ע התקבל המענה שיש לנהוג "כעצת רופא ידיד".

המלצתי אז להתייעץ עם ידידנו ד"ר וויינר, והוספתי שכדאי לומר לו שהרבי שלח את השאלה אליו, כך הוא יהיה מודע לכך שהמלצתו היא מכחו של הרבי...

הרופא הרהר בדבר ולאחר מכן אמר שלדעתו יש להמתין עד ליום רביעי הבא (שחל באותה שנה ב' שבט...).

ביום רביעי המדובר נולד הילד בריא ושלם בלידה טבעית...

*

סיפור דומה אירע בשנים האחרונות ממש, כאשר לצאצא נוסף שי' אמרו הרופאים שיש לבצע ניתוח קיסרי ביום שישי.

כיון שידוע האיסור, אותו פרסם כ"ק אדמו"ר זי"ע, לערוך טיפול רפואי בערב שבת (ראה לקוטי שיחות חלק ט"ז עמודים 518-521), ביקשו ההורים שיחיו להמתין לשבוע הבא, ואכן ביום ראשון שלאחר מכן נולד הילד בריא ושלם בלידה טבעית...

פה.

"לבסומי בפוריא"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו. ג, קל-קלב) על הגאון רבי יעקב (בן הגאון רבי ישעיה) אורנשטיין זצ"ל, חותנו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל.

אגב: אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל נקרא על שמם של רבי יעקב ואביו רבי ישעיה.

פעם התבסס רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל כראוי בפורים ותלמידיו לקחוהו והשכיבוהו במטה.

התבטא אז רבי יעקב: זהו שאמרו חז"ל "חייב אדם לבסומי בפוריא", והרי "פוריא" פרושו – מטה...

פו.

חינוכו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל

בשלושת "שביבים" הבאים יועתקו מספר עובדות שתיאר סבי רבי משה בלוי זצ"ל בספרו "על חומותייך ירושלים" על שנות צעירותו.

סבי וראש משפחתנו רבי משה בלוי זצ"ל, נולד בין חומות ירושלים העתיקה – ב"בתי מחסה", ביום המסוגל י"ט כסלו תרמ"ו. בשנת תרנ"ח נכנס ללמוד בישיבת 'אהל משה' תחת השגחת סבו הגאון החסיד רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל שהיה מנהל הישיבה (להלן אותיות רסג-רעח יסופר בהרחבה על "אהל משה").

השפעתו של סבו היתה מאוד משמעותית, כפי שהוא עצמו כותב: "אצל מורי זקני זצ"ל (ר' ישעיה) למדתי ארבע שנים רצופות והוא מטפל בי כאב. הוא פטם אותי בכמות גדולה של גפ"ת, שיטתו היתה לגמור והדר לסבור, ובאופן כזה עבר איתי על כמה מסכתות בש"ס. רגיל היה לבחון אותי פעמיים בשנה, בין הזמנים, וימי הבחינה היו גם ימי הדין והעונשים. במשך כל השנה היה נוח בלמוד, ולא הראה פנים זועפות, נקט תמיד בתחבולות לזרו אותי בלימודי".

פז.

דרשת הנישואין

”בחודש סיון תרנ”ט כשהייתי בן שלוש עשרה וחצי באתי בברית אירוסין עם בתו של דודי הגאון ר' יעקב אורנשטיין, רבקה תחי'. בכתב התנאים נקבעה החתונה לסיון תרס”ב. אשתי תחי' צעירה ממני בשנה ובעת האירוסין היתה בת שתיים עשרה וחצי. בפועל התקיימה החתונה בי”ט אדר תרס”ב.

”את דרשת הנישואין לא למדתי מרב. ימים אחדים לפני נישואיי יצאתי מדירת אבא זקני. ראיתי על רצפת החצר פיסת נייר, הגבהתיה וראיתי שרשומים עליה חדושי תורה מכתב יד קדשו של הגאון מבריסק. אלה היו רק רשמים ורמזים, החידושים היו בסוגיית חמץ נוקשה והנישואין היו בתוך שלשים לפני פסח. התבודדתי באחת הישיבות הספרדיות בעיר העתיקה ולמדתי בעיון את הסוגיא, התעמקתי בדברי הגאון וסידרתי לי דרשה מפוארה.

”ר”ש סלנט היה מסדר הקידושין. הוא היה אב חורגה של חותנתי שנתגדלה בביתו ותהי לו כבת. ובתה אשתי תחי' נתגדלה על ברכיו ולא זו מחבבה. ומיום שהתארסתי עם נכדתו חבב בזכותה גם אותי”. עד כאן מדברי סבי הגדול.

פח.

”ידושלים של מעלה”

בירושלים, שררו באותם הימים תנאי עוני מחפירים אותם קשה לתאר לבני זמננו. בני הזוג הצעירים ”זכו” לרהיטים שכללו: מיטה אחת שנוצרה מקרש על גבי בסיס ברזל; מיטה ישנה מעזבון דודתו, שולחן, ארון ושני כסאות. הא ותו לא מידי. אביו־זקנו עודדו באמרו: אל תתרעם. בנישואיי, כל שנתנו לי היה מחצלת של קש שטוחה על גבי הרצפה.

רבי ישעיה אורנשטיין היה רגיל לקום כשעתיים אחר חצות הלילה ואת רבי משה העיר לותיקין בימות הקיץ ולשיעור בימות החורף. רבי משה בלוי מעיד עליו שזכר את כל הש”ס בעל פה.

פ.ט.

השם והמהות

עד כמה יש צורך להסתכל במבט נכון המתאים לפנימיות הדברים ולמהותם ניתן לראות, לדוגמא, בשמם של שלושת האבות הק', אברהם יצחק ויעקב.

ובהקדים שלמרות שכפי הידוע שם האדם מורה על מהותו אך לפעמים בהסתכלות שטחית על השם ניתן לפרשו הפוך ממהות האדם.

מדתו של אברהם אבינו היתה, כידוע, מדת החסד. משמעות השם "אברם" (גלגולו המקורי של "אברהם") היא "אב - רם", שכל הנעלם מכל רעיון, כלומר דבר מרום ונשגב שכולו "למעלה", היפך מדת החסד שענינה השפעה למטה דווקא. לאמתו של דבר השינוי נעוץ אכן בתוספת האות ה', הרומזת על הגילוי, ספירת הבינה (ראה ספר הערכים - חב"ד חלק א, ערך "אברהם אבינו", עמוד עז).

מדתו של יצחק אבינו היתה, כידוע, מדת הגבורה, כנאמר "ופחד יצחק", למרות שהשם "יצחק" מורה ונקרא על שם ה"צחוק" שענינו הוא שמחה וחסד.

מדתו של יעקב היא מדת האמת כנאמר "תתן אמת ליעקב" למרות שהשם "יעקב" נקרא על שם השקר והמרמה, כנאמר "ויעקבני זה פעמים".

צ.

עיניים צופות

סיפור זה שמעתי ממקור מוסמך ביותר:

אחד מגדולי האדמו"רים שליט"א ביקר אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"יחידות" במסגרת מסעו לארה"ב לצורך איסוף כספים להחזקת מוסדות החסידות שלו. תוך כדי ה"יחידות" הציע לו הרבי לנסוע למונטריאול שבקנדה.

האדמו"ר שליט"א עמד לחזור מיד לארץ-הקודש ואף לא זכר שיש לו ידידים במונטריאול ולכן אמר לרבי שהוא אינו נזכר ברגע זה שיש לו אנשים במונטריאול, שיעזרו לו להשיג את מטרת נסיעתו.

לאחר סיום ה"יחידות" יצא הרבי ללוות את האדמו"ר ומלוויו. תוך כדי כך פנה הרבי לפתע לאחד ממלוויו של האדמו"ר ושאלו למקום מגוריו. תשובתו היתה: במונטריאול...

צא.

"מראה באצבעו ואומר זה"

את הניגון "אנא עבדא" הביא לחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע הרה"ח ר' זלמן טייבל ע"ה. ר' זלמן לימד בתחלה את הניגון עם המלים בתור שיר נפרד ולא כחלק מהתפלה, אולם פעם החל הרבי לשיר את הניגון באמצע אמירת תפלת "ברוך שמיה" בעת פתיחת ארון הקודש להוצאת ספר התורה, כל הקהל הצטרף אל השירה ומאז הפך הניגון לאחד השירים המושרים בתפלה. באותה הזדמנות בה החל הרבי לשיר את הניגון נעמד הקהל והביט ברבי בזמן השירה. הרבי הבחין בכך וסימן בתנועת יד כי יש להסתכל על ארון הקודש.

צב.

"ותיהום כל העיר"

שמעתי מהרה"ח ר' צבי גרינוולד ע"ה (אודותיו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כז, ג, קד. קס) כי כאשר היה לראשונה עם רעייתו תבלחט"א ב"יחידות" שאלו את כ"ק אדמו"ר זי"ע על בנם הגדול, הרה"ח ר' נפתלי שי', שהיה אז בגיל 19, אם להתחיל לעסוק בענין שידוכיו.

בתגובה על כך התבטא כ"ק אדמו"ר זי"ע כי אם יעשו שידוך לפני גיל 20 - יהיה "ותיהום כל העיר", כאשר כוונת קדשו היתה שכיון ששידוך לפני גיל 20 אינו מקובל אצלנו יעורר הדבר תמיהה, ולכן יש להמתין עד אחרי שיגיע לגיל זה.

צג.

"ולא יכלו מצדים לשתות"

כאשר הקב"ה צווה על משה רבינו להתרות בפרעה על מכת דם נאמר (וארז, י"ד-יח): "כה אמר ה', בזאת תדע כי אני ה', הנה אנכי מכה במטה אשר

בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם. והדגה אשר ביאור תמות ובאש היאור ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור".

כך גם מספרת התורה על התרחשות המכה בפועל (שם, כ-כא): "...ויך את המים אשר ביאור. . ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם. והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור".

יש לשאול, לכאורה: מדוע לא הסתפק הקב"ה בהפיכת המים לדם, ומדוע יש צורך בכך שהדגים ימותו והיאור יסריח?

ניתן, אולי, להסביר: בהפיכת המים לדם בלבד לא היה ניתן להסתפק משום שהמצרים יכלו לשתות את הדם, כפי הדעה שהובאה ברש"י (דברים יב, כג): "רק חזק לבלתי אכל הדם. ממה שנאמר חזק, אתה למד שהיו שטופים בדם לאכלו, לפיכך הוצרך לומר חזק, ומוכח מכאן כי היתה אז מציאות כזו של אכילת דם, ועוד באופן של "שטופים בדם" (בביאור דברי רש"י - ראה שיחת קודש שנדפסה בלקוטי שיחת חלק יד שיחה א' לפרשת ראה).

על פי זה ניתן, אולי, לפרש שכוונת הפסוק (תהלים עח, מד(י)): "ויהפוך לדם יאוריהם ונוזליהם בל ישתיון" לשני השלבים האמורים: א. ההפיכה לדם (שעדיין ניתן לשתיה). ב. הבאשת היאור במטרה לגרום לכך שהנוזלים (=הדם) לא יהיו ראויים לשתיה ("ונוזליהם בל ישתיון").

על פי האמור יובן ההקשר בתיאור סדר פעולת מכת הדם. נאמר "ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם. והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור", כאשר, לכאורה, היו צריכות להיות המלים "ולא יכלו..." לפני המלים "והדגה. . ויבאש", אך על פי האמור מובן הסדר.

צד.

אופן הטבילה

את הסיפור דלהלן שמעתי באופן אישי מידידי ורעי, הרה"ג הרה"ח רבי יהודה לייב גרונר שליט"א, מזכירו של כ"ק אדמו"ר זי"ע (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סד, ג, לד).

בהזדמנות מסויימת אמר לו הרבי את סדר הטבילה: יש לטבול תשע טבילות, ואת הטבילות עצמן יש לבצע באופן של "דג" = טבילה בשכיבה,

במצב מאוזן], "פשוט" [=טבילה בעמידה, במצב מאונך], "דג", וכך לעשות שלוש פעמים.

*

יש להדגיש כי המדובר כאן הוא בטבילת גברים. בנוגע לטבילת נשים – ראה מה שהרחיב בזה ידידי הגאון החסיד רבי יקותיאל פרקש שליט"א בספרו "טהרה כהלכה" (פרק כב).

ועוד יש להבהיר כי על פי דברי הרבי בהזדמנויות רבות (ראה בהרחבה בספרי "על מנהגים ומקורותיהם") אין לראות בכגון דא הוראה כללית לרבים.

צה.

צניעותה של בת ישראל

סיפר הרה"ח ר' שלום דובער שי' העכט המתגורר בשכונת "קראון הייטס":

כידוע היו אותות קירבה מיוחדים שהראה כ"ק אדמו"ר זי"ע לאבי הרה"ח ר' יעקב יהודה העכט ע"ה. כחלק מיחס הקירבה היתה כל משפחתנו נכנסת מזמן לזמן ל"יחידות" בהיכל קדשו של הרבי.

באחת מ"יחידויות" אלה היתה אחת מאחיותיי תחי' עם שער פזור. במהלך ה"יחידות" התייחס הרבי לכך בהעירו: "בת יהודיה אינה הולכת עם שער פזור, אלא השערות צריכות להיות אסופות באופן צנוע".

(ספר "הצנע לכת" עמוד קמז)

צו.

"למה נגרע?"

מסופר בתורה ש"פסח שני" נוצר בעקבות האנשים שהיו טמאים ולא יכלו להקריב את קרבן הפסח ובאו אל משה רבינו וטענו: למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'.

ולכאורה טענתם תמוהה ביותר: לכל מצוה יש תנאים מסויימים ומהי הטענה "למה יגרע" מי שאינו עומד בתנאים? האם הגיוני שהקטן יבוא ויטען "למה אגרע" שאיני יכול לקיים מצוה כבר-חיובא?

כדרכו עונה על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע בביאור נפלא :

בפסח מצרים לא היה הפסח קרבן, שהרי לא היה אז משכן או מקדש, אלא בני ישראל נצטוו לאכול את הפסח בלבד. מובן שגם הטמאים יכלו לאכול זאת כיון שלא היה זה קרבן. בפעם השניה בה נצטוו בני ישראל על הפסח "שודרג" הפסח והפך ל"קרבן" ומאז נאסרו הטמאים באכילתו. וזאת היתה טענת האנשים הטמאים: הרי את הפסח המקורי יכולנו לאכול גם בהיותנו טמאים, ואם כן מדוע בשל "שידרוג" הפסח איננו יכולים לאכול, "למה נגרע"??...

צ.ז.

הגה"ח רבי טוביה הלוי בוקסבוים זצ"ל

סבה (אבי אביה) של אמי, שהנני נקרא על שמו, היה הגאון החסיד רבי טוביה הלוי בוקסבוים זצ"ל.

רבי טוביה היה תלמיד חכם מופלג ומרביץ תורה ברבים.

אביו של רבי טוביה היה הגאון החסיד רבי משה הלוי בוקסבוים מצאנז זצ"ל ששימש כדיין בבית דינו של הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זצ"ל.

בשנים האחרונות קיבלתי תצלום ממצבתו של רבי טוביה זצ"ל שתועתק להלן.

פ' נ'

איש תם וישר תלמיד־חכם ועניו

הרבה שנים למד תורה ברבים

מו"ה טובי' ז"ל

בן מו"ה משה הלוי ז"ל

נפטר בן ע"ב שנים

כ"ט ניסן תרצ"ד

ת נ צ ב " ה

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (א, עו. ג, ה. נג. קסב. קעח) סופר על סבי הרה"ח ר' יעקב מאיר הלוי בוקסבוים ושאר בני המשפחה ובמדור "עלי הגיון" נדפס להלן מכתבו של דודי הגה"צ רבי משה בוקסבוים - הי"ד.

צ.ח.

"גדולה שימושה"

מן הראוי להזכיר את שמותיהם של עשרה אברכים מטובי בני ירושלים, רובם ככולם ברוכי כשרונות ומושכים בעט סופר, שהיו מקורבים מאוד ושומעי לקחו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל, מנהיגה הבלתי נשכח של "אגודת ישראל" הירושלמית, הסתובבו סביבו והתחככו עמו במטרה לשמוע ולקבל ממנו דברי תורה, מזכרונותיו, הדרכות בהשקפה וסיפורים שונים.

בראש ובראשונה - בניו הגדולים: דודי רבי עמרם בר"מ זצ"ל ואבי מורי רבי ברוך יהודה זצ"ל וכן אחיו הצעיר של סבי - רבי אברהם ברוך זצ"ל.

וכן האברכים (לפי סדר הא"ב): ר' משה עקיבא דרוק, ר' בצלאל לנדוי (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, צא), ר' גדליה סגל, ר' מנחם פרוש (מנהיג "אגודת ישראל"), ר' שלמה בר"א פרוש, ר' אוריאל צימר (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, ח), ר' שמואל שאולזון (שהיה, אגב, חסיד חב"ד ומקושר לכ"ק אדמו"ר זי"ע. כיהן תקופה מסויימת כסגן ראש עיריית ירושלים מטעם "אגודת ישראל").

צ.ט.

בין קדושת האדם לקדושת הבהמה

מספר מצוות בתורה עוסקות בקדושת הבכור, הן בבכור אדם והן בבכור בהמה, אולם קיים הבדל בין בכור אדם לבכור בהמה: בכור בהמה מוקרב, בדרך כלל, כקרבן על המזבח ורק אם נוצר בו מום הוא נפדה. בכור אדם, לעומת זאת, אינו נותר על פי ההלכה ברשות הכהן אף פעם והמצווה היא בעיקר לפדות אותו.

ניתן, אולי, לבאר זאת על פי פנימיות הענינים:

עבודת ה' אותה דורש הקב"ה מאיתנו, בני האדם, אינה התנזרות והתקדשות מוחלטת המנותקת מן החומר, כקרבן העולה אשה לה', אלא להיפך, לקחת את הקדושה העליונה ולקדש על ידה את הגשמיות.

זוהי, כידוע, אחת ההדגשות שהודגשו על ידי החסידות: שלילת "שבירת" הגוף והתנתקות ממנו באמצעות צומות וסיגופים, אלא קידושה של הגשמיות והמאכלים על ידי אכילתם לשם שמים כראוי.

ועל ידי מעשינו ועבודתינו בקידוש החומר נזכה בקרוב ממש לשלימות קידוש העולם שתהיה בגאולה, שהעולם כולו יהווה דירה לקב"ה.

ק.

"ישיבת ציון"

כבר סיפרתי בהזדמנויות קודמות זיכרונות משנות ילדותי בירושלים ומחוויותי במוסדות החינוך שבהם למדתי. אסקור כאן על קצה המזלג את מסלול לימודי, על פי סדר כרונולוגי.

בילדותי התגוררה משפחתי בשכונת בית ישראל. ברחוב הסמוך לביתנו שכן תלמוד תורה "ישיבת ציון", שכלל שלוש כיתות לימוד - בכיתה הראשונה למדו את אותיות האלף-בית, ובכיתה השלישית התחילו בלימוד גמרא.

את המוסד הקים הגאון רבי אברהם משה קצנלבוניגן זצ"ל (על בניו הרחבנו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כד), מגדולי קנאי ירושלים, שהיה מורו ורבו המובהק של אבי מורי זצ"ל, שאף למד בישיבתו של הרא"מ זצ"ל שנים קודם לכן, כשזו שכנה בעיר העתיקה (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, סו).

בשלב מסויים הקימו אנשי נטורי קרתא את תלמוד התורה והישיבה הקטנה "תורה ויראה", ברחוב בעל התניא בשכונת מאה שערים.

לאחר פטירת רבי אברהם משה סינף בנו הגאון רבי אהרן זצ"ל את "ישיבת ציון" ל"תורה ויראה" בחלוקה אורכית - הכיתות הנמוכות נמצאו ב"ישיבת ציון", ומשם המשיכו התלמידים ללמוד ב"תורה ויראה".

קא.

ב"חדר" עם הרה"ח ר' בנימין קליין ע"ה

בשנים ת"ש-תש"ג למדתי, איפוא, ב"ישיבת ציון". אגב: כמסופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, פו. פח) בשנים אלה למד עמי ב"ישיבת ציון" ידידי ורעי, מזכירו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, הרה"ח ר' ירחמיאל בנימין הלוי קליין ע"ה, כפי שציין זאת במכתבו אליי (ראה שם).

בשנת ת"ש, כשהייתי ילד בן קרוב לארבע, נכנסתי לכיתה הראשונה ב"ישיבת ציון", שם למדתי (בשנים ת"ש-תש"א) אותיות וקריאה ("סידור") אצל הרה"ח ר' אברהם יעקב טורנהיים ע"ה.

בשנת תש"ב עליתי לכיתה השנייה, שם למדתי חומש אצל הרה"ח ר' זאב (וועלוועל) אייזנבאך ע"ה (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כה-כו).

כעבור שנה, בשנת תש"ג, עליתי לכיתה השלישית והאחרונה ב"ישיבת ציון", שם התחלנו ללמוד גמרא, אצל הרה"ח ר' חיים יוסף שלמה גרינוולד ע"ה, אביו של ידידי הקרוב הרה"ח ר' צבי גרינוולד ע"ה (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כז, ג, קד. קסו).

קב.

הפרושים, הקנאים והחסידים

בשנת תש"ד עליתי לכיתת ההמשך של "ישיבת ציון" ב"תורה ויראה", ובתשרי תש"ה עברתי ללמוד ב"עץ חיים" סמוך לשוק מחנה יהודה, שם שכנו הכיתות הגבוהות של תלמוד התורה והישיבה ולשם התנקזו כל התלמידים שלמדו בכיתות הנמוכות יותר בארבעת הסניפים של "עץ חיים" שפוזרו במקומות שונים בעיר – בעיר העתיקה, בשכונת בית ישראל, בשכונת זיכרון משה ובשכונת שערי חסד.

היישוב הישן האשכנזי התחלק באופן כללי לשלושה זרמים (ראה גם להלן אותיות קפד-קפו. רכ), שעם הזמן התגבשו למגזרים וקהילות מובחנות: הזרם המרכזי היה "הפרושים", תלמידי הגר"א ומתפללי נוסח אשכנז, שמנהיגו היה הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל; קבוצה נוספת כללה את החוגים הקנאים, בראשה עמד הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל; והמגזר השלישי היה החסידי, בראשות הגאון בעל ה"תורת חסד" זצ"ל.

קג.

"עץ חיים היא למחזיקים בה"

את תלמוד התורה וישיבת "עץ חיים" ייסד בשנת ת"ר הגר"ש סלנט זצ"ל, ועם זאת, בתקופת לימודי שם, הן המלמדים והן התלמידים הגיעו מחוגים וזרמים מגוונים: פרושים, קנאים וחסידים.

[למעשה מאז מלחמת העולם הראשונה ניטשטשה החלוקה האמורה ושלושת הזרמים האמורים התאחדו במדה מסויימת].

בין הקנאים שלימדו ב"עץ חיים" בתקופתי אציין את המשגיח הרה"ג רבי אליהו נחום פרוש זצ"ל והרה"ג רבי אלתר יברוב זצ"ל (חותנו של הגר"מ הרש"ר זצ"ל, ראה לעיל אות יא ובנסמן שם), שניהם מראשי העדה החרדית אחרי הבחירות בשנת תש"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, 1).

בין החסידים שלימדו ב"עץ חיים" זכורים לי הגה"ח רבי חיים מנחם מנדלסון זצ"ל והגה"ח רבי חיים שלום סגל זצ"ל, שהיו חסידי חב"ד, וכן הרה"ק רבי אהרן רוזנפלד מפנינסק-קרלין זצ"ל, שהיה מגיד שיעור בישיבה. אגב: מורי ורבי הגאון רבי נטע פריינד זצ"ל (עליו ראה להלן אותיות קז. קי) היה הן חסיד והן קנאי.

קד.

בת"ת "עץ חיים"

בקומפלקס של ישיבת "עץ חיים", שהייתה אז המרכז התורני הגדול בירושלים, היו שני מבנים. ב"בניין הישן", שנקנה עם השטח שסביבו, שכנה חטיבת תלמוד התורה – בה היו שתי עשרה כיתות, שתי כיתות מקבילות בשש שכבות – והיא הייתה תחת אחריותו של המנהל הרוחני הרה"ג רבי אליהו פרוש זצ"ל, שקיבל אותי כשבאתי עם אבי מורי זצ"ל לרישום; ב"בניין החדש", שנבנה מאוחר יותר, היו הישיבה הקטנה, הישיבה הגדולה, המשרדים וחדר המנהל – תחת אחריות המשגיח הרה"ג רבי אריה לוי זצ"ל.

שנתון הלימודים ב"עץ חיים" התחיל ונגמר בפסח, ולכן מאז כניסתי לשם בתשרי תש"ה, כאמור, ועד פסח תש"ה למדתי אצל הרה"ג רבי אליהו סלומון זצ"ל; בשנת תש"ה-ו למדתי אצל הרה"ג רבי אברהם לייב בונימוביץ' זצ"ל (ראה להלן אות קה), שנמנה על החוגים הליטאיים; בשנת תש"ו-ז למדתי אצל הרה"ג רבי אברהם כהן זצ"ל; בשנת תש"ז-ח למדתי אצל הרה"ג רבי מנחם מענדל וולפא זצ"ל, שהיה קנאי שהשתייך לחוגים ליטאיים; בשנת תש"ח-ט למדתי בכיתה הגבוהה ביותר בתלמוד התורה, אצל הר"א יברוב זצ"ל שהזכרתי.

הבוחנים ב"עץ חיים" היו הרה"ג רבי שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל והרה"ג רבי אברהם דוד רוזנטל זצ"ל, שהיו שניהם מוצי"ם ורבנים חשובים בירושלים.

קה.

"על ביעור חמץ"

בשנת הלימודים שהחלה אחרי פסח תש"ה והסתיימה לפני פסח תש"ו למדתי, כאמור לעיל, בת"ת "עץ חיים" אצל המלמד הרה"ג ר' אברהם לייב בונימוביץ', שנמנה על החוגים הליטאיים. עמו, כמו עם כל ה"מלמדים" אצלם למדתי, הייתי ביחסים טובים.

זכור לי סיפר שסיפר לנו:

פעם בא יהודי פשוט אל הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל ושאלה בפיו: האם משקה הבירה הינו חמץ? כאשר ענה לו רבי חיים כי אכן הבירה חמץ. לא הסתפק היהודי בכך וביקש לדעת היכן המקור לכך?...

פתח רבי חיים סידור והראה לשואל את הברכה "על ביעור חמץ" והסביר לו שהמשמעות היא "אלע ביר [=כל הבירה, ("ביר" באדיש)] - חמץ", או אז נרגע אותו יהודי...

בשולי הסיפור יצויין כי אינני יודע עד כמה הסיפור מוסמך ומקורי, אך יש לזכור כי בשנים שבהם סופר הסיפור, תש"ה-תש"ו, לא חלפו שלושים שנה מהסתלקותו של הגר"ח מבריסק זצ"ל, שהסתלק בשנת תרע"ח.

קו.

בישיבה הקטנה "עץ חיים"

ובחזרה למסלול לימודי: בשנת תש"ט-י המשכתי לכיתה הראשונה ב"בניין החדש", שם למדתי אצל הרה"ג רבי שלמה ברוורמן זצ"ל, שהשתייך לחוגי הקנאים.

בשנת תש"י-א למדתי תחילה אצל הרה"ג רבי אברהם חיים הקלמן זצ"ל, מראשי הקנאים בשכונת שערי חסד, שהיה ידיד קרוב של אבי מורי זצ"ל בחבורתו של הגאון רבי דוד בהר"ן זצ"ל (ראה "לקט ופרט" א, לה. ג, טז).

באמצע שנת הלימודים פרש רבי אברהם חיים מתקידו כמגיד שיעור בשל חולשה שתקפה אותו והמשיך בישיבה בתפקיד "בוהן". את מקומו כמגיד שיעור מילא הגר"ח סגל זצ"ל שהוזכר לעיל (אות קג).

קז.

אצל הגה"ח רבי נטע פריינד זצ"ל

בשנת תשי"א-ב למדתי ב"מכינה לישיבה" אצל מורי ורבי הגאון החסיד רבי נתן נטע פריינד זצ"ל (ראה עליו גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כ, ג, פו. פט).

רבי נטע זצ"ל, שהיה, כאמור, הן חסיד והן קנאי, היה ר"מ מיוחד במינו. דרכו בניתוח והסברת הסוגיות שלמדנו היתה מוצלחת מאוד. ניתן לומר כי הוא החדיר בנו בדרכו הייחודית את הכיוון הנכון בלימוד סוגיות בגמרא. עד היום זכור אצלי רבי נטע זצ"ל לטובה על כך וכ"הכרת הטוב" על שלימדני הנני אומר בכל יום משנה לעילוי נשמתו של רבי נטע זצ"ל (וראה להלן אות קי).

בכתתו של רבי נטע למדו אז קרוב ל-40 תלמידים, כיון שבכתה האמורה, שהיתה הכתה הגבוהה ביותר, התמזגו הכתות המקבילות לכתה אחת גדולה.

בין חבריי בכתתו של רבי נטע זצ"ל היו רבים וטובים, ומהם (לפי סדר הא"ב): הגאון רבי אברהם אביש אייזן שליט"א, ראש ישיבת "שער השמים". הגאון הרה"ח ר' בנימין קליין ע"ה, מזכירו של כ"ק אדמו"ר זי"ע (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, פא, ג, פו-פח. קכא). הגאון החסיד הגדול רבי חיים ברנד שליט"א. הגאון רבי חיים אורי פריינד שליט"א, חבר בד"צ העדה החרדית (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כ), אחיו של רבי נטע, שהיה ה"חברותא" שלי. הרה"ח ר' יעקב איצ'ה קדנר, חסיד חב"ד. מחותני, סבו של החתן דנן שאף קרוי על שמו, הגה"ח רבי מנחם בן-ציון וילהלם זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, נה. סג, ג, א. לג. לח. פא. פט-צ. קי). הרה"ח ר' מרדכי רוקח. הגאון רבי ראובן ברים זצ"ל, שכיהן כמשגיח הרוחני של תלמוד התורה של חסידי בויאן מיום היווסדו (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ה"ו).

קח.

חתונה בתוך "שיעור ג"

בשנת תשי"ב-ג למדתי ב"שיעור א'" בישיבה הקטנה, אצל הרה"ג רבי שמואל קיבלביץ זצ"ל, שהשתייך לחוגי הקנאים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנח. קס); בשנת תשי"ג-ד למדתי ב"שיעור ב'" בישיבה, אצל הרה"ג רבי שמואל גדליה נוימן זצ"ל, בעל "גידולי שמואל"; בשנת תשי"ד-טו למדתי ב"שיעור ג'", הכיתה הגבוהה ביותר בישיבה הקטנה, אצל הרה"ג רבי מרדכי דוד לוין זצ"ל, בעל "דרכי דוד", שהשתייך לחוגי הקנאים. בחודש כסלו בשנה זו, בהיותי ב"שיעור ג'", התחתנתי, אך המשכתי ללמוד אצל רבי מרדכי דוד עד פסח תשט"ו.

אגב: ראש הישיבה והמנהל הרוחני של הישיבה הקטנה היה הגאון רבי ישעיה וינוגרד זצ"ל, מחבר הספר "שערי זיו", שהשתייך לחוגים ה'מתונים' יותר, והתגורר בשכונת שערי צדק. בזמן שהוא כיהן כרב של שכונת שערי צדק ושל שכונת בתי הורודניא הסמוכה, מטעם המועצה הדתית של ירושלים – עמיתו לעבודה בישיבה, הגאון רבי מרדכי דוד לוין זצ"ל, שהתגורר בשכונת בתי הורודניא, היה גם הוא רב של שתי השכונות, מטעם העדה החרדית...

תוך כדי שנות לימודי ב"עץ חיים", התחלתי להתקרב לחב"ד וללמוד שיעורי תניא בישיבת "תורת אמת", על כך כבר סיפרתי בהזדמנות קודמת ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, מז. ג, פז).

קט.

הטעם להוספת חומש

בסיום פרשת ויקרא נאמר הדין שאדם שלווה מחבירו, הכחיש את קיום ההלוואה בשבועת שקר ולאחר מכן הודה עליו לתת למלווה בנוסף לסכום ההלוואה גם חומש ("מלבר" – כלומר, רבע מסכום ההלוואה, שבצירוף התוספת הוא חומש מהסכום הכולל).

מהו הטעם להוספת חומש דווקא?

מבאר זאת כ"ק אדמו"ר זי"ע באופן נפלא:

ה"כלי יקר" מבאר שהטעם להוספת חומש הוא "לפי שהיו מעותיו בטלים אצלו" והמלווה לא יכל להרוויח מהם.

במשנה (פאה פרק ח' משנה ט') נאמר שרווח מעסק בחמשים זוז הוא שיהיו לו מאתיים זוז, כלומר רווח של מאה וחמשים זוז לשנה. אם נחלק זאת לשנים עשר חודש נמצא שהרווח לחודש אחד הוא 12 וחצי זוז שהוא בדיוק רבע מהסכום ההתחלתי - 50 זוז.

זהו איפוא הטעם להוספת חומש דווקא, משום שזמן ההלוואה הסתמי ("סתם הלוואה") הוא שלושים יום [וכן הזמן שנותנים בית הדין אחרי ההכחשה ופסק הדין הוא שלושים יום - ראה שו"ע חו"מ סימן ק' ובנ"כ] והרווח במשך שלושים יום הוא בדיוק חומש ("מלבר", שהוא בעצם רבע, כאמור).

קי.

"ואש המזבח תוקד בו"

נאמר בתורה (צו, ב) "ואש המזבח תוקד בו". הפירוש הפשוט הוא שכוונת התורה במלה "בו" היא על המזבח, שהאש תוקד במזבח ולא במקום אחר, אולם שמעתי ממורי ורבי הגאון רבי נטע פריינד זצ"ל (ראה עליו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כ. ג, פו. פט. לעיל אות קז) בשם אחד מאדמור"י גור זצ"ל שפירש שהכוונה במלה "בו" היא על הכהן עצמו, ומשמעות הדברים היא שהכהן צריך להיות תדור התלהבות אש קודש בעבודתו.

קיא.

המטרה היא להתקדם...

בפרשת נשא (ז, א-ג) מספרת התורה כי בחנוכת המשכן הביאו נשיאי בני ישראל את נדבתם למשכן - שש עגלות בנוסף לשאר נדבותיהם.

וצריך ביאור לכאורה: מדוע נדבו הנשיאים עגלות דווקא?

ניתן, אולי, לומר שהביאור הוא: בחנוכת המשכן זכו בני ישראל לגילוי אלקות מופלא, כידוע, והיה קיים חשש שבני ישראל ישקעו וידבקו

בגילויים הרוחניים וישכחו שהמטרה של הקב"ה היא הכניסה לארץ ישראל וההתעסקות בזיכור הדברים הגשמיים והפיכתם לקדושים.

נשיאי ישראל הבחינו בחשש האמור ולפיכך נדבו את העגלות שתפקידם לשמש להנעת המשכן בהמשך הדרך עד לארץ ישראל - לרמוז ולהזכיר לבני ישראל כי המטרה היא לנסוע ולהתקדם לארץ ישראל.

ק"ב.

משה רבנו וארץ ישראל

בפרשת בהעלותך מספרת התורה על כך ש"אלדד ומידד מתנבאים במחנה" (יא, כז), וברש"י שם (פסוק כח): "שהיו מתנבאים: משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ".

ידוע כי הנבואה מתלבשת גם בשכלו ודעתו של הנביא (ראה רמב"ם, הלכות יסודי התורה, פרק ז'). גם את הנבואה האמורה ניתן להבין בהגיון, כדלהלן.

לפני כן נאמר בתורה (יא, יג-יד) "מֵאַיִן לִי בְּשׂוֹר לִיתַת לְכֹל הָעַם הַזֶּה כִּי יִבְכוּ עָלַי לְאמֹר תִּנְהַלְנוּ בְּשׂוֹר וְנֹאכְלָהּ. לֹא אוֹכַל אֲנִי לְבִדִּי לְשֵׂאת אֶת כָּל הָעַם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי", ומבואר בזה בחסידות (ראה לקוטי תורה, בהעלותך, לא, ד) שדרגתו של משה רבינו היתה גבוהה מאוד ולכן לא יכל להצטמצם להשפעת ענינים גשמיים נחותים.

על פי זה מובן מדוע "משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ", כיון שמבואר בחסידות (ראה לקוטי תורה פרשת שלח) שטענת המרגלים היתה שעדיף להשאר במדבר ולעבוד את הקב"ה ברוחניות מאשר להכנס לארץ ישראל שענינה היא זיכור הגשמיות, ולכן אין העבודה של כניסה לארץ מתאימה למשה רבינו.

ק"ג.

"עניו מאד" מעקבתא דמשיחא

ידועה תורת רבוה"ק נשיאי חב"ד (הובא בתורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב עמוד נא) על הפסוק (בהעלותך יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" שהענוה דמשה היתה במיוחד בקשר לדרא דעקבתא

דמשיחא, בראותו את המסירות-נפש שלהם בקיום התורה ומצוות בענין
"אל יתבייש מפני המלעיגים".

לאחר שחזרתי על כך בהזדמנות מסויימת העירני הרה"ח ר' חזקיה שי'
לובנברג כי המלים "מכל האדם אשר על פני האדמה" עולים בגימטריא
936 כמספר הגימטריא של המלים "עקבתא דמשיחא".

ודברי פי חכם חן.

קיד.

עם כל הלב לכל אחד...

להלן סיפור מאלף שהתפרסם לאחרונה על יחסו המיוחד והאבהי של
כ"ק אדמו"ר זי"ע גם לילדים קטנים, בליווי תמונות שצולמו בעת מעשה.

בתמונה אחת נראה הרבי יוצא מ-770 כאשר ילד מבקש לעצור את הרבי
ולדבר עמו ובתמונה השניה נראה הילד עומד ליד הרבי שנעצר בדרכו
והרבי מחזיק בפתק קטן (מאחורי הרבי נראה הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה).

וזה דבר הסיפור מפי השמועה:

אחד מילדי שכונת קראון הייטס שהיו לו טענות על המלמד שלו ניגש אל
הרבי ביצאו מ-770 וביקש לעצור את הרבי ולשוחח עמו. הרבי עצר והילד

הגיש לרבי פתק קטן עליו רשם את טענותיו. הרבי קרא את הפתק ברצינות רבה ולאחר מכן פנה אל הילד ובירר אצלו באיזה מוסד הוא לומד. לאחר שהילד השיב אמר לו הרבי כי הוא ישוחח עם ההנהלה בנידון.

קטז.

”אוהב כסף לא ישבע כסף”

עדי ראייה סיפרו כי לאחר השעות הארוכות בהן התוועד כ”ק אדמו”ר זי”ע ולאחר השעות הרבות בהן רקד, כדרכו בקודש, בשמחה רבה ב”הקפות” בליל שמחת תורה היה נכנס לחדרו ומיד תוך שניות אחדות היה נוטל גמרא או שולחן-ערוך חלק חושן-משפט ושוקע בלימוד עיוני ומעמיק.

לנו, יושבי בתי חומר, מזכיר הדבר את תאוות הממון, להבדיל אלף אלפי הבדלות, עליה נאמר ”אוהב כסף לא ישבע כסף”, שכאשר האדם שקוע בה, הוא אינו מחמיץ אף זמן בו הוא עייף במיוחד להשגת ממון נוסף, כך ואף יותר מכך היתה אהבתו של הרבי ללימוד התורה.

קטז.

סודה של הקטורת

מסופר בתורה (קורח יז, יא-יג) כי באמצעות הקטורת עצר אהרן הכהן את מלאך המוות.

מבאר על כך ה”חתם סופר”:

הנחש הקדמוני מסמל, כידוע, את ה”קליפה” וה”סטרא אחרא” המיוצגת על-ידי מלאך המוות. נחש בגימטריא 358. נאמר בכתבי האריז”ל על הפסוק ”וידו אוחזת בעקב עשיו” כי הקדושה שולטת על ה”סטרא אחרא” (”אוחזת בעקב עשיו”) באמצעות האות י’ (”ידו”, כמו ”יו”ד”) של שם הוי”ה. הערך המספרי של האות י’ הוא 10, ולכן הקטורת, שסממניה הם 368 מנים, עוצרת את ה”סטרא אחרא”, שכן יש לה את הכח של הקדושה לשליטה בה, $368 = 358 + 10$.

ק"ז.

"אתכפיא" ו"אתהפכא"

על דברי ה"חתם סופר" האמורים ניתן, אולי, להוסיף:

ידוע ש"משיח" בגימטריא 358, כלומר שלעתיד לבוא לא תזדקק הקדושה לתוספת י' כדי לשלוט על הקליפה. סיבת הדבר היא כיון שלעתיד לבוא תהיה "אתהפכא", כאשר הרע עצמו ייהפך לטוב, כנאמר "אז אהפוך אל עמים לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד".

ק"ח.

"זכור לטוב"

כבר סופר בהרחבה (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מ"מג. ג, יב. להלן אותיות קיט. רמד) על חותני הרה"ג ר' חיים אורי רוזנברג זצ"ל. אתכבד לספר מעט על אישיותו המיוחדת:

חותני זצ"ל שימש במשך שנים רבות כמחנך מעולה בת"ת "שומרי החומות" בירושלים.

הוא התבלט בין המלמדים בגישתו האבהית כלפי תלמידיו. היה מחלק לתלמידיו פרסים על התנהגות טובה ומדי פעם אף היה לוקח את תלמידיו לטיולים בכותל המערבי, בקבר רחל ולהבדיל גם בכפרים ערביים (באותם שנים לא היתה בכך סכנה).

בכלל היה הוא זצ"ל בעל לב טוב במיוחד, וכאשר היה מבקר במקום עבודתה של אמו, ה"באבע חייקע" ע"ה (עליה ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, פו. להלן אות קיט), שהיתה טבחית של ת"ת שומרי החומות, היה לוקח את השאריות שנותרו והיה אומר שבמקום לזרוקם לאשפה עדיף לתתם לזקוקים לכך ללא כל תמורה, וכך עשה.

כל התלמידים שלמדו אצלו זוכרים אותו לטובה גם שנים רבות לאחר מכן.

קײט.

”זיצא בשנת הױבל”

בזמן מלחמת העולם הראשונה פרצו בירושלים מגפות ורבים וטובים מבני ירושלים נפטרו רח”ל כתוצאה מהן.

חותני, הרה”ח רבי אורי רוזנברג, היה אז, בשנת תרע”ה, בן ארבע וחצי שנים כשנדבק וחלה במחלת הטיפוס. תוך ימים ספורים התדרדר המצב עד לשלב בו היה נראה כי תוך דקות אחדות ישיב הילד הרך את נשמתו לבוראו. מישהו מהנוכחים הזדרז והדליק נרות סביב מטתו.

אם הילד, מרת חייקא רוזנברג, ה”באבע חייקע”, רצה במר נפשה אל הרה”ק רבי דוד מלעלוב זצ”ל וזעקה מעומק לבה כי ילדה עומד למות... רבי דוד ביקש ממנה לספר בקצרה מה אירע והביע את משאלתו לראות בעצמו את הילד.

כשהגיע רבי דוד לבית משפחת רוזנברג נכנס פנימה ומשראה את הנרות הדולקים צוה לכבותם מיד. הוא הביט בפני הילד הגוסס ואמר: ”יש להוסיף מיד לילד אורי את השם ”חיים”, הוא יבריא בעזרת ה’ ויחיה יובל שנים, ועוד יהיה מרביץ תורה”.

מיד הוסיפו לילד את השם ”חיים” ומאז נקרא שמו ”חיים אורי”. גם הברכה שיהיה מרביץ תורה התגשמה כאשר רבי חיים אורי היה ממייסדי ”ישיבת המתמידים” לאחר מלחמת תש”ח, וכן בשנות היותו מלמד בת”ת ”שומרי החומות”.

בחודש תשרי תשכ”ה, למחרת שמחת תורה, פרחו נשמתו של רבי חיים אורי ועלתה למרומים, והוא בן חמשים וארבע וחצי שנים, בדיוק יובל שנים מאז הסיפור שאירע בילדותו.

מאות רבות מתלמידיו ומיקירי ירושלים ליוו אותו בדרכו האחרונה כאשר לפתע נשמע בכי חסר מעצורים. היה זה בכיה של אמו, ה”באבע חייקע”, שעמדה והתייפחה ליד מיטת בנה: ”איפה היה השכל שלי לפני חמשים שנה? מדוע כאשר רבי דוד’ל אמר לי שתחיה יובל שנים לא הפצתני בו שיגדיל את ההבטחה ויפעל עבורך עוד שנות חיים?...” וכל הצבור געה בבכיה.

(הסיפור ידוע במשפחה ונדפס גם במוסף ”תבונות”, גליון פרשת כי תצא תשע”ו)

ק.ב.

"ובני קורח לא מתו"

מן הראוי לפרסם כאן "ווארט" נפלא של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

מדוע הפסוק "ובני קורח לא מתו" נאמר רק בפרשת פנחס (כו, יא) ולא במקומו - בפרשת קורח?

והביאור:

כלפי חוץ היו בני קורח שותפים במחלוקת על משה רבינו, אולם בלבם פנימה חזרו בתשובה, כנאמר בפירוש רש"י על הפסוק דידן: "הרהרו תשובה בלבם". לפיכך גם עונשם היה מדה כנגד מדה: כאשר נענשה עדת קורח - נבלעו גם בני קורח באדמה, אולם זה היה רק כדי שעם ישראל יראה שהחולקים נענשו, כנאמר "ויאבדו מתוך הקהל", שכן אילו לא היו נבלעים היה נוצר חילול השם שהיו מן החולקים על משה שלא נבלעו באדמה, אולם לאחר מכן, בסתר, "נתבצר להם מקום", והם אכן ניצלו, כיון שבסתר חזרו בתשובה.

ק.ב.א.

"לשבת יצרה"

סיפור מעניין ששמעתי על כ"ק אדמו"ר זי"ע:

רופאו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, ד"ר ווייס, התאונן בפני הרבי שמרוב טרדותיו בעבודתו כרופא מומחה הוא אינו מוצא כמעט זמן עבור רעייתו וילדיו.

בתגובה אמר לו הרבי: גם אני עסוק מאוד, אך אף-על-פי-כן לא אוותר על רבע-השעה בה אני סועד את ארוחת הערב פעם ביום עם רעייתי כשם שלא אוותר על מצוות הנחת תפילין מדי יום ביומו...

ק.ב.ב.

"אזהב את הבריות ומקרבן לתורה"

להלן סיפור מאלף על כ"ק אדמו"ר זי"ע:

באחת השבתות יצא כ"ק אדמו"ר זי"ע מבית מדרשו בדרכו לביתו. בהמשך הרחוב עמדו שתי ילדות בשני צידי הרחוב ושיחקו ביניהן.

הרבי נעצר בדרכו, ניגש לאחת הילדות, בירכה בכרכת "גוט שבת" ואמר לה שתלך לומר גם לחברתה "גוט שבת". רק כאשר הילדה הלכה לחברתה, כדברי הרבי, המשך הרבי בדרכו.

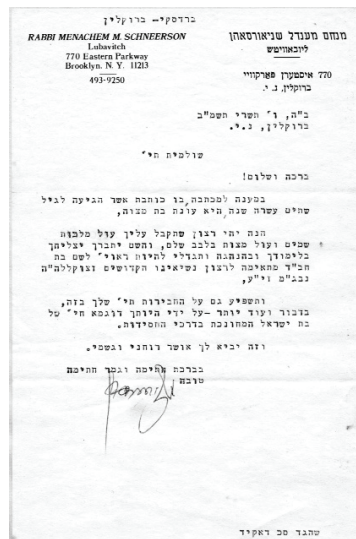
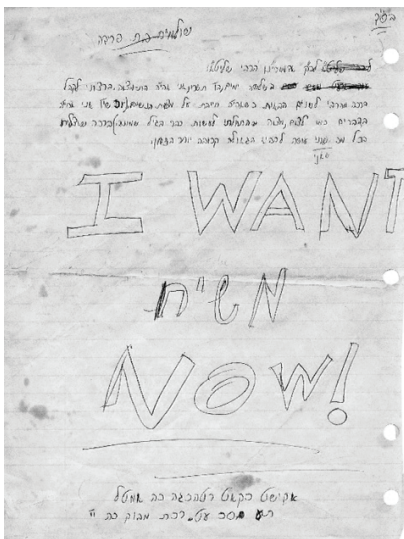
ניתן לומר שסיפור זה מבטא את דרכו הייחודית של הרבי, כאשר מחד יש בה עמידה ללא פשרות על קוצו של יו"ד הלכתי ואף של הידור מצוה, כידוע האיסור לעבור בין שתי נשים, ומאיך, הביצוע בדרכי נועם ובדרכי שלום ללא גרימת אי-נעימות, ולו הקלה ביותר, לזולת.

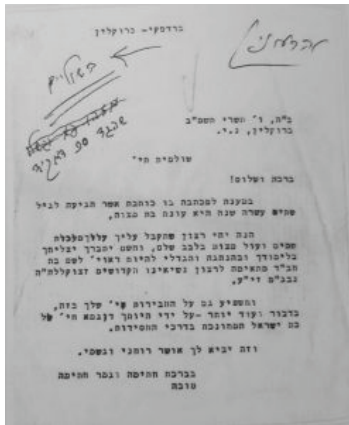
קבג.

"לעולם יהא אדם ערום ביראה" (ברכות יז, א)

מעשה בילדה שטרם הגיעה למצוות כתבה מכתב לכ"ק אדמו"ר זי"ע בבקשת ברכתה הק' לבת המצווה.

לאחר סיום המכתב הוסיפה מספר מלים בהם בירכה את הרבי בתום, כדרכם של ילדים, שהרבי יזכה לילדים. כיון שלא רצתה שמישהו מלבדה יבין את ברכתה כתבה את הדברים בצופן הדומה לכתב שעל המזווה.

כידוע מאחורי המזווה כתוב "כוז"ר במוכס"ז כוז"ר" כאשר הכוונה ל"הוי"ה אלקינו הוי"ה" כאשר כל אות מתחלפת באות שלאחריה בסדר הא"ב (י מתחלפת בכ', ה' מתחלפת בו', וכן הלאה).

הילדה השתמשה איפוא בצופן זה אלא שבסדר הפוך והחליפה כל אות באות שלפניה בסדר הא"ב. וכך כתבה: "אקישט כקאט רטהכגה כה אמטל תע סכ עט רכת מבוק כה יי". כשכוונתה ל"ברכתי לרבי שילדו לו בנים אף על פי שלא נגזר לו כך".

כאשר קיבלה הילדה את מכתב ברכתו של הרבי לבת-המצוה הופתעה לגלות בשולי המכתב מספר מלים בצופן האמור: "שהגד סכ דאקיד" כשהכוונה ל: "תודה על הברכה"...

לפני שנים ספורות התגלה כי הרבי עצמו טרח וכתב בכתב-יד-קדשו את המלים האמורות ואף ציין "להראני", כלומר שברצונו לראות שוב את המכתב טרם שיגורו...

(על פי הספר "הרבי שלי" עמודים 187-191)

קבר.

"מי בראש?"

פנחס כז, טו"ז: וידבר משה אל ה' לאמר. יפקד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה. אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם. . ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה.

רש"י מפרש: אשר יצא לפניהם. לא כדרך מלכי האומות, שיושבים בבתיים ומשלחין את חיילותיהם למלחמה, אלא כמו שעשיתי אני. . יוצא בראש ונכנס בראש.

ידועים דברי רבוה"ק נשיאי חב"ד כי פירוש רש"י הוא "יינה של תורה" כאשר הכוונה היא שבו נכללים גם סודות התורה והוראות בעבודת ה' (ראה

בהרחבה בפרק י"ז, "יינה של תורה", בספר "כללי רש"י" שזכיתי לערוך ולהוציא לאור על פי הוראת כ"ק אדמו"ר זי"ע).

ניתן, אולי, לומר שההוראה מפירוש רש"י האמור היא: כשם שהמנהיג של כלל ישראל צריך לצאת למלחמה לפני העם כולו, כך על כל מדריך רוחני שהוא (רב, משפיע, "מלמד" וכדומה), להוות תחלה בעצמו דוגמא אישית למושפע ממנו ורק לאחר מכן תפעל השפעתו את פעולתה כראוי.

קבה.

עמידה ב"את שם המלך"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קכח. קמט-קנג. קסב) על בית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל בו התפללנו בשנות ילדותי עד שעברנו להתגורר בשכונת "פאג"י".

בבית מדרש זה ראיתי מנהג, בו נוהגים שם עד היום, שלא ראיתי בשום מקום אחר: כאשר הציבור מגיע לאמירת "את שם המלך" בכרכות קריאת שמע - נעמד כל הציבור על רגליו.

כיון שכאמור לא ראיתי מנהג זה במקום אחר שאלתי בהזדמנות מסויימת את הגרי"מ דושינסקי זצ"ל מהו המקור או הטעם למנהג האמור ונעניתי כי לעת עתה לא זכור לו דבר בקשר לכך.

קבו.

"לשמוע אל הדינה ואל התפלה"

להלן יסופר בקצרה על בעלי התפלה בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל בעיקר בימים הנוראים.

הגבאי היה הרה"ח ר' מענדל הרשקוביץ ע"ה, אביו של הרה"ח ר' מרדכי שי', חסיד חב"ד וממתפללי בית הכנסת חב"ד בשכונת סנהדריה, וחותרנו של הרה"ח ר' יעקב שי' צירקוס.

כ"בעל שחרית" שימש הרה"ח ר' דוד כהן ע"ה, אביו של הגאון החסיד רבי ירמיה כהן שליט"א, אב"ד פאריז, וחותרנו של הגה"ח רבי גדליה אקסלרוד שליט"א, מרבני חב"ד ואב"ד בחיפה.

ה"בעל מוסף" היה הרה"ח ר' יעקב שטמר ע"ה, אביהם של הרה"ח ר' גרשון ע"ה, שלימים היה מראשי העדה החרדית, והרה"ח ר' צבי ע"ה, מראשי חסידות צאנז-קלויזנבורג.

בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל נהגו לומר את כל הפיוטים שהיו נהוגים בקהילות אשכנז השונות והתפלה ארכה זמן רב ביותר, החלו אותה לפנות בוקר והיו גומרים סמוך לשקיעת החמה.

קבז.

"היה קורא בתורה"

הסדר בבית המדרש היה כי את עליית "שישי" היה מקבל באופן קבוע הגרי"צ זצ"ל.

ה"בעל-קורא" היה הגה"ח רבי שמואל דוד קליין זצ"ל, תלמיד חכם גדול, חותנו של הרה"ח ר' רפאל פנחס גולדשטיין ע"ה, חסיד חב"ד. כאשר עם פטירת הגרי"צ דושינסקי זצ"ל (ראה להלן אותיות רכה-רכו) לא רצה בנו הגרי"מ זצ"ל ליטול על עצמו את ההנהגה הציבורית הרחבה אותה נשא אביו למד הגרי"מ באותה תקופה בחברותא בכל יום במשך מספר שעות ברציפות עם רבי שמואל דוד.

לגה"ח רבי נפתלי הרצל זצ"ל (עליו ראה להלן אותיות עדר. רעו. רפא) היתה ה"חזקה" לשמש כ"בעל קורא" בבית המדרש בקריאת התורה של מנחת שבת.

זכורני כי הרה"ח ר' שמעון ברגמן ע"ה, אבי משפחת ברגמן, שהיה שוחט-ובודק, היה מגיע במיוחד לבית המדרש של הגרי"צ בזמנים בהם נוהגים לקרוא את המגילות כמנהג יהודי אשכנז ובידו מגילת קלף כדי לשמש "בעל קורא" בקריאת המגילות.

קבח.

"המכיר את מקומו"

שמעתי מהרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה בשם הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זצ"ל:

לאחר מלחמת מדין מסופר בתורה (מטות לא, מח-נג) ש"הפקודים", כלומר: הממונים על אנשי הצבא של עם ישראל, באו אל משה רבנו והביאו לו את כל כלי הזהב שהם לקחו בעת המלחמה "לכפר על נפשותנו לפני ה'". לאחר מכן מספרת התורה כי "אנשי הצבא", החיילים הפשוטים, "בזזו איש לו", כלומר: שהם בזזו לעצמם את ביזת מדין. נשאלת השאלה: וכי באה התורה לספר בגנותן של ישראל, שהחיילים הפשוטים לא תרמו את כלי הזהב לה'?

והביאור:

מעלה גדולה היא באנשים שלא מחקים אנשים הנמצאים בדרגות גבוהות מהם בעבודת ה'. כל יהודי צריך לעבודת את ה' בדרגתו הוא ולא לחקות אחרים הנמצאים בדרגות אחרות. וזאת באה התורה להשמיענו, שהחיילים הפשוטים ידעו את מעמדם ומצבם, ולא ניסו להתדמות לדרגתם של הממונים אליהם שהיו במדרגה לתרום את כלי הזהב לה'.

ניתן, אולי, להוסיף על כך:

רש"י מבאר שתרומת כלי הזהב היתה "לכפר על הרהור הלב של מדין". על פי מאמר חז"ל "כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו" יתכן כי החיילים הפשוטים לא חטאו בכך ולכן להיו צריכים לתרום את כלי הזהב שברשותם.

(חלק מן הדברים נדפסו ב"לקט ופרט" ג, קפה, אך כאן הובאו בתוספת ובהרחבה)

קבט.

בדיוק בזמן

כבר סופר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קסג-קסה) על שנות לימודו של של הרה"ק רבי צבי רוזנבוים מקרעטשניף זצ"ל בישיבתו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל ועל קשריו לחסידות חב"ד ולכ"ק אדמו"ר זי"ע.

ביום שישי י"ז סיון תש"ו התקיימה בירושלים חתונתו של הרה"ק מקרעטשניף זצ"ל עם בתו של הרה"ק רבי חיים מרדכי מגדבורנה זצ"ל. ב"שביב" זה ושלאחריו יבואו שני סיפורים פיקנטיים בקשר לחתונה זו.

הסיפור הראשון:

ביום החתונה הלך הרה"ק מקרעטשניף, שהגיע אז מהמחנות גלמוד וחסר כל, להתפלל בכותל המערבי. בהיותו שם ניגש אליו יהודי חסיד ואומר לו: הייתי לא מזמן אצל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש והוא מסר בידי סכום כסף ואמר לי שכאשר אפגוש "א רבי'שער אייניקל" (=נצר למשפחת אדמורי"ם) שמתחתן והוא זקוק לכסף - אתן לו זאת. הרה"ק מקרעטשניף הגיב שבדיוק היום מתעתדת להיות חתונתו...

קל.

"מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב"

הסיפור השני:

סבי רבי משה בלוי זצ"ל נפטר ביום שישי ח' סיון תש"ו באיטליה בהיותו בשליחות ציבורית ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לה). בתקופה האמורה ארך זמן להביא את מטתו לארץ-הקודש והלווייתו התקיימה ביום ראשון י"ז סיון תש"ו. הלוויה היתה גדולה מאוד והמונים מכל רחבי הארץ הגיעו כדי לחלוק לו את הכבוד האחרון. בלוויה בלט בהשתתפותו הגרי"צ דושינסקי שהספיד בבכי תמרורים את סבי (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ו).

בתום ההלוויה מיהר הגרי"צ דושינסקי לביתו, החליף את מגבעתו ב"שטריימל" השבתי ואץ לסדר קידושין בחתונת תלמידו הרה"ק מקרעטשניף זצ"ל שהיה, כאמור, גלמוד וחסר כל.

קלא.

מטרת המגרשים

במספר הזדמנויות אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע (ראה "כללי רש"י", מהדורת תשע"ח, פרק ג', כלל 14) כי רש"י כתב את פירושו לתורה עבור ילד "בן חמש" ששכלו ישר ומבין את הדברים בהגיון בריא ואילו קושיות רבות שאנו, המבוגרים, מקשים על רש"י הם אך ורק בגלל שההגיון הבריא שהיה לנו בילדותנו השתבש עם מאורעות ותהפוכות הזמן שעברו עלינו.

דוגמא מוחשית לדברים אלו ניתן לראות בדברים דלהלן.

בפרשת מסעי (לה, א-ח) מצווה הקב"ה את בני ישראל לתת ללויים ערים לשבת ומגרשים סביב לערים.

על הפסוק (לה, ב) "...ונתנו ללויים . . ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללויים" מפרש רש"י: ומגרש - ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב, להיות לנוי לעיר, ואין רשאין לבנות שם בית, ולא לנטוע כרם, ולא לזרוע זריעה.

בפסוק שלאחר מכן (פסוק ג) נאמר בתורה: "...ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם".

ולכאורה תמוה: מדוע פירש רש"י שהמגרשים הם "להיות לנוי לעיר" כאשר בתורה מפורש אחרת, שהמגרשים יהיו "לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם"?

והתשובה פשוטה: כאשר המגרשים יהיו "לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם", יהיה מקום פנוי עבור מרעה הבהמות וצרכים חשובים נוספים, זהו נויה של העיר! ...!

קלב.

ויעקב אהב את יוסף

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, לו) על חגיגת קישורי התנאים של אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל שהתקיימה ב"ח מרחשון תש"ז ועל גדולי ישראל שכיבדו את המעמד בהשתתפותם.

חרותה בזכרוני תמונה מאותו מעמד, בה יושב אחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ע"ה, שהיה אז ילד בן ארבע וחצי, על ברכיו של החתן, אחי הגאון רבי יעקב זצ"ל, שהיה אז בן שמונה עשרה.

אגב: אחי הגאון רבי יעקב זצ"ל הקדיש באותן שנים זמן רב לחינוכינו, אחיו הקטנים. לדוגמא אציין כי זכור לי שלימד אותי בהיותי כבן 6-7 את הפיוט "צמאה נפשי" של רבינו אברהם אבן עזרא, במנגינה שאותה למד מסבא-רבה שלנו רבי יצחק שלמה (אביו של סבינו רבי משה) בלוי, שהיה בעל תפלה מחונן.

יש לציין כי במשך כל השנים הבאות עד פטירתו גילה אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל חיבה מיוחדת לאחי הצעיר הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ע"ה וביטא כלפיו הערכה רבה בהודמנויות רבות.

קלג.

"מאסף לכל המחנות"

במכתבי לאחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ע"ה (ששהה אז בחצרות קדשנו) מיום י"ב אדר תשכ"ג מופיע הקטע המעניין הבא:

"...ביום א' בערב תצא קבוצה מהצעירים לקבוץ "רמת רחל" (בודאי ידוע לך באיזה דרגה ברוחניות עומד קבוץ זה האופה חמץ בפסח ר"ל) לקרוא את המגילה ולדבר ולעשות שמח.

(היום היתה לי הזדמנות לחשוב על-דבר כזה של חב"ד בתור בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, מדת תפארת: טלפנתי לרמת רחל בקשר לזה, ואחר-כך טלפנתי לרא"מ ברייטשטיין מהעדה החרדית שהוא המנהל הרוחני של בית דיסקין בקשר לחובת משלוח מנות וכו' בין החניכים...).

בשבוע הבא יבקרו ב"מעלה החמשה"...".

עד כאן לשון המכתב.

ולהעיר ששמעתי מאת הרה"ח ר' חזקיה לובנברג כי המלים "מאסף לכל המחנות" עולים בגימטריא 770, המספר שעל שמו נקרא בית מדרשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

קלד.

"זעדה המצבה"

להלן יועתק נוסח המצבה של אחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ע"ה שנסתלק מעמנו לאחרונה:

פ"נ

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ רב פעלים

הרב יוסף ישראל ז"ל

בן הרב ברוך יהודה ז"ל

בלויא

מקושר לב"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

פעל במסירות למען ענייניו הקדושים

עשה גדולות ונפלאות לבניין ממלכת חב"ד באה"ק

היה חבר הנהלת ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש בארץ הקודש,

מנהל ביה"ס למלאכה בכפר חב"ד, חבר הנהלת אגודת חסידי חב"ד

בארה"ק והועד למען שלימות העם

עסק בכיסוס ופיתוח שיכון חב"ד לוד, נחלת הר חב"ד קרית מלאכי

וקרית חב"ד בעיה"ק צפת

התמסר להפצת המעיינות וחיוזוק ענייני היהדות בארץ הקודש

ובמיוחד בקרית מלאכי ובמועצה האזורית תמר

רב חסד לכלל ולפרט

נלב"ע כ"ה אלול ה'תשע"ח

תנצב"ה

קלה.

מה קודם למה?

להלן "ווארט" נפלא מתוך מאמר חסידות של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

בפרשה ראשונה של קריאת שמע הוזכר לימוד התורה ("ושיננתם לבניך גוי") לפני קיום המצוות ("וקשרתם גוי וכתבתם גוי"), אולם בפרשה שניה קודם קיום המצוות ("וקשרתם גוי") ללימוד התורה ("ולימדתם גוי").

ההסבר לדבר:

ידועה המחלוקת (קידושין מ, ב) אם "מעשה גדול" או "תלמוד גדול". להלכה נפסק ש"תלמוד גדול" ומבואר בחסידות שלעתיד לבוא יהיה "מעשה גדול". נמצא שהסדר בפרשה ראשונה, שהתורה קודמת למצוות, מוסב על זמננו זה ואילו הסדר שבפרשה שניה, שהמצוות קודמות לתורה, מוסב על הזמן של לעתיד לבוא, אז יהיה "מעשה גדול".

קלז.

קברי הסנהדרין

שכונת "סנהדריה" נוסדה בערך בשנת תרפ"ט ונקראה בשם זה על-שם "קברי הסנהדרין" המצויים שם.

בעת ביקורו המפורסם של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בארץ הקודש בשנת תרפ"ט הוא ביקר ביום תשעה באב בין השאר גם בקברי הסנהדרין והתעניין בצורת הכוכים ומערות הקבורה.

כאשר אחד המלווים העיר כי מערות אלה הן דבר יקר המציאות ומעניינות מאוד הגיב הרבי מוהריי"צ נ"ע: מעניין יהיה אז, בשעה ששוכניהן יקומו ויקיצו לחיי עולם.

קלז.

הרה"ג הרה"ח ר' דוד צבי שניאורסון ע"ה

השטח עליו נבנתה השכונה ו"קברי הסנהדרין" שבה נגאלו ונקנו מן הערבים על-ידי הרה"ג הרה"ח ר' דוד צבי שניאורסון ע"ה, נכד נכדתו של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, שהיה גאון ובקי עצום, בעל הדרת פנים ועשיר גדול.

בסוף ימיו התגורר ר' דוד צבי באלכסנדריה שבמצרים. בהיות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באלכסנדריה בדרכו של לארץ הקודש נפגש עמו ר' דוד צבי ואף סיפק אוכל ברמת כשרות מספקת עבור הרבי. הרבי אף ביקר בביתו.

בשובו מן המסע בארץ הקודש עבר שוב הרבי דרך אלכסנדריה ור' דוד צבי הגיע לקבל את פניו בתחנת הרכבת. באותו יום בא ר' דוד צבי למלונו של הרבי כדי להתייעץ עמו "על-דבר המגרש אשר לו בירושלים מקום הסנהדרין אשר חפץ למכרו בדמים יקרים" (יומנו של הרבי).

ר' דוד צבי נפטר בכ"ז מנחם-אב תש"ח ונקבר בבית הקברות שבשכונת סנהדריה.

(שני ה"שביבים" האחרונים - על פי "מסע הרבי לארץ הקודש"

עמודים : 44-45 ; 143 ; 221-222 ; 296).

קלח.

"מעל הארץ הטובה"

להלן "ווארט" ששמעתי בשם הרה"ק ה"פני מנחם" מגור זצ"ל:
 אנו אומרים בפרשה השנייה שבקריאת שמע: "השמרו לכם פן יפתה
 לבבכם. . ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה".
 צריך ביאור: מדוע יש צורך להדגיש כאן את העובדה שהארץ היא
 טובה?

יש לומר שהפירוש הוא כך: המצב הטבעי על פי התורה הוא שהמצב
 הגשמי של היהודי תלוי במצבו הרוחני, "אם שמוע. . ונתתי מטר..." וכן
 להיפך ח"ו, אולם על-ידי התנהגות לא טובה מביאים לכך ש"ואבדתם
 מהרה מעל הארץ הטובה", שהארץ תאבד את "הטובה" שלה, כלומר
 למצב של גלות ר"ל, שהמשמעות היא שגם אם נהיה בארץ ישראל לא
 ישרור אותו גילוי אלוקי כבעבר שיד ה' נאיתה בכירור בכך שהמצב
 הרוחני השתקף במצב הגשמי.

את דברי ה"פני מנחם" האמורים יש לקשר למבואר באגרת התשובה
 שבספר תניא קדישא פרק ו', על ההבדל שבין זמן בית המקדש, שאז היו
 בני ישראל מקבלים השפעה מן הקדושה בלבד לבין זמן הגלות שהשפעה
 עוברת דרך קליפת נוגה ואז ניתן לקבל גם השפעה מהקליפות, ואדרבה:
 כאשר יהודי עושה היפך רצון ה' הרי הוא "נוטל חלק בראש" ומקבל
 השפעות רבות מהקליפה, עיין שם.

מאידך, ניתן, אולי, גם לשאול על דברי ה"פני מנחם": בדברי חז"ל
 מבואר (ראה מסכת ברכות ז, א) כי משה רבינו ודוד המלך שאלו את הקב"ה
 כיצד יתכן שיש בעולם צדיק שרע לו? נמצא כי כבר בזמנם לא בהכרח
 שהמצב הרוחני תאם למצב הגשמי, ולא רק בזמן של חרון אף של הקב"ה,
 בזמן הגלות.

קלט.

"סנהדריה" על שכונת

בשנות יסודה של שכונת סנהדריה היא היתה מרוחקת משאר השכונות
 בירושלים והיו בה בתים בודדים בלבד.

ניש להבדיל, כמובן, בין שכונת סנהדריה הוותיקה לבין שכונת "סנהדריה המורחבת" שנוסדה שנים רבות לאחר מכן, אחרי מלחמת ששת הימים, כאשר בחסדי השם יתברך חזר שטח זה לידים יהודיות].

בית הכנסת של שכונת סנהדריה נקרא בשם "בנות עזרת ציון" על שם ארגון אמריקאי בשם זה שתרים את בנייתו.

בסנהדריה היו שני רחובות בלבד: רחוב אחד, בחלק התחתון של השכונה, שהיה כביש סלול, נקרא כיום "רחוב שאול המלך" והרחוב השני, בחלק העליון שלה, היה "רחוב הרב בלוי" שהיה אז רק דרך עפר כבושה ונסלל על ידי תנועת פאג"י כדי להוביל ל"שיכון פאג"י" שנבנה על ידה.

בחלק העליון של השכונה היו רפתות בבעלות האחים זילברשטיין, מהם סופק החלב לתושבי ירושלים. רפת נוספת היתה של יהודי בשם שושני.

קמ.

הרה"ח ר' יוסף בעריש פורדריגל ע"ה

בחלק התחתון של השכונה התגורר הרה"ח ר' יוסף בעריש פורדריגל ע"ה, משרידי חסידי אלכסנדר מלפני השואה. ר' יוסף בעריש היה יהודי חביב ונחמד מאוד. למרות היותו חסיד אלכסנדר, כאמור, אהב ללכת מדי פעם להרה"ק רבי אהרל'ה, בעל ה"שומר אמונים" זצ"ל.

ר' יוסף בעריש היה פעיל מאוד בשכונה. הוא הקים את המקווה של השכונה וברחוב שאול המלך שכנה גם מאפיית המצות של יד שהיתה שייכת לו.

כבר סופר פעם על האמרה משמו, שבתגובה לאלה שאינם מכירים בקיום המדינה אמר: יש לי שבר בגופי שאני מתעקש שלא להכיר בו, אך אינני מצליח...

קמא.

שכר ועונש זחינוך הילדים

כידוע, יש שתי תוספות בפרשת "והיה אם שמוע" על הפרשה הראשונה בקריאת שמע: האחת - הנושא של שכר ועונש: "אם שמוע... ונתת..."

השמרו . . וחרה...", והשניה - "ולמדתם אותם את בניכם..." - חינוך הילדים.

יתכן ששתי התוספות קשורות זו לזו על פי דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק י הלכה ה): "כְּשֶׁמְלַמְדִּין אֶת הַקְּטָנִים . . אֵין מְלַמְדִּין אוֹתָן אֶלָּא לְעֵבֶד מִירְאָה וְכִדְי לְקַבֵּל שְׂכָר", לעומת הפרשה הראשונה העוסקת בעובדי ה' מאהבה.

קמב.

"שכל דבריו אמת וצדק"

מבואר בחסידות על יסוד הדיוק בנאמר בפסוק (תהלים קכח, ב) "יגיע כפיך כי תאכל", "יגיע כפיך" דווקא, ולא "יגיע ראשך", שכוונת התורה בכך להדגיש שעל העיסוק בעניני הפרנסה להתבצע אך ורק על ידי הכחות החיצוניים של האדם, כח המעשה, שכן כחותיו הנעלים של האדם, התענוג והרצון שלו, שכלו ומדותיו להיות מונחים ושקועים בעניני תורה ותפלה.

להלן סיפור מעניין מפי השמועה על כ"ק אדמו"ר זי"ע:

פעם דיבר הרבי בהרחבה בשיחת קודש על הענין האמור ובדברו הזכיר את הפסוק (בראשית ג, יט) "בזיעת אפיך תאכל לחם", אלא שבמקום המלה "אפיך" אמר הרבי "כפיך".

לו היה מדובר באדם כערכנו היה מובן שיש כאן פליטת פה וטעות בציטוט לשון הפסוק, אולם כידוע "צדיקים דומים לבוראם" ש"כל דבריו אמת וצדק" וכל פרט מדבריהם מדוייק בתכלית.

אחד החסידים שאל לאחר מכן את הרבי לסיבת השינוי מלשון הפסוק, ומה גם שהפירוש הפשוט של "אפיך" הוא פנים, בניגוד למבואר שהדגש הוא על הכפים דווקא ולא על הראש, כאמור.

בתשובתו ציין הרבי לעיין בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק, שם נאמר: "בליעות כף ירך תיכול מזונא", כלומר שהתרגום פירש שמשמעות המלה "אפיך" בפסוק זה הוא כפי הנאמר בפסוק "יגיע כפיך" - "כף ירך"...

קמג. "כפליים לתושיה"

להלן סיפור ששמעתי בשם הרה"ח ר' אברהם שמואל שי' בוקיעט:
כידוע בל"ג בעומר היו מופתים רבים מרבוה"ק ובפרט בכרכות ללידת
ילדים. גם אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע ראו מופתים מיוחדים בענין זה. בתחלה
היו עומדים לבקש ברכות ליד 770, אך הגרז"ש דווארקין זצ"ל הורה כי
מטעמי צניעות יש לבקש את הברכות כאשר הרבי יוצא מביתו שברחוב
פרזידנט ועד כניסתו לרכב.

באחת הפעמים בהם זכיתי להיות נוכח באותו מעמד היה תפקידי
להחזיק את דלת הרכב בו עמד לנסוע הרבי פתוחה עד לגמר הברכות
ולאחר מכן לסוגרה כדי שהרבי יוכל לצאת לדרכו.

כאשר עמדתי לסגור את הדלת הגיע במרוצה חסיד סטמר והתפרץ אל
הדלת כדי להספיק לקבל את ברכת הרבי לילד. הרבי נתן לו דולר ובירכו
בילד ולאחר מכן נתן לו דולר נוסף באמרו: ילד צריך שיהיה לו עם מי
לשחק...

לאחר שנים פגשתי את אותו חסיד באוהל של הרבי והוא סיפר לי כי
אכן כתוצאה מברכת הרבי נולדו לו תאומים...

קמד. "אם בחזקתו תלכו..."

את הסיפור הבא סיפר לי הרה"ח ר' חיים שאול שי' ברוק, מנהל "ועד
הנחות בלשון-הקודש":

יהודי בשם א. ד. שעלה לארץ מרומניה ולמד בישיבות חב"ד נעשה
בעל עסקים מסועפים וכעבור מספר שנים הסתבך במספר עסקים. הוא
כתב לרבי מכתב בן 15 עמודים ובו פירט את כל העסקאות שהסתבכו,
וביקש מהרבי ברכה שיצא מן המצב הכלכלי הקשה שבו הוא שרוי.

על כל 15 העמודים ענה הרבי במלה אחת. הוא ציין על המכתב את
המלה "חת"ת?", כשכוונתו הק' לשאול מהו מצבו של הכותב בענין
לימוד שיעורי ה"חת"ת" המפורסמים.

כשקיבל השואל את מענה הרבי נזכר שאכן מרוב עיסוקיו הוא הפסיק להקפיד על לימוד החת"ת, ובעקבות מענה הרבי החל לחזור להקפיד על כך. כעבור זמן מה מצבו הכלכלי התייצב וחזר לאיתנו.

כעבור שלוש שנים הסתבכו עסקיו שוב. גם הפעם כתב מכתב ארוך לרבי ובו פירט את הקשיים הכלכליים.

גם הפעם ענה הרבי באותה מלה: "חת"ת?".

התברר כי שוב חלה הזנחה מסויימת בלימוד שיעורי החת"ת, ומשחזר להקפיד על כך העסקים חזרו לאיתנם...

קמה.

לחב"ד דרך ה"חזון איש"

ר' א. ד. סיפר כיצד הגיע לחסידות חב"ד:

כאשר עלינו לארץ הקודש מרומניה שיכנו אותנו במעברות ביישוב מסויים בצפון הארץ. במעברה הגיעה לאוזניי שמועה כי בבני ברק מתגורר יהודי מיוחד, בעל ה"חזון איש", והתעוררה בי תשוקה לראותו. קיבצתי פרוטה לפרוטה להוצאות הדרך וחלק גדול ממנה עשיתי בטרמפים.

הגעתי לביתו של ה"חזון איש" ונקשתי על הדלת. ה"חזון איש" יצא אליי ושאל: מה אתה רוצה? עניתי: רציתי לראות אותך. ענה ה"חזון איש": סע לירושלים והיכנס ל"ועד הישיבות", שם תאמר שאני ביקשתי שיכניסו אותך לישיבה כלשהי.

גם את הדרך לירושלים עשיתי בטרמפים והגעתי ל"ועד הישיבות". באותה עת נכחו ב"ועד" שני ראשי ישיבות. כאשר אמרתי לאיש ה"ועד" את דברי ה"חזון איש" הוא שאל את ראשי הישיבות מי מהם ירצה לקחתני לישיבתו.

כיון שהייתי עולה חדש, ובגדיי היו מרופטים, לא חפצו בי שני ראשי הישיבות והתחמקו בתירוץ ש"אין מקום" וכדומה. מובן שהתאכזבתי מדבריהם.

לפתע נכנס למקום ה"פרטיזן", הרה"ח ר' זושא ווילימובסקי ע"ה. מיד פנה אליו איש ה"ועד" באמרו: יש פה מישהו בשבילך... ואכן ר' זושא לקחני והכניסני ללמוד בישיבת "תומכי תמימים" בלוד.

קמוז.

הקשר בין פרשת "ראה" לחודש אלול

כידוע השבת שבה קוראים בתורה את פרשת "ראה" חלה תמיד בחודש אלול או בשבת מברכים חודש אלול, בו נוהגים ישראל לתקוע בשופר בכל יום מימי החודש.

בהקשר לכך שמעתי מהרה"ח ר' חזקיה שי' לובנברג רמז נאה לכך: המלים "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (הפותרות את פרשת ראה) עולים בגימטריא 1476 – שהיא הגימטריא של המלים "תקעו בחדש שופר".

גימטריאות נוספות משמו של הרה"ח ר' חזקיה שי' נדפסו לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, פח. ג, קעו. קפב. לעיל אות קיג. קלג).

קמוז.

ה"ראייה" שבחודש אלול

מלבד הקשר בין חודש אלול לפרשת ראה בדרך הרמז והגימטריא כמוזכר לעיל – יש להצביע על קשר בדרך פשוטה יותר:

חודש אלול מתייחד בעיקר בשני דברים: א. כיון ש"המלך", הקב"ה, נמצא "בשדה" ובגילוי יותר – ניתנת אפשרות רחבה יותר ל"ראיית" ותחושת האלקות והקדושה. ב. זמן עריכת "חשבון נפש" של האדם על עבודתו את הקב"ה.

הענין של ראיית אלקות קשור, כמובן, לשמה של פרשת ראה שמשמעותה היא ראייה. המושג "ראייה" מבטא גם מובן נוסף של עיון ובדיקה היטב. גם משמעות זו קשורה לחודש אלול, חודש החשבון, כאמור.

בהקשר זה יש לציין כי את המלה "ויתורו" שבפסוק (שלה, יג, ב) "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען", שמשמעותה היא בדיקה ובחינה, תירגמו אונקלוס ויונתן בן עוזיאל: "ויאללון", מלה הדומה ל"אלול".

קמה.

פנימיית סנהדריה

חלק מזכרונות ילדותי קשור בפנימיה ששכנה במעלה רחוב הרב בלוי, עליה יסופר להלן.

ידוע סיפורם של "ילדי טהרן", ילדים פליטי שואה (רוכס מפולין) שגורמים מסויימים רצו להעבירם משמירת התורה והמצוות רחמנא ליצלן.

תנועת "אגודת ישראל" העולמית בראשות הרה"ח ר' יצחק מאיר לוין ע"ה נחלצה להצלת הילדים ושכרה את אחד מבניני סנהדריה הישנים כדי שישמש כפנימיה עבורם. הפנימיה אכן תפקדה במשך מספר שנים עד שנסגרה בשל מלחמת תש"ח, אז עברו הילדים לקטמון.

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט) על הקמת שיכון פאג"י בשנת תש"ז. השיכון נבנה בשכונת סנהדריה בצמוד לרחוב הרב בלוי. כשבאנו להתגורר בשיכון פאג"י בחנוכה תש"ז כמסופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, לו) הכרנו, איפוא, את בנין הפנימיה האמור ומדי פעם היינו באים לשם כדי להתרועע עם הילדים ששהו שם.

בסך הכל מדובר בתקופה של שנה אחת, שכן אנו עברנו להתגורר בפאג"י בימי החנוכה של שנת תש"ז והפנימיה היתה שם עד שנת תש"ח, כאמור.

קמט.

אירועי פורים בפנימיית סנהדריה

המדריך הראשי של המוסד היה הרה"ח ר' יחזקאל פרנקל ע"ה ועוזריו היו: הרה"ח ר' חנינא שיף ע"ה, שהוא בעצמו היה גם מילדים אלה ולאחר שנים התפרסם כמשב"ק המיתולוגי של אדמו"רי גור זצ"ל, ואחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל, שבא לעזור בשעות הערב בטיפול בילדים והמשיך בנוהגו זה עד לחתונתו באלול תש"ז.

בפורים תש"ז נכנסתי לפנימיה וראיתי את ההצגה הבאה: ר' חנינא שיף התחפש ל"פורים רב" ואחי הגר"י זצ"ל התחפש ל"גבאי" של ה"רב". זכור לי כי ר' חנינא, ה"רב", שר אז מלא פיו: "ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בכוסיהם".

פרט פיקנטי מאפיין זכור לי מאותו מאורע: אחי לקח מעט עפר והביא אותו כשאלה אל ה"רב", "די ערד פון סנהדריה איז כשר?" [=עפרה של סנהדריה כשר?].

מכאן נראה כי כבר באותן שנים החלה התעניינותו בכשרות של מי שעתיד להיות שנים רבות לאחר מכן אחד מגדולי הבקיאים בכך...

קנ.

הזהרו מהיקויים!

בפרשת ראה (יב, כט-ל) נאמר: "כי יכרית ה' אלקיך את הגוים . . . וירשת אותם וישבת בארצם. השמר לך פן תנקש אחריהם . . . ופן תדרוש לאלקיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלקיהם ואעשה כן גם אני".

לפי פשוטו של מקרא כוונת התורה במלים "ואעשה כן גם אני" היא אזהרה שלא לעבוד עבודה זרה ר"ל כמו הגוים (ראה רש"י).

אולם שמעתי מהרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה שניתן לפרש זאת גם כאזהרה שלא להידמות ולחקות את המנהגים והדרכים הנהוגים בעבודה זרה ולהעתיקם – להבדיל אלף אלפי הבדלות – לעבודת ה', כמו, למשל, להעתיק מנהגים הנהוגים בבתי תיפלתם ולהנהיגם בבתי הכנסת.

קנא.

"בסוד שיח"

סיפר לי הרה"ח ר' אלי שי' קרויטוורט:

כידוע ביקר חדב"נ הרש"ג זצ"ל בארץ הקודש בשנת תש"ט. תוך כדי הביקור הגיע הרש"ג לבקר את הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל ושוחחו ביניהם.

השמועה סיפרה שנושא השיחה ביניהם היה על הקמת המדינה, והרה"ק מבעלזא אמר שהקמת המדינה אינה "אתחלתא דגאולה", אך, מאידך, היא מבטאת "פקידה" של הקב"ה לעם ישראל בנתנו להם מקום מקלט להיות שם.

כעבור שנים שהיתי ב-770 בשבת בה לא התקיימה התוועדות של כ"ק אדמו"ר זי"ע. כיון שנודע לי שהרש"ג מקיים סעודה שלישית ב"זאל" הקטן למעלה ובה הוא חוזר מאמר חסידות עליתי והשתתפתי בסעודה, ובסיומה כיבדני הרש"ג לברך ברכת המזון.

לאחר מכן התפללתי עם כ"ק אדמו"ר זי"ע תפלת מנחה, שהתקיימה ב"זאל הקטן", בקומת הכניסה של 770, שם התפלל גם הרש"ג.

לאחר התפלה פניתי אל הרש"ג ושאלתי אותו לנכונותה של השמועה האמורה על נושא השיחה עם הרה"ק מבעלזא. הרש"ג הגיב: לא מיניה

ולא מקצתיה. כ"ק חותני, אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ביקשני למסור בשמו דרישת שלום אל הרה"ק מבעלזא ולאחר מכן שוחחנו על פגישתו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע עם הרה"ק ה"שר שלום" מבעלזא זצ"ל.

קנב.

"בארץ מגורי אביו"

בלוח "היום יום" כתב כ"ק אדמו"ר זי"ע בתאריך יט תמוז מהנהגות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: "כשנסע מביתו, אף שנשאר במקום אחד כמה חודשים, היה אומר בכל יום אחר התפילה תפילת הדרך - בלא שם ומלכות".

על פי הדברים האמורים נהג הרה"ח ר' אברהם פאריז ע"ה במשך שנות מגוריו בארץ-הקודש לומר "תפלת הדרך" בכל יום, שכן הרגשתו היתה שמקום מגוריו הוא בעצם אצל הרבי ואם כן כאשר הוא אינו נמצא אצל הרבי הרי הוא אינו בביתו...

קנג.

"איכה יועם זהב"

הגאון החסיד רבי יהושע זעליג פלדמן זצ"ל, מראשי ישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" המרכזית בכפר חב"ד, היה גאון גדול ומיוחד בנגלה ובחסידות.

הגר"ז פלדמן התגורר בשיכון אוריאל, הרחוב שנקרא על שם הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה, והיה מתפלל באופן קבוע בבית הכנסת "בית חנה" בשכונת סנהדריה, ואף תרם רבות מכישוריו לטובת בית הכנסת והמתפללים.

נפטר בכ"ה תמוז תשנ"ו, בהיותו בגיל צעיר מאוד והניח אחריו דור ישרים מבורך, צאצאים מוצלחים וברוכי כשרונות. זכורני כי לאחר פטירתו כתבתי ב"כפר חב"ד" מאמר על אישיותו הייחודית תחת הכותרת "איכה יועם זהב".

קנד.

מדוע השוחד משפיע רק על החכמים?

להלן "ווארט" ששמעתי מבני הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי' בשם הגר"ז פלדמן זצ"ל:

נאמר בתורה (פרשת שופטים, טז, יט) "ולא תיקח שוחד כי השוחד יעור עיני חכמים גו'". הפירוש בפשטות הוא שהשוחד מעוור אפילו את שכלם של החכמים להטיית הדין וכל שכן את שכלם של הטיפשים (ראה כתובות קה, ב), אך ניתן לומר שכוונת הפסוק היא שהשוחד מעוור רק את החכמים, משום שהחכם ניחן במדות טובות (כהגדרת הרמב"ם בהלכות דעות) ומכיר טובה למטיב לו ולכן יש חשש שהשוחד ישפיע עליו, אך הטיפש הינו כפוי טובה ולכן הוא אינו רואה בטובה שנתנו לו סיבה להטות את הדין לטובת הנותן...

קנה.

הגאון רבי משה הרשלר זצ"ל בפאג"י

מהדיר כתבי הראשונים הגאון רבי משה הרשלר זצ"ל היה מראשוני המתיישבים בשיכון פאג"י.

כמסופר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קע-קעא) ייסד הגר"מ הרשלר יחד עם אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל את ה"חדר" לילדי שיכון פאג"י.

בנוסף, הקים הגר"מ הרשלר "ישיבת ערב" לילדי פאג"י והעמיד אותי בראשה כמדריכה של ישיבת הערב. לאחר שהפסיקה הישיבה לפעול ייסדתי את ישיבת הערב של חב"ד עליה סופר לעיל בהרחבה ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, נד-נו, ג, לג).

הגר"מ הרשלר היה חתנו של רבי אלתר יברוב זצ"ל, מראשי העדה החרדית, שהיה מלמד שלי בת"ת "עץ חיים" (לעיל אות קג).

בימי חייו ההדיר הגר"מ כ-50 מספרי הראשונים (!). זכורני שכאשר ההדיר הגר"מ את הספר "קריית ספר" של רבינו מנחם המאירי זצ"ל (ראה לעיל אותיות יא-יב בהרחבה) כתבתי לבקשתו ב"הקול" סקירה על הספר.

לחתונתי הביא לי הגר"מ במתנה ספר עם הקדשה בכתב ידו.

על הערצתו הרבה לכ"ק אדמו"ר זי"ע - ראה לעיל אותיות יא-טו.

קנו.

”בשאלתו לטעם נוסח שלנו”

בשולי מכתב ברכתו של כ”ק אדמו”ר זי”ע מיום ח”י כסלו תשט”ו (אגרות קודש חלק י עמ’ קנד) לנישואינו בשעה טובה ומוצלחת ביום כ’ כסלו מופיעות שתי התשובות הבאות:

ובמענה להודעתו אשר ברצונו לשנות קשר של תפילין שלו למנהג רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - נכון וטוב הוא.

בשאלתו לטעם נוסח שלנו לומר קאפיטל כ”ה דתהלים בנפילת אפים – יעוין בנושאי כלי השולחן-ערוך אורח-חיים ריש-סימן קל”א.

תוכן שאלתי השניה היה: איתא בשולחן ערוך אדמו”ר הזקן, סימן קל”א, סוף סעיף א’ (בדיני נפילת אפים): ”על פי הקבלה יש לומר מזמור אליך ה’ נפשי אשא אך מפני שהאומר ולבו רחוק ממנו גורם לו להאסף בלא עתו לפיכך נמנעו לאומרו במדינות אלו אלא אומרים רחום וחנון כו’ ה’ אל באפך כו’”, ומקור הדברים ב”מגן אברהם” שם.

אכן, בקהילות האשכנזים נוהגים לומר בנפילת אפים את מזמור ו’ בתהלים (ה’ אל באפך”) כמנהג ”מדינות אלו” שהביא אדה”ז, ולא את מזמור כ”ה (”לדוד אליך גו’”). לעומת זאת, בקהילות הספרדים נהוג לומר אמנם את מזמור כ”ה, אך בלא נפילת אפים – מאותו טעם (ראה המובא ב”אליה רבא” סימן קל”א).

אמנם מנהג חב”ד הוא לומר את מזמור כ”ה, כמובא בסידור אדמו”ר הזקן נ”ע.

לפי זה דרוש ביאור מדוע למנהג חב”ד אומרים את מזמור כ”ה ובנפילת אפים?

במענה לשאלה זו הפנה אותי הרבי, כמובא לעיל, לעיין במפרשי השולחן-ערוך.

קנז.

מסירות הנפש שבכל יהודי

שנים רבות לאחר מכן עלה בדעתי כי על פי פנימיות הענינים אולי ניתן להסביר זאת כך: עניינה של אמירת מזמור "לדוד גו'" בפילת אפים הוא עניין של מסירות נפש; וזו, כאמור, הסיבה שנמנעים מלאמרו – כיון שלא כל אחד יכול להתכוון באמת למסור את נפשו לה'. אולם, על פי דברי אדמו"ר הזקן בתניא שכל יהודי יכול לרתום, על ידי התבוננות, את ענין המסירות נפש לקיום תורה ומצוות בכללות, הרי שכל יהודי שייך לענין מסירת הנפש.

תוכן הביאור בכוח המסירות נפש שיש לכל אחד ואחד, בקצרה (ועיין באריכות בתניא פרקים כ"ה): לכל יהודי כח מיוחד למסור נפשו שלא לכפור ח"ו באחדותו יתברך, ואפילו קל שבקלים מוסר נפשו שלא לעבוד עבודה זרה. אם האדם יתבונן בכך שבכל עבירה הוא נפרד מן הקב"ה, חס ושלום, יקל עליו להתגבר על התאוות ופיתויי היצר, בקל וחומר – אם אפילו קל שבקלים מוסר נפשו שלא להפרד מהקב"ה, בגלל האהבה המסותרת שבנפשו, על אחת כמה וכמה שכל יהודי יש בכוחו להתגבר על התאוות בכח האהבה לה' המצויה בנפשו.

עוד אפשר לתרץ, על פי דברי אדמו"ר הזקן בשולחנו (בתחילת הסעיף ש), ש"עיקר נפילת אפים שנהגו בה בימי הראשונים היא ליפול על פניו ארצה", ואם כן למנהגנו כיום, שאיננו נופלים לארץ ממש, אין בכך כל חשש. כלומר: למנהג אחינו בני ישראל הספרדים (ראה לעיל) שוללים לגמרי נפילת אפים מהחשש האמור ולמנהגנו מסתפקים בכך שאין זו נפילה על הארץ ממש.

קנח.

שיעור "דף היומי" ב"פאג"י"

כבר סופר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ג, לו) על היות משפחתנו מראשוני המתיישבים בשיכון פאג"י, לשם עברנו בחנוכה תש"ז. כעבור זמן ייסד הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה בבית הכנסת של השכונה שיעור ב"דף היומי" אותו מסר במשך מספר שנים.

שיעוריו של ר' אברהם הקיפו בנוסף לגמרא ופירוש רש"י גם מדברי בעלי התוספות וכן ראשונים נוספים ולעתים אף פלפולים בדברי הגמרא ומפרשיה.

לאחר שהתרכו טרדותיו של ר' אברהם הוא העביר את תפקידו במסירת השיעור אל אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל שהתמיד בתפקיד זה במשך שנים רבות.

לאחר מכן עבר התפקיד לידי הגאון החסיד רבי יוסף אקער זצ"ל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ס).

קנט.

"חברה ש"ס"

אחרי תש"ח התיישבו ב"פאג"י יהודים פליטי שואה מהונגריה שחלק מהם הקימו לעצמם שיעור נפרד בגמרא כנהוג בהונגריה בשם "חברה ש"ס".

השיעור היה לא לפי ה"דף היומי" אלא במסכתות שנבחרו ונלמדו בהם גמרא עם פירוש רש"י ותוספות על הסדר.

את השיעור מסר הרה"ח ר' מרדכי גליק ע"ה, שהיה נגר במקצועו ונגרייתו שכנה ב"שוק הנגרים" בשכונת "בית ישראל".

קס.

"יגיע כפיך כי תאכל"

אגב תצויין כאן עובדה פיקנטית: מספר תושבים מ"פאג"י שהיו תלמידי חכמים גדולים התפרנסו מיגיע כפיהם, לדוגמא יצויינו (לפי סדר הא"ב): הרה"ח ר' שלמה אייזנברג (נזכר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קס) שעסק בתיקון עגלות ילדים ברחוב יפו. הרה"ח ר' אליעזר גלברד (נזכר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קס) שהיה טייח, הרה"ח ר' מרדכי גליק שהיה, כאמור, נגר. הרה"ח ר' יעקב נויהויזר (אביו של הרה"ח ר' יחיאל שי' שהיה מבוגרי ישיבת הערב שלנו שהתקרבו לחב"ד) שהיה סייד. הרה"ח ר' שמחה בונים שטרן (עליו סופר

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט. ג, קס) שהיה חשמלאי. הרה"ח ר' אברהם שטרק שהיה שען. זכר כולם לברכה.

קסא.

חשיבות ההסכמה על הדרך החינוכית

בפרשת כי תצא נאמרו דיניו של "בן סורר ומורה".

לדעת רבי יהודה (סנהדרין עא, א) אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהיו אביו ואמו שוים בקולם, שנאמר "אינו שומע בקולנו" ומכך שלא נאמר "בקולינו" או "בקולותינו" אנו למדים שהם צריכים להיות שווים בקולם. למרות שלא נפסקה הלכה כרבי יהודה מכל מקום יש להתבונן בתוכן הדברים ולהפיק מהם הוראה.

מפרש זאת הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל: רק כאשר קולם של האב והאם בחינוך ילדם הוא אחיד מבחינה רוחנית, כלומר שכיוון החינוך הוא אחד, יכולים האב והאם לומר שהם אינם אשמים בקלקלתו של ילדם והאשמה היא בילד ולפיכך הוא נידון כ"בן סורר ומורה". אך כאשר אין הסכמה בין ההורים על דרך החינוך והם אינם מחנכים בכיוון אחד – אין הילד אשם בקלקלתו ואינו נידון כ"בן סורר ומורה", משום שיתכן שאילו היה מתחנך כראוי על ידי הוריו היה מתפתח אחרת...

קסב.

"שיחזור לאיתנו"

בשלושה מכתבים שזכיתי לקבל מכ"ק אדמו"ר זי"ע בשנת תשט"ו מברך אותי הרבי בברכות נפלאות לחיזוק הבריאות שלי.

במכתב מיום ז' אדר תשט"ו:

"לאחרי ההפסק נעם לי לקבל מכתבו ממוצאי-שבת-
קודש משפטים, וכבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לרפואה-קרובה ולרפואה-
שלימה, שיחזור לאיתנו ויוכל להתעסק בתורה ומצות מתוך
בריאות הנכונה".

במכתב מיום ח' ניסן תשט"ו:

"במענה על מכתבו מכו' אדר. נהניתי לקרות בו מהטבת מצב בריאותו, ובטח קבל מכתבי מכבר. ויהי-רצון שבקרוב יחזור לאיתנו בגשמיות ולאיתנו ברוחניות, ועל-פי המבואר בכמה-מקומות בדא"ח, מיוסד על מאמר רבנו הזקן דיבור-המתחיל משכיל לאיתן האזרחי, והועתק בקונטרס לימוד החסידות בתחלתו".

ובמכתב מיום כה' אייר תשט"ו:

"נעם לי לקבל מכתבו מי"ט לחודש זיו, אשר הוטב מצב בריאותו וחוזר לאיתנו. ויהי-רצון שתהי' רפואתו שלימה.

וסגולה מיוחדת לימים האלו, שמתקרבים אנו לזמן מתן תורתנו שמביאה רפואה לעולם, וכמבואר בארוכה גם בשמות-רבה שכל ישראל היו בריאים ושלמים לקבלת התורה".

הרקע למכתבים אלה היה:

ביום השלישי של שבעת ימי המשתה של חתונתנו נפלתי למשכב וחליתי במחלה הקשורה לבריאות הלב. המחלה היתה קשה מאוד ובדרך הטבע הסיכויים להבראתי לא היו במאה אחוז. מתוך זמן מחלתי הכולל שבו רותקתי למטתי שהיתי במשך חודש ימים בבית הרפואה.

ברי לי כי רק בזכות ברכותיו המופלאות של כ"ק אדמו"ר זי"ע הבראתי והמשכתי בפעילותי עד היום ובעז"ה גם לאויט"א.

קסג.

"מבשר טוב מהטבת מצב בריאותו"

כעבור ארבע שנים מחתונתנו ומיד לאחר עריכת פדיון-הבן לבננו הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי', בחודש טבת תשי"ט, תקפה אותי המחלה שוב ובעקבותיה רותקתי למטתי במשך שלשה חדשים וחודש מתוכם שוב שהיתי בבית רפואה.

גם במקרה זה זכיתי לברכותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שעל-ידי התממשותם הבראתי מחליי למעלה מדרך הטבע לגמרי.

כך כתב לי כ"ק אדמו"ר זי"ע במכתבו מיום י"ג אדר-שני תשי"ט:

"לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מז' אדר-שני מבשר טוב מהטבת מצב בריאותו, ויהי רצון שיחזור לאיתנו כפשוטו ולאיתנו כמשמעו כמבואר בדיבור-המתחיל משכיל לאיתן האזרחי לרבנו הזקן (נדפס בקונטרס לימוד החסידות), ויבשר טוב בכל, הן בעניינים הכלליים והן בעניינים הפרטים, אשר הא בהא תליא".

קסד.

"חסדי השם-יתברך עמה ועם בעלה שי"

למאורע הראשון (אות קסב) היתה כוונת הרבי במכתבו לרעייתי הרבנית מרת חנה שתליט"א מיום ב' ניסן תשי"ח (אגרות קודש חלק יז עמוד א, צוטט ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, מח):

"...כשתבונן אפילו לשעה קלה תראה חסדי השם-יתברך עמה ועם בעלה שי' בעבר וכודאי יומשכו גם בעתיד..."

מעניין שעל אותו משפט חזר הרבי גם בעל פה בדברו אל רעייתי ב"יחידות" של כל משפחתנו לה זכינו בתשרי תשל"ד: "איר האט געזען חסדי השם-יתברך מיט אייער מאן און איר וועט ווייטער זעהן" [=ראיתם את חסדי השם-יתברך עם בעלך ועוד תראו זאת בעתיד].

*

לפני מספר שנים הובא לידיעתי על פ"נ שכתבו מספר אברכים חסידי חב"ד ובו ביקשו את ברכת כ"ק אדמו"ר זי"ע לרפואתי השלמה וזכו למענה על כך מהרבי.

קסה.

"כמה נוהגים ללמוד שער הקדושה"

בשולי מכתב מיום ח' ניסן תשט"ו כותב אלי כ"ק אדמו"ר זי"ע:

בהנוגע לשאלתו שכותב אודות קדושת כו' הנה כמה נוהגים בימים שלפני הנשואין ללמוד בראשית חכמה שער הקדושה שני הפרקים האחרונים. והוא-הדין בנוגע לשאלתו.

קסז.

"זמי לנו גדול מהרמ"א, רעק"א והחת"ס"

בשולי מכתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע מ"ימי הסליחות" תשט"ו, בו בירכני בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, הוסיף הרבי להתייחס לשאלתי האם יש להימנע משימוש בתאריך הלועזי המתייחס, כידוע, לשנת הולדתו של אותו האיש. וזה לשון קדשו של הרבי במכתבו:

במה שכותב על-דבר החשבון למספרם – איני יודע המנהג בירושלים-תבנה-ותכונן, אבל בכל מדינותינו נוהגין כן בפשיטות במקום שיש איזה צורך או טעם (וכנראה שמנהג אחר הי' – בזמן ההוא – במקום שו"ת מהר"ם שיק יורה-דעה קעא. שו"ת פרי השדה חלק-א ג'. ולכן ערערו – שלא לשנות למספרם). ומי לנו גדול מהר"מא בשו"ת סימן-נא. רבי-עקיבא-איגר וגם החתם-סופר בספר איגרות סופרים (עמודים צג, קה). ובשו"ת חתם-סופר אבן-העזר חלק-א מג ועוד (הובאו בספר כל בו על הלכות אבילות להרב גרינוולד עמוד שפא).

צויין כי המלים "במקום שיש איזה צורך או טעם" והמלים "ובשו"ת חתם-סופר אבן-העזר חלק-א מג" כמו גם מספרי העמודים בספר "אגרות סופרים" ותיקונים נוספים נכתבו על ידי הרבי בגוף כתב יד קדשו על האיגרת.

קסז.

"שדוף, אברהם שדוף!"

היה זה בשבת חזון תשט"ז. 12 השלוחים הראשונים של כ"ק אדמו"ר זי"ע לארצנו הקדושה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, נב, ב, מב) שבתו אז בכפר חב"ד, ולכבוד הגעתם נסעתי גם אני לשבות בכפר והתאכסנתי בביתו של החסיד האמיתי רבי ישראל יצחק הלפרין ע"ה.

היתה זו שבת מרוממת, עם הרבה "לחיים", שבת של הצלחה מופלגה של השלוחים במשימותיהם, לחיזוק ההתקשרות (ובכלל זה השליחות הסמויה להביא יותר "פרומקייט" לכפר חב"ד).

בין הנושאים המדוברים בהתוועדויות השלוחים, הפזורות בכפר, היה הנושא של חיזוק ענייני דקדוק הלכה אצל המשפחות שעלו לאחרונה מברית המועצות (ובכלל זה – כיסוי הראש של הנשים).

בין השאר התנהלו ויכוחים עזים בין הרה"ח ר' דוד בראוומן ע"ה לבין הרה"ח ר' אברהם דרייזין (מאיאר) ע"ה. שניהם היו ספוגים הרבה "לחיים". זה האחרון לימד זכות (והיה הרבה מה ללמד זכות על אודים מוצלים מאש!) על ההתנהגות הקיימת.

במוצאי השבת, אחרי הבדלה, הייתי עד לסצינה החרוטה עמוק בזכרוני: ר' דוד, ספוג "לחיים", ניגש אל ר' אברהם כאשר בידו האחת כרך של שלחן ערוך אדמו"ר הזקן ובידו השניה קופסת גפרורים, כשהוא פונה אל ר' אברהם בשאגה: "שרוף, אברהם שרוף!".

קסח.

"מעלין בקודש" ב"הטבת מצב בריאותו"

אחד מהמכתבים המיוחדים שזכיתי לקבל מכ"ק אדמו"ר זי"ע הוא מכתב מחול המועד פסח, מהתאריך י"ח ניסן, תשט"ז, ובו מספר התייחסויות מעניינות שיוצתקו ב"שביב" זה והבאים אחריו (אותיות קעו-קעז).

חלקו הראשון של המכתב עוסק בהטבת מצב בריאותי (ראה לעיל אות קסב):

שלום וברכה!

במענה על מכתבו משילחי אדר והקודם לו. ת"ח על בשורתו הטובה מהטבת מצב בריאותו, ויהי רצון שילך הלוך וטוב, וכפסק תורתנו הקדושה מעלין בקודש, ובודאי נוסף על ההוספה בלימוד תורת החסידות מוסיף גם כן בפעולות במסגרת צעירי אגודת חב"ד, שעל-ידי-זה מוסיפים גם-כן בברכת השם-יתברך והצלחתו בהמצטרך.

בהתאם להוראת קדשו של הרבי אליי במכתב זה להוסיף "בפעולות במסגרת צעירי אגודת חב"ד" הקמתי עם ידידי הרה"ח ר' שמואל שי' שניאורסון באישור הנהלת צא"ח את ה"ועדה להפצת המעיינות שע"י צא"ח", במסגרתה פעלנו גדולות ונצורות עד כסלו תשי"ז כמסופר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, נז. נט. ג, קטז-ק"ז) בהרחבה.

קסט.

ח"י אלול ופרשת כי תבוא

כבר הוזכר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, מה) כי הנאמר בפסוק (תבוא כו, יד) 'לא נתתי מִמְנוּ לְמַת', שמשמעותו ש"מת" הוא דבר שאינו מקיים את הגוף ו"חי" הוא דבר המקיים את הגוף, קשור עם הידוע שחסידות היא חיות ("אור וחיות נפשנו"), וראשיתה נעוץ בתאריך "ח"י אלול", יום הולדת כ"ק הבעש"ט ואדמו"ר הזקן נ"ע, ולפיכך דווקא החסידות מדגישה את החשיבות שבקיום הגוף לעבודת ה', ולא כפי שהיה נפוץ קודם לכן – "לשכור" ולדכא את הגוף בתעניות וסיגופים.

יש להוסיף על כך כי מקורו של הפסוק האמור הוא בפרשת כי תבוא, שבה חל בדרך כלל ח"י אלול.

קע.

הקשר בין "תמימים" לח"י אלול

לאמור לעיל יש לקשר גם את דלהלן.

ידוע כי בתאריך ח"י אלול החלו הלימודים בישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש (בשנת תרנ"ז).

שם הישיבה הוא "תומכי תמימים" והלומדים בה נקראים "תמימים". המשמעות הפשוטה של המלה "תמים" הוא שלם, ובהקשר של הישיבה הכוונה בפשטות היא שייחודיותה הוא בכך שיש בה שלימות בלימוד התורה, הן נגלה דתורה, "גופי תורה", והן פנימיות התורה, "נשמתא דאורייתא", תורת החסידות.

הקשר בין "תמימים" לח"י אלול מובן אף הוא:

איתא בכתר שם טוב (סימן מא) ש"תם" הוא ההיפך מ"מת" ויש להפוך את ה"מת" ל"תם". ונמצא ש"תם", תמימים, קשור הדוק עם החיות, ח"י אלול.

קעא.

חסידות ויציאת מצרים

ידוע שענינה של חסידות הוא "יציאת מצרים", כלומר לשחרר את היהודי מהגבלותיו ומיצריו, הן ממיצרי הגוף ונפשו הבהמית והן ממיצרי הנפש האלוקית, פריצת כל ההגבלות והמעבר לעבודת ה' בלתי מוגבלת בהגבלות כלשהן.

לפי זה תומתק העובדה שבתחילת פרשת כי תבוא, בה חל, כאמור, בדרך כלל ח"י אלול, מופיעים מספר פסוקים (כו, ה-ה) על יציאת מצרים: "ארמי אובר אבי . . וירעו אותנו המצרים וגו'" ומשם נעתקו גם להגדה של פסח.

קעב.

דרך היים

התאריך ח"י אלול הוא יום ההילולא של המהר"ל מפראג זצ"ל ויום ההולדת של שני המאורות הגדולים – מורנו הבעש"ט נ"ע וכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

מעניין הדבר כי ב"דף השער" של ספר תניא קדישא רמוזים שלושת צדיקים אלה: בדף השער, אותו כתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, נכתב כי הספר מלוקט "מפי ספרים ומפי סופרים" ומקובל אצל חסידים כי ב"ספרים" הכוונה גם לספרי המהר"ל מפראג וב"סופרים" הכוונה למורנו הבעש"ט והרב המגיד ממעזריטש.

הסיבה הפשוטה שהמהר"ל נכלל ב"ספרים" והבעש"ט ב"סופרים" היא כיון שהזכרת "ספר" מבטאת כי המחבר אינו חי ולכן יש להזדקק לספרו, כפתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע טרם הסתלקותו: "הנני עולה השמימה ואת הכתבים אני משאיר לכם". "סופר" לעומת זאת מבטא את מחבר הספר שעודנו חי.

קעג.

"מקיץ נרדמים"

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנח) על ההוצאה לאור של עיתון "היום" בבית הדפוס "ספרא" בידי ראשי תנועת פאג"י.

גם אני שהיתי פעמים רבות באותם ימים בבית הדפוס כבנו של אבי מורי זצ"ל שהיה מראשי פאג"י ומחברי מערכת "היומן".

אנקדוטה מעניינת נשתמרה בזכרוני מאותם זמנים:

באחד הימים נכנס הרב מנחם פרוש ע"ה בסערה לבית הדפוס, והשתטח על המדרגות שבכניסה, בעודו נופל ארצה מתעלף.

התברר כי בהלכו ברחוב נפל לידו פגז ירדני, ומרוב בהלה החל לרוץ כל עוד נפשו בקרבו עד כי התעלף.

זכרוני כי מי שהתמסר לעוררו מעלפוננו היה הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי, מראשי פאג"י, הוגה הדעות שלה ועורך "היומן".

לימים הפכו ר' אברהם, מראשי פאג"י, ור' מנחם, מראשי אגו"י, ליריבים מבחינה אידאולוגית, אולם באותה שעה שררה ביניהם תמימות דעים, כפי שכבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנה. קנח-קנט).

קעד.

"היומן" של חול המועד

בכל העתונים היומיים החרדים שיוצאים לאור כיום בארץ הקודש בימי חול המועד מופיעה מסגרת ובה חלל ריק שבתוכו מופיע איזכור לקדושת המועד.

מקורו של פתרון הלכתי זה להוצאת העתון בימי חול המועד הוא כדלהלן.

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנח) כי בט"ו שבט תש"ח החל לצאת לאור על-ידי תנועת "פאג"י" היומן החרדי הראשון בארץ בשם "היומן".

לקראת ימי חול המועד פסח התעוררה שאלה במערכת העתון כיצד לנהוג בענין הוצאת העתון בימי חול המועד, שכן מחד בימי חול המועד לא הותרו מלאכות כבימי חול ומאידך, אם לא יצא העתון בימי חול המועד הוא יאבד את המומנטום של עתון יומי שבו חדשות בכל יום.

אבי מורי זצ"ל, שהיה מעורכי העתון, הביא את השאלה להכרעתו של הגר"צ דושינסקי זצ"ל שהגה את הפתרון ההלכתי היצירתי האמור ולאורו נוהגים כיום כל העתונים החרדים.

קעה.

מי יהיה זקוק למקלט לעתיד לבוא?

נאמר בתורה (דברים יט, ג) "ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך . . ונתן לך את כל הארץ . . ויספת לך עוד שלש ערים [=ערי מקלט]... וכן נפסק ברמב"ם (הלכות רוצח פרק ח הלכה ד): בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש.

וידועה השאלה: לשם מה יש צורך בהוספת ערי מקלט לעתיד לבוא, כאשר לא יהיה אז רוצחים?
מתרץ כ"ק אדמו"ר זי"ע:

מצינו בגמרא (שבת יב, ב) שרבי ישמעאל כתב על פנקסו שכשיבנה בית המקדש הוא יביא חטאת שמינה לכפרתו.

בדומה לכך גם בענייננו: ערי המקלט המדוברים לא נועדו לרוצחים בזמן הגאולה, שכן אז לא יהיו רוצחים, כאמור, אלא לאלה שרצחו בשגגה בזמן הזה – שתהיה עליהם חובה לעתיד לבוא לגלות לערי מקלט.

קעו.

"יבנס דרך החלון"

בחלקו השני של המכתב האמור (לעיל אות קסה) עוסק כ"ק אדמו"ר זי"ע במענה על שאלתי כיצד לפי מנהג חב"ד יש לקבוע מזווה ב"גזוזטרא" – מרפסת.

[מעניין לציין שרק ימים מספר קודם לכן, ב"ג ניסן תשט"ז (אגרות קודש, חלק יב, עמוד תטז), שיגר כ"ק אדמו"ר זי"ע מכתב אל הגאון בעל ה"מנחת יצחק" זצ"ל ובו הערות על שו"ת "מנחת יצחק" ששלח אליו הגאון המחבר זצ"ל, ואחת ההערות (לסימן פ"ט) עוסקת גם היא בנידון דלהלן].

במכתב אליי נאמר:

במה-שכותב אודות אופן קביעת מזווה בגזוזטרא, הרי בכלל בהנוגע לקביעות מזווה, ישנה ההוראה בשם רבותינו הנשיאים שהולכים בתר היכר ציר וכדעת ראשונים בזה. ומוסיפין בזה ששאלו, ומה יעשו אם כל הדלתות שבחדר היכר ציר שלהם

לחדר אחר, ואס-כן באיזה אופן יכנס לחדר, וענו על-זה, יכנס דרך החלון. אבל הנזכר-לעיל הוא מלבד הדלתות היוצאות לחצר או לרשות-הרבים. וכדאי שיוודע פרטים מזקני אנ"ש אשר בסביבתו, ושבטח גם להם ידוע על-דבר-זה.

יצויין כי המלים "הנשיאים", "שבחדר", "אחר" כמו תיקונים נוספים נעשו על ידי הרבי בגוף כתב יד קדשו על המכתב (על אחר מהם יסופר להלן אות קפ).

רבו ההשערות למי מהראשונים התכוון כ"ק אדמו"ר זי"ע בדברי קדשו "וכדעת ראשונים בזה" (אם לבעל ה"שאילתות", אם לרמב"ם ואם למהרי"ל) - ראה הנסמן ב"שולחן מנחם" חלק ה עמוד רכב.

קעז.

"זהנני חותם בשמו"

המכתב, שנכתב, כאמור, בימי חול המועד פסח, מסתיים במלים הבאות:

כבקשתו אזכירו ואת זוגתו שיחיו על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע למילוי משאלות לבבם בזרעא-חיא-וקימא בקרוב.
בברכת החג

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום והנני חותם בשמו א. קווינט המזכיר

מעניין לציין כי נראה שכתב היד של חתימת שמו של המזכיר דומה לכתב-יד-קדשו של הרבי עצמו. יתכן איפוא שעצם השינוי בחתימה מהווה איזכור לקדושת המועד, או, פשוט יותר, שזמן החתימה על המכתב בפועל היה כבר לאחר החג.

קעה.

"וכל המפרט הרי זה משובה"

כשבוע לאחר כתיבת מכתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע אליי כתב הרבי מכתב אל הגאון החסיד רבי יעקב לנדא זצ"ל, שהיה "רב החצר" של כ"ק

אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ולאחר מכן גאב"ד בני ברק, העוסק גם הוא בענין קביעת המזווה, וזה לשונו הק' (אגרות קודש, חלק יב, עמוד תלו) :

בי"ה, כ"ד ניסן, תשט"ז

ברוקלין.

הרב-הגאון הרב-החסיד איש-ירא-אלקים נכבד-ונעלה
עוסק בצרכי-צבור מו"ה יעקב שי

שלום וברכה!

איקלע לידי ענין הנוגע בדין מזווה, כשיש סתירה בין היכר ציר ורוב תשמישם, שמהלכת שמועה בין זקני החסידים על-דבר הוראת נשיאנו הק' בזה (ויש-אומרים מאדמו"ר הזקן), וכיון שנוסחאות שונות שמעתי כאן, אסיר-תודה אהי לכבודו אם יודיעני, השמע בזה ופרטי הנוסחא וכו' וכל המפרט הרי זה משובח.

בברכה

קעט.

"כלל זה מסדר לי בשם כ"ק מוהר"ש"

במכתב התשובה של הגר"י לנדא זצ"ל (נדפס שם בשולי הגליון) הוא כותב כדלהלן:

זכיתי בחסדי ה' אשר כל זמן חסותי בצל קדש-הקדשים . . רבינו [מוהרש"ב] צוקללה"ה נבג"מ זיע"א, הי' קורא לי בכל פעם של קביעת מזוזות להתלוות על ידו וילמדני סדר קביעותה . . כלל זה מסר לי בשם כ"ק מהר"ש - אף פעם לא הזכיר בענין זה איזו שהיא קבלה בשם אדמו"ר הזקן - שמחוץ לדלת הראשונה החייבת במזווה, צריכים להתחשב רק עם היכר ציר, אבל בדלת הראשונה ממש, קובעים מימין אפילו אם היא נפתחת לחוץ...

קפ.

"בעל השמועה"

מקריאת מכתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע אל הגר"י לנדא זצ"ל ומענהו של הגר"י לנדא זצ"ל נמצינו למדים כי היתה שמועה שצוטטה במכתב הרבי בשם "יש אומרים" שמקורו של הכלל שהולכים אחר היכר ציר הוא בכ"ק אדמו"ר הזקן והגר"י לנדא השיב שתמיד שמע את הכלל רק בשם כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

לפי זה מעניין ביותר אחד התיקונים בכתב־יד־קדשו למכתב שקיבלתי (לעיל אות קעו) שנכתב כאמור כשבוע לפני הכתיבה אל הרב לנדא:

במכתב כפי שהוקלד תחלה במכונת כתיבה נכתב:

"...בכלל בהנוגע לקביעות מזוזה, ישנה ההוראה בשם רבנו הזקן שהולכים בתר היכר ציר וכדעת ראשונים בזה. ומוסיפין בזה ששאלוהו, ומה יעשו אם כל הדלתות שבחדר היכר ציר שלהם לחדר אחר, ואם־כן באיזה אופן יכנס לחדר, וענה על־זה, יכנס דרך החלון..."

בתיקוניו החליף כ"ק אדמו"ר זי"ע את המלים "רבנו הזקן" ב"רבנותנו הנשיאים", ובהתאם לזה החליף גם בהמשך את המלה "ששאלוהו" ב"ששאלו", ואת המלה "וענה" ב"וענו".

מכאן נראה גודל הדיוק של הרבי בכך שעוד לפני שנתברר בוודאות שאין מקור הכלל מאדמו"ר הזקן נזהר הרבי וכתב את הדבר רק בשם "רבנותנו הנשיאים".

קפא.

"תורת ה' תמימה משיבת נפש"

ידוע שתרי"ג המצוות הן כנגד תרי"ג אברי גידי האדם, כאשר כל מצוה מכוונת ומשפיעה על אבר מסויים, מתקנת ומזככת אותו.

על פי זה ניתן, אולי, לפרש את הפסוק (תהלים יט, ה) "תורת ה' תמימה משיבת נפש" כך: כאשר "תורת ה'" היא במצב של "תמימה", כלומר: קיום התורה והמצוות נעשה בשלימות, אזי היא "משיבת נפש" – מצילה את כל נפשו וגופו של היהודי בשלימות.

קפב.

"משפטי ה' אמת צדקו יחדיו"

אבי מורי זצ"ל היה חוזר פעמים רבות על ה"ווארט" דלהלן בשמו של אביו – סבי רבי משה בלוי זצ"ל:

את הנאמר בתהלים (יט, י) "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו" ניתן לפרש כך: בדין תורה בעולם הזה מתאמצים דיני בית הדין לכוון לפסק הדין האמיתי על פי דין התורה, שהוא, כידוע, גם על פי הצדק והיושר. כאשר נפסק, איפוא, שיש לחייב מישוהו בעונש מסויים – העונש מגיע לו בצדק. אך העובדה שכתוצאה מעונש זה סובלים תמיד גם אנשים נוספים, כמו משפחתו או חבריו, שלא חטאו כלל, אינה יכולה להיכלל בשיקולים. כך גם, כמובן, להבדיל אלף אלפי הבדלות, בכל בית משפט אזרחי.

לעומת זאת, בדין ומשפט אותו עורך הקב"ה ("משפטי ה'") לבני האדם ישנה התחשבות גם בתוצאות של פסק הדין והשפעתו על הסובבים את המוענש העיקרי ("יחדיו") וגם הם מובאים ונכללים בחישובי פסק הדין, שהרי אצלו יתברך הכל מחושב ומדוייק ("צדקו יחדיו").

קפג.

נציגי "פאג"י" בחו"ל

כבר סופר לעיל בהרחבה רבה ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט. כא-כב, ג, קנה. קנה-קסא) על תנועת "פאג"י".

מן הראוי להזכיר כי לתנועת "פאג"י" היו נציגים חשובים מאוד בחוץ-לארץ שעזרו ופעלו רבות למענה:

הגה"ח רבי חנניא יום-טוב ליפא הוניג זצ"ל, מהדיר ספרי המהר"ל מפראג, שהתגורר בלונדון, אנגליה (מוצאו היה בצ'כוסלובקיה ובהונגריה), הרה"ח ר' אלחנן ליף ע"ה, חסיד חב"ד ומראשי "אגודת ישראל" באנגליה (טרם השתקעותו באנגליה היה מראשי צעירי אגודת ישראל בלטביה), והרה"ח ר' שלמה הכהן רוטנברג ע"ה, חבר תנועת "פאג"י" שחי ופעל בארה"ב (עוד בפולין היה חברו של הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה, מראשי "פאג"י").

שלושה אישים אלה, שהיו מעניינים מאוד ובעלי תוכן רב, ביקרו פעמים רבות בירושלים והתארחו בבית הורינו. בתקופות ביקוריהם אלה (שהיו ביקורים קצרים) הייתי כרוך אחריהם, שמעתי הרבה מפייהם על עברם ועל מחשבותיהם ויצקתי מים על ידיהם.

קפד.

הגאון רבי משה נחום ולנשטיין זצ"ל

ברשותו של אבי מורי זצ"ל היו ספרי "ארבעה טורים" שבדף הראשון שלהם היתה כתובת בכתב יד: מגן הוא לכל החוסים בו, משה נחום ולנשטיין.

מעולם לא שאלתי ולא שמעתי מאבי מורי כיצד הגיעו הספרים לידי ושהערתי היא שהוא קנה אותם מיורשי עזבונו של רבי משה נחום זצ"ל.

מן הראוי לספר מעט על הגאון רבי משה נחום ולנשטיין זצ"ל, שהיה ראב"ד בד"צ "פרושים" לפני מלחמת העולם הראשונה, אלא שלהבנת הרקע יש להקדים פרק מההיסטוריה של היהדות החרדית בירושלים.

קפה.

ה"פרושים", הקנאים והחסידים

לפני מלחמת העולם הראשונה היו בירושלים שלושה מחנות בין האשכנזים: המחנה המרכזי היה ה"פרושים", שמקורם בתלמידי הגר"א שעלו לארץ. רבם של ה"פרושים" היה הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל שכיהן כרבה של ירושלים במשך שבעים שנה. ה"פרושים" החזיקו למעשה חלק גדול של היהדות החרדית בירושלים תחת הגוף "ועד הכללי כנסת ישראל".

כאשר עלה הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל, שכיהן קודם לכן כרבה של בריסק, לארץ הקודש (על כך מסופר בהרחבה בספר "על חומותייך ירושלים") הוא הקים גרעין משלו שהיה קנאי יותר מול תנועת ההשכלה וגרורותיה מאשר גישתו של רבי שמואל סלנט שהיתה מתונה יותר ביחס אליהם. מהרי"ל דיסקין עמד בראש בית דין אותו ייסד בנפרד מבית דינו של הגר"ש סלנט.

ה"מבצר" של מחנה זה היתה ישיבת "אהל משה" אותה ייסד מהרי"ל דיסקין (להלן אותיות רסג"רעח יסופר בהרחבה על "אהל משה").

כעבור מספר שנים עלה הגאון החסיד רבי שניאור זלמן בעל "תורת חסד" מלובלין זצ"ל לארץ וייסד בית דין נוסף, לעדת החסידים.

יש לציין כי הגר"ש סלנט, והגאונים מהרי"ל דיסקין וה"תורת חסד" עצמם חיו זה עם זה בשלום. על כך תעיד העובדה כי בחופת מהרי"ל דיסקין בזווג-שני השתתפו הן הגר"ש סלנט והן ה"תורת חסד".

קפו.

רבי משה נחום זרבי צני פסח

להבנה מסויימת על גדלותו של הגאון רבי משה נחום ולנשטיין זצ"ל ציין אבי מורי זצ"ל (במענה לשאלתי) את העובדה כי הגאון המפורסם רבי צבי פסח פרנק זצ"ל בעל שו"ת "הר צבי" כיהן כדיין תחת רבי משה נחום (שהיה, כאמור, ה"ראב"ד") בבית הדין של ה"פרושים" לפני מלחמת העולם הראשונה.

לאחר מלחמת העולם הראשונה והצהרת בלפור החלה התנועה הציונית בהנהגת ד"ר ווייצמן לפעול ביתר שאת. אחד מפעולותיה היה ייסוד "הרבנות הראשית" בראשות הרב קוק. בשל העובדה ששרר בירושלים רעב גדול הסכים הגרצ"פ פרנק זצ"ל, שהיה מטופל בילדים, להצטרף ולכהן כראב"ד בבית דין צדק שפעל מטעם הרבנות הראשית.

[מחנה הקנאים בראשות הגאון רבי יצחק ירוחם בנו של מהרי"ל דיסקין זצ"ל והגרי"ח זוננפלד זצ"ל התנגד כמובן לתנועה הציונית ולפעולותיה. מתוך מחנה המתונים, לעומת זאת, היו שנקטו גישה מתונה יותר וראו עצמם כממשיכי דרכו של הגר"ש סלנט זצ"ל.

על רקע זה אירעה המחלוקת בין אנשי רבי יעקב משה חרל"פ, שהיה תחלה במחנה הקנאים (ואף למד ב"אהל משה") ועבר למחנה המתונים, לבין אנשי רבי דוד בהר"ן, שהיה מגדולי הקנאים, עם מינויו של רבי יעקב משה לרבה של "שערי חסד" על ידי הרבנות הראשית, כמסופר בהרחבה לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ג, יד-טז).]

על אף התנאים הקשים האמורים לא הסכים רבי משה נחום להצטרף לרבנות הראשית וכאשר הקים הגר"ח זוננפלד את ה"עדה החרדית" הוא צירף את רבי משה נחום לבית הדין של העדה החרדית.

קפז.

"יושבי על מדין"

מאז ועד שנת תש"ח פעלו תחת העדה החרדית ומטעמה שני בתי דינים: "פרושים" ו"חסידים". מסיבה זו בית הדין נקרא אז "בית דין צדק לכל מקהלות האשכנזים פרו"ח [=פרושים וחסידים]".

הראב"ד של שני בתי הדינים האמורים היה החל משנת תרצ"ח הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס, בעל "לפלגות ראובן" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, לז, ג, קעה. להלן אותיות רו. רלח), ותחתיו כיהנו בבית הדין של ה"פרושים" (בזמני): הגאון רבי פנחס עפשטיין והגאון רבי דוד יונגרייז. הדיינים בבית הדין של החסידים היו: הגאון החסיד רבי ישראל זאב מינצברג (רבה של העיר העתיקה, שהוא יחד עם הרב חזן נתנו יחד דגל לבן לאות כניעת תושבי העיר העתיקה לעבדאללה מלך ירדן, לאחר מכן עבר יחד עם פליטי העיר העתיקה לקטמון. חתנו היה רבי יחיאל יהודה שלזינגר, שהיה חסיד חב"ד), הגאון החסיד רבי נפתלי צבי שמרלר (אביו של הגר"א, ראש ישיבת צאנז), הגאון החסיד רבי ישראל יצחק רייזמן – זכר צדיקים לברכה.

החל משנת תש"ח לא היתה לעדה החרדית אפשרות מבחינה כלכלית להחזיק שני בתי דינים, מה גם שהרבנים שמרלר ומינצברג נפטרו בינתיים, התאחדו איפוא הדיינים לבית דין אחד בו כיהן הרב בענגיס כגאב"ד, הרב עפשטיין כראב"ד, ותחתיו הרבנים יונגרייז ורייזמן. עם השנים התחלפו כמובן הדיינים בבית הדין.

קפח.

"סיג לחכמה – שתיקה"

נאמר במשנה במסכת אבות (פרק ג משנה יג): "סיג לחכמה – שתיקה".

את המאמר האמור נראה לפרש כך:

משמעות המלה "סיג" הינה גדר והרחקה, כמו, לדוגמא, הסייגים וההרחקות שגזרו חז"ל כדי שלא יבואו לעבור על דברי התורה.

ה"סיג" וההרחקה לחכמה, כלומר: אם ברצונך להתרחק מן השימוש בחכמה ובשכל ולא להזדקק להם, היא באמצעות השתיקה, שכן כאשר האדם שותק הוא אינו מחוייב להשתמש בשכלו. לעומת זאת כדי לדבר צריך האדם להשתמש ולהפעיל את חכמתו.

קפט.

"חב"ד" ודיבור

במזמור לט שבתהלים נאמר (פסוק ג): "נאלמתי דומיה". ידוע שהפירוש בכך הוא: המקור להשפעה המתבטאת בדיבור הם החכמה והבינה הנרמזות באותיות י' ו-ה' שבשם הוי', כידוע, ולכן כאשר החכמה והבינה אינן בגילוי ("דומיה", "דום י-ה"), אזי "נאלמתי" – נעשה כאילו שאינו יכול לדבר.

הדבר תואם גם למבואר כי שם אלקים הוא אותיות י-ה אילים.

יש לקשר את הדברים גם לפסוק הבא (פסוק ד): "חם לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש, דיברתי בלשוני" על פי המבואר בשם צדיקים (ראה "שניבים" שב"לקט ופרט" ב, כא) כי ראשי התיבות של "חם . . בהגיגי . דיברתי" הם חב"ד.

לפי האמור יובן היטב: כאשר החכמה והבינה מתגלות (חב"ד, י-ה) אזי "דיברתי בלשוני".

קצ.

מהי עצת היצר?...

להלן סיפור ששמעתי מהרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה:

היה יהודי עובד ה' שהיה תלמידם של ה"יהודי הקדוש", של הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא, של הרה"ק מקוצק ושל הרה"ק החידושי הרי"מ מגור – זכר צדיקים לברכה.

תמיד כאשר אברכים חסידים באו לשמוע ממנו דברים ששמע וקיבל מרבנותיו הק' הוא היה מסרב כדי לא להכשל בגאווה ח"ו.

בשכבו על ערש דוי לפני פטירתו באו מספר אברכים ובקשו לשמוע ממנו בטענם: אם לא עכשיו – אימתי? ... בתחלה הביע את הסכמתו באמרו: אולי באמת אתם צודקים, אך לפתע התחרט ואמר: רגע לפני הסתלקותי מן העולם רוצה היצר הרע ללכוד אותי ברשת הגאווה? ולכן לא אמר להם דבר.

כששמע את הסיפור הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זצ"ל, שהיה בעצמו תלמיד הרה"ק מקוצק וה"חידושי הרי"ם" זצ"ל, אמר: "דא האט ער עם געפאקט" [=פה הוא אכן לכד אותו ברשתו...] כשכוונתו היא שדווקא המחשבה להמנע מלספר היתה עצת היצר...

דברי הרה"ק מאלכסנדר מזכירים את דברי החסיד שרצה להימנע מלחזור חסידות בסברו שהדבר יביא לו גאווה, וכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע ענה לו: א ציבעלע זאלסטו ווערן אבער חסידות זאלסטו חזר'ן [=שיהיה ממך בצל, אך חסידות עליך לחזור].

ראה גם לעיל אות קפט.

קצא.

"כבל אשר יזרוך"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, סט. קנה) על תקופת היות אבי מורי זצ"ל נציג הציבור החרדי בירושלים. בתקופה זו היה אבי מורי צמוד ממש אל הגרי"צ דושינסקי והיה נכנס אליו מדי יום ביומו לתת לו דין וחשבון מפעולותיו ולקבל את הדרכותיו להמשך הפעולות.

סדר זה, שהיה למעשה העתק מדוייק מן הסדר בו נהג בזמנו סבי, רבי משה בלוי זצ"ל, מנהיגה של "אגודת ישראל" בירושלים, עם הגרי"צ דושינסקי והגרי"ח זוננפלד זצ"ל, אין לו אח וריע בהיסטוריה של נציגות היהדות החרדית הפוליטית.

היחיד שנהג אף הוא כך היה החסיד הדגול רבי מרדכי דובין זצ"ל הי"ד, נציג "אגודת ישראל" וחבר ה"סיים" בריגא, שהיה נכנס אל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בתקופת היותו בריגא ומקבל ממנו הדרכות מדי יום ביומו.

קצב.

מדה כנגד מדה

"בשרתי צדק בקהל רב, הנה שפתי לא אכלא ה' אתה ידעת. צדקתך לא כסיתי בתוך ליבי, אמונתך ותשועתך אמרתי, לא כחדתי חסדך ואמתך לקהל רב. אתה ה' לא תכלא רחמיך ממני, חסדך ואמתך תמיד יצרוני".

יתכן לומר כי שלושת הפסוקים האמורים, המופיעים במזמור מ שבתהלים (פסוקים י"ב), מהווים חטיבה אחת ובאים בהמשך זה לזה.

דוד המלך מספר בהם על הרבצת התורה שעסק בה במסירות, ומבקש מהקב"ה שבזכותה ינהג בו מדה כנגד מדה: כשם ש"שפתי לא אכלא . . צדקתך לא כסיתי בתוך ליבי . . לא כחדתי חסדך ואמתך" (=התורה שנקראת "תורת חסד", ואף נקראת אמת, כנאמר "אין אמת אלא תורה") אלא "אמונתך ותשועתך אמרתי . . לקהל רב", כך גם "אתה ה' לא תכלא רחמיך ממני, חסדך ואמתך תמיד יצרוני". כלומר: כשם שאני אינני נמנע מלהפיץ ולהשפיע את התורה והאמונה בקהל רב - כך, רבונו של עולם, אל תמנע מלהשפיע לי רחמיך וחסדיך.

קצג.

"את השירה הזאת"

שמעתי בשם הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א:

בהתוועדות שנערכה בשבת הסמוכה לל"ג בעומר באחת השנים הורה כ"ק אדמו"ר זי"ע להרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה לשיר ניגון הקשור עם ל"ג בעומר.

כמצווה ועומד שר ר' אוריאל את הניגון "ואמרתם כה לחי". לאחר מכן פנה אליו הרבי ואמר לו: אתה שרת את הניגון של הא"ב [=הכבות של "ואמרתם כה לחי" הם ע"פ סדר הא"ב] ואילו כוונתי היתה לניגון של עשר הספירות שקשור עם תורת הקבלה.

כוונת הרבי היתה לשיר "בר יוחאי" המכוון לפי עשר הספירות שבתורת הקבלה.

קצד.

ההפגנה המדוברת

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" קודם (ג, צז) הועתק מכתבו של הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה אליי בנושא ההפגנה שנערכה בניו יורק נגד גיוס בנות באה"ק, שם הובאה בהרחבה דעתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע והתייחסותו להפגנה האמורה.

בקטע הראשון נכתב שם כך:

"והנה המצב העובדתי: אמנם נכון שכ"ק אדמו"ר שליט"א לא השתתף אישית בהפגנה – וכן עוד רבים אחרים שלא השתתפו, ויזכרו ביחוד (נבג"מ) האדמו"רים מאמשינוב ומסטולין. אולם כל תלמידי הישיבה השתתפו ברשות – וכל מי שידע את המשטר החמור בישיבה, יודע מה פירושו של דבר".

מכך שהאדמו"רים מאמשינוב ומסטולין הוזכרו בברכת חיי החיים ("נבג"מ") מובן לכל בר דעת כי לא מדובר כאן בהפגנה שהתקיימה בזמן כתיבת המכתב, שנכתב בכ"א אדר תשט"ז, אלא בכזו שהתקיימה לפני כן.

מכיוון שערך נראה שהכוונה להפגנה שהתקיימה מול בנין השגרירות בניו יורק, בה' אדר א' תשי"ד, שנתיים לפני כתיבת המכתב, והיא ההפגנה הראשונה של הקנאים בארה"ב שהתקיימה ברחובה של עיר.

בין השאר השתתפו בהפגנה זו: האדמו"רים: ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ, מסטמר, מסקווירא, מקופיטשניץ, והרבנים: קוטלר, קלמנוביץ', שטייף. נאמו: הרבנים מקראסנא, פאלטישאן, נייפעסט.

קצה.

הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל

הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל היה בנו השלישי של הרה"ק רבי מרדכי מטשערנוביל זצ"ל וחתנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע.

במשך שבע עשרה שנה (תקע"א-תקפ"ח) חסה רבי יעקב ישראל בצלם של חותנו כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע (שהסתלק בשנת תקפ"ח) ואביו כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (שהסתלק בשנת תקע"ג). בשנת תקצ"ד עבר להתגורר בהורנסטייפל

והחל להנהיג עדה משלו בחיי אביו ובברכתו. בשנת תר"כ עקר לטשערקאס שם היה עד להסתלקותו בשנת תרל"ו.

מאמרי החסידות שלו קובצו והובאו לדפוס על-ידי נכדו הרה"ק רבי מרדכי דוב זצ"ל בספר "עמק תפילה" שנדפס בלובלין בשנת תרמ"ד.

[אגב: הרה"ק רבי מרדכי דוב זצ"ל נקרא על שם שני סביו הגדולים, כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע ("דובער") והרה"ק רבי מרדכי מטשערנוביל זצ"ל, והיה חתנו של הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זצ"ל. הרה"ק הרמ"ד זצ"ל מילא את מקומו של סבו הרה"ק הרי"י בהנהגת העדה בעיר הורנסטייפל].

המאמר "שיטת חב"ד בחצר טשערנוביל - עיון במשנתו של הרה"ק רבי יעקב ישראל נ"ע מטשערקאס" שכתב אחי החוקר המפורסם הרה"ג הרה"ח ר' עמרם שי' (ונדפס ב"פרדס חב"ד" גליון 14 עמודים 153-165) שופך אור בהיר על תורתו ותולדותיו של רבי יעקב ישראל שהושפעו רבות מתורתה ודרכה של חב"ד.

קצו.

"אומרים עליו שהוא ירא שמים"

את הסיפור הבא ששמעתי מהרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה:

בטרם צאתו של הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה מניו יורק לביקורו בארץ הקודש בראשית קיץ תשט"ז (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קמו-קמה) הטיל עליו כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"יחידות" בת מספר שעות שורה של הוראות לביצוע בביקורו בארץ הקודש, רובן בקשר להפצת המעיינות בצבור החרדי (ראה שם. להלן אות רפו).

בין השאר אמר לו הרבי: "יש ל"חזון איש" גיס שאומרים עליו שהוא ירא שמים, וכדאי לסור אליו כדי להשפיע עליו ללמוד חסידות".

כוונת הרבי היתה, כמובן, לגרי"י קנייבסקי בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל (בסופו של דבר הביקור לא יצא אל הפועל מסיבות צדדיות).

קצז.

מקודה של יראת השמים

אבותיו של הגריי קנייבסקי בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל היו חסידים, תושבי העיר הורנסטייפל, ושמו של הגריי, יעקב ישראל, ניתן לו על שם הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל, שכמוזכר לעיל הנהיג את עדתו בהורנסטייפל.

במאמר האמור לעיל (אות קצה) מובא שהגאון החסיד רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל, ראש ישיבת טשעבין, סיפר בשם הגריי קנייבסקי זצ"ל שהעיד על עצמו שכל היראת-שמים שיש לו היא בגלל שאביו היה לומד עמו בילדותו כל בוקר מתוך הספר "עמק תפילה", שבו, כמוזכר לעיל, מאמרי החסידות של הרה"ק מטשערקאס זצ"ל (כמקור לכך צויין לחוברת "דביר המוצנע", ירושלים תשס"ב, עמוד פד).

קצה.

עניית "אמן" וקדושה על הנשמע ברמקול

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קמורקמה) על ביקורו של הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה בארץ הקודש בשנת תשט"ז.

מן הראוי לציין פרט נוסף הכרוך בביקור זה: הביקור התרחש, כאמור, בשנת תשט"ז, לאחר הטבח הנורא שאירע ב"בית הספר למלאכה" בכפר חב"ד. בתקופת ביקורו השתתף ר' אוריאל בחגיגת הנחת אבן הפינה שהונחה לייסוד בית הספר לדפוס "יד החמשה" לזכרם של הנרצחים הי"ד.

באותה חגיגה התקיימה גם תפלה בציבור והחזן התפלל ברמקול. לר' אוריאל היה נראה שקיימת בעיה הלכתית לענות אמן ו"קדושה" אחר חזן המתפלל ברמקול והוא התכתב בנושא זה עם כ"ק אדמו"ר זי"ע, שהשיב לו כי אין בכך חשש והרחיב לבאר את הטעם לדבר.

להרחבה בנושא זה יש לעיין במכתבי הרבי לר' אוריאל מ"ד סיון ומא' תמוז תשט"ז - "אגרות קודש", חלק י"ג, עמודים קעט; רכא.

*

אגב: לזכרו של ר' אוריאל ע"ה, שלא הותר אחריו ילדים, הנני נוהג לומר בכל יום משנה לעילוי נשמתו.

אגב דאגב: שמו השני של בננו הרה"ג הרה"ח ר' פרץ אוריאל שי' ניתן לו על שמו של ר' אוריאל צימר ע"ה.

קצט.

"המבדיל בין קודש לחול"

כבר סופר ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, י. לג. עא. ב, עב-עג. ג, עח) על "בטאון חב"ד". בכתיבה בבטאון השתתף גם הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה.

באחת הפעמים כאשר הגיה כ"ק אדמו"ר זי"ע את הבטאון עובר להדפסתו הופיעה במדור "מבית רבינו" מאמר ובו רשמים מהתועדויות הרבי בחדש תשרי וי"ט כסלו שכתב ר' אוריאל תחת שם העט שלו: א. גיטלין.

הרבי הקיף את השם "א. גיטלין" בעיגול וכתב בכתב יד קדשו: אין כדאי להשתמש כאן באותו השם-ספרותי שמשמש בו במכתבי-עת [=בכתיבתו בעתוננים היה ר' אוריאל משתמש בשם זה], כמובן.

ד.

"די אידישע היים"

הרבעון "די אידישע היים", בטאון לנשי ובנות חב"ד שיצא-לאור בארצות הברית, כלל שני חלקים, חלק אחד באידיש וחלק אחד באנגלית, שנדפסו יחד באותה חוברת.

בשנות ביכוריו של הרבעון (שהחל לצאת בשנת תשי"ט) פורסמו בחלקו האידי מספר מאמרים של הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה עד לפטירתו בשנת תשכ"ב.

בתקופה מאוחרת יותר השתתפתי גם אני בכתיבת מאמרים בבטאון האמור, זאת לפי בקשת העורכת, הרבנית טעמא תחי' גוראריה (אמו של הגה"ח הרב יוחנן שי' גוראריה, רבה של חולון). את מאמריי כתבתי בעברית והרה"ח ר' יהושע דובראווסקי ע"ה, שהיה כותב חרוץ, בעל מחשבה חדה וכתובתו היתה ברמה גבוהה מאוד, היה מתרגם את מאמריי לאידיש.

דא.**"אדם ביקר"**

במזמור מ"ט בתהלים מופיע צמד המלים "אדם ביקר" פעמיים, פעם אחת (בפסוק יג) "אדם ביקר בל ילין" והפעם השניה (פסוק כא) – "אדם ביקר ולא יבין".

ויש לפרש: "אדם ביקר", שהוא "מלשון יקר ותפארת" (רש"י ומצודות על הפסוק), בגימטריא (עם הכולל) "משיח".

"אדם ביקר ולא יבין" רומז על הנאמר כי ביאת המשיח תהיה "בהיסח הדעת" (סנהדרין צו, א), למעלה מן הדעת וההבנה ("ולא יבין"), ו"אדם ביקר בל ילין" רומז על כך שביאת המשיח צריכה להיות במהרה ולא להשתהות ("בל ילין") כפי שחזר כ"ק אדמו"ר זי"ע אינספור פעמים על דברי חז"ל על גאולת מצרים (מדרש תנחומא, פרשת בא, פסקא ט) ש"לא עיכבם כהרף עין".

דב.**"בטחו בו – בכל עת"**

נאמר בתהלים (סב, ט): "בטחו בו בכל עת עם". ההדגשה של "בכל עת" היא, לכאורה, שלא רק בעת שבאה טובה לאדם עליו לבטוח בה, אלא גם בעת צרה ר"ל עליו להחזק בבטחונו בה.

מפסוק זה ניתן, אולי, להביא אסמכתא לחידושו של אדמו"ר הזקן בסידורו (כמובא ב"סדר עם דא"ח", בסידור "תורה אור" וב"תהלת ה'" שיצאו לאור והוסמכו ע"י רבוה"ק נשיאי חב"ד) שפיסק את תפלת "בריך שמייה" באופן שהמלים "בכל עידן ועידן" מוסבים על דלהלן: "בכל עידן ועידן לא על אנש רחיצנא . . סמיכנא . . אלא באלקא...". ולא כנוסח הנפוץ שהם באים כסיום למלים "אנא עבדא דקוב"ה דסגידנא קמיה . . בכל עידן ועידן", שכן מהפסוק האמור מוכח שהבטחון הוא שצריך להיות "בכל עת" ו"בכל עידן ועידן".

לעומת זאת ההשתחוואה לקב"ה ("דסגידנא") אינה "בכל עידן ועידן" אלא בזמנים מיוחדים, כמובן מדברי אדה"ו בספר תניא קדישא פרק לט: "רק לפרקים ועתים שהם עת רצון למעלה, וכמו בתפלת שמונה עשרה, שהיא באצילות, ובפרט בהשתחוואות שבה, שכל השתחוואה היא בבחינת

אצילות נכמו שכתוב בפרי עץ חיים בקבלת שבת], כי היא ענין ביטול באורו יתברך להיות חשיב קמיה כלא ממש" (וראה גם קובץ "הערות וביאורים", אהלי תורה, ג. י. גליון א'צו).

דג.

החסד שבתשלום "כמעשהו"

נאמר בתהלים (סב, יג): "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". ולכאורה צריך ביאור: מהו החידוש והחסד הגדול בכך שהקב"ה משלם לאיש כמעשהו, הרי גם אדם שעובד - משלם לו המעסיק לפי מה שעבד. ידוע התירוץ על כך בשם הבעש"ט כמובא ב"כתר שם טוב" סימנים קצא; קצג. שנג-שנד.

יתכן, אולי, לומר ביאור נוסף: הקב"ה הוא "בוהן כליות ולב" ולכן הוא מבחין בכך שלעתים האדם מקיים מצוה לשם פניה אישית ולא כדי לעבוד בכך את הקב"ה. בהסתכלות של מדת הגבורה - יש מקום לומר שאם הכוונה היא לשם פניה - אין לשלם על כך שכר, שכן האדם לא עבד את הקב"ה אלא את עצמו.

על כך אומר הפסוק: "ולך ה' חסד" - הקב"ה מתלבש כאן במדת החסד, בכך ש"אתה תשלם לאיש כמעשהו" - לפי מעשה האדם, ולא על כוונתו הפנימית ומחשבותיו בעשיית המצוה, וכיון שבמעשהו הוא קיים את מצות ה' - הקב"ה משלם לו שכר על כך.

כלומר: למרות החשיבות העליונה שיש לקיום המצוות מתוך דחילו ורחימו, ובמיוחד לפי תורת החסידות, הרי "המעשה הוא העיקר" כפי שחזר והדגיש הרבי פעמים אין ספור.

דד.

"צמאה לך נפשי"

מזמור סג בתהלים נפתח בפסוקים הבאים (א-ב): מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה. . צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי, בארץ ציה ועייף בלי מים...

מכך שדוד המלך ע"ה ציין שמזמור זה, שתוכנו הצמאון לה', נאמר במדבר, נראה שיש קשר בין הדברים.

ניתן, אולי, לבאר זאת על פי פירושו של הבעש"ט נ"ע (כתר שם טוב סימן קצד. וראה גם לקוטי שיחות חלק א עמוד 177) על הפסוק "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף", שהרעב והצמא של הגוף הגשמי למאכל או למשקה נובעים מתשוקת הנפש לברר את ניצוצות הקדושה הטמונים במאכל או משקה זה.

על פי זה יובן שכאשר דוד המלך היה במדבר ("בהיותו במדבר יהודה") ונעשה צמא למים ("בארץ ציה ועייף בלי מים") - הדבר הביא אותו להכרה במקור הצמא הגשמי, שהוא הצמאון הגדול של נפשו לקב"ה, אותו ביטא במזמור זה: "צמאה לך נפשי...".

ד.ה.

פלפול תורני לכבוד התורה

ב"שביב זה" ושלאחריו יסופר על שני מאורעות דומים בתולדות היהדות החרדית בירושלים שהתרחשו דור אחר דור, עליהם שמעתי מפיו של אבי מורי זצ"ל.

המאורע הראשון:

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל היה תלמידו של הגאון בעל "כתב סופר" זצ"ל. שנים לאחר מכן, כאשר הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל עלה לארץ והתרכז סביבו סגל מצומצם של מצויינים וגאונים, היה הגריח"ז לבחיר תלמידיו ועמד בראש חבורת תלמידיו ומקורביו של מהרי"ל דיסקין.

אחרי הסתלקות הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל בשנת תרנ"ח ניהל הגאון רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל את המוסדות "אהל משה" (ראה לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כו. להלן אותיות רסג"דעח) ו"בית היתומים דיסקין" שהיו תחת נשיאותו של מהרי"ל דיסקין.

כעבור מספר שנים החליט רבי ישעיה להביא מחוץ לארץ את הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל (בנו של הגאון מהרי"ל דיסקין) כדי שיעמוד בראש המוסדות האמורים בעיר הקודש.

בקבלת הפנים אמר רבי יצחק ירוחם פלפול עמוק שהפליא את השומעים. על אף שבדרך כלל נהג הגרייח"ז זצ"ל להסתיר את כחו בפלפולא דאורייתא – יצא הגרייח"ז מגדרו בהזדמנות זו וחשף את זרוע קדשו בפלפולו בדברי הגריי"ז זצ"ל.

אבי מורי זצ"ל הסביר שסיבת הדבר היתה, משום שמקובל שהרבנים יוצאי הונגריה הם פשטנים יותר ביחס לגאוני ליטא הידועים בלמדנותם. כדי להזים רושם זה יצא הגרייח"ז מגדרו, כדי שאצל הגריי"ז יהיה הרושם האמיתי על גדולתם של הרבנים יוצאי הונגריה שהיו אז בירושלים.

דו.

שלא תיחלש דעתו

המאורע השני:

הגריי"צ דושינסקי זצ"ל הגיע לירושלים בשלהי שנת תרצ"ג בעקבות הזמנת סבי רבי משה בלוי זצ"ל לכהן כגאב"ד ירושלים. מספר שנים לאחר מכן, בשנת תרצ"ח, הובא הגרז"ר בענגיס זצ"ל, שהיה מבחירי תלמידי הגאון רבי חיים מבריסק בהיותו בישיבת וולוז'ין, לירושלים כדי לכהן כראב"ד תחת הגריי"צ זצ"ל שכהן כגאב"ד כאמור (על הגרז"ר בנגיס ראה "שניבים" שב"לקט ופרט", א, לו, ג, קעה. לעיל אות קפז).

בהגיעו לירושלים אמר הגרז"ר בענגיס פלפול עמוק שהפליא את השומעים. על אף שבדרך כלל נהג הגריי"צ דושינסקי זצ"ל להסתיר את כחו בפלפולא דאורייתא – יצא הגריי"צ מגדרו בהזדמנות זו וחשף את זרוע קדשו בפלפולו בדברי הרב בענגיס זצ"ל.

סיבת הדבר היתה כדי שלא תיחלש דעתו של הרב בענגיס מכך שבא לכהן תחת הגריי"צ זצ"ל.

דז.

"ראשית עדיסותיכם"

להלן "ווארט" נוסף של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

בתיאור תחלת סדר היום של יהודי שבשולחן ערוך אורח חיים מופיעים שלשה דברים: א. "מִיד שְׁנִיעוּר מִשְׁנָתוֹ . . יָחֻשׁ בְּלִבּוֹ לִפְנֵי מִי הוּא שׁוֹכֵב וְיָדַע שְׁמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקֶּב"ה חוֹפֵף עָלָיו שְׁנֵאמַר מֵלֵא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, מהדורה תניינא, סימן א סעיף ד). ב. "טוֹב לְהַרְגִּיל עֲצָמוֹ לומר מִיד שְׁנִיעוּר מִשְׁנָתוֹ מוֹדָה אֲנִי... " (שם סעיף ו). ג. "בְּזוּהַר הַחֲמִירוֹ מֵאֵד . . שְׁלֵא לִיגַע בְּמַלְבוּשָׁיו וְכֵן שְׁלֵא לִילֵךְ ד' אֲמוֹת . . קוֹדֵם נְטִילַת יָדַיִם שְׁחֵרִית" (שם סעיף ז).

יושם לב ששלושת הדברים הראשונים של היהודי הם מחשבה – לחשוב על הקב"ה, דיבור – ביטוי ההודאה לה' בדיבור, "מודה אני", ומעשה – נטילת הידים. שלוש הפעולות האמורות מהוות כיוון וציון דרך לעבודת ה' של היהודי במשך כל היום בשלושת הרבדים המנויים.

ד.ח.

"בחירה הפשית"

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לג. ג, קס) על היכרותי עם הרה"ג הרה"ח רבי יהושע משה שטוקהמר זצ"ל, מחשובי חסידי ויז'ניץ בירושלים ומראשי תנועת פאג"י.

לאחרונה קראתי את "הושענא", מוסף לעתון "כפר חב"ד" שיצא לאור לחג הסוכות תשע"ט, משם נודע לי על הערצתו המיוחדת של הרב שטוקהמר אל כ"ק אדמו"ר זי"ע ועל קשריו עם הרבי, כמסופר שם (בעמוד 13) בהרחבה על ידי בנו הרב אבישי שי'.

אצטט רק ביטוי אחד שלו המובא שם, שאילו לא היה נולד חסיד ויז'ניץ והיה עליו לחפש לעצמו רבי – הרבי מליובאוויטש היה המועמד היחיד שלו...

ד.ט.

מבחן התוצאה

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נד-נו. ג, לג. פא. קעט) על הפעילות העניפה במסגרת "שיבת הערב", באמצעותה זכיתי להביא תלמידים רבים ממשפחות לא חב"דיות ולקרובם לחסידות חב"ד ולכ"ק אדמו"ר זי"ע.

בהקשר לכך ברצוני לספר סיפור מעניין:

היו שני אחים ממשפחה ירושלמית מסויימת שלמדו בישיבת "קול תורה" ולמדו גם בישיבת הערב שלנו.

התקיימה אז מלחמת אראלים ומצוקים כביכול: כאשר שכנעתי והשפעתי על אחד מן האחים להתקרב יותר לחסידות הוא חזר למחרת שטוף מוח (עלידי הגר"ש בנו של הגרש"ז אורבך זצ"ל שהיה ר"מ בישיבת "קול תורה") נגד לימוד החסידות וטען שבתקופת הנעורים העיקר הוא להיות למדן ולשגשג בלימוד הנגלה ואילו לימוד תורת הנסתר ופנימיות התורה שייך אולי בתקופה מאוחרת יותר. הוויכוח באמצעות התלמיד היה בכל יום הלוך וחזור ובסופו של דבר על אחד מן האחים הצלחתי להשפיע ועל השני לא הצלחתי.

כיום, בחלוף עשרות שנים מאז, האח הגדול, שהתקרב לחסידות, עודנו שקוע באהלה של תורה, ואילו האח הצעיר, ששוכנע שהעיקר זה הלמדנות, מתפרנס כיום ממקצוע חול...

ד.י.

"אם כבנים אם כעבדים"

שני אחיי הצעירים ניחנו בקסם מיוחד לרכוש את לבם של הר"מים בישיבות שלמדו בהם בבחרותם. הם הצליחו למצוא את נקודת התורפה שבכל אחד מהם ולקשור אתו קשר אישי קרוב עד כדי כך שהלה הפשיל מעליו את מכובדותו ונכנס אתו לשיחת רעים על דא ועל הא. לא אפרט כאן, כמובן, את שמות הנוגעים בדבר מלבד עובדה אחת:

כאשר אחי רבי עמרם שליט"א למד בישיבת אמשינוב היה הר"מ שם הגר"ש אורבך כך שאכן רבו שיחות הרעים ביניהם, כך במשך שנות לימודיו שם.

כעבור שנים רבות נחנך בשכונת "רמת שלמה" בנין ישיבת "בית מאור" (ע"ש זקינינו רבי משה אורי ורבקה בלוי), של בן דודנו הגאון רבי משה אורי אייזנשטיין שליט"א.

לחנכת הבית הוזמנתי בין השאר יחד עם אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם שליט"א ואף הוזמנתי להשמיע דברים.

בשולי במת הנשיאות עמד אחי רבי עמרם וכשסיימתי ירדתי מהבמה והתקרבותי אליו. תוך כדי כך נכנס לאולם הגר"ש אוירבך כאשר כל הקהל עומד על רגליו ומקבל את פניו בשירת "ימים על ימי מלך תוסיף" כנהוג. הגר"ש נכנס לאולם בסבר פנים רציני והתקרב לבמת הנשיאות. לפתע הבחין באחי רבי עמרם ומיד תוך הסחת הדעת מכל הסובב אותו ניגש אליו בלבביות רבה לשאול בשלומו והחלו להתעניין איש בשלום רעהו כאשר כל הקהל עומד דרוך ואינו יודע מה מתרחש שם.

בין השאר שאלו אחי אם הוא נכנס מפעם לפעם אל כ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א והגר"ש ענה בנימת התנצלות שאין לו פנאי לכך.

לאחר שיחה קצרה שנמשכה מספר דקות טובות התנער הגר"ש ואמר לאחי: אתה רואה מה מתרחש כאן, אני חייב ללכת. עטה על פניו את ארשת הרצינות וניגש למקומו.

דיא.

סדר בלימוד

סיפר לי אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם שליט"א:

בהיות הגר"ש אוירבך ר"מ בישיבת אמשינוב (כמסופר לעיל) הוא ארגן שיעור לתלמידי הישיבה בשולחן ערוך עם משנה ברורה במשך מחצית השעה בכל ערב.

כעבור משך זמן מאז ייסוד השיעור נכנס לפתע הרה"ק רבי צבי מאיר מאמשינוב זצ"ל בעת השיעור להיכל הישיבה וניגש לראות מה לומדים.

משהבחין בחומר הנלמד ניגש על אתר ללא אומר ודברים לארון הספרים והוציא משם מספר כרכים של שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, אסף מן הבחורים את ספרי המשנה ברורה והחזירם למקומם, נתן להם את שו"ע אדה"ז וביקש שימשיכו ללמוד (ראה גם ב"לקט ופרט"א, יח סיפור מעין זה על הרה"ק מבעלזא זצ"ל).

ריב.

"התלמידים קרויים בנים"

אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם שי' למד בבחורותו בישיבה של חסידות אמשינוב בבית וגן. בשנות לימודיו שם התחבב על הרה"ק מאמשינוב זצ"ל שרחה לו חיבה מיוחדת (כמו ראשי הישיבה ושאר אנשי הצוות).

בעת הולדת בני בכורי, הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי', בכ' כסלו תשי"ט, שהה הרה"ק מאמשינוב זצ"ל בניו יורק שבארה"ב, ובהגיע אליו הבשורה שיגר משם מכתב מזל טוב נרגש בכתב-יד-קדשו אל תלמידו – אחי רבי עמרם שי'.

מבין השיטין ניכר יחס החיבה המיוחד אותו רחש הרה"ק זצ"ל אל אחי שי'. להלן יועתק המכתב ככתבו וכלשונו בפיענוח ראשי התיבות שבו.

ריג.

מכתבו של הרה"ק מאמשינוב זצ"ל

בי"ה ג' ויגש תשי"ט ניו יורק יצ"ו

שלו' רב לידידי האברך החרף-ובקי ירא-ושלם

מוה"ר עמרם בלוי יחי' בטוב

אחר-דרישת-שלומו-הטוב – מודים על בשורה-טובה ברכת מזל-טוב מהבן-זכר שנולד לאחיך היקר והמצוין מוה"ר טובי' יחי'. תמסור לו בשמי ברכת מזל-טוב. יחנהו השם-יתברך לגדלו לתורה-לחופה ולמעשים-טובים. מתוך בריות גופא והרחבה – כן תגיד נא בשמי ברכת מזל-טוב למעלת-כבוד אביך הרה"ח החשוב ידידי הרב יודל יחי'. יזכהו השם-יתברך לראות בנים ובני בנים חיים-וקיימים. עוסקים בתורה-ובמצוות. ולרוות נחת מכולם ומתוכך בתוכם. ככל משאלות לבבו לטוב.

יתן השם-יתברך שתהי' קביעת דירתך להצלחה רבה בכל-עת. ותהי' ביתך בית שמגדלין בו תורה ויראה – תודיעני אם הכל בסדר הראוי אצלך.

ת"ח לך על הודיעך אותי מתהלכות הישיבה הק',
ומהסידורים שהותנהגו בה. תוסיפו אומץ ותעשו חיל בלימודים.
– תודיעני אם צעירי התלמידים מפיקים רצון מלמוד קצות-
החושן של חנוך יחי'. והרואים ברכה מלמודם

הנני ידידך הדורש-שלומך-וטובתך המברך בכל הטוב
ובהרחבת הדעת מכ"ע.

ירחמיאל יהודה מאיר

רי"ד.

ההודאה לה' – הדבר הראשון

סדר יומו של יהודי על פי התורה נפתח, כידוע, באמירת "מודה אני".
רמז לכך ניתן, אולי, למצוא במספרו הסידורי של מזמור קיא בתהלים,
שכן ידועים דברי גדולי ישראל כי גם המספרים הסידוריים הם בהשגחה
פרטית ויש למצוא בהם טעמים ורמזים.

תוכנו של המזמור האמור הוא הודאה לה', כפי שהוא פותח במלים
"הללויה אודה ה' בכל לבב...".¹ שהוא, כמובן, התוכן של "מודה אני".

מספרו של המזמור הוא קיא, שהוא מורכב מהאות הראשונה של
היחידות (האות א', בגימטריא המספר 1), מהאות הראשונה של העשרות (האות
י', בגימטריא המספר 10) ומהאות הראשונה של המאות (האות ק', בגימטריא המספר
100).

הדבר מהווה רמז לכך שההודאה לה' היא הדבר הראשון בכל המובנים.

דטז.

"ונהפוך הוא"

נאמר בתהלים (קיו, א-ב): הללו את ה' כל גויים, שבחיהו כל האומים. כי
גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה.

ניתן, אולי, לפרש את הפסוקים האמורים גם על פי פנימיות הענינים:

"גויים" ו"אומים" ניתנים להתפרש כפי המשמעות הידועה של "הגוי אשר בקרבך", כלומר: התכונות והמדות של הנפש הבהמית שבאדם.

דוד המלך בא לחדש כי באמצעות עבודת ה' כראוי יכול האדם להפוך את תכונותיו ומדותיו עד שכולן ("כל גויים... כל האומים") יהללו וישבחו את ה'.

בפסוק הבא ("כי גבר...") בא דוד המלך להבהיר מהי הדרך שעליה ניתן לבצע זאת. מבואר באגרת הקודש סימן ב' שבתניא קדישא כי החסד המושפע לאדם מביא אותו להתבטלות. זוהי, אם כן, הדרך – "כי גבר עלינו חסדו": באמצעות עבודת ה' מתוך תחושת התבטלות, הנובעת מגילוי החסד האלוקי על האדם, ניתן להפוך את הכוחות כולם לקדושה.

דטז.

"כי במ היותני"

מספר פעמים ביקשו יהודים מכ"ק אדמו"ר זי"ע עצה לזכור היטב את דברי התורה שלומדים וכ"ק אדמו"ר זי"ע השיב להם כי ידועה ההנהגה בזה ללמוד במקום שלבו חפץ, ועל ידי זה מסייע כח התענוג לכח הזכרון (ראה הנאסף ב"שלחן מנחם" חלק ד' סימן סח).

במכתב נוסף (אגרות קודש חלק כ"ב עמוד קסח) כותב הרבי: "ולכתבו אודות ענין השכחה, ידועה העצה בזה מתאים להוראת חכמנו ז"ל, חיים הם למוציאיהם בפה, ללמוד בדבור, ומה טוב בחברותא באופן של שקלא-וטריא עם החבר, שכל זה מועיל לזכרון. ועוד..."

כוונת קדשו של הרבי ב"הוראת חכמנו ז"ל" היא (כמצויין בשולי הגליון) לדברי הגמרא במסכת עירובין נג, ב: "ברוריה אשכחתייה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישה, בטשה ביה, אמרה ליה: לא כך כתוב (שמואל ב-ג, ה) ערוכה בכלל ושמורה, אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת, ואם לאו אינה משתמרת. תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש לאחר ג' שנים שכח תלמודו... א"ל שמואל לרב יהודה, שיננא, פתח פומיך קרי, פתח פומיך תני, כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי שנאמר (משלי ד, כב) כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה".

ברוח זו ניתן, אולי, לפרש את הפסוק "לעולם לא אשכח פיקודיך כי במ חיותני" (תהלים קיט, צג), שהסיבה ש"לא אשכח פיקודיך", שהיא התורה

שבה נתבארו המצוות, היא "כי בם חייתני", כיון שאני "חיי" ומתענג בדברי התורה ומתבטא הדבר גם בכך ש"כל עצמותי תאמרנה" – בדיבור.

דין.

"בשנותו את טעמו"

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל נהג פעמים רבות לומר מזמורי תהלים.

בהזדמנות מסויימת הגיע אל הגרי"ח זצ"ל אורח מחוץ-לארץ שפנה אל הגרי"ח בשאלה: מדוע שהגרי"ח לא יתפייס עם הרב קוק?

אותה שעה היה הגרי"ח באמצע אמירת התהלים, ואחז במזמור ל"ד בתהלים, הפותח במלים "לדוד בשנותו את טעמו", הוא פנה אל השואל ואמר:

פסוקי מזמור ל"ד בתהלים הם על סדר אותיות הא-ב, פסוק המתחיל באות א', לאחריו פסוק המתחיל באות ב', וכן הלאה. אולם אין במזמור זה פסוק המתחיל באות ו'.

סיבת הדבר היא, המשיך הגרי"ח זצ"ל, משום שאות ו' הינה "ו' החיבור", המורה על התחברות, וכיון שתחלת המזמור היא "בשנותו את טעמו" – הרי שמי שהוא בגדר "בשנותו את טעמו", לא שייך להתחבר עמו...

סיפור זה שמעתי מפי אבי מורי זצ"ל.

דיח.

פעמון השבת

ברשותו של אבי מורי זצ"ל היה פעמון מיוחד עשוי נחושת, שהיה גדול וכבד.

כאשר עברנו בחנוכה תש"ז להתגורר בשיכון פאג"י שהיה אז בראשית ימיו נוצר צורך להזכיר לתושבי השיכון על כניסת השבת. כיון שצופרי אזעקה לא היו אז שימש הפעמון לצורך זה כאשר הילדים היו מסתובבים עמו ומצלצלים בו להזכיר על כניסת השבת.

הנוהג האמור נמשך שנים רבות. כך מספר בני הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי' כי זכור לו בתור חוויית ילדות מיוחדת שהיה מצטרף למספר ילדים מהשכונה שבאו לביתו של רב השכונה, אחי הגר"י זצ"ל, כשהם לבושים ומוכנים לשבת כדי לקבל את הפעמון המדובר לבשר באמצעותו לתושבי השכונה על כניסת השבת.

דיט.

הסיבה לציפיה לגאולה

במזמור קיט שבתהלים (פסוק קעד) נאמר: "תאבתי לישועתך ה' ותורתך שעשועי".

ניתן, אולי, לפרש את הקשר בין שני חלקי הפסוק כך (ראה גם מפרשי התנ"ך על אתר): הנני תאב ומתאוה לישועת ה' – הגאולה השלמה, שכידוע היא ישועת השכינה הנמצאת כעת בגלות, "שכינתא בגלותא", כדי שאוכל להשתעשע בתורה כראוי ללא מניעות והפרעות.

וכדברי הרמב"ם המפורסמים בהלכות מלכים (פרק יב הלכה ד): "...נְתָאוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ . . . כְּדִי שִׁיְהִיו פְּנוּיִן בְּתוֹרָה וְחֻמְתָּהּ וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמְבַטֵּל".

רב.

"פתחו לי שערי צדק"

החלוקה המגדרית בין יהודי ירושלים עליה הורחב לעיל הקיפה בנוסף לקהילות, העומדים בראש ההנהגה ומוסדות החינוך – גם את בתי הרפואה בירושלים, כדלהלן.

את בית הרפואה "הדסה" הקימה ההסתדרות הציונית במסגרת השתדלותה להציב דריסת רגל בירושלים לאחר מלחמת העולם הראשונה כמסופר לעיל (אות קפו).

בית הרפואה "ביקור חולים" נוסד על ידי רבה של ירושלים, הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, שהיה, כאמור, מנהיגם של ה"פרושים" בירושלים.

תקופה מסוימת לאחר עלייתו של ד"ר משה וואלאך ארצה הוא ייסד את בית הרפואה "שערי צדק" עם מיטב השכלולים המודרניים דאז, שהשתייך לחוגים החרדים והקנאים יותר, ועמד בראשו.

הד"ר וואלאך היה איש האורתודוקסיה היהודית בגרמניה ועמד בקשר הדוק מאוד עם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, מנהיג הקנאים בירושלים, ולאחר הסתלקותו של הגריח"ז היה ד"ר וואלאך בקשר הדוק מאוד עם ממשיכו - הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל.

את מקומו של ד"ר וואלאך ב"שערי צדק" לאחר פטירתו מילא ד"ר פלק שלזינגר ע"ה, אחיו של הגאון רבי משה יהודה שלזינגר זצ"ל, מייסד וראש ישיבת "קול תורה" (לפני הגרש"ז אוירבאך זצ"ל). אח נוסף היה רבי דוד - אחיו של דודי הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א (עליו סופר בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כב. ג, קלד-קלח).

רכא.

"מקדים רפואה למכה"

ד"ר משה וואלאך (כ' טבת תרכ"ז - ז' ניסן תשי"ז) היה, כאמור, מייסדו של בית הרפואה "שערי צדק" בירושלים.

לאחר ביקורו בארץ הקודש נסע כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באניה לארצות הברית וכאשר הגיעה אליו תוך כדי ההפלגה הידיעה על הפוגרום והטבח שנעשה בחברון (המפורסם בשם "פרעות תרפ"ט") קיבל הרבי התקף כליות.

ד"ר וואלאך תכנן לנסוע לכנסיה הגדולה השניה של "אגודת ישראל" כשבוע אחר נסיעתו של הרבי, אך כאשר נודע לו על זמן נסיעת הרבי הקדים את נסיעתו וקנה כרטיס לאניה בה הפליג הרבי.

כך כתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (אגרות קודש חלק ב עמוד ר):

"בהגיעני הבשורה המעציבה מהפרעות. . נחליתי ל"ע במחלת כליות מרוב צער ועגמת-נפש, ותודה לא-ל אשר היקר באנשים החכם הנודע והירא אלקים באמת הד"ר וואלאך שי' הי' אתי עמי, ויעש לי רפואות להקל מכאובי..."

רבב.

הרופא שביקש "תיקון"...

כ"ק אדמו"ר זי"ע סיפר אודות מאורע מעניין שהתרחש בהמשך לטיפולו של ד"ר וואלאך בכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (לקוטי שיחות חלק ל עמוד 67):

שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שכשהי' בספינה בדרכו מביקורו בארץ הקודש (בשנת תרפ"ט), והגיעה אליו הידיעה אודות הפרעות שאירעו אז בחברון ר"ל, נחלה מגודל הצער כו'. בספינה הי' עמו רופא ירא שמים שטיפל בו ברפואות כו' עד שחזר לאיתנו.

אחרי זמן נכנס הרופא לכ"ק מו"ח אדמו"ר כדי לבקש תיקון, ולשאלת כ"ק מו"ח אדמו"ר על מה ולמה, השיב: דבר ברור הוא, שהרבי, להיותו מנהיג ישראל שרבים צריכים לו, חייב להיות בריא, ואם-כן, אילו לא הייתי בספינה ביחד עם הרבי, שאז לא היתה אפשרות לרפואה בדרך הטבע, לא הי' הרבי נחלה מלכתחילה, ונמצא, שהעובדא שהייתי בספינה גרמה לזה שהרבי יצטער משך זמן, ועל כך (סיים את דבריו), באתי לבקש תיקון...

(שני ה"שביבים" האחרונים - על פי הקונטרס "הרי"ף", תשע"ה, עמודים 260-257)

רבג.

"ואציעה שאול - הנך"

נאמר בתהלים (קלט, ה) "אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך". הפירוש הפשוט הוא שהקב"ה נמצא בכל מקום, גם בשמים וגם בשאול - שהוא, כידוע (ראה לדוגמא רש"י תהלים ט, יח), אחד מכינויי הגיהנם.

ידוע שהטענה המרכזית של ההתנגדות לשיטת הבעש"ט בנושא אחדות ה', שפירושה שאין עוד שום מציאות מלבדו ית', היתה: כיצד ניתן לומר שהקב"ה נמצא גם במקומות המטונפים שאסורים בדיבור בדברי תורה, בגויים וכדומה (ראה אגרת הקודש שכתניא קדישא סימן כ"ה. מבוא ל"אגרות קודש" כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, קה"ת תשע"ב, פרק ט).

דומני שמהפסוק האמור הוכחה ניצחת כנגד טענה זו, שכן מכאן נראה שאפילו בגיהנם, שהוא המקום השפל ביותר, אף יותר ממקומות המטונפים, "הנך – הנה אתה" (מצודת ציון על הפסוק).

דבד.

חזיונות משפחתיות משערי צדק

ב"שערי צדק" נולדתי אני וכן כל ילדינו שיחיו. זכורני שביום היכנסו של אחי הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ע"ה בכריתו של אברהם אבינו, התקיימה ברית-המילה בבית הכנסת שב"שערי צדק" ובאותו יום התקיימה שם אף ברית-המילה של – יבלחט"א – הרה"ח ר' יהושע העשל שי' אורי (בנו של הרה"ח ר' אלכסנדר אורי ע"ה חותנו של הרה"ק רבי מרדכי מרחמסטריווקא זצ"ל).

גם מסע ההלוויה של סבי רבי משה בלוי זצ"ל בשנת תש"ו, שנפטר, כאמור, בחוץ לארץ והובא ארצה, יצאה מ"שערי צדק". גם הספדו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל את סבי (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ו. לעיל אות קל) נישא שם.

דבה.

ימי חליו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל

כבר סופר ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, ו-ח, ג, קמט-קנה) על הקשר המיוחד של משפחתנו עם בית הגרי"צ דושינסקי זצ"ל.

כאשר בתחלת שנת תש"ט חלה הגרי"צ דושינסקי זצ"ל את חליו האחרון הוא אושפז ב"שערי צדק". מתקופת חליו זכורים לי שני פרטים: א. כאשר הגענו להתפלל בימים הנוראים של שנת תש"ט בבית מדרשו הזמני של הגרי"צ זצ"ל במלון באב"ד (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנה) היה בית המדרש חסר את דמותו הגדולה של הגרי"צ, שכבר היה מאושפז ב"שערי צדק". ב. ילדים בגילי ואני ואחי רבי עמרם שליט"א בתוכם (הייתי אז בגיל 12) נשלחו להדביק מודעות בירושלים שיש לבקש ולעורר רחמי שמים לרפואת הגרי"צ זצ"ל.

רבו.

"זזרח השמש זבא השמש"

הסתלקותו של הגרי"צ זצ"ל אירעה בערב חג הסוכות תש"ט ב"שערי צדק". עודני זוכר את הלווייתו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל שהתקיימה אף היא שם ואת ההכרזה בעת הלוויה כי הגרי"מ בנו של הגרי"צ יכהן תחתיו כראש ישיבת דושינסקי (את ההנהגה הציבורית לא רצה הגרי"מ זצ"ל ליטול על עצמו) ומאז למעשה הפכה דושינסקי למעין חסידות.

בלילה הראשון של חג הסוכות תש"ט הכריז מנהל הישיבה, הרה"ח ר' יוסף דוידוביץ ע"ה, כי את דברי התורה (אותם נהג להשמיע הגרי"צ) ישמיע ה"רבי", בהתכוונו כמובן לגרי"מ זצ"ל.

כיון שהיתה זו עדיין עת מלחמה (על מלחמת תש"ח ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנב. קנדר-קנח) לא היה ניתן לקבור את הגרי"צ בהר הזיתים. בית קברות אחר מסודר לא היה ולכן נקבר הגרי"צ בסופו של דבר בחצר "שערי צדק" (אגב: כך גם היה בקשר לקבורתו של הרה"ק ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל שהסתלק בשנת תש"ח ונקבר לבסוף מאותה סיבה בחצר ישיבת "שפת אמת").

רבו.

לצאת החוצה בתוך "בית המדרש"

בנותן טעם להביא תוכן תמציתי של רעיון נפלא (שזכיתי לשמוע בעצמי בשמחת בית השואבה תשמ"א מפי קדשו של הרבי):

חז"ל אומרים (ברכות טז, ב) "אין קורין אבות אלא לשלושה". כוונת הדברים היא, כמובן, שכל אחד מישראל ניחן בתכונות יחודיות שבאו בירושה משלושת האבות, ועליו להביאן לידי גילוי וכיטוי מעשי.

נשאלת השאלה: פעילותו העיקרית של אברהם אבינו היתה במדת ה"חסד", לצאת לרשות הרבים ולהפיץ את האמונה בה' (כמו שנאמר: "הלוך ונסוע" (לך לך יב, ט), "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם" (וירא כא, לג), "אל תקרי ויקרא אלא ויקרא" (סוטה י, א)), ואילו לגבי יצחק אבינו, שמדתו היא מדת ה"גבורה", נאמר (תולדות כו, ב-ג): "שכון בארץ. . גור בארץ הזאת", "מקומך אל תנח" (לשון הכתוב - קהלת י, ד). כיצד ניתן לקיים את שני הדברים: לצאת לרשות הרבים וגם להשאר בבית המדרש?

מענה: עלינו "להשאר" בבית המדרש ואתו לצאת לרשות הרבים. כלומר: גם כאשר אתה יוצא להפיץ יהדות עליך להיות, בו בזמן, צמוד ל"בית המדרש", לרשות היחיד, "יחידו של עולם".

רבח.

"סתירת זקנים - בניין"

כבר סופר ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, סד) על היכרותי וידידותי רבת השנים עם הגה"ח רבי שמואל אלעזר הלפרין זצ"ל.

מן הראוי למסור כאן הדרכה חינוכית מאלפת ששמעתי מהגרש"א זצ"ל:

פעם הבחנתי כי אחד מהתלמידים המצויינים שהתקרבו דרך ישיבת הערב שלנו לחב"ד נוהג להתפלל "שמונה עשרה" באריכות יתירה, לאו דווקא מתוך כוונה בתפלה, אלא מתוך הפגנה חיצונית של יראת שמים מדומה, נוהג שהגיע, כידוע, ממחוזות שאינם שייכים לתורת החסידות, והתייעצתי עם הגרש"א האם כדאי להעיר לאותו תלמיד על כך ולכוונו אל ההנהגה הנכונה בתפלה.

בתגובה אמר לי הגרש"א: לקלקל הנהגה מסויימת ניתן בקלות ותוכל לעשות זאת גם בהמשך. לעומת זאת, לתקן, קשה הרבה יותר. לכן כדאי לדחות את ההערה האמורה לזמן מאוחר יותר ובינתיים כדאי להשקיע במה שניתן לתקן אצלו.

אכן כעבור זמן הפסיק התלמיד מעצמו את ההנהגה האמורה והחל לכוון באמת בתפלה.

רבט.

"איש איש מבית ישראל"

לפני מספר שנים שיגר אליי הרה"ח ר' יעקב שי' רייניץ, שהיה ממדריכי ישיבת הערב ב"בית ישראל" שעברה משם לחדר בישיבת "תורת אמת" במאה שערים, תצלום של אחת מרשימות המשתתפים בישיבת הערב האמורה.

לחביבות הענין יועתקו כאן השמות, שכפי שניתן להבחין רבים מהם נעשו לאחר מכן חסידי חב"ד, מהם – רבנים ומשפיעים חשובים:

רפאל כהן, צבי עקשטיין, אברהם משי זהב, דוב לויז, אהרן קופרמן, עקיבא יוסף כהן, נחום כהן, אברהם רוזנטל, אלעזר קלאר, שלמה אייזנבאך, מאיר הרשקופ, מתתיהו דייטש, יוסף שוכמאכער [=הוא "יוסל'ה" המפורסם], ברוך וילהלם, נחמן הולצבערג, משה דרוק, ישעיה הרצעל, מאיר דייטש, יעקב זוננפלד, אלעזר גלבשטיין, חיים יעקובביץ, בנימין ברנשטיין, שלמה וילהלם, נחמן וילהלם, מאיר דרוק, דוב הולצברג, שניאור דייטש, שלמה כהן.

דל.

"אין בהנ"ל מקום לנפילת דוח"

בנוסף שיגר אליי הרה"ח ר' יעקב שי' רייניץ תצלום מכתב שזכה לקבל מ"ק אדמו"ר זי"ע בקשר לשיבת הערב:

בי"ה, כא' תמוז תשי"ט

האברך מנחם יעקב שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ז תמוז, בו כותב אודות ההפרעות שישנם בעבודתו הק' בישיבות הערב,

ובודאי שיתיעץ בזה עם הנהלת ישיבת הערב ועם עסקני צעירי אגודת חב"ד וזקני אני"ש שבמקום, וכבר נאמר ותשועה ברוב יועץ, ובפרט שזכות הרבים מסייעתם, ולמותר להאריך שאין בהנ"ל מקום לנפילת רוח, שהרי רבותינו נשיאינו הק' מעוררים רחמים-רבים על כל העוסקים בהפצת לימוד התורה בכל מקום שידם מגעת, וכמובן גם-כן מפרשת המאסר והגאולה, דאזלינן מניי זה עתה.

בברכה לבשורות-טובות

בשם כ"ק אדמו"ר שליטי"א

א.קווינט

מזכיר

דלא.

המקור לפתגם הבעש"ט

בשיחת קודש שנאמרה בשבת פרשת משפטים תש"כ הזכיר כ"ק אדמו"ר זי"ע את שאלת הפשטנים מדוע נאמר בתחלת פרשת תרומה "ויקחו לי תרומה" ולא "ויתנו לי תרומה". ועוד הקשה על דברי רש"י שם שפירש "לי - לשמי", הרי העיקר היא הנתינה עצמה וכידוע מאמר הבעש"ט שבשני דברים חוסר הכוונה אינו מפריע: טבילה במקווה ונתינת צדקה. וביאר כי הכוונה היא שעל קבלת הצדקה (עליה נאמר "ויקחו") להיעשות מתוך כוונה לשם שמים (השיחה הוגהה לימים על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע ונדפסה בלקוטי שיחות חלק ג' פרשת תרומה).

כשהגיעה רשימת השיחה לידי ולמדתי אותה מצאתי שה"ווארט" של הרבי מופיע בספר מסויים בשם הבעש"ט, אולם בשיחה לא צויין מקור לדברי הבעש"ט.

כאשר כתבתי על כך לכ"ק אדמו"ר זי"ע, זכיתי למענה על כך במכתב קדשו מיום י"ב אלול תש"כ, וזלה"ק:

ת"ח על המראה מקום בהנוגע לפתגם הבעש"ט. ובכלל – ההשתדלות ובפרט בכגון דא – בהנוגע לפתגם הבעש"ט לסמוך רק על אותם הספרים המובאים בדא"ח, זאת אומרת שרבותינו נשיאינו סמכו את ידיהם עליהם, ומהם: כתר שם טוב, ספרי הרב מפולנאה, מאור עינים וכו'.

*

עצם הענין שעל קבלת הצדקה להיעשות מתוך כוונה לשם שמים מבואר גם בכתר שם טוב סימן ת"ל (כפי שצויין בלקוטי שיחות שם הערה 46), אולם לא מבואר שם הדיוק בפסוק "ויקחו לי תרומה".

דלב.

"מכתבך הנמצא כעת אצל כבוד-קדושתו-שליט"א"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סג. ב, סז. ג, צ) על חלקי בייסוד תלמוד תורה חב"ד בירושלים.

ב"שביב" זה ושלאחריו יועתק מכתבו של הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה, ששהה אז בחצרות קדשנו, אליי בימי ראשית ביכוריו של הת"ת (נדפס ב"התקשרות" גליון א'קסג) :

בי"ה, כ"ה אייר תשכ"ב,

ברוקלין

כבוד ידידי מאוד יקירי ומכובדי מסור ונתון לחב"ד

הרה"ח ר' טוביה שיחי' בלוי

שלום וברכה!

מכתבך (הנמצא כעת אצל כבוד-קדושתו-שליט"א) קבלתי במועדו. ואני מודה לך מאד על הנחת-רוח הגדול שגרמת לי בהודיעני בו על-דבר התלמוד-תורה שמתפתח בעזרת-ה' ואבקשך שתמשיך להודיעני את ההוספה וההילוך בזה. כמה ילדים שנתוספו עוד, והאיכות בזה, אם שבעים רצון מהמלמד וכן שאר הפרטים בזה, אם שלמו להמלמד את שכרו בזמן וכמה עלו ההוצאות אצל . . . ואם תורת-אמת נתן חלקו וכל הפרטים שקשורים בזה נא להודיעני.

כאמור, הנה מכתבו נמצא אצל כ"ק שליט"א, בקבלתי המכתב נהנתי מאוד ורציתי לגרום נחת-רוח לכ"ק שליט"א, שלחתי אליו, עם הוספה של כמה שורות בזה, וגם שאלתי בדבר השם איך לקרוא התלמוד-תורה, אשר אני מחכה על תשובתו הק'.

דלג.

סדרי ה"יחידות" בשנת תשכ"ב

בהמשך מכתבו מתאר הרב סלונים את סדרי הכניסה ל"יחידות" באותה תקופה:

בזמן האחרון קשה מאוד להיכנס ל"יחידות", ויש כמה הגבלות על זה. מי שכבר נכנס פעם אחת בשנה לא נותנים לו עוד הפעם להיכנס וכ"ק שליט"א עמוס מאוד בעבודה עד אין

לשער, עוד הרבה יותר מכפי שהיה וגם הוא ממעט בזמן האחרון
בתשובות [על] מכתבים.

כשבאתי לכאן נכנסתי ליחידות' בשתיים-עשרה אחרי
חצות והתעכבתי עד אחד וחצי.

בשבוע שעבר נכנסתי עוד הפעם בשתיים וחצי אחרי
חצי הלילה, ויצאתי בשלוש וחצי וכ"ק שליט"א המשיך לקבל
ביחידות' וישב בחדרו עד שעה 8 בבוקר, השי"ת יחזק את כוחו.
עד כאן ממכתבו של הרב סלונים ע"ה.

דלד.

המקור לציפיה לישועה

נאמר בגמרא (שבת, לא, א): "בשעה שמכניסין אותו לדין אומרים לו:
ציפית לישועה?".

וכתב הרמב"ם (הלכות מלכים, פרק י"א, הלכה א') "וכל מי שאינו מאמין בו
[=במלך המשיח], או שאינו מחכה לביאתו... הוא כופר... בתורה ובמשה
רבינו, שהרי התורה העידה עליו...".

נשאלת השאלה: מניין החשיבות הגדולה שבציפיה לישועה?

בפשטות ניתן להסביר שה"מחכה לביאתו" הוא "גילוי דעת" של
המאמין בו: מי שנמצא במצב נחות או קשה מבחינה כל שהיא ויודע
שבשלב מסויים יחול שינוי לטובה, וכל-שכן שינוי מהפכני לטוב, הרי
כל משאת נפשו היא והוא מצפה ומייחל להגיע לאותו מצב מזהיר ככל
המוקדם.

לפי זה מובן שמי שמאמין בנבואות של יעודי ימות המשיח – הרי באופן
טבעי תוקפת אותו ציפיה וערגה לכך, כדי שישתחרר מן המצב הקשה
שאנו שרויים בו בגלות (ראה מה שהרחבנו בנושא זה במאמר "חובת ומהות הציפיה
למשיח (ו"הדרן" על הרמב"ם)", נדפס בספרי "נר למשיח", ב"לקט ופרט" חלק
שני וב"עלי הגיון").

דלה.

ביאורו של הסמ"ק

ביאור מעניין נוסף מצוי בדברי אחד מבעלי התוספות, רבינו יצחק מקורביל בעל ה"סמ"ק" זצ"ל (שזכה להסכמת אדמו"ר הזקן להדפסתו בליאדי תקס"ה - אגרות קודש אגרת פ"ח), על המצוה הראשונה "אנכי ה' אלוקיך" וגו':

"בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים וכו', כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלוכיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם".

דלז.

"אנזכי" ו"שמע ישראל" על ביאת המשיח

ידועים דברי רש"י, המפרש, כידוע, את פשוטו של מקרא, על הפסוק (דברים ו, ד) "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד": ה' אלקינו ה' אחד. ה' שהוא אלקינו עתה, ולא אלקי האומות עובדי אלילים, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

נמצא איפוא ששני הפסוקים היסודיים ביותר ביהדות, "אנכי ה' אלקיך גו'" ו"שמע ישראל גו'", מתפרשים על ידי גדולי רבותינו הראשונים, רש"י והסמ"ק, בהקשר לביאת המשיח והגאולה השלימה.

דלז.

מסיפורי הגרא"ל קליון זצ"ל

כאשר התקרבותי לחסידות חב"ד על-ידי הגה"ח רבי אברהם לייב קליון זצ"ל (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, מז) הוא דיבר עמי גם על כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע וסיפר לי מספר סיפורים עליו כדי לקרב אותי.

אחד מן הסיפורים הזכורים לי:

פעם נכנס אל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מישהו שהיו רינונים על אשתו ושטח בפני הרבי מוהריי"צ את מצוקתו.

הרבי מוהריי"צ פנה לאותו יהודי ואמר לו: אני אינני רואה מאומה ואין לך ממה לחשוש.

עוד זכור לי כי הגרא"ל אמר לי, בדברו על הרבי מוהריי"צ, כי השיתוק בו חלה בשנותיו האחרונות לא פגע בראשו ובידו הק' – כדי שבהם ימשיך להשתמש בעבודתו בקודש, שהיתה, בין השאר, הכתיבה המסועפת הידועה שלו.

ד.ל.ח.

שאלה בהלכות "כיבוד אב"

כהקדמה למסופר להלן יובהר שאין ללמוד מן הדברים דלהלן כלל להלכה למעשה, כיון שלא ידועים לי הפרטים המדוייקים של המקרה הנידון וצדדי השאלה שבהם תלוי פסק ההלכה.

כבר סופר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, סט) על רבה של שכונת פאג"י, הגאון רבי בנימין זאב יעקובסון זצ"ל.

בתקופה שלפני חג השבועות תשי"ב או תשי"ג נזקק הרב יעקובסון זצ"ל לקבל באופן קבוע זריקות לצרכי רפואה והתעוררה השאלה האם יוכל בנו להזריק לו את הזריקות, או שמצד איסור הכאת אביו ואמו יש בכך בעיה (ראה רמב"ם הלכות ממרים פרק ה הלכה ז. שולחן ערוך, חלק יורה דעה, סימן רמא, סעיף ג).

בנו של הרב יעקובסון הלך להציע את השאלה בפני הגרז"ר בענגיס זצ"ל (ראה להלן אות קפז) ונענה כי אכן יש להימנע מכך. השאלה התגלגלה גם לפתחו של בעל מחבר חזו"א זצ"ל וזכורני שראיתי את מברקו שהגיע בערב חג השבועות ובו נכתב: מתיר זריקת הבן ויו"ט הוא מלזעוק. אי"ש.

ד.ל.ט.

"בסם" ו"בורסי" במשמעותם הרוחנית

נאמר בגמרא (פסחים סה, א): אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי, אשרי מי שאומנתו בסם אוי לו מי שאומנתו בורסי.

אומר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

העולם זקוק הן לבשמים הנמכרים על ידי הבסם והן לעורות המעובדים על ידי ה"בורסי", בהם ניתן להשתמש ליצירת קלף עליו כותבים ספר תורה, כלומר, שני הדברים משרתים את הקדושה ורצונו של הקב"ה בעולם, אלא שיש הבדל ביניהם במשמעות הרוחנית של הדברים: תפקידו של ה"בסם" הוא לעסוק ב"עשה טוב", להפיץ ריח טוב של קדושה ואלקות בעולם על ידי הרבצת תורה ובפרט פנימיות התורה ברבים וקירוב יהודים. התפקיד של ה"בורסי" הוא, לעומת זאת, להתעסק ב"סור מרע", לעסוק בשלילת הרע הקיים בעולם ולהלחם עמו, ובמשל: להסיר את הלכלוך והשכבות החיצוניות של העורות. גם תפקיד זה נצרך, אולם עד כמה גדולה הרחמנות כאשר הבורסי החליט להלחם בבסם ובעבודתו...

ד.מ.

התוועדויות ב"תורת אמת"

בשנים תשי"ג-תשי"ד, השנים הראשונות להתקרבותי לחב"ד ולכ"ק אדמו"ר זי"ע, הייתי משתתף תמיד בהתוועדויות שהתקיימו בישיבת "תורת אמת" בירושלים (מלבד שיעורי התניא ששמעתי כל ערב מפני המשפיע הגה"ח רבי משה יהודה רייכמן זצ"ל).

המתוועדים הקבועים בישיבה היו: המשפיע הגה"ח רבי משה יהודה רייכמן זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, מז. עג. ב, פד) והגה"ח רבי משה וובר זצ"ל. בנוסף, התוועדו מדי פעם אורחים בישיבה.

בין המתוועדים האורחים הזכורים לי: הגה"ח רבי חיים שאול ברוק זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כו. ב, פכ"פג), הגה"ח רבי משה גוראריה זצ"ל (ראה ב"שביבים" הבא), הגה"ח רבי אברהם דרייזין (מאיוור) זצ"ל, הגה"ח רבי אברהם פאריז זצ"ל, הגה"ח רבי שלמה חיים קסלמן זצ"ל.

ד.מ.א.

הגה"ח רבי משה גוראריה זצ"ל

זכורני שבהתוועדות אחת של הגה"ח רבי משה גוראריה זצ"ל (שאגב מונה על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע למנהל ישיבת "תורת אמת" וכחלק מתפקידו היה מגיע בכל שבוע למשרד הישיבה) היו שני נושאים עיקריים:

האחד – הוא דיבר בהרחבה ובהתפעלות גדולה על המאמר דיבור המתחיל "לא תהיה משכלה" אותו אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע בשבת פרשת משפטים תשי"ב, אז נכח רבי משה אצל הרבי.

הנושא השני היה – ההודאה לקב"ה על כך שהרבי שלנו, הוא כ"ק אדמו"ר זי"ע, שזה עתה קיבל את הנשיאות, מתפקד מתוך בריאות הגוף, בהשוואה למצב שהיה בשנים האחרונות של חיים חיותו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בעלמא דין.

זכור לי כי נהניתי מאוד מתוכן ההתוועדות, שהיה עשיר תוכן, למרות המראה החיצוני וצורת הלבוש של חסידי תל אביב, שלא היתה מקובלת בציבור החרדי בירושלים של אז.

רמב.

"מקרא אני דורש"

במסכת תענית (ה, ב) מספרת הגמרא על דושיח מעניין בין רב נחמן לרב יצחק: כאשר רב יצחק אמר ש"יעקב אבינו לא מת" שאלו רב נחמן: "וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא"? ורב יצחק ענה לו: "מקרא אני דורש, שנאמר (ירמיה ל, י) ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים. מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

ולכאורה צריך ביאור:

מה תשובה השיב רב יצחק על שאלת רב נחמן "וכי בכדי ספדו... וקברו" בכך שהביא לו פסוק, הרי מבואר (ראה תוספות) שגם דברי רב יצחק בתחילה נלמדו מן הפסוקים?

ונראה לבאר: רב יצחק השיב: "מקרא אני דורש". כלומר, כוונת דברי אינה לפשט המתייחס למציאות הגשמית והפיזית שבה אכן ספדו וקברו, אלא לדרש, לרבדים הפנימיים יותר שבפירוש הפסוקים שאינם מתייחסים לפשט, ומובן שעל כך לא קשה כלל העובדה שבגשמיות אכן ספדו וקברו (וראה במבוא לספרי "כללי רש"י", שם הרחבתי על ההבדל בין פשט לדרש).

דמוג.

"צריך לדבר אל הרחוב"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נא-נב. ג, פז) על הסתופפותי בצלו של מורי ורבי הגאון החסיד רבי נחום שמריהו ששונקין זצ"ל, שהיה אחת מדמויות ההוד בין חסידי חב"ד בירושלים.

זכור לי שפעם סיפר הגרנ"ש זצ"ל על תקופת שהותו ברוסטוב, כי בהזדמנות מסויימת אמר לו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ב"יחידות": "שמער'ל, מ'דארף רעדן צו די גאס" [=שמער'ל, יש לדבר אל הרחוב], כאשר כוונת קדשו היתה, כמובן, להפצת יהדות וחסידות גם לאלה הנמצאים ב"רחוב"...

כשהסתיימה ה"יחידות" יצא הגרנ"ש זצ"ל מביתו של הרבי אל הרחוב והנה הוא רואה שמתקיימת הלווייה יהודית. בהיותו חדור בדברים שנאמרו לו זה עתה ביקש להספיד את הנפטרת (למרות שלא הכיר אותה כלל...) ובדבריו עורר את הציבור על שמירת התורה והמצווה.

דמד.

הרה"ח ר' יוסל אייכלר ע"ה

הרה"ח ר' יוסל אייכלר ע"ה היה אגדה בחייו, בעל מרץ רב ורב-פעלים לתורה ולחסד. תקופה ממושכת אף שימש כמשמש בקודש אצל הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל, בתפקיד זה שימש במסירות רבה במשך מספר שנים.

אחד מפעליו הברוכים היה ייסוד "ישיבת המתמידים" בירושלים, ישיבת ערב גדולה מאוד, בה למדתי גם אני (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, מז. ב, מב). המשגיח ב"ישיבת המתמידים" היה מי שעתיד להיות חותני, הרה"ג רבי אורי רוזנברג זצ"ל (ראה לעיל אות קיח-קיט) וראש הישיבה היה הגאון החסיד רבי אברהם לייב קליין זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, מז. נג. ג, פז). בין השאר היה הגרא"ל קליין משדך חברותות בין תלמידי הישיבה.

למרות שבאופן רשמי לא נשא ר' יוסל בתפקיד רוחני בישיבה ותפקידו היה בנשיאת העול הגשמי, הוא היה בקשר טוב מאוד עם התלמידים וחיזק

אותם. כאשר התחלתי להתקרב לחסידות חב"ד לא מצא הדבר חן בעיניו והוא שוחח עמי על כך וניסה להניא אותי מכך.

כעבור זמן נסע ר' יוסל לבקר את אחיו הרה"ח ר' בצלאל ע"ה שהתגורר בשכונת "קראון הייטס", והיה חסיד חב"ד. בשובו מביקורו זה חזר ר' יוסל כמעריך וחסיד נלהב של כ"ק אדמו"ר זי"ע וכשנפגשנו הוא דיבר עמי בהתפעלות גדולה על הרבי.

דמה.

הרה"ח ר' אברהם מרדכי יוזביץ' ע"ה

ב"שיבת המתמידים" למד גם ידידי הרה"ח ר' יהושע שי' יוזביץ', כיום מנכ"ל מוסדות "תורת אמת - חב"ד ליובאוויטש" בירושלים ת"ו.

אביו של ר' שיע שי', הרה"ח ר' אברהם מרדכי יוזביץ' ע"ה, שהיה מהחסידים הראשונים של הרה"ק רבי אהרל'ה בעל "שומר אמונים" זצ"ל בארץ הקודש. ר' אברהם מרדכי היה מסור מאוד לרבו והיה מן המקורבים אליו ביותר.

יש לציין כי לרא"מ היתה זיקה מסויימת לחב"ד בהיותו משתתף בשיעורי ה"תניא" של המשפיע הגאון החסיד רבי ניסן הורביץ זצ"ל בבית הכנסת חב"ד המרכזי ב"מאה שערים" השוכן ברחוב "בעל התניא".

דמו.

"וינחם לבטח"

בחודש חשון תשי"ד קרא לי הגרא"ל קליין זצ"ל לשוחח עמו במרפסת, שם עמד יחד עם הרה"ח ר' אברהם מרדכי יוזביץ' ע"ה.

תוכן שיחתם היה שהדרך של הרה"ק ה"שומר אמונים" אינה מתאימה לבנו ר' שיע שי' מבחינה נפשית והוא אינו רוצה להמשיך בחסידות זו. למרות מסירותו וקירבתו של רא"מ לרבו הוא הבין שאכן יש לחפש עבור בנו דרך מתאימה יותר לנפשו.

הגרא"ל קליין יעץ לרא"מ כי הדרך הטובה עבור ר' שיע תהיה דרכה של חסידות חב"ד, וכיון שאני התקרבותי אז לחב"ד שידך הגרא"ל ביני

לבין ר' שיע שנלמד יחד כחברותא ב"מתמידים" ואכן כך היה ור' שיע אכן התקרב לחב"ד.

ניתן לומר שר' שיע היה הראשון שהיה לי חלק בקירובו לחב"ד (המקורב השני שלי היה אחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ע"ה וברכות השנים זכיתי לקרב עוד עשרות רבות של יהודים ת"ל). הלכנו אז ללמוד יחד חסידות אצל הגאון החסיד רבי שמריהו ששונקין זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, נא.נב. ג, פז) שקירב מאוד את ר' שיע. כן השתתפנו יחד בהתוועדויות בלילי שישי אצל הרה"ח ר' צבי גרינוולד ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קסו).

רמז.

"ימים מקדם שנות עולמים"

בהקשר לכך אצטט שורות ספורות מתוך מכתבו של ר' שיע שי' אליי לקראת מלאות לי שבעים לאויט"א:

"...ההתחלה היתה שיעורנו בתניא בישיבת המתמידים, אחר-כך למדנו ביחד כמה שנים בלילות שישי בחדר של המדריך ר' מרדכי צבי שי' גרינוולד בפאג"י ובבית ישראל, השנים הכי יפות שזכור לי, שזה עיצב אותנו והביא אותנו לקשר החזק להרבי בגוף ובנפש ובכל מאדנו...".

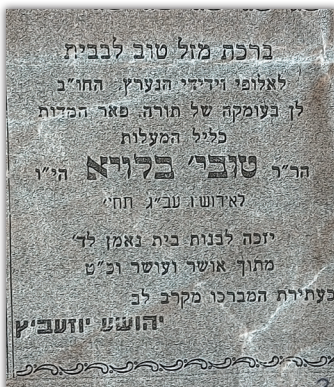
רמח.

"מזל טוב" ב"החומה"

אציין עובדה מעניינת המעידה על הקשר החם עם ר' שיע באותן שנים:

כאשר באתי בקשרי השידוכין עם רעייתי תליט"א בחודש טבת תשי"ד נדפסה מודעה בבטאון "החומה", עתונם של "נטורי קרתא", ובה ברכת "מזל טוב" מאת ר' שיע שי'.

להדפסת המודעה הסתייע ר' שיע בגיסו הגאון החסיד רבי פנחס ליברמן

זצ"ל, מחבר הפירוש "לב טוב" על "חובת הלבבות", שהיה אז העורך של "החומה".

דמיט.

"נעבוד חלוצים לפני ה'"

בשנים הבאות היה ר' שיע מהפעילים הגדולים במסגרת "צעירי אגודת חב"ד" בירושלים, בארגון "ערבי חב"ד" ועוד.

בתקופת מלחמת ששת הימים היה חבר ב"מטה מבצע תפילין" בירושלים, עליו נמנו גם: אני, הרה"ח ר' יששכר דב הלוי שי' ולס, וכן – להבדיל בין חיים לחיי החיים – הרה"ח ר' בנציון שיינברגר ע"ה.

ר' שיע היה בתחלה גבאי במניין האברכים החב"דיים שהתקיים בשבתות בישיבת "תורת אמת" ולאחר חידוש בית הכנסת "צמח צדק" מונה על-ידי ועד בית הכנסת (שמונה על ידי הרבי) לגבאי שם.

עם הקמת המוסדות ת"ת חב"ד ובית הספר "בית חנה" בירושלים היה ר' שיע מהנחשונים שהכניס את ילדיו ללמוד במוסדות, לנחת רוח הרבי (ראה לעיל אותיות עב-עד) וכיום הוא מכהן, כאמור, כמנכ"ל מוסדות "תורת אמת" וכולל "צמח צדק" בירושלים.

דג.

חסד וגבורה, ראייה וחגיגה

המשנה במסכת חגיגה (פרק א' משנה ב') דנה לגבי הקרבנות אותם צריך העולה לרגל להביא, "עולת ראייה" ו"שלמי חגיגה": בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, הָרְאִיָּה שְׁתֵּי כֶּסֶף, וְחֲגִיגָה מְעָה כֶּסֶף. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, הָרְאִיָּה מְעָה כֶּסֶף, וְחֲגִיגָה שְׁתֵּי כֶּסֶף.

כידוע, שרש נשמתם של בית הלל ממדת החסד ושל בית שמאי ממדת הגבורה. בהתאם לכך ניתן להבין את דעותיהם במשנה האמורה: בית שמאי סוברים שהעיקר הוא "עולת ראייה" המוקרבת כליל לקב"ה, ואילו בית הלל סבורים שהעיקר הוא "שלמי חגיגה", בהם מצווה המקריב

לשתף עמו אנשים נוספים, א"כ העיקר היא הנתינה, שהיא, כמובן, ענינה של מדת החסד.

דנא.

הכרובים בחורבן הבית

נאמר בגמרא (בבא בתרא צט, א) כי רק כאשר ישראל עושיין רצונו של מקום היו הכרובים "פניהם איש אל אחיו".

ולכאורה כיצד מתאים הדבר עם הנאמר (יומא נד, ב) כי כאשר נכנסו הרומאים להחריב את בית המקדש ראו את הכרובים "מעורין זה בזה"?
אומר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

מכאן שהחורבן נעשה דווקא מתוך חיבתן של ישראל וכוונתו הפנימית היתה להתקדם שלב נוסף בדרך לגאולה האמיתית והשלימה.

דנב.

מדת האמת של שמאי הזקן

במסכת אבות פרק ראשון (משניות יב-טו) מובאות אמירות שונות של הלל ושמאי.

ותמוה: א. בדרך כלל מקדים הש"ס את שמאי להלל ומדוע כאן קודמת אמירתו של הלל לזו של שמאי? ב. ידוע ששמאי נהג במדת הגבורה (שבת לא, א) ואיך הדבר מתאים לאמירתו כאן "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"?
מבאר זאת כ"ק אדמו"ר זי"ע:

נאמר במדרש (שמות רבה, פרק ה, פיסקא י) שמדתו של אהרן הכהן היא חסד ומדתו של משה רבינו היא אמת. בהתאם לכך היה הויכוח בין משה לאהרן על שריפת החטאת (שמיני י, טז-כ): אמת היא ללא שינויים ולכן סבר משה שאין שינוי בין קדשי דורות לקדשי שעה, אך מצד החסד יש להתאים את הדין לפי גודרי המקבל ולכן יתכנו שינויים בין קדשי שעה לקדשי דורות. אולם מצד מדת האמת מקבלים גם את הדעה המנוגדת כאשר היא אינה סותרת את האמת ולכן בסופו של דבר קיבל משה את דעתו של אהרן.

על פי זה מתורצות השאלות שלעיל:

הלל ושמאי מקבילים לאהרן ומשה, חסד ואמת. לכן מדתו העצמית של שמאי היתה אמת וגבורה, אך לאחר ששמע שמאי את מאמרו של הלל "הוי מתלמידיי של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" שקדם לו – קיבל שמאי את הדברים והסכים אף הוא שיש לקבל את האדם בסבר פנים יפות.

דנג.

"זיבוא אליו מכתב מאלהו"

לאחרונה התגלה מברק אותו שיגר כ"ק אדמו"ר זי"ע אל הרה"ח ר' בנימין אליהו גורודצקי ע"ה, בא כחו של הרבי באירופה ובצפון אפריקה שנשלח על ידו לשליחויות רבות ומגוונות (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קה-קו), בעת שביקר בארץ הקודש, ובו נאמר:

מטוביה בלוי הגיעה השמועה כי הערבים סוללים כביש
בהר הזיתים וגם ב"חלקת תב"ד" שם, והרסו קברי קדושים.
נקודה.

בבקשה לברר הדבר, ובאם אמת, אולי כדאי לעורר רעש,
וכמובן באופנים שהשתדלותו לא תעורר חשש בנוגע לביקורו אצל
מטוסוב ו'אהלי' שם.

בברכה

מנחם שניאורסאהן

עד כאן המברק.

דנד.

"פתשגן הכתב"

כשהובא לידיעתי תוכן המברק האמור התפלאתי, שכן לא זכור לי
שהעברתי הודעות חדשותיות מעין זו ישירות לכ"ק אדמו"ר זי"ע.

כיון שתאריך המברק הוא י"ד סיון תשכ"ב עלה בדעתי כי יתכן שכתבתי ידיעה זו לרב סלונים ע"ה, שכאמור (אות ולב) שהה באותו קיץ אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע ודרכו הועברה ידיעה זו אל הרבי.

*

בשולי הדברים יש להבהיר כי כפי הנראה הכוונה במלים "וכמובן באופנים שהשתדלותו לא תעורר חשש בנוגע ביקורו אצל מטוסוב ו'אהלי שם" היא שההשתדלות האמורה לא תפגע בקשריו של הרב גורודצקי במדינות ערב ולא תזיק לביקורו אצל הרה"ח ר' שלמה מטוסוב, שלווח של כ"ק אדמו"ר זי"ע במרוקו, ומוסדות החינוך החב"דיים שם שנקראו "אהלי יוסף יצחק" על שם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

דנה.

המקור ל"קעסט"

את ה"ווארט" הבא שמעתי מפי הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה:
מנין המקור לכך שאחר החתונה יושב החתן סמוך על שולחן חותנו ועוסק בתורה ("איידים אויף קעסט")?

נאמר במשנה (אבות, פרק ה', משנה כב): "בן שמונה עשרה לחופה. בן עשרים לרדוף". משמעות המושג "לרדוף" היא "אחר מזונותיו" כפירוש הרע"ב. מה יעשה החתן מגיל 18 ועד גיל 20 ומנין יתפרנס? ישב שנתיים ויעסוק בתורה סמוך על שולחן חותנו!

דנו.

עם הרה"ק בעל "חלקת יהושע" מביאלה זצ"ל

מקום מושבו של הרה"ק רבי יחיאל יהושע רבינוביץ מביאלה, בעל "חלק יהושע" זצ"ל היה בתל אביב ומדי פעם היה מבקר בירושלים. בשנות בחרותי זכיתי מספר פעמים להשתתף ב"טיש" שערך הרה"ק מביאלה זצ"ל בעת ביקוריו בירושלים.

זכורני שבאחד מזמני שהותו בירושלים, בשלהי קיץ תשי"ד (בין החדשים תמוז-אלול), אמר לי חברי הרה"ח ר' אליעזר ליפא רוזנצווייג כי כאשר שוחח עם הרה"ק מביאלה הביע הרה"ק מביאלה את רצונו לדבר איתי.

הרה"ק מביאלה התאכסן אז בשכונת גבעת שאול שהיתה אז מחוץ לירושלים. נסעתי אליו בעקבות ההזמנה האמורה והוא קיבלני בצורה יפה מאוד בהתחשב בגילי הצעיר (הייתי אז בן 18).

בשיחתו עמי הרחיב הרה"ק מביאלה על הנאמר "טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו" ודיבר עמי באריכות בענין עבודת ה' במטרה להשפיע עליי שאהיה קשור אליו ואקבל את הדרכתו בעבודת ה'.

באותן שנים חיפשתי את הדרך האמתית בעבודת ה' עד שמצאתי את שאהבה נפשי, כמסופר בהרחבה לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, מה"מז).

יצויין כי הרה"ק מביאלה זצ"ל הצטרף בשנים מאוחרות יותר ל"מבצע תפילין" ו"מבצע הדלקת נרות שבת קודש" שתיקן כ"ק אדמו"ר זי"ע.

דנו.

פרשת "בהר" בחודש אייר

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, עו) על ה"טיש" הראשון שערך הרה"ק רבי יחזקאל שרגא מסטרופקוב זצ"ל (לאחר הסתלקות קודמו הרה"ק רבי מנחם מענדל מסטרופקוב זצ"ל) בהשתתפות מורי ורבי הגאון החסיד רבי אברהם חיים נאה זצ"ל.

הרה"ח ר' אורי בן שחר ע"ה היה גיסו של הרה"ק מסטרופקוב זצ"ל, ואחד מקרוביו העירני שנפלה טעות בסיפור האמור, שכן שם נדפס שהסתלקותו של הרה"ק מוהרמ"מ מסטרופקוב זצ"ל היתה בחודש טבת תשי"ד ואילו התאריך הנכון של הסתלקותו הוא: ו' אייר תשי"ד.

בעקבות התיקון האמור יש לציין פרט נוסף מה"טיש" המדובר.

דרשתו של הגרא"ח נאה זצ"ל ב"טיש" נסבה, כמסופר שם, על ענוותנותו של האדמו"ר החדש, באמרו שהמלה "רמלה", שם העיר שבה כיהן לפני כן ברבנות, מורכבת למעשה משני מלים "רם לא" – כלומר הענווה והשפלות שהיא בניגוד ("לא") להתנשאות וגאוה ("רם") וכתוצאה מהנהגה זו עלה הרה"ק הרי"ש לגדולה.

את דבריו קישר הגרא"ח זצ"ל לשמה של פרשת השבוע בו חל ה"טיש", פרשת "בהר סיני". אודות הר סיני מספרים חז"ל שהסיבה לכך שהתורה ניתנה עליו היתה מפני ענוותנותו ושפלותו כלפי ההרים הנוספים, "דמכיך מכל טוריא", שכן ידוע שענווה מהווה הקדמה לתורה.

למרות שזכרתי פרט זה השמטתי אותו מהסיפור בשעתו, כיון שפרשת "בהר" לא יכולה לחול בחודש טבת, אולם לאחר שהתברר שהתאריך הנכון הוא בחודש אייר הדבר מתאים.

דנח.

תורה, עבודה וגמ"ח באמירה אחת

מעניין להיווכח בכך שבאמירת "יהי רצון... שיבנה בית המקדש ותן חלקנו בתורתך" כלולים כל שלושת העמודים שעליהם העולם עומד:

תורה: מקור מלים אלה הוא משנה במסכת אבות (פרק ה' משנה כ') ונמצא שבאמירה זו אנו לומדים תורה.

עבודה: תוכן האמירה היא, כמובן, תפלה ובקשה מהקב"ה, וכנוסח "יהי רצון" שהוא נוסח של תפלה, ו"תפלות במקום קרבנות תקנום".

גמילות חסדים: כיון שהבקשה היא בניית בית המקדש, שתרחש בגאולה השלימה, נמצא שבאמצעות תפלה זו אנו גומלים חסד עם כלל ישראל הזקוק לגאולה.

דנט.

"פזתחין הדלת שיכנס אליהו..."

את הסיפור הבא שמעתי מפי הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה:

הגאון החסיד רבי אליהו יוסף ריבלין מדריביץ זצ"ל, בעל "אהלי יוסף", היה בתחלה חסיד של הרה"ק רבי אהרן הלוי מסטראשעלע זצ"ל, תלמידו של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

ויהי היום ורבי אליהו יוסף היה צריך להשתתף בחתונת קרוב משפחתו, אליה הוזמן גם כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע.

כיון שבין כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע ובין הרה"ק רבי אהרן שררו חילוקי דעות מהותיים, ביקש רבי אליהו יוסף מרבו, הרה"ק רבי אהרן, רשות להשתתף בחתונה. רבי אהרן הסכים בתנאי שכאשר יתחיל כ"ק אדמו"ר האמצעי לומר מאמר חסידות יצא רבי אליהו יוסף מן החדר.

מה שהתרחש בפועל היה שכ"ק אדמו"ר האמצעי נכנס והחל לומר את מאמר החסידות בעמדו בפתח החדר כך שלא היתה אפשרות לרבי אליהו יוסף לצאת והוא נשאר לשמוע את המאמר, כתוצאה משמיעת המאמר התקשר רבי אליהו יוסף אל אדמו"ר האמצעי ובסופו של דבר נעשה מגדולי תלמידיו.

כרבות השנים עלה רבי אליהו יוסף לארץ הקודש והשתקע בירושלים ת"ו.

ד.ס.

התוספת שומרת על העיקר

את הסיפור הבא שמעתי מפי החסיד רבי דוד לייב חן זצ"ל (נזכר לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קעד):

אחד מחשובי החסידים עצר בדרכו לליובאוויטש באכסניה כדי לאגור כחות לקראת המשך הנסיעה. באכסניה הוא ראה יהודיה זקנה הנוהגת להתפלל בסידור אותו הדפיס כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע, "סידור עם דא"ח", המלא וגדוש במאמרי חסידות סביב הסידור.

באותן שנים סידור זה היה נדיר ויקר, פנה איפוא החסיד אל הזקנה וביקש שתתן לו את הסידור הישן שבידה ותמורתו יביא לה סידור חדש עם אותיות גדולות ומאירות עיניים, אולם הזקנה לא הסכימה בשום אופן למסור את סידורה. ניסה החסיד להציע גם כסף בנוסף לסידור החדש אך דבר לא עזר.

החסיד לא הבין מה פשר ההתעקשות, הלא בוודאי שהזקנה אינה מבינה את מאמרי החסידות העמוקים. לבסוף פנתה הזקנה אל החסיד ואמרה לו: מדוע אינך מבין, אם אתפלל בסידור רגיל יתבלה הסידור מרוב שימוש ויקרעו שולי הדפים ועמם גם מלות התפלה. בסידור זה, לעומת זאת, על אף שנקרעים השוליים, אך רק האותיות הקטנות שסביב מלות התפלה נקרעות, אך מלות התפלה עצמן נשארות בשלימות.

החסיד למד מכך לקח בעבודת ה': מי שאינו לומד חסידות ומקפיד על קלה כבחמורה, כשנפגם בו משהו הדבר פוגע בלימוד התורה ובקיום המצוות שלו, ביהדותו, אולם מי שלומד חסידות ועוסק בעבודת ה' בדרכה – הרי גם כאשר ח"ו נפגם בו משהו – הדבר פוגע רק בהידורי מצוה ובתוספות, ב"חסידות", אולם התורה והמצוות עצמם נשארים בשלימות...

דסא.

"ניבא ולא ידע מה ניבא"

בזמן הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע שוחחו ביניהם שנים מזקני החסידים על המצב כעת. אחד אמר לחבירו: כאשר ה"צמח צדק" הסתלק הוא השאיר אחריו "אריות", ואילו כעת הרבי מהר"ש הסתלק והותיר אחריו אברכים צעירים... ענה לו חבירו: אתה עוד תראה שיהיה עוד יותר טוב מאשר קודם.

לאחר זמן, כאשר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע כבר התנהג כרבי, פגשו החסידים שוב זה את זה, והאחד אמר: אמרתי לך שיהיה יותר טוב מאשר קודם. חברו הגיב: תגיד את האמת, את חשבת אז שיהיה כעת כל כך טוב? והחסיד הודה שלא.

גם לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שוחחו ביניהם שנים מזקני החסידים על המצב כעת. אחד אמר לחבירו: כאשר אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הסתלק הוא השאיר אחריו את בנו יחידו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ואילו כעת הרבי מוהרי"צ הסתלק והותיר אחריו אברכים צעירים... ענה לו חבירו: אתה עוד תראה שיהיה עוד יותר טוב מאשר קודם.

לאחר זמן, כאשר כ"ק אדמו"ר זי"ע כבר נהג נשיאותו ברמה, פגשו החסידים שוב זה את זה, והאחד אמר: אמרתי לך שיהיה יותר טוב מאשר קודם. חברו הגיב: גם אתה לא חשבת שיהיה כל כך טוב...

דסב.

"בן יכבד אב"

בזהר הקדוש (פרשת בחוקותי, דף קטו) מסופר על רבי חייא ורבי יוסי שהלכו בדרך. אמר רבי חייא לרבי יוסי: אומר לך דבר חדש שאמר רבי אלעזר בנו של רשב"י על הפסוק "ואף בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם": משל למלך שכלתו ("לכלתם" גם מלשון כלה) היתה בשוק של בורסקי והמלך בא לבקרה, ועל אף שהיה זה בשוק של בורסקי הרגיש המלך שהכל ריח של בשמים – בגלל כלתו.

והנמשל: הקב"ה אוהב את בני ישראל גם בהיותם במצב רוחני גרוע ואינו חש במצבם האמור בשל אהבתו הגדולה אליהם.

מששמע זאת רבי יוסי אמר: בן יכבד אב. בכך כיבד רבי אלעזר את רשב"י אביו.

שואל על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

ישנם מאמרים רבים מאוד של רבי אלעזר, מדוע, איפוא, התלהבו רבי חייא ורבי יוסי דווקא ממשל זה?

ומבאר:

מסופר בגמרא (שבת לג, ב) כי בצאת רשב"י ובנו רבי אלעזר מן המערה היה רבי אלעזר שורף את כל העוסקים בענייני העולם ואילו רבי שמעון היה מרפאם. נמצא שלדעת רבי אלעזר אין מקום כלל לעוסקים בענייני העולם. מסיבה זו, דווקא המשל של רבי אלעזר, המורה שגם כאשר בני ישראל עוסקים בענייני העולם הקב"ה אוהב אותם, מבטא שרבי אלעזר הודה והסכים לדברי רבי שמעון אביו ולכן דווקא בדבריו אלה "בן יכבד אב".

דסג.

בכולל "אוהל משה" ו"עץ חיים"

בשנת תשט"ו נישאתי, והמשכתי ללמוד בישיבה הגדולה – למעשה כולל – ב"עץ חיים" במשך חצי יום. הלימודים היו בחברותות, ופעם

בשבוע היה ראש הישיבה, הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, מוסר שיעור כללי בפני כל בני הישיבה.

בין הלומדים בכולל "עץ חיים" היו מסלתה ושמנה של ירושלים, כדוגמא אחת אציין את הגאון רבי מאיר בן הגרי"ז מבריסק זצ"ל שלמד שם בתקופת לימודי שם.

במחצית היום האחרת, לפני הצהריים, למדתי בישיבת "אוהל משה", ששכנה בבית הכנסת "קהל יראים חסידים".

"אהל משה" היתה מיועדת לנשואים שלמדו בה וקבלו תמיכה, כעין "כולל". אני למדתי שם בשנים תשט"ו-תשי"ט, וב"עץ חיים" המשכתי ללמוד עוד כשלוש שנים נוספות, עד שנת תשכ"ג.

למען ידע דור אחרון ראוי לספר ובכך להנציח מעט את "אהל משה" וחכמיה.

דסד.

"אהל משה"

בשנת תרנ"ד הקים הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל בירושלים את ישיבת "אהל משה", שהיוותה מחד ריכוז איכותי של למדנים ושקדנים בתורה ומאידך גרעין ומבצר הקנאים בירושלים.

שמה של הישיבה ניתן לה על שמו של מייסדה מהרי"ל דיסקין שנקרא: רבי משה יהושע לייב.

הגאון מהרי"ל דיסקין נהג לומר בעצמו שיעורים בישיבה שהתפרסמו בכל ירושלים בעמקותם ובגאונותם.

דסה.

"בי יעקב בחד לו"

כראש הישיבה העמיד מהרי"ל דיסקין את הגאון החסיד רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו. ג, קל-קלב. לעיל אותיות כו. פה) שהשמיע בה יום יום שיעור עיון במשך מספר שעות ואילו אביו,

הגאון החסיד רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל, היה מנהלה הגשמי והרוחני של הישיבה.

מטעם הישיבה יצא לאור קובץ חידושי תורה של הלומדים בשם "תורת האהל".

מספר שנים אחר פטירת מהרי"ל דיסקין זצ"ל הזמין רבי ישעיה אורנשטיין את בנו, הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל, כדי שיעמוד בנשיאות המוסדות "אהל משה" ו"בית היתומים דיסקין".

בשנות שהותו של גאב"ד לובלין הגאון החסיד רבי אליהו קלצקין זצ"ל בארץ הקודש (תרפ"ה-תרצ"ב) כיהן הוא כנשיא ישיבת "אהל משה" (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, סד-סח).

רסו.

הורדת גשמים באמצעות שמהה

מסופר בזהר הקדוש (חלק ג, רנט, ב) כי פעם אחת היה העולם זקוק לגשם ובאו לספר זאת לרבי שמעון בר יוחאי. רשב"י אמר דרוש על הפסוק (תהלים קלג, א) "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" ועל ידי זה ירד מטר.

אומר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

הדרך הרגילה לפעול ירידת גשמים היא, כמבואר במסכת תענית, באמצעות תעניות וסיגופי הגוף. אולם דרכו של רשב"י, מי שגילה את פנימיות התורה, היא דרך אחרת: להדגיש את מעלת ניצול הגוף בהיותו בריא ושלם לקדושה ולפעול את ירידת הגשמים באמצעות שמחה כפתגם הבעש"ט על הפסוק "ה' צילך" שכפי שהאדם נוהג כך נוהגים עמו מלמעלה.

רשב"י אמר איפוא דבר תורה מפנימיות התורה, כדי לגרום שמחה, כנאמר "פיקודי ה' ישרים משמחי לב", ועל ידי כך תהיה גם ההנהגה מלמעלה בשמחה וירדו גשמים.

דסז.

תלמידי רבי יעקב אורנשטיין

על תלמידי רבי יעקב אורנשטיין בישיבת "אהל משה" נמנו (לפי זכרוני ולפי סדר הא"ב):

הגאון רבי דוד בהר"ן, סבי רבי משה בלוי, הגאון רבי פנחס לייביש וובר (עליו יורחב להלן אותיות רעא-עדו), הגאון רבי דוד יונגרייז (שכיהן כר"מ ב"אהל משה" ומתוקף תפקידו מסר שיעורים ב"אהל משה" וכיהן כראש הישיבה שנים רבות לאחר מכן), מורי ורבי הגאון החסיד רבי אברהם חיים נאה (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כה), הגאון רבי יצחק צבי ריבלין, – זכר צדיקים לברכה.

דסה.

"אבד ממני מנחם"

עם אלו נמנה גם הגאון רבי מנחם מרדכי פרנקל, שהיה גאון בקנה מדה מיוחד במינו.

רבי מנחם מרדכי נשא בזיווג ראשון את בתו של הגאון החסיד רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל. כאשר רעייתו נפטרה התבטא אביה – רבי ישעיה – בעת הלווייה בלשון הפסוק: "אבד ממני מנחם..." כשבכך ביטא את כאבו על ניתוק הקשר המשפחתי בין רבי מנחם לבינו.

דסט.

חברי ההנהלה

סבי רבי משה בלוי זצ"ל, שהיה חתנו של רבי יעקב אורנשטיין, למד בעצמו, כאמור, ב"אהל משה" ומאוחר יותר אף היה חבר בהנהלת הישיבה במשך תקופה מסוימת. כחלק מתפקידו זה יצא סבי בסביבות תרע"א-תרע"ב, כשנתיים לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, בתור "שלוחא דרבנן" לבריסק כדי לגייס תמיכה כלכלית לישיבה.

גם אבי מורי זצ"ל, כאביו בשעתו, היה לפני כן, באברכותו, תלמיד ב"אהל משה" (אחר לימודיו ב"ישיבת ציון", ראה לעיל אות ק), ומאוחר יותר היה חבר בהנהלת הישיבה בתקופה מסויימת.

בתקופה בה למדתי אני בישיבה, מנהלה היה דודי זקני הרה"ג הרב אברהם ברוך בלוי ע"ה, אחיו הצעיר של סבי.

ער.

השבועה קודמת לעקידה

בכל יום אנו מתפללים כהקדמה לאמירת פרשת העקידה: "...וזכר לנו ה' אלוקינו . . . (1) את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה, ואת העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, ככתוב בתורתך...".

ולכאורה דרוש ביאור בסדר הדברים: הלא תחלה אירעה העקידה ולאחר מכן היתה השבועה, כנאמר "ויקרא מלאך ה' . . . ויאמר בי נשבעתי נאם ה'..." ומדוע בתפלה האמורה אנו מקדימים את השבועה לעקידה?

[אין לתרץ את השינוי האמור שהוא בכדי להסמיך את העקידה ל"ככתוב בתורתך", שכן הן העקידה והן השבועה מופיעות בפרשת העקידה].

בהכרח לומר שסדר הדברים אינו לפי הסדר הכרונולוגי אלא לפי החשיבות, ולשבועה חשיבות רבה יותר מאשר לעצם העקידה.

ויש לבאר:

לאחר העקידה, שהיתה, כידוע, בתנועה של "רצוא" להידבק בקב"ה היתה התגלות ראשונה של מלאך ה' לאברהם בה נאמר "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת...". לאחר מכן הקריב אברהם את האיל תחת בנו, פעולה שביטאה את עבודת ה"שוב" ועשיית רצונו של הקב"ה בהתלבשות בעולם הזה.

לאחר פעולה זו אירעה התגלות המלאך לאברהם בשניה ("שנית מן השמים") ובה נאמר: "...בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה", שיש לפרש ש"הדבר הזה" הכוונה על עבודת ה"שוב" שהתבטאה בהקרבת האיל, "ולא חשכת...". לאמור: השבועה באה רק לאחר השלמת

שני החלקים, ה"רצוא" (בעקידה) וה"שוב" (בהקרבת האיל), ומובן שבכך יש חשיבות רבה מאשר העקידה לבדה.

(לפרטים וביאורים נוספים בנושא זה עיין בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, כד. מא. סד).

דעא.

הגה"ח רבי לייביש זובר זצ"ל

אחד מן המיוחדים בחכמי "אהל משה" היה הגה"ח רבי לייביש זובר זצ"ל, שהיה, כאמור, מתלמידי הגאון החסיד רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל וממקורבי הגאון רבי יצחק ירוחם בנו של מהרי"ל דיסקין זצ"ל.

תקופה מסויימת יצא רבי לייביש לחוץ-לארץ כדי לאסוף כספים עבור המוסדות "אהל משה" ו"בית היתומים דיסקין".

ערב.

"רעים האהובים"

רבי לייביש וסבי רבי משה בלוי זצ"ל היו רעים נאמנים זה לזה עד כדי מסירות נפש כפי שניתן להיווכח מן הסיפור הבא אותו שמעתי מאבי מורי זצ"ל.

בשנות מלחמת העולם הראשונה (תרע"ד-תרע"ה) פרצו מגיפות לרוב בירושלים רח"ל (ראה גם לעיל אות קיט). גם רבי לייביש נדבק וחלה במחלת הטיפוס ממנה לא קם עוד. סבי סעד אותו בימי חליו על אף הסיכון הגבוה להידבק במחלה.

פטירתו של רבי לייביש היתה ביום שישי, וסבי זצ"ל בכה רבות בעת עריכת ה"קידוש" בליל שבת בביתו. הוא אמר מלה מהקידוש ובכה, המשיך במלה נוספת ושוב פרץ בבכי, כך שהקידוש באותה שבת ארך זמן רב...

רעג.

"אלה תולדות..."

בניו של רבי לייביש (הזכורים לי) הם :

הגאון רבי שניאור זלמן, שנקרא על שם הגאון רבי שניאור זלמן מלובלין בעל ה"תורת חסד" שבסוף ימיו התגורר בירושלים. הוא למד ב"אהל משה" גם בשנים בהם למדתי אני שם.

הגה"ח רבי משה, גם הוא למד ב"אהל משה" וכד בבד שימש כ"משפיע" בישיבת "תורת אמת" - חב"ד בירושלים.

הרה"ח ר' ישראל, שהיה חותנו של הגאון החסיד רבי זעליג פלדמן זצ"ל.

הרה"ח ר' אלימלך, אביו של איש החינוך הידוע הרה"ח ר' ישעיה שי'.
הרה"ח ר' מרדכי.

עדר.

מחתניו (הזכורים לי):

הרה"ח ר' נפתלי הרצל, שכיהן כמשגיח ב"אהל משה". לאחר פטירתו כיהן בתפקיד זה בנו הגה"ח רבי לייביש הרצל זצ"ל שהיה מזקני רבני חב"ד.

דודי זקני רבי עמרם ברש"י [=בן רבי יצחק שלמה] בלוי, מי שהיה מייסד וראש "נטורי קרתא", אחיו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל.
רבי ישעיה שיינברגר, שהיה גם הוא מראשי "נטורי קרתא".

ערה.

"ותן שכר טוב"

אנו אומרים בברכת "על הצדיקים" שבתפלת העמידה: "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת".

את המושג "שכר טוב" במשמעותו הפנימית יש, אולי, לפרש כך:

תיתכן גם קבלת שכר באופן שאינו טוב גלוי, אולם המושג "טוב" רומז לטוב גלוי כנאמר (שמות ב, ב) "ותרא אותו כי טוב הוא" שפירושו "נתמלא הבית כולו אורה", בגילוי. אם כן "שכר טוב" פירושו שקבלת השכר הוא באופן שהטוב נראה ונגלה (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, נה על פירוש האיחול "מזל טוב" באופן דומה).

רעו.

"יושבי אהל"

בתקופת לימודי ב"אהל משה" למדו שם כמה עשרות לומדים – ביניהם אנקוב בכמה שמות הזכורים לי (לפי סדר הא"ב), הרבנים הגאונים: רבי יעקב אורנשטיין (חסיד חב"ד. זכור לי שהיה יושב בישיבה ולמד מאמרי חסידות כהכנה לחזרתם בעל-פה בבית הכנסת חב"ד בשכונת "מזכרת משה", שם היה חוזר בכל שבת מאמר חסידות), רבי אורי (בנו בכורו של רבי עמרם ברש"י) בלוי, רבי בן ציון (בנו של רבי אברהם ברוך) בלוי, אחי רבי יעקב ישעיה בלוי, רבי עמרם ברש"י בלוי (נזכר לעיל אות עדר. להלן אותיות רעה. רפה-רפז), רבי משה חיים בריינדוויין (בנו של הרה"ק מסטרעטין זצ"ל), רבי לייביש הרצל (ראה לעיל אות עדר), רבי נפתלי הרצל, רבי זלמן וובר ואחיו רבי משה וובר (ראה לעיל אותיות רמ. רעג), רבי שמעון יעקובוביץ', המקובל רבי אליהו דוד סלוטקי (בנו של המקובל רבי אהרן סלוטקי חותנו של הרה"ח ר' שלמה גרינוולד), רבי גדליה קעניג (מראשי חסידי ברסלב. אחיו של הרה"ח ר' זישא קעניג שליט"א, מחשובי חסידי חב"ד ואביו של הגאון רבי יצחק אייזיק קעניג שליט"א, ראש ישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" בלוד), רבי הערש קרויזר (חותנו של רבי שמעון יעקובוביץ'), רבי מרדכי אהרן שיינברגר (גאון עצום, בקי מופלא בש"ס וצנוע מאד, חתנו של דודנו רבי שמואל דייטש, עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מ-מא), המוהל המפורסם רבי מרדכי צבי שיינברגר.

הלימודים בישיבה היו עצמאיים ופעם בשבוע שמענו שיעורים בשולחן-ערוך חלק יורה-דעה מהגאון הגדול רבי דוד יונגרייז זצ"ל, ראש בית הדין של העדה החרדית, שבתקופת לימודי ב"אהל משה" כיהן כראש הישיבה.

דעח. נתרבו ספסלים

אנקדוטה משעשעת שזכורה לי מימי לימודיי ב"אוהל משה":

אחד הלומדים בכולל היה, כמוזכר לעיל, דודי זקני, רבי עמרם (ברש"י) בלוי זצ"ל, שהיה אז כבן שבעים. כאשר ישיבת "אוהל משה" הצטרפה, מטעמים שונים, ל"ועד הישיבות" פרש רבי עמרם, שהמהלך לא מצא חן בעיניו (ראה להלן), במחאה מהלימודים בכולל, והקים ישיבה משלו בתוך אולם בית הכנסת שבו הוא למד קודם. הוא ישב בצד לבד על ספסל נפרד, והוא היה התלמיד היחיד בישיבה שהקים, תחת השם "ישיבת שלום יצחק", על שם אביו, רבי יצחק שלמה...

דעט.

"ועד הישיבות" ו"איחוד הישיבות"

"ועד הישיבות בארץ ישראל" הוקם על-ידי הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, גאב"ד לוצק, שהעמיד את הגאון רבי יצחק אייזיק הרצוג זצ"ל כנשיא הועד. עם הקמת ה"ועד" הצטרפו אליו רוב הישיבות בארץ ישראל ולמעשה הוא הפך לגוף המרכזי המייצג את הישיבות בארץ.

מספר ישיבות לא רצו להצטרף ל"ועד" בשל העובדה שהרב הרצוג כיהן כנשיאו ולכן הקימו ארגון מקביל בשם "איחוד הישיבות בארץ ישראל" שעמד תחת נשיאותו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל. בין הישיבות שהיו חברות ב"איחוד" היו: ישיבתו של הגרי"צ דושינסקי, "תורה ויראה" ו"שומרי החומות".

כמנהל ה"איחוד" שימש הרה"ג רבי יצחק דוד צוובנר (שאג) זצ"ל, אשר, דרך אגב, בין חתניו נמנה הרה"ח ר' שמשון לייב הלפרין ע"ה.

על רקע זה אירעה פרישתו של דו"ז רבי עמרם ברש"י מ"אהל משה" כמסופר לעיל (אות דעח).

דפ.

"עול גלות" או "עול הגוים"?

הנוסח בברכת המזון שנדפס בסידור אדמו"ר הזקן הוא: הרחמן הוא ישבור עול גלות מעל צאורנו.

הגאון החסיד רבי ברוך נאה זצ"ל כתב לכ"ק אדמו"ר זי"ע כי לדעתו הנוסח הנכון הוא "עול הגוים" ולא "עול גלות".

הנימוקים לתיקון האמור (שני האחרונים הם של הגר"ב זצ"ל): 1. המצב בגלות הוא לא טוב, כידוע, אך לא מתאים כל כך הביטוי "עול", שמובנו שיעבוד, על הגלות. לעומת זאת על שיעבוד הגוים אותנו מתאים הביטוי "עול". 2. בברכת "אהבת עולם" שלפני קריאת שמע הנוסח "ושבור עול הגוים מעל צוארנו" ומסתבר שגם בברכת המזון כן הוא הנוסח. 3. מסתבר שמבחינת הצנזורה היה יותר קל להדפיס "עול הגלות" לעומת "עול הגוים" כמובן בפשטות.

מענה קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע היה (פרס חב"ד גליון 16 עמוד 26): "להערתו בהרחמן בברכת-המזון שצריך-להיות עול הגוים ולא עול גלות גם דעתי כן הוא".

זכורני שבכינוס של אנ"ש שהתקיים כעבור זמן מה באולמי תמיר בירושלים פרסם הגר"ב נאה זצ"ל בהתרגשות את תשובתו והסכמתו של הרבי לדבריו האמורים.

דפא.

בחירות ב"אהל משה"

בשנות לימודי ב"אוהל משה" הייתי בבחינת "זנב לאריות", שכן הייתי אז בגיל 19, הצעיר שבחבורה שכולה מבוגרים וחשובים ממני.

פעם בשנה היו נערכות ב"אהל משה" בחירות לועד נציגות הישיבה בהנהלה. בבחירות אלה היו נבחרים שלושה מתוך עשרות הלומדים. אחת הפריבילגיות של הנבחרים היתה פטור מרישום הנוכחות (שהיה נעשה תחלה על ידי רבי נפתלי הרצל זצ"ל ואחריו על ידי בנו רבי לייביש זצ"ל).

זכורני שהגר"ד יונגרייז זצ"ל, שמחד לא היה לו ענין בבחירות ומאידיך לא רצה להיות יוצא מן הכלל, כתב בתורו שבחירתו היא: כדאשתקד. כלומר, שנבחרי השנה הקודמת ישארו בתפקידם.

דפג.

קול תורה

כאשר אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל נבחרן אצל הגר"ד יונגרייז זצ"ל והיה אמור לקבל ממנו סמיכה להוראה התנה הגר"ד את קבלת הסמיכה בהתחייבותו של אחי שלא ישתתף בבחירות לכנסת ולעירייה.

לאחי אישית לא הפריע הדבר שכן הבחירות לא היו בראש מעייניו, אולם כיון שאבי מורי זצ"ל התמודד באותן שנים מטעם תנועת פאג"י בבחירות לעיריית ירושלים הלך אחי לשאול את אבי מורי זצ"ל לדעתו על ההתחייבות האמורה. מובן שאבי מורי זצ"ל הסכים בשמחה באמרו שהוא יסתדר גם ללא הקול של אחי הגר"י...

דפג.

"אשרי איש שלא ישכחך, וכן אדם יתאמץ בך"

בלוח "היום יום" בתאריך ד' אלול מבואר שהתואר "אדם" מבטא את מעלת המוחין והשכל, והתואר "איש" את מעלת הלב והמדות.

לפי זה ניתן לפרש יפה את הנאמר בתפלת מוסף של ראש השנה (בפסוקי "זכרונות") "אשרי איש שלא ישכחך וכן אדם יתאמץ בך".

"איש", שרומז, כאמור, על המדות, מוסב על הצדיק שהצליח להפוך את מדותיו לקדושה, ועליו נאמר "אשרי איש שלא ישכחך", שכן הצדיק אינו מסיח אף פעם דעת מהקב"ה ("לא ישכחך").

לפי האמור ש"אדם" מוסב על המוחין נמצא ש"בן אדם" הכוונה לבינוני שמקבל ומושפע ("בן") מהמוחין, שכן עבודת הבינוני היא בעיקר באמצעות התבוננות שכלית כמבואר בתניא קדישא. "ובן אדם יתאמץ בך" – הבינוני צריך להתאמץ כל העת כדי להתגבר על נפשו הבהמית.

דפד.

הכרוז האחרון

כאשר ביקשו מאחי הגר"י זצ"ל להצטרף לבית הדין של העדה החרדית הוא הסכים בתנאי שלא יצטרך לחתום על הכרוזים השונים היוצאים על-ידי הבד"צ. חברי הבד"צ הסכימו לתנאי מלבד כרוז אחד שיצא מן הכלל ועליו יצטרך לחתום, והוא הכרוז שמתפרסם לפני הבחירות ואוסר להשתתף בהן.

אחי הגר"י זצ"ל נפטר בג' שבט תשע"ג. מספר ימים לפני פטירתו שכב אחי בבית הרפואה כמעט בלי תגובה לסובב אותו.

יום לפני פטירתו, היה זה ערב הבחירות שהתקיימו ב"א שבט, ביקרתי את אחי, ואמרתי לו בצחוק: שוב כתבו את שמך בכרוז האוסר את הבחירות...

למשמע הדברים פקח לפתע אחי זצ"ל את עיניו. משהבחנתי בכך בירכתי אותו בברכת רפואה שלימה והוא ענה: אמן. המשכתי ואמרתי לו: יהי רצון שנחזור לדבר כמו קודם. שוב ענה: אמן. כמדומני שאלה היו מלותיו האחרונות כיון שלמחרת ביום ג' שבט עלתה נשמתו בסערה השמימה (על הלוויה סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ס. ג, קלח).

דפה.

"להתחיל הלימוד בערב ראש השנה"

מענין לענין באותו ענין - סיפור מעניין נוסף בקשר לבחירות:

בשנת תשט"ז התפרסם בבטאון של "נטורי קרתא", מאמר הקורא להימנעות מלימוד תורת חסידות חב"ד. ביום כ"ד אלול תשט"ז שיגר כ"ק אדמו"ר זי"ע מכתב מהיר ודחוף אל הגאון החסיד רבי אברהם צבי (הערש) הכהן זצ"ל ובו כתב כי כתיקון לכך הוא מציע כי הגרא"צ זצ"ל יקבע שיעור תניא באחד מבתי הכנסת של "נטורי קרתא" בשכונת "מאה שערים".

בסיום המכתב (אגרות קודש חלק יג עמוד תע) מופיעים בין השאר המלים הבאות:

"שולח אני מכתבי זה מהיר דחוף, בכדי שיתחיל בהשתדלות בזה בתור הכנה לשנה הבאה-עלינו, ומה טוב להתחיל הלימוד בערב ראש השנה, שיזכה את כל השנה שעברה..."

בו ביום שיגר הרבי מכתב (אגרות קודש שם עמוד תעא) אל מנהיג "נטורי קרתא", דו"ז רבי עמרם ברש"י בלוי זצ"ל בענין ייסוד השיעור בחסידות. מחמת חביבות הענין והנגיעה המשפחתית יועתק להלן המכתב במלואו ב"שביב" הבא.

דפן.

"על-דבר גזעו ומחצבתו"

בי"ה, כ"ד אלול, תשט"ז

ברוקלין.

הרב-הגאון ותיק-וחסיד איש-ירא-אלוקים נכבד-

ונעלה איש רב פעלים ובעל מרץ

מו"ה עמרם שליט"א

שלום וברכה!

נעם לי להודע מהרב-החסיד איש-ירא-אלוקים נכבד- ונעלה בעל מדות וכו' מו"ה אוריאל שי' צימר, אשר כבקשתי ביקר את כבוד-תורתו ודבר אתו עמו על-דבר הפצת לימוד החסידות באותם החוגים והסביבה אשר ידו מגעת והשפעתו, ובפרט מאשר בתוך השיחה הוזכר על-דבר גזעו ומחצבתו שהיו שייכים, ובטח גם מקושרים עם כ"ק אדמו"ר נשיאנו, ומהם אדמו"ר הצמח צדק, והרי קדושה אינה זזה ממקומה וזוכים הבנים ובני בנים בנוי כו' ובחכמה וכו', ואם בנוגע לנוי וחכמה גשמיים כן על-אחת-כמה-וכמה בנוי וחכמה רוחניים, ובפרט בלימוד תורתם אשר נצחית היא ועלי' נאמר הלא כה דברי כאש, המטהר מכל עניני העלם והסתר עוד יותר מטהרה במים, וכמאמר-רז"ל (סנהדרין ט, א) עיקר טבילותא בנורא הוא.

וכיון שנמצאים אנו בשילהי שתא ועוד רגע קט נכנסים לשנה חדשה, הרי, מיוסד על דברי רבנו הזקן באגרת הקדש שלו

סימן י"ד, אשר בכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עילאה אור חדש ומחודש שלא הי' מאיר עדיין מעולם לארץ העליונה כו' והתחתונים המקבלים חיותם ממנה.

בא אני בהצעה, אשר נכון הדבר ביותר שתתחדש השנה ומן ראש-השנה דוקא על-ידי חינוך לימוד החסידות גם ברבים ובמקום כניסה לרבים, זאת אומרת בבתי כנסיות ובתי מדרשות וישיבות אשר כבוד-תורתו יכול להשפיע שם, שהרי התורה בכלל היא האור וגם הכלי לקליטת והתאחדות עם האורות וההמשכות שמלמעלה, ומובן שבאם באפשרי הי' להתחיל על-כל-פנים יום אחד בשנת תשט"ז – מה טוב ונכון, והרי יום בשנה נחשב שנה, ומובטחני אשר לדכוותי האריכות בהאמור אך למותר, ויהי-רצון שעל-ידי הלימוד והפצת המעינות חוצה שהם הקדמה והכנה והכלי למה שכתוב ומלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים, בתורתו של משיח – שילמד דיעה את כל ישראל – שהוא באין ערוך לגבי התורה עתה, וכמאמר-רז"ל קהלת רבה (פי י"א על הכתוב כי אם שנים הרבה) תהי' השנה שנת גאולתנו האמיתית.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לכבודו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות

בכבוד ובברכה.

נ.ב.

הבנתי מדברי הרב-החסיד צימער שי' אשר ישנם ענינים שכבוד-תורתו אין מסכים עליהם ואפשר גם מנגד עליהם וכו', אבל בודאי שאין לקשר בזה הובאת האמור לפועל, ואפילו לא עכובם לאיזה זמן שיהי, שהרי ידוע דבר הרמב"ם קבל את האמת ממי שאמרו, ואין אני בזה אלא מעתיק הוראות וענינים של נשיאנו הבעש"ט ורבנו הזקן אשר מסרו נפשם על לימוד פנימיות התורה וציוו להבאים אחריהם שותי מימיהם בתוך כלל ישראל לעשות בזה ככל האפשרי, ומי שיש בידו וכו'.

רפז.

הפצת המעיינות דוחה בחירות

רבי עמרם הציב כתנאי לקיום השיעור את העובדה שמוסר השיעור, הגרא"צ הכהן זצ"ל, יתחייב שלא להשתתף בבחירות (ראה גם ב"אגרות חסיד" מכתבו של הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה אליי מג' חשוון תשי"ז).

כיון שדעת רבוה"ק, כדעת הרוב המוחלט של גדולי ישראל, היא שיש חובה להשתתף בבחירות התלבט הגרא"צ אם להיענות לתנאי האמור אולם לבסוף החליט להיענות לתנאי בשל ההוראה המיוחדת שקיבל מהרבי על ייסוד השיעור.

לאחר מכן, כשהתאפשר לשאול לדעתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, אישר הרבי את החלטתו של הגרא"צ כי החשיבות הגדולה של הפצת המעיינות דוחה את חובת ההשתתפות בבחירות.

לבסוף אכן התגשמה בקשתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בייסוד השיעור והתחלתו לפני ראש השנה תשי"ז בבית הכנסת "קהל יראים - חסידים" (ראה לעיל אות רסג) בו היה מתפלל רבי עמרם.

בהיוודע הבשורה שיגר הרבי מכתב (אגרות קודש חלק יד, אגרת ד'תשנט) להגה"ח רבי אברהם הערש זצ"ל, שיועתק ב"שביב" הבא.

רפח.

"בנועם קבלתי מכתבו"

בי"ה, ח' תשרי, תשי"ז

ברוקלין.

הרב־הגאון הרב־החסיד איש־ירא־אלוקים נכבד־ונעלה עוסק

בצרכי־ציבור

מו"ה אברהם צבי שי הכהן

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מדי' תשרי, בבשורה הטובה אשר

זכה ללמוד תורת דברי אלקים חיים ברבים ועוד ביום אחד בשנה שעברה שחשוב כשנה, וזיכה בזה את הרבים בלמדו במקום תפלה, וכדברי רז"ל על הכתוב אוהב ה' שערי ציון, ומאחרית שנה לראשית שנה שהמשיך הלימוד בראש השנה, ובודאי מכאן ולהבא תהי' בזה קביעות אשר לכל הפחות לא יעברו שלשה ימים בלא לימוד פנימיות התורה, וגודל הדבר אין די באר, ויהי-רצון אשר תיכף נזכה להבטחת ריעא מהימנא דבי' יפקון בני ישראל מגלותא ברחמים.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

דפט.

"זוכר" רק את "הנשכחות"

את ה"ווארט" הבא שמעתי מפי הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה בשם הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל:

בסיום נוסח ברכת הזכרונות בתפלת ראש השנה אנו מכנים את הקב"ה בתואר "זוכר כל הנשכחות", ולכאורה היה מתאים יותר "זוכר גם כל הנשכחות", שהרי הקב"ה זוכר גם את הנזכרות?

אלא שיש כאן רמז למסר עמוק יותר:

אם היהודי זוכר את העבירה שעבר וחוזר עליה בתשובה, כנאמר "וחטאתי נגדי תמיד", הקב"ה כביכול "שוכח" מהעבירה, אך אם היהודי שוכח את העבירה – הקב"ה זוכרה.

וכך גם במצווה: אם היהודי "זוכר" וחי בתחושת סיפוק אישי מכך שעשה מצוה – הקב"ה "שוכח" את המצווה, אך, לעומת זאת, אם היהודי שוכח את המצווה ואינו חש סיפוק עצמי בשל עשייתה – מצוה כזו הקב"ה זוכר.

ונמצא שאכן הקב"ה "זוכר", כביכול, כלומר מעלה על זכרוננו, רק את ה"נשכחות"...

דצ.

"וירעו אותנו"

אבי מורי זצ"ל היה חוזר בליל הסדר בשם ה"חתם סופר" זצ"ל כי פירוש הפסוק "וירעו אותנו המצרים" הוא שהמצרים החשיבו אותנו לרעים בכך שכאילו בתכניתנו להלחם בהם, דבר שלאמתו של דבר לא עלה על דעתנו, ואדרבה נצטווינו "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו".

*

ניתן, אולי, להוסיף על הדברים כי בפועל המצרים עשו ממש חלק מבני ישראל לרעים (ולא רק החשיבו אותנו כרעים), והם הרשעים שמתו במצרים ולא זכו לצאת, כדברי חז"ל המפורסמים על כך (וראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קמא-קמג).

דצא.

"הקהה את שיניו ואמזר לו"

בהגדה של פסח מופיעה ההנחיה כיצד לנהוג עם הבן הרשע הטוען "מה העבודה הזאת לכם" – "לכם ולא לו": ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שיניו ואמזר לו "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" – "לי ולא לו", אילו היה שם לא היה נגאל.

אומר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע "ווארט" נפלא: משמעות המלה "הקהה" היא להחליש את החריפות, וזאת הכוונה באמירה לרשע: הסיבה שהרשעים נותרו במצרים ולא נגאלו היתה משום שהיה זה קודם מתן תורה ולא היתה להם זכות התורה, אולם אתה נמצא כבר לאחר קבלת התורה ולכן זכות התורה גם אתה תיגאל. "אילו היה שם" לפני מתן תורה "לא היה נגאל", ואילו עתה, לאחר מתן תורה, לא יהיה מי שלא יגאל וגם אתה תיגאל.

דצב.

"אבות אכלו בוסר"

על אותו משפט אזכיר כאן "ווארט" אותו נהג אבי מורי זצ"ל לחזור בשם ה"חתם סופר" זצ"ל:

נאמר (ירמיהו לא, כח) "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה". השימוש כאן במטבע הלשון "הקהה" בא להזכיר את הפסוק האמור ובכך לרמוז לאביו של הרשע כי יתכן מאוד שהוא, האב, אשם בהנהגתו של בנו, וכאילו הוא לקיהות שיניו של הרשע.

דצג.

"ראשו של מלך"

ידוע מנהגנו (ספר המנהגים - חב"ד עמוד 42) כי בעת נשיאת כפים המתברכים מטים את ראשם לכיוונים שונים: כשהכהנים אומרים את המלה "יברכך" - ראשו של המתברך באמצע, במלה "ה'" - המתברך מיסב ראשו לימינו ובמלה "וישמרך" - מיסב ראשו לאמצע. וכן הלאה.

כיון שבשלושת הרגלים נהוג שהכהנים מברכים את ברכתם בניגון המסורתי הידוע תהיתי מתי על המתברך להטות את ראשו לכיוון של המלה הבאה: האם כבר כאשר הכהנים מתחילים את הניגון כהקדמה למלה או רק כאשר הם אומרים את המלה בפועל.

כאשר זכיתי להיות נוכח אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע בחודש תשרי הבחנתי שהנהגת קדשו היא להטות את הראש רק כאשר הכהנים אומרים את המלה עצמה ולא קודם לכן - בשעת הניגון הבא כהקדמה למלה.

דצד.

"זיקדאו סופרי המלך"

כידוע היו מכתבי כ"ק אדמו"ר זי"ע מוקלדים במכונת כתיבה על ידי אחד ממזכירי כ"ק אדמו"ר זי"ע לאחר שתוכן המכתב היה נמסר על ידי הרבי.

במכתבים היה נהוג כי שמו הפרטי של הנמען צויין בגוף המכתב ואילו שם המשפחה של הנמען וכן עיר מגוריו הופיעו מעל גוף המכתב (אולי כדי לציין בפני הרבי במי המדובר בעת הגשת המכתב לחתימת קדשו לאחר ההקלדה). כך, למשל, מעל רבים מן המכתבים שזכיתי לקבל מופיעים המלים: "בלוי - ירושלים" - תבנה ויתכונן".

נפוצים הוספות ותיקונים בכתב יד קדשו של כ"ק אדמו"ר ז"ע בתוכנן של המכתבים המוקלדים, ועל כמה מהם סיפרנו לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" אות קפ), לעומת זאת נדיר יותר למצוא תיקונים אותם תיקן כ"ק אדמו"ר ז"ע מעל המכתבים.

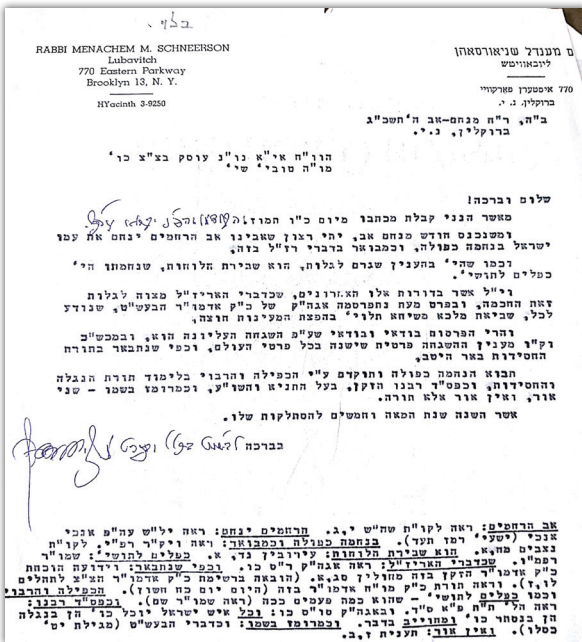
ב"שביבים" הבאים יסופר על שתי תוספות בכתב-יד-קודש מן הסוג השני, בהן הבחנתי לאחרונה.

רצה.

"ידעתוך בשם"

במכתב כללי-פרטי מראש-חודש מנחם-אב תשכ"ג שזכיתי לקבל מכ"ק אדמו"ר ז"ע הופיעו מספר מלים נוספות אותן כתב כ"ק אדמו"ר ז"ע בכתב-יד-קדשו.

בנוסף, מעל המכתב לא נכתב שם משפחתי ומקום מגוריי במכונת כתיבה על ידי המזכיר, וזכיתי אשר כ"ק אדמו"ר ז"ע כתב בכתב-יד-קדשו בעפרון את שם משפחתי: בלוי. הכתיבה היתה באותיות מרובעות ובמקום בו היה רגיל להופיע שם המשפחה.

אב הרמשים: ראה לקו"ח שה"ש י.ג. הרמשים ינחם: ראה י"לש עה"ט אנכי אנכי (ישע"י רמז תער). בנחמה כפולה ובמבואר: יאה ויק"ר רמ"י. ליקו"ח נאבים פה"י. טוב שבירת הלוחות: עירובין נד, א. פסלים לחוש"י: שמו"ר רמ"י. שבדברך תארי"ל: יאה אה"ק י"ט כו. ובכ"י שנתבאר: ידועת הובנת כ"ק אדמו"ר הדקדק בזה מחולין סג, א. (הובא ברשימת כ"ק אדמו"ר הא"צ לתלמיד לוי). ודוא תורת כ"ק מ"ח אדמו"ר בזה (היום יום כח שזון). הכפילה והרבוי וכתב בפלים לחוש"י - שהוא כמה פעמים כפף (ראה שמו"ר שט). ובפס"ד רבנ"ו ראה ה"ל ח"ח פ"א ס"ד, ובאגה"ק סו"ס כו: ובל אש ישראלי יזיל כו: הן בנבלה הן בנסחור כו' ופשוטיה ברבר. ובפרופז בשמו: וכדברי העש"ט (מגילת י"ט כסלו). וצ"ו אור: העניה ז.ב.

רצו.

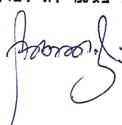
"כאן" הוא נמצא

כבר סופר לעיל בהרחבה (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לג-לד. לח. ס-סא. עא. ב, מב. סב. עב. ג, מט. עח. פא. קי. קמה. קעב-קעג. קפ-קפא) על נסיעתי בשלהי שנת תשכ"ב כדי להיות במחיצת כ"ק אדמו"ר זי"ע במשך חודש תשרי תשכ"ג, שהיתה נסיעתי הראשונה לרבי.

כ"ק אדמו"ר זי"ע נהג לשגר באותן שנים מכתבים לאנשים פרטיים לקראת כל ראש-השנה ובה ברכתו הק' לקראת השנה החדשה.

במכתב שנכתב ב"ימי הסליחות, ה'תשכ"ב" ובו ברכתו הק' של כ"ק אדמו"ר זי"ע אליי לקראת השנה החדשה ציין המזכיר כהרגלו במכונת כתיבה מעל המכתב: בלויא-ירות"ו [=ירושלים-תבנה-ותכונן].

כ"ק אדמו"ר זי"ע הסגיר בכתב יד קדשו את המלה "ירות"ו" בחצאי אריח: [ירות"ו], ולאחר מכן הוסיף בכתב יד קדשו באותיות מרובעות את המלה "כאן", כאשר כוונתו הק' לציין כנראה שאין צורך לשלוח את המכתב לביתי שבירושלים אלא למוסרו לידי, כיון שהנני נמצא כעת כאן, בחצרו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

<p>בלויא-ירות"ו [כאן] RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON Lubavitch 770 Eastern Parkway Brooklyn 13, N. Y. HYacinth 3-9250</p>	<p>מנחם מענדל שניאורסאהן ליובאוויטש 770 איסטערן פארקווי ברוקלין, נ. י.</p>
<p>ב"ח, ימי הסליחות, ה'תשכ"ב ברוקלין, נ. י.</p>	
<p>הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מו"ה טובע' שי</p>	
<p>שלום וברכה!</p>	
<p>לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכה כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומחוקה בגשמי'ות וברוחני'ות.</p>	
<p>בברכה </p>	

רצז.

הקשר בין תחלת הרמב"ם לסיומו

ספר "משנה תורה" לרמב"ם מסתיים, כידוע, בהלכות ימות המשיח. על פי הנאמר "נעוץ סופן בתחילתן" נראה לבאר את הקשר בין הלכות אלה לתחלת ספרו של הרמב"ם כדלהלן.

הפסוק הפותח את הקדמת הספר הוא: "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך". המושג "אז" רומז, בדרך כלל, לימות המשיח (כמו: "אז ישיר" - מכאן לתחיית המתים מן התורה, "אז אהפוך אל עמים", "אז ירננו כל עצי יער", "אז ימלא שחוק פינו", ועוד ועוד).

עתה, בלמדנו את תרי"ג המצוות בזמן הגלות, אנו מתמלאים בושה, כדברי הנביא יחזקאל (מג, י, הפטרת פרשת תצווה): "אתה בן אדם הגד את בני ישראל את הבית ויכלמו מעוונותיהם וגו'". המפרשים מסבירים כי כוונת הנבואה היא שכאשר בני ישראל ילמדו על בית המקדש יזכרו בעוונותיהם שגרמו לחורבנו והדבר יביא אותם לבושה ולחרטה וממילא לבקשה שיבנה בית המקדש במהרה.

אולם אז - בימות המשיח - לא אבוש בהביטי ובלימודי את כל מצוותיך. פסוק זה עצמו מבטא, איפוא, ציפיה ו"תאוה" לימות המשיח בהם מסתיים "משנה תורה".

רחצ.

"תענית אסתר"

להלן "ווארט" נפלא של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

צריך עיון מדוע נקראת התענית בי"ג אדר בשם "תענית אסתר", הלא תענית זו אינה לזכר "וצומו עלי שלושת ימים... וגם אני... אצום" שהיתה בפסח, אלא לזכר התענית שהיתה בעת המלחמה, וא"כ מדוע היא נקראת על שם אסתר דווקא?

והביאור - בפשטות:

כיון שהתענית היתה בעת המלחמה בה "נקהלו היהודים לעמוד על נפשם" - הרי כל הצריכים לעמוד על נפשם ("מנער ועד זקן, טף ונשים" שעליהם

היתה הגזירה) אסורים להתענות בעת המלחמה, כדי שיוכלו להלחם כראוי (שו"ע אור"ח סוף סימן תקע"א) והיחידה בעם ישראל שיכלה להתענות והתענתה בפועל – היתה אסתר המלכה, שעליה לא נגזרה הגזירה...

דצט.

"דרכנו"

הגרעין הראשון ממנו התפתחה בסופו של דבר המהפכה שהובילה להיפרדות "אגודת ישראל" מ"דגל התורה" בבחירות תשמ"ט היה ככל הנראה העתון "דרכנו".

את "דרכנו" ערך והוציא לאור אברך חסיד גור בשם הרה"ח ר' אברהם מרדכי שי' סבינר. מדי פעם כאשר היה צורך במאמרי השקפה אקטואליים בעתון היה ר' אברהם מרדכי בא לביתי והייתי כותב עבורו מאמרים שפורסמו ב"דרכנו" ללא חתימת שמי.

אט אט נוצר מצב שביתי היה למוקד הדיונים בקשר לגיבוש ההשקפה בעניני השעה בהשתתפות הרה"ח ר' פתחיה שי' ואחיו הרה"ח ר' יעקב שי' ליצמן, הרה"ח ר' אברהם מרדכי שי' סבינר, הגאון החסיד רבי נחום קורנווסר זצ"ל, ועוד. הדיונים היו בתיאום עם כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א, היה זה כמובן עוד בחיים חיותו של אביו, הרה"ק ה"לב שמחה" מגור זצ"ל.

בהזדמנות מסויימת בשנים האחרונות הזכיר לי הרה"ח ר' יעקב שי' ליצמן שאת הסיסמא "לא להחרמת עדה קדושה" הגה הוא תוך כדי אחד הדיונים בביתי.

ש.

"אינה דומה שמיעה לדאיה"

ר' אברהם מרדכי סיפר לי את הסיפור המעניין הבא:

טרם הדפסת כל גליון של "דרכנו" היה רא"מ נכנס אל הרה"ק ה"לב שמחה" מגור זצ"ל עם העתון כדי לשמוע את חוות דעתו על הנכתב ולקבל את הסכמתו להדפסתו.

פעם הגיעה משלחת של מספר ראשי ישיבות גור אל ה"לב שמחה". טענת חברי המשלחת הייתה כי העתון "דרכנו" התוקף את ההתנגדות לחסידות גורם לחילול השם ומביא בזיונות לחסידות גור. ה"לב שמחה" הקשיב לדבריהם עד תומם.

תוך כדי הימצאות המשלחת בחדרו של ה"לב שמחה" הגיע ר' אברהם מרדכי, שכלל לא ידע מהמתרחש, עם גליון חדש של "דרכנו" להגישו אל ה"לב שמחה" והמתין בחדר ההמתנה לתורו.

כאשר יצאה המשלחת מן החדר ופנתה לדרכה הבחין אחד מחברי המשלחת, הגאון החסיד רבי נחום קורנווסר זצ"ל, שהיה בקשרי ידידות עם ר' אברהם מרדכי, בידידו העומד להיכנס אל הקודש פנימה.

כיון שרבי נחום ידע על שהתרחש מספר דקות לפני כן בחדרו של ה"לב שמחה" הוא שיער שהשיחה עם ר' אברהם מרדכי תהיה קשה ולכן נשאר להמתין לצאתו של ר' אברהם מרדכי כדי לנחמו.

משיצא ר' אברהם מרדכי מן החדר שליו ורגוע כמקודם התעניין אצלו רבי נחום מה התרחש ונענה כי ה"לב שמחה" קרא את העתון ואמר "זייער פייך" [=טוב מאוד] ואף התעניין על דרכי ההפצה של העתון...

הגר"נ קורנווסר הופתע מאוד למשמע אזניו והבין שדברי ראשי הישיבות לא התקבלו אצל ה"לב שמחה".

שא.

"עשות ספרים הרבה"

על פי עידודיו והוראותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע אליו בקשר לחיבור ספרים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, סה. סח. ב, עט. ובסקירה שנדפסה בסוף מהדורת תשע"ח של "כללי רש"י") הנני לפרסם רשימה קצרה של חיבורים שפרסמתי (חלקם בשותפות עם אחרים) במשך השנים (לא נכללו כתבי עת שבעריכתי, מבואות שכתבתי לספרים שונים, מאמרים ומכתבים שפרסמתי):

"אנעים זמירות", תשכ"ז, 31 עמודים.

"על הספרות החב"דית", לקט סקירות על ספרי חב"ד, תשכ"ט, 137 עמודים.

"הרבי", תש"מ, 192 עמודים.

"כללי רש"י": מהדורה ראשונה, תש"מ, 130 עמודים. מהדורה שניה, תשנ"א, 249 עמודים. מהדורה שלישית, חלק ראשון, תשע"ח, 248 עמודים.

"רעיון החודש", תשמ"א, 168 עמודים.

"אלוקים באו גויים בנחלתך!", מבט תורני מעמיק על הסכמי ה"שלוש", תשנ"ה, 30 עמודים.

"על מנהגים ומקורותיהם": מהדורה ראשונה, תש"ע, פז עמודים. מהדורה שניה, תשע"ג, רכד עמודים. מהדורה שלישית, תשע"ה, ער עמודים.

"נר למשיחי": מהדורה ראשונה, תשע"ב, צו עמודים. מהדורה שניה, שנת המאתיים להסתלקות אדמו"ר הזקן, רכג עמודים. מהדורה שלישית, תשע"ד, שמ עמודים. מהדורה רביעית, תשע"ז, שעט עמודים. מהדורה חמישית, תשע"ט, תנא עמודים.

"בדבר המלך הקהל", תשע"ו, קכח עמודים.

"לקט ופרט": חלק ראשון, תשע"ו, קכ עמודים. חלק שני, תשע"ז, קמט עמודים. חלק שלישי, תשע"ח, קנ עמודים. חלק רביעי, תשע"ט, רכד עמודים.

"עלי הגיון", תשע"ח, 66 עמודים.

שב.

תרגומים מאידיש ללשון הקודש:

"לקוטי שיחות" מאת כ"ק אדמו"ר זי"ע, חלקים א-ד.

"ספר הזכרונות" מאת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. כרך ראשון, תשמ"ג, 342 עמודים. כרך שני, תשמ"ה, 337 עמודים.

"אגרות מלך" (המכתבים הכלליים של הרבי), תשנ"ב, כרך ראשון, תצא עמודים. כרך שני, תצז עמודים. השלמות, תשנ"ג, ל עמודים [נדפס בסוף הכרך השני בהדפסות הבאות].

"אגרות קודש" כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, חלק ט"ו, תש"ע, תב עמודים.

”ספר השיחות – תורת שלום” לכ”ק אדמו”ר מוהרש”ב נ”ע: תשע”ד,
302 עמודים.

שיג.

הסוד והנגלה שבתורה

בליל הסדר בסימן ”יחץ” חוצים את המצה האמצעית לשנים: את החלק הגדול מצפינים ל”אפיקומן” (”צפון”) ואילו את החלק הקטן משאירים בקערה בעת אמירת ההגדה ולאחר נטילת הידיים והברכות – אוכלים אותו. הרה”ק רבי לוי יצחק נ”ע, אביו של כ”ק אדמו”ר זי”ע, מבאר כי המצה, שהיא ”לחם”, רומזת לתורה שנמשלה ללחם כנאמר ”לכו לחמו בלחמי”. החלק הגדול רומז לפנימיות התורה, חלק הסוד שבתורה, ולכן מצפינים אותו, כחלק הסוד שהוא צפון ונעלם עתה ויתגלה רק לעתיד לבוא, והחלק הקטן רומז לחלק הנגלה שבתורה שהוא קטן בערך לתורתו של משיח, כנאמר (מדרש רבה, קהלת, פרשה יא, פיסקא ח) ”תורה שאדם למד בעולם הזה הבל היא לפני תורתו של משיח”, ולכן הוא נותר גלוי.

דשי.

גאולת מצרים והגאולה השלימה

בשם כ”ק האדמו”ר מגור שליט”א שמעתי ביאור שונה מעט: המצה שהיא ”זכר לחירות” רומזת על הגאולה והשחרור מן השעבוד. החלק הגדול של המצה רומז לגאולה העתידה שעתה היא צפונה ונעלמת מעינינו ואילו החלק הקטן רומז לגאולת מצרים שביחס לגאולה העתידה והנצחית היא גאולה ”קטנה” וגלויה. ניתן לומר שביאור זה תואם לביאורו של הרה”ק רבי לוי יצחק נ”ע, שכן הגאולה העתידה מסמלת את פנימיות התורה, כמוסבר לעיל, ואילו גאולת מצרים היתה הכנה לקבלת התורה הנגלית, אותה קיבלנו בגלוי בעת מעמד מתן תורה, כנאמר ”בהוציאך את העם תעבדון את האלקים על ההר הזה”.

שה.

"הגוי אשר בקרבך"

רש"י בתחלת בראשית מבאר שהטעם שהתורה פתחה בבראשית ולא ב"החודש הזה לכם" הוא משום שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים – יאמרו להם: כל הארץ של הקב"ה היא והוא נתנה לנו.

נשאלת השאלה: וכי בשביל תשובה לגויים הוסיפה התורה חומש שלם?

מבאר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע על פי פנימיות העניינים:

המבט הטבעי והאנושי מבין שיש לעשות פעולות מסוימות בשביל הבורא, אך תמוהה בעיניו העובדה שעל כל צעד ושעל בחיים האישיים והגשמיים מורה התורה מה וכיצד לנהוג. זוהי, איפוא, הטענה של "אומות העולם" במשמעות הרוחנית: השטח של התורה הוא השטח הרוחני ואילו החדירה לגשמיות היא כליסטים הכובש שטח שאינו שלו?

וזאת באה התורה להבהיר ב"בראשית": הקב"ה הוא הבעלים היחיד על כל שטחי העולם, לא רק חלק ומקום מסויים אלא הכל של הקב"ה וזוהי אכן ההקדמה לתורה והמצוות כולן.

שו.

הידור לא על השבון חיוב

ידועות השאלות על מאמר חז"ל שהאבות הק' קיימו את כל התורה לפני שניתנה: א. מדוע אברהם אבינו לא מל את עצמו לפני ציוויו של הקב"ה? ב. כיצד נשא יעקב אבינו את רחל לאחר שהיה נשוי ללאה, הרי אסור לישא שתי אחיות?

מבאר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

לא ניתן לקיים הידור על חשבון קיום הלכה מפורשת או על חשבון מישהו אחר. קיום תרי"ג מצוות על ידי האבות היה הידור שקיבלו האבות על עצמם, אולם במצוות שנצטוו בני נח היו האבות מחוייבים.

מפאת האיסור על בני נח לשפוך דם (שנכלל באיסור "אבר מן החי" שהיא אחת משבע מצוות בני נח) היה אסור אברהם במילה קודם שנצטווה ומשום איסור רמיה המהווה הסתעפות ממצוות "דינים" שבשבע מצוות בני נח (כמוכה מטענת יעקב ללבן "ולמה רימיתני") היה על יעקב חיוב לקיים את הבטחתו לרחל שישאנה.

והדברים מאירים.

שז.

"בורא קדושים" ו"יוצר משרתים"

את הנאמר בתפלה "תתברך לנצח . . . בורא קדושים . . . יוצר משרתים" ניתן, לכאורה, לפרש כך:

כידוע יש שני סוגים בין המלאכים: ה"שרפים" שמדורם בעולם הבריאה, ועבודתם היא אמירת "קדוש" וה"אופנים" שמדורם בעולם היצירה, דרגה נמוכה יותר, ועבודתם היא אמירת "ברוך".

ועל פי זה: "בורא קדושים" רומז על עולם הבריאה והשרפים האומרים "קדוש" ו"יוצר משרתים" רומז על עולם היצירה והאופנים, שהם בדרגה נמוכה יותר מ"קדושים", ולכן הם מכונים "משרתים".

שה.

"שנה טובה ומתוקה"

ידוע האיחול "שנה טובה ומתוקה". וצריך ביאור: מדוע יש צורך בהכפלה, הרי שנה טובה היא, לכאורה, גם מתוקה?

מבאר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

גם כאשר האדם מקבל דבר שבגלוי אינו נראה דבר טוב הרי, לאמתו של דבר, "אין רע יורד מלמעלה", והדבר הוא טוב. "מתוק" הוא דבר שניכר בגלוי ומורגש שהוא טוב. ולעתים יש דבר שנראה "מתוק" ולבסוף מתברר שהוא אינו טוב. לכן אנו מאחלים "שנה טובה ומתוקה", שהדבר יהיה "טוב", ושהטוב יהיה גלוי ומורגש, "מתוק".

A decorative, ornate border with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color, framing the central text.

”עלי הגיון”

אוסף של מאמרי עיון
ומחשבה שפורסמו
בבמות שונות

תורת ה' תמימה

מרגלא' בפומיה קדישא דכ"ק אדמו"ר זי"ע הביטוי "שלימות": שלימות התורה, שלימות העם ושלימות הארץ. וכן – גאולה שלימה, רפואה שלימה, ועוד.

נאמר בזהר הקדוש (חלק ג', צ, ב. ובכמה מקומות): "קודשא בריך הוא לא שריא באתר פגים" [=אין הקב"ה שורה במקום פגום]. אנו רואים את הקפדת תורתנו הקדושה על תמימות ועל שלימות בענינים רבים, כגון: בקרבנות, שכל מום פוסל בהם. התורה דורשת: "תמים תהיה עם ה' אלוקיך". כלומר: כל כולך, בשלימותך, צריך להיות קדוש לה' אלוקיך.

ידוע שהשיטה היסודית של החסידות, אותה גילה כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע, ואותה ביאר, הרחיב והסביר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בספריו ובאגרות-קדשו, היא שמצוות אמונת אחדות ה' היא לא רק להאמין שאין א-ל זולת הקב"ה, אלא שאין כל מציאות אחרת מלבדו ית' וכל המציאות כולה היא אלקות. ידוע ומפורסם שעל דבר זה נעו אמות הסיפים ועל רעיון זה באה ההתנגדות החריפה של המתנגדים בשעתם.

האמונה באחדות ה' כפשוטה, כפי שגילה אותה הבעש"ט הק', מחייבת התמסרות מוחלטת ושלימה אל הקב"ה בלי חריגה כלשהי, כמבואר, בין השאר, ב"אגרת הקודש" (החלק הרביעי בספר תניא קדישא) סימנים ט', י"א. בפרקים י"ח-י"ט-כ' שבתניא קדישא, כמו באגרות-הקודש האמורות, אף משווה אדמו"ר הזקן חריגה כזו לעבודה זרה ר"ל (ראה מה שביארנו בזה במאמרנו

1. נכתב כמבוא לספר "יהדות בלי פשרות" על פי שיחות ומכתבי כ"ק אדמו"ר זי"ע שיצא לאור בע"ה בקרוב.

"על הפצת מעיינות הבעש"ט הק'", נדפס ב"המבשר", ב"לקט ופרט" חלק שני וב"עלי הגיון" ובמאמרנו "מציאות של התבטלות" שנדפס ב"נר למשיח".

אמונה זו והשלכותיה מגלים לנו גישה חדשה לגבי הנאה מהדברים המותרים, ואפילו מדברים כגון מזון בכשרות מהודרת וכיוצא בזה. לפי גישה זו לא קיימות שלוש הרשויות המפורסמות של: "מצוה", "עבירה", "דברי רשות", כי אם שתי רשויות בלבד, והן: "קדושה", שפירושה התבטלות מוחלטת לקב"ה, ו"סטרא אחרא" ("קליפה"), אם כי יש הבדל בין דברים מותרים לאסורים לגבי עוצמת הקליפה – ראה תניא קדישא פרקים ו'–ז'–ח', שכן לא יכולה להיות קיימת "אוטונומיה" לגוף (ולנפש הבהמית) שיש לה, כביכול, מרות עצמאית וסמכות עצמאית, שכן, כאמור, צריכה להיות אך ורק רשות מוחלטת ואבסולוטית של קדושה, שפירושה התבטלות מוחלטת ושלמימה אל הקב"ה ואל תורתו וכל חריגה מזה מהווה לפי דעת החסידות עבירה ו"סטרא אחרא".

*

עבודת הקודש העצומה של כ"ק אדמו"ר זי"ע בקירוב יהודים שעדיין אינם שומרי תורה ומצוות אל התורה ואל מצוותיה נבעה אף היא מן ההכרח הגמור והדרושה המלאה של התורה לקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ואת מצוות "הוכח תוכיח את עמיתך" וכו'.

היו וישנם גדולי ישראל שלא עסקו בענין זה, בדרך כלל מפני החשש שהמגע והקשר עם יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות עלולים לפגוע ח"ו בחינוך הילדים וגם במצבם הרוחני של המקרבים עצמם, וידועה הזהירות המוחלטת להתרחק מחבר רע ומשכן רע.

יש כאן, כמובן, השלמה מאונס עם וויתור על חלק חשוב ממצוות התורה הק' האמורות, אלא שבשקילת שכר נגד הפסד נקטו השיטות האמורות ב"שב ואל תעשה" בענין זה של קירוב "רחוקים".

ברם בגלל נאמנותו המוחלטת של כ"ק אדמו"ר זי"ע ללא סייג לשלימות התורה בלי וויתור על שום פרט ממנה (כמו, למשל, העמידה על שלימות הארץ ללא וויתור על שטח כלשהו ממנה) לא רצה ולא יכל להשלים עם הוויתור האמור על החלק החשוב בתורה של קירוב אחרים (מה גם שהדבר כרוך עם הבאת הגאולה השלימה). לפיכך פעל והפעיל בלהט אש קודש את רכבות חסידיו ושומעי לקחו לפעול אף הם בענין בענין זה, מתוך אמונה בקב"ה שקיום מצווה זו לא יביא, חלילה וחלילה, לרפיון בקיום מצווה כלשהי או אפילו מנהג

שיסודו בהררי קודש מתוך בטחון מלא בסייעתא דשמיא ש"שומר מצוה לא ידע דבר רע". כך העמיד לגיונות של יהודים יראים ושלמים מדקדקים בקלה כבחמורה שאינם מוותרים אף על קוצו של יו"ד בהלכה העוסקים במרץ בקירוב ואינם נפגעים מענין הקירוב אף כמלוא נימא.

משום מה יש טועים ומטעים כאילו הגישה האבהית של הרבי ליהודים אחים, "תינוקות שנשבו", רומזת, חלילה וחלילה, על נכונות או השלמה עם ויתור כלשהו.

טעות חמורה זו מהווה סכנה איומה להפצת מעיינות החסידות, שעיקרה הוא, כאמור, שלימות התורה במלוא מובן המלה ובלי פשרות כלשהן.

לכן דבר בעתו מה טוב, יפה עושים מלקטי ספר קדוש זה המוגש כאן, שליקטו ואספו מתוך האוקיינוס הגדול של תורת כ"ק אדמו"ר זי"ע במאמריו, שיחותיו, מכתביו ודיבוריו הק' להגיש לפני עם ישראל את דעתו הק', דעת התורה השלימה, שיהדות היא בלי פשרות ויבורכו על כך בכל הברכות ובעיקר תוך תקוה שהספר יתרום להפצת מעיינות החסידות וממילא לקירוב הגאולה השלימה כפי המענה הידוע של מלך המשיח לבעש"ט.

זכותו הגדולה והקדושה של גדול מפיצי התורה והחסידות בדורנו, כ"ק אדמו"ר זי"ע, תגן עליהם ועל כל לומדי הספר להתברך בכל משאלות לבם לטובה בגשמיות וברוחניות והעיקר שנזכה סוף סוף תיכף ומיד ממש לגאולה השלימה כי כלו כל הקיצין וכבר בא מועד.

אור חדש: שו"ת "צמח צדק" חלק אורח חיים (ב' ברכים)

דורשי¹ רשומות המליצו את הכתוב: "ויקראו סופרי המלך בחדש הראשון – בשלשה עשר יום בו" על שנים מ"סופרי המלך", סופריו של מלכו של עולם. השנים הם: רבי יוסף קארו, בעל ה"בית יוסף" והשולחן ערוך, ורבי מנחם מענדל מליובאוויטש, בעל ה"צמח צדק". שניהם היו "סופרים" למלכו של עולם בכתביהם הרבים בכל חלקי התורה, ושניהם נקראו לעולמם ביום י"ג לחדש ניסן ("ויקראו... בחדש הראשון, בשלשה עשר יום בו"). בעל ה"בית יוסף" נסתלק ביום י"ג ניסן בשנת ה'של"ה ובעל ה"צמח צדק" נסתלק ביום י"ג ניסן בשנת ה'תרכ"ו.

מסורת חסידיים אף מספרת כי בעצם יום הסתלקות ה"צמח צדק", בשעות האחרונות לחייו בעלמא הדין, שוחח אדמו"ר ה"צמח צדק" רבות אודות ה"בית יוסף" שהצליח לחבר ספרים כה רבים, שבני ישראל הולכים לאורם עד היום הזה, כגון: השלחן-ערוך, "בית יוסף" על הטורים, "כסף משנה" על הרמב"ם, אבקת וכול, מגיד מישרים, ועוד.

כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" כתב במשך ימי חייו ששים אלף גליונות-דפוס, חידושי תורה בנגלה ובנסתר, תשובות הלכתיות, מאמרי חסידות וכו', אלא שבשריפות שפרצו בעיירה ליובאוויטש עלו כמה תיבות מכתבי ידו באש.

כתיבתו החלה, כפי שסיפר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, עוד בהיותו בגיל עשר. כבר אז היה לו מועד יום יומי קבוע בן שלש שעות לכתיבות שונות. דרך כתיבתו אז היתה כשל אדם מבוגר, בכתב ברור ובמהירות.

כידוע התחנך אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" מילדותו ע"י זקנו הגדול כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, בעל התניא והשולחן ערוך, ובביתו. בשנת תקס"א – בהיותו פחות מבן 12 שנה – החל לרשום את חידושי התורה ששמע מסבו, בנגלה ובנסתר, בתוספת ביאורים משלו. באחד מספריו ("דרך אמונה"), שנדפס שנים רבות לאחר הסתלקותו, מצוי "מאמר" רב כמות ורב תוכן ("הוא בלול מנגלה, קבלה וחסידות" – לפי הגדרת כ"ק אדמו"ר ז"ע מליובאוויטש), בשם "עדות", ומאמר זה נכתב ע"י הצ"צ בשנת תקס"ב, עוד לפני גיל בר-מצוה.

1. נדפס בעתון "המודיע", יום ו' ערב שבת קודש, ר"ח מנחם-אב תשע"ח.

בכתיבת תשובות הלכתיות לשואלים החל עוד בשנת תקס"ו (בהיותו בגיל 17 שנה) לפי הוראת ובהדרכת אדמו"ר הזקן.

מתוך ספריו בתורת החסידות יש לציין את 40 (!) כרכי "אור התורה", לפי סדר פרשיות התורה, "דרך מצוותיך" – טעמי המצוות, "דרך אמונה" – ספר החקירה, "יהל אור" על ספר תהלים, ביאורי הזהר, הערותיו על מאמרי זקנו שנדפסו בתוך "לקוטי תורה", ועוד.

הספרים שיצאו לאור ע"י הוצאת קה"ת, הוצאת הספרים המרכזית של חב"ד, מעוטרים במפתחות, הערות ומראי מקומות – בחלקם של כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש.

מפליא הדבר כיצד מסוגל היה מי שהיה מנהיג לשש מאות אלף חסידים, מורה דרכם בכל פרט ופרט, וגדול העוסקים לטובת הכלל, בדור לחוץ ונרדף – להיות כה פורה בכתיבה. אכן, זה כוחה של "נשמה כללית"!

*

מבין ספריו מפורסמת ביותר סדרת ספריו ההלכתיים בשם "צמח צדק".

בספרים בשם "צמח צדק" נכללים מספר כרכים, שנדפסו בזמנים ומקומות שונים, הדנים בשטחים מתחום ה"נגלה" שבתורה, כגון: תשובות הלכתיות לשאלות, לפי סדר ארבעת חלקי השלחן-ערוך (בסך הכל נדפסו למעלה מאלף תשובות, מהן ארוכות מאד), חידושים על הש"ס, פסקי-דינים (בירורים וסיכומים של הלכות), ועוד.

השם "צמח צדק" ניתן ע"י בניו הקדושים (לספר הראשון מסדרת ספריו ההלכתיים: שו"ת לשו"ע אבן העזר חלק א', שנדפס בשנת תרל"א – חמש שנים לאחר הסתלקותו – והוא הספר הראשון שלו שראה בכלל את אור הדפוס) על יסוד העובדה שהגימטריא של שמו הפרטי הראשון "מנחם" הוא: "צמח" והגימטריא של שמו הפרטי השני "מענדל" – הוא "צדק".

זו, אגב, הסיבה העיקרית לכך שכ"ק אדמו"ר זי"ע הקפיד שיכתבו את שמו הק' "מענדל" עם האות ע', שהרי כ"ק אדמו"ר זי"ע נקרא על שם סבו הגדול – כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", כפי שכתב בכתב-יד-קדשו: "מענדל צריך-להיות דוקא בעיין, שהרי הוא על-שם הצמח-צדק" ("ימי מלך" כרך א' עמוד 105-106), ורק כאשר המלה "מענדל" כתובה עם האות ע' היא עולה בגימטריא "צדק".

סדרת "צמח צדק" יצאה לאור לראשונה בוויילנא בשנים תרל"א-תרמ"ד (בשנת תרמ"ד נדפס השו"ת על "אורח חיים") ומאז לא הודפסה שוב ונעשתה ליקר המציאות עד אשר יצאה לאור שנית בשנים תש"ה-תש"ו על-ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע, שבחיים חיותו של כ"ק חותנו אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע הועמד על-ידו בראש הוצאת הספרים "קה"ת".

מהדורה זו, השניה, שנערכה ע"י כ"ק אדמו"ר זי"ע כללה הוספת תשובות וחידושים רבים של ה"צמח צדק" שהיו מצויים בכתבי יד, "מפתחות", הערות קצרות מכ"ק אדמו"ר זי"ע, ראשי פרקים מתולדות ה"צמח צדק", ועוד.

בשנת תש"ח, לפני שבעים שנה בדיוק, פורסם בעתון האגודאי היומי "היומן" מאמר מאלף מאת הגאון החסיד רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל, ראש ישיבת טשעבין, חבר מועצת גדולי התורה וחתנו של שר התורה הגאון מטשעבין זצ"ל, ובו סקר את הוצאת סדרת "צמח צדק" שהוהדרה ע"י כ"ק אדמו"ר זי"ע עוד בחיים חיותו של חותנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בעלמא דין.

להלן מספר קטעים מן המאמר האמור:

"...בירוד בעמקות"

...עבודה ענקית וחשובה למאד בהו"ל הוצאה שניה מספרי "שו"ת צמח צדק וחידושים אליבא דהלכתא על ש"ס משנה וגמ", אשר זה כמה נחשבו ליקרי המציאות והדרישה אחריהם בעולם התורני הייתה גדולה למאד. למותר יהיה לדבר על ערכם הגדול של הספרים הנודעים האלה בעולם ההלכה אחרי שכבר גדולי הדור ושלאחריו העריצוהו כפוסק הגדול. דרך לימודו של הצ"צ מיוחד בזה שאין מבוקשו לחדש חידושים או לפלפול חריף שיוכל להשאיר ספק אם הדבר אמת לאמיתו, והעיקר אצלו בירור הסוגיות של הגמ' בעמקות וכל הראשונים שעליה עד שמתבררת כל שאלה מאליה. ומסופר כי בעל האבני נזר זצ"ל הביע התפעלותו על תשובה אחת שבצ"צ בעניני נדה ומקואות (והיא בחיור' סי' ק"ב) שנכתבה בעיוהכ"פ, באמרו, אם רבן של רבבות בישראל הנושא אותם לזכרון לפניו יוכל בעיוהכ"פ לצמצם מחשבתו ולהשיב תשובה עמוקה בגופי תורה זה הוא באמת פלא.

כאמור אין בדעתי לדבר על חשיבות ספרי הצ"צ, אבל גם חידוש הביא לנו קה"ת בהוצאה זו, והוא בהוסיפו ג' ספרים חדשים על שבעת הכרכים

שבהוצאה הראשונה שבשנת תרל"א-מ"ד והם: א) חלק חו"מ. ב) מילואים לשו"ת שבד' חלקי הש"ע. ג) לחידושים על הש"ס. נוסף לזה הערות הצ"צ בעצמו נעתקו מגכי"ק על גליון ספריו.

יד אומן מובהקת

"עבודה גדולה וחשובה למאד עשה בזה הרב הגאון רבי מנחם שניאורסאהן שליט"א, באספו אחת לאחת מכל הכת"י שביד כ"ק חותנו האדמו"ר שליט"א ושבספריית איוו"א בניו-יורק, מכתבים שבידו, וגם מהנדפס בשם הצ"צ במקומות מפוזרים בספרם של גדולי המחקרים. גם עשה אזנים לתורה בעשותו מפתחות לענינים הנאספים, מפתחות הענינים עפ"י א"ב, הערות ביבליוגרפיות, והגהה מדויקת להפליא. מכל דבר קטן וגדול ניכרת יד אומן מובהק. הציבור התורני הרחב מקוה כי יוסיף קה"ת בעבודתו הקדושה לשמחת לב כל דורשי תורת ה'".

עד כאן מן המאמר המאלף שהועתק במלואו בספר "ימי מלך"², לחתני הרה"ג הרה"ח הרב מרדכי מנשה לאופר שליט"א, חלק ב' עמ' 751-747.

במשך השנים נדפסה הסדרה פעמים נוספות. כן נדפסו במאספים ובקבצים שונים תשובות נוספות וחידושים נוספים של ה"צמח צדק" אשר נכללו בהוצאה המחודשת של סדרת ספרי "צמח צדק" שנדפסה ע"י קה"ת בשנת תשנ"ד, בה גם נסדרו כל הספרים מחדש באותיות מרובעות.

*

ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה בהגלות נגלות אור חדש - מהדורה חדשה ומאירת עיניים של "שאלות ותשובות" צמח צדק" אורח חיים", בשני כרכים הכוללים יחד צ"ט תשובות, המשתרעות על פני למעלה מאלף (!) עמודים.

יחודה של המהדורה שלפנינו היא לכל לראש בכך שכל התשובות הוגהו מחדש בהגהה קפדנית ומדויקת מכתבי היד של התשובות על ידי הבקיאים במלאכת הקודש. כן נוספו מכתבי השואלים שתשובות ה"צמח צדק" מתייחסות אליהם.

בנוסף לכך נוספו במהדורה החדשה כותרות בראש כל תשובה, בתחלת כל ענין בתוך התשובה עצמה, וכן כותרות תמציתיות בצד הגליון

2. ומשם נעתק גם לעיל ב"שביבים" אותיות ג-ח.

המסכמות את הנידון בכל קטע מן התשובה, כאשר הדבר מאפשר למעיין למקד את עיונו בדברי רבינו.

גולת הכותרת של המהדורה החדשה הן ללא ספק ההערות מאירות העיניים שבשולי התשובות, שנערכו בידי חבר תלמידי חכמים מופלגים שהשקיעו עמל ויגיעה רבה בעיון רב בהבנת דברי רבינו שנכתבו בגאונות עצומה.

כל הפניה לגמרא, לפוסקים או לספרים אחרים פוענחה והדברים צוטטו בהערות האמורות במלואם כדי שיהיו דברי רבינו כשולחן הערוך לפני הלומד ללא צורך לפתוח בעצמו כל ספר.

לעתים לא די בציטוט המקור משום שהמעין במקור לא יבין בנקל את כוונת רבינו כפי שלמד את דברי המקור באופן מסויים או לפי גירסא מסויימת, במקרים אלה נוסף גם ביאור בהערה לדברי רבינו. אף במקום שקיצר רבינו ורמז בקוצר מילין – הורחבה היריעה בהערות להבהיר את דברי רבינו באר היטב עד כי גם הלומד הרגיל יבין אל מה ירמזון דברי רבינו בתשובתו בגאונותו המופלאה.

כן הובאו בהערות סיכומים למהלכיו של רבינו למען ירוץ בהם הקורא.

רבים הם האחרונים שדנו בדברי רבינו בתשובותיו, ואף רבוה"ק נשיאי חב"ד שלאחריו נשאו ונתנו בדברי ה"צמח צדק", הפניות וציטוטים מאלה הובאו בהערות, ובהן שולבו, כמובן, גם הערותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע במהדורתו.

בין הנידונים הרבים בהם דן הצמח צדק בספר שלפנינו ניתן למצוא את הנושאים המעניינים דלהלן: עשיית רפואה סגולית לחולה בשבת (סימן לח), חיוב בדיקת חמץ במקום הנמכר לנכרי (סימן מז), אכילת קטניות בפסח בשעת הדחק (סימן נו), חובת כיסוי הראש באנשים (סימן ט), אכילה לפני התפלה לצורך רפואה (סימן עד), אם יש איסור "לא תתגודדו" בשינוי נוסח התפלה (סימן עט), אם מותר לדלג "על הנסים" כדי להספיק אמירת "קדושה" (סימן צה).

*

ידועה הערצתם של רבוה"ק גדולי ומאורי החסידות לתשובותיו של ה"צמח צדק" ולספריו ולא כאן המקום להאריך בכך. כמעט כל גדולי הפוסקים האחרונים מביאים את דבריו ומתפלפלים בהם.

מסופר ("כל הכתוב לחיים" עמ' קכב) על הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל שקודם שכתב תשובה אל ה"צמח צדק" התהלך הלוך וחזור בחדרו כשהוא אחוז שרעפים. כשנשאל מדוע הוא כה נסער, הלא בכל יום הוא כותב תשובות רבות בקלות – השיב: כשקיבלתי את תשובת ה"צמח צדק" ראיתי שמלבד זאת שמהלך הדברים מיוסד בנגלה הוא מתאים גם לפי פנימיות הענינים, תורת הקבלה, לכן ברצוני שגם תשובתי אליו תהיה מתאימה על פי הקבלה...

ונכדו של ה"צמח צדק", כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, כתב באגרת קדשו (ח"א ע' ט): "ומובן אשר הענין גדול מאד, כי מהנכון הוא אשר כל רב מאנ"ש יהיה לו ספרי הצמח-צדק, וכמו-כן יושר גדול להפיץ בכלל ספרי הצמח-צדק, הן באנ"ש הן שלא באנ"ש, וכמו (כן) ששו"ת חתם-סופר נמצא אצל כל-אחד-ואחד וכמעט לא ימצא רב שלא יהיה אצלו חתם-סופר, ולמה לא יהי' כן בספרי הצמח-צדק".

הדפסת המהדורה אופשרה הודות לתרומתו של הנגיד החסידי הרה"ח רבי דוד פיישר שליט"א ובזכות זה ניתן להשיג את שני הכרכים במחיר מוזל.

*

יש לצפות ולקוות להשלמת העבודה של הצוות המוכשר ונזכה בקרוב לראות כלולה בהדרה את כל סדרת שו"ת "צמח צדק" וחיודשיו על הש"ס. אין ספק שהמפעל הגדול האמור יזרז ויחיש את הגאולה השלמה בביאת המשיח בקרוב ממש!

בן פורת יוסף

יעקב! אבינו ע"ה הכתיר את בנו האהוב יוסף הצדיק, שהוא, כידוע, משבעת הרועים של בית ישראל (מקביל לשבע המידות האלוקיות הידועות, כידוע) בתואר "בן פורת יוסף" (בראשית, מט, כב). רש"י על אתר מפרש: "בן חן", "חנו נטוי על העין הרואה אותו".

חנו של אחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ז"ל היה נטוי על כל עין שראתה אותו. כבר מנערות ובחרות בלומדו בישיבת "עץ חיים" בירושלים ת"ו היה חנו נטוי על רבותיו הגאונים, שחיבבוהו, העריכוהו וקירבוהו מאוד.

חנו היה נטוי על ר"מי ומשפיעי ישיבת תות"ל המרכזית בלוד, כאשר עבר ללמוד שם.

חנו היה נטוי על ראשי ומשפיעי ישיבת תות"ל המרכזית ב-770, כאשר נסע ללמוד שם עד נישואיו.

חנו היה נטוי אחרי נישואיו כאשר חזר לארץ הקודש ואחרי לימודיו בכולל בעיני הרה"ח ר' אפרים וולף ז"ל, שמינהו למזכיר ישיבת תות"ל וממילא למזכיר ומרכז המוקד הכללי של חב"ד בארץ הקודש, שמשרדו של הרב וולף היווה אותו, בשליחות ובהדרכת כ"ק אדמו"ר זי"ע (אחי ז"ל התקבל שם כמזכיר במקומו של הרא"ח גליצנשטיין ז"ל, שעלה אז לירושלים, ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר זי"ע לכהן כמנהל ישיבת "תורת אמת"). בתפקידו זה הפך מהר, בחנו, בכשרונותיו, פקחותו ומרצו ליד ימינו של ר' אפרים ז"ל וכשותף סמוי בהנהגת חב"ד בארץ הקודש ע"פ הדרכות כ"ק אדמו"ר זי"ע.

חנו היה נטוי על שני מקורביו הצמודים ואנשי סודו של כ"ק אדמו"ר זי"ע משך יובל שנים, מאז יסוד ה"מרכז לענייני חינוך", הגה"ח ר' חיים מרדכי אייזיק חודקוב זצ"ל והגה"ח ר' בנימין גורודצקי זצ"ל. שניהם קירבוהו וחיבבוהו מאוד והכניסוהו אל מסתרי הנהגת חב"ד העולמית בכלל והנהגת חב"ד בארץ הקודש בפרט בהכירם את תכונותיו הנפלאות שחונן בהם.

ועל הכל – כ"ק אדמו"ר זי"ע נטה אליו חן וחסד מיוחד בהרעיו עליו קירבה מיוחדת, תוך הטלת משימות מיוחדות, ואף חנן אותו, בכתב ובעל-פה, בשורה של מחמאות מצד אחד ומצד שני נזיפות של "ובקרובי

1. נדפס בעתון "כפר חב"ד" לרגל ה"שלושים" של אחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ע"ה, כ"ה תשרי תשע"ט.

אקדש", נזיפות שהיו שמורות אך ורק לאלה שלא היה כל צל של חשש שהדבר יפגום, חלילה, בהתקשרותם ונאמנותם ובמסירותם לכ"ק אדמו"ר זי"ע וענייניו הקדרושים (ראה אוהחה"ק ראש פרשת האזינו ד"ה "ועוד").

*

המהפכות הנפלאות של הדור השביעי בהנהגתו ובהדרכתו והכוונתו והפעלתו הישירה של כ"ק אדמו"ר זי"ע, מהפכות בכל סדרי דור ודור ובכל התחומים, בכיוון הדהירה לגאולה השלימה, רבו מספור. כל עין המביטה נכוחה מבחינה בשורת המהפכות של הדור השביעי, בעם ישראל ובעולם, שפעל כ"ק אדמו"ר זי"ע. מבין אלה יש לציין, אחת מרבות, את המהפכה במצבו ובמעמדו של צבור חסידי חב"ד בארץ הקודש. בשנת תש"י היתה תנועת חסידות חב"ד, כדרכה בקודש במורשת דורות, עצומה באיכות ובייחודיות הרוחנית, אך מעוטה בכמות. לא רק מספרם של חסידי חב"ד בארץ הקודש לא היה רב מדי. גם מוסדות ומפעלים וכו' היו לה מעט מזעיר. מוסדות החינוך שלה הסתכמו ב-2-3 ישיבות. מספרם של רבני ערים וישובים מבין חסידי חב"ד בארץ הקודש יכל להימנות באצבעות של יד אחת ובתי כנסת של חב"ד אף הם לא הגיעו אלא לכעשרה, במשך השנים מאז לא רק שגדל מספרם הכמותי בלע"ה של חסידי חב"ד בארץ, אלא גם, כדוגמא בלבד, מספר מוסדות החינוך שלה מכל הסוגים ומכל הגילים מגיע למאות כ"י, מספר רבני ערים וישובים שהם חסידי חב"ד גדל בעשרות רבות כ"י. מספר בתי הכנסת החב"דיים בארץ הקודש מגיע לקרוב לאלף כ"י, שלא לדבר על היקף הספרות החב"דית המתפרסמת ומופצת בארץ הקודש, מפעלי החסד הרבים, מוסדות ומפעלי הרבצת תורה ויהדות והפצת המעיינות, התחככותה של חסידות חב"ד על המוני בית ישראל שלמדו להכיר אותה, לפחות חלקית, השתקפותה בתקשורת. כל זה, כאמור, בהנהגתו ובהכוונתו הישירה והצמודה של כ"ק אדמו"ר זי"ע. (מובן ופשוט שגם התעצמותה הרוחנית והאיכותית של חסידות חב"ד כדרך בעבודת ה', תוך קיום לגיונות של לומדי תורה, נגלה ופנימיותה בעמקות, ועובדי ה' בדחילו ורחימו - התפתחה מאוד מאוד, במימדים עצומים במשך הדור השביעי, אך אנו דנים על הצד הכמותי, כאמור).

*

מובא בתורת החסידות המשל על התייחסות רגלי הגוף לראשו. הראש זקוק לרגליים, בתנאי שהרגליים מחוברות אליו כחלק מקומה שלימה, מקבלות חיותם ממנו, ואינן צועדות צעד רק על פי רצון הראש. היו וישנם ב"ה בתנועת חב"ד "רגליים" לאלפים, אישים הפועלים ועוסקים במסירות

ובנאמנות ובהתקשרות מוחלטת לראש, הוא, כמובן, כ"ק אדמו"ר זי"ע, אך אחד המיוחד ביניהם היה אחי רבי יוסף ז"ל, שהעמיד את כל חנו הייחודי וכוחותיו הנפשיים הנפלאים ואת כל כולו לרשות כ"ק אדמו"ר זי"ע, בהתקשרות ובהתמסרות ונאמנות מוחלטת וללא סייג, וכך היה מראשי בוני ממלכת חב"ד בארץ הקודש כאשר חלק גדול מן התופעות המנויות לעיל הופעלו על ידו בניצול קשרים שיצר באמצעות חנו, פקחותו ומרצו.

*

ברור לי שרבים מאוד מקוראי שורות אלה יזקפו עיניהם בתמהון על דברים שלא נשמעו ולא נראו ולא נודעו עד היום. אכן, רבי יוסף ז"ל פעל ועשה את פעולותיו הנשגבות בצנעה, מבלי ששמו ותמונתו יפורסמו, ומבלי שאיש, מלבד הנוגעים בדבר, ידע על כך. דבר זה כשלעצמו מבטא את העובדה שכל פעולותיו נעשו אך ורק לקיום רצון קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בלי פנייה עצמית.

ברם, כל המעוניין יצא וילמד מפי ראשי ומנהל ועסקני מוסדות ומפעלי חב"ד בארץ הקודש בכל סוגיהם ויווכח שהדברים שנכתבו כאן הם דברי אמת. חלקם הגדול הושמעו (ואף הוקלטו) באזני האבלים מפי הנוגעים בדבר במשך ימי האבלות.

*

ידוע לכל חלקו העצום של רבי יוסף ז"ל בהקמת וקיום ההתיישבות החב"דית בלוד ובקרית מלאכי ועוד, ופעילותו העצומה לקליטת יהודי גרוזיה ועולי מדינות אחרות מתוך חסידי חב"ד. דברים אלה, באופן טבעי, לא יכלו להיעשות מאחורי הקלעים אבל הנסתר מפעולותיו של רבי יוסף ז"ל רב מאוד מאוד על הגלוי.

*

אי אפשר לפסוח על פעולותיו למען אישים פרטיים מאנ"ש ומחוצה להם במסגרת קשריו עם הגורמים ברשויות השונות. גם מעשים אלה לא ניתן להם פומבי.

*

על לשונו של אחי ז"ל היה רגיל הפתגם המופיע בלוח "היום יום" של יום הולדתו (ה' אייר): "נשמה יורדת לעולם הזה וחייה שבעים-שמונים שנה,

כדי לעשות ליהודי טובה בגשמיות ובפרט ברוחניות", הפתגם שאותו חי בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו ושינן אותו תמיד ועשה הכל לביצועו ולהבאתו לידי פועל ממש במשך שנות חייו שהיו, כאמור בפתגם, שבעים-שמונים שנה.

על פי כלל שקבע כ"ק אדמו"ר זי"ע בכגון דא: "והחי יתן אל ליבו" - ישמשו נא שורות אלה דוגמא והוראת דרך לעסקנות אמתית וטהורה בהתמסרות מוחלטת ללא סייג לרצון קודשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע תוך חתירה לאמת הצרופה והעמידה עליה וללא פרסום עצמי.

לדמותו של חסיד אמיתי

מסופר¹ כי כאשר הרה"ק רבי יהודה לייב אייגר זצ"ל "נתפס" לחסידות קוצק – שיגר אביו הגאון רבי שלמה אייגר זצ"ל שליח מיוחד לקוצק כדי להשפיע עליו לחזור בו.

הגיע השליח, למדן ונשוא פנים, אל העיירה קוצק והתהלך בסימטאותיה ספוגות הבוץ. כאשר פגש חסיד שאלו: "היכן נמצאים כאן החסידים?". זקף הלה עיניים תמהות: "וכי מי בשר ודם יכול לדעת זאת, והרי איזהו חסיד – המתחסד עם קונו?".

ליובאוויטש, בדרכה שלה, אכן, חינכה לפנימיות ולהתרחקות מלאה מחיצוניות ובלטות. יחד עם זאת, מאידך, לא גרסו בליובאוויטש "משחק מחבואים", מעשה "צדיק נסתר".

דווקא מידת ההשתוות, שכבר הבעש"ט הק' לימדה, אומרת שעבודת ה' צריכה להיות אך ורק כלפי הקב"ה, מבלי להבליטה מול הזולת, ובה במדה – מבלי שהזולת יתפוס מקום בנפש כדי לברוח ממנו.

רק כך יתכן שפרחי חסידים יראו וילמדו מן החסידים האמיתיים באיזו הדרך ישכון אור כדי לקיים את רצון הקב"ה, ולבצע את כוונתו, יתברך, להיות לו דירה בתחתונים.

כך הבחין צעיר חכם מבקש ה', בלודז' שלפני כ-90 שנה, באורה המבהיק והנשגב של חסידות חב"ד, הבוקע מדמותו של החסיד הגדול רבי שניאור זלמן שניאורסאהן זצ"ל שהתגורר שם, ונמשך אליו, אל האור.

היה זה רבי מנחם זאב הלוי גרינגלאס זצ"ל אשר נמשך והתקרב אל האור ומצא את שאותה נפשו לרוות את צמאונו במעיין החסידות מפיו של חסיד ותיק. לא ארכו הימים ורבי מנחם זאב זכה להכנס אל ההיכל פנימה ולהתקרב אל המאור הגדול, כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, מורה ומאורה של חסידות חב"ד, ואל ישיבת תומכי תמימים, בית היוצר לנרות להאיר, תמימים העובדים עבודה תמה ושלמה את בוראם, ועוסקים בתורה הנגלית ובפנימיותה, ביראת שמים טהורה, בעבודה שבלב זו תפילה ובאהבת ישראל – כל זה במדה גדושה.

1. נדפס כ"מבוא" לספר "ליקוטי סיפורי התוועדויות" על תולדותיו של הגה"ח רבי מנחם זאב גרינגלאס זצ"ל, הוצאת חזק, תשע"ב.

שם, בישיבת תומכי תמימים באוטווצק, טבל רבי מנחם זאב הצעיר כל כולו, בכל לב ונפש ומאוד, במימי הדעת הטהור, המים החיים והזכים היוצאים מן המעיין הנובע - וחי בהם בכל אבריו וגידיו משך כל השנים עד מלאות 94 שנותיו עלי אדמות, עם סיום שליחותו הק' עלי ארץ, ביום כ"ב טבת תשע"א.

כך הצליח רבי מנחם זאב הלוי גרינגלאס זצ"ל, עם היותו חסיד פנימי באמת ומצניע לכת, להוות פנס רב עוצמה הזורק אלומות אור בשפע אל החוץ. כל מי שנפשו כמהה אל האור האלקי שבתורה ובפנימיותה, וכל מי שחיפש דרך לעבוד את קונו כראוי - מצא בו את הכתובת הנכונה להדרכה והכוונה כיצד לצעוד בדרך העולה בית א-ל, וזאת הן על-ידי שמיעת נועם צוף אמריו, והן, ובעיקר, על-ידי הסתכלות בדרכיו ובהליכותיו בקודש.

אחד המאפיינים הבולטים ביותר באישיותו, בדמותו ובקומתו הרוחנית של רבי מנחם זאב היתה התקשרותו העמוקה, הנפשית והפנימית אל כ"ק אדמו"ר זי"ע, המאור הגדול של הדור השביעי.

רבי מנחם זאב זצ"ל היה חייל נאמן בשרותו ובשליחותו של הרבי למילוי משימת דורנו לזרז ולהחיש את ביאת המשיח על-ידי הפצת המעיינות בחוגים רחבים ביותר. רבים וטובים זכו לטעום את טעמו המתוק של עץ החיים, בזכותו ועזרתו של רבי מנחם זאב זצ"ל, לרוב בהכוונתו הישירה של כ"ק אדמו"ר זי"ע, שלא לדבר על תלמידיו ומושפעיו הישירים, צורכי התמימים שומעי לקחו שראו והכירו עבודת אמת והאור כי טוב, והתקשרות אמת לרבי, בדמותו והדרכתו של רבי מנחם זאב זצ"ל.

זה היה רבי מנחם זאב הלוי גרינגלאס זצ"ל: חסיד אמיתי, במלוא מובן ומשמעות המושג הנאצל הזה.

*

ספר זה, המהווה נסיון לרכז שביבי אור נגוהות לדמותו הטהורה של רבי מנחם זאב זצ"ל, ודאי יתרום גם הוא, במידה זו או אחרת, למבקש ה', למלא מוחו וליבו בתוכן האמור.

*

בשולי הדברים יורשה לי להוסיף בנימה אישית:

היתה לי הזכות הנפלאה, כמעט בכל עת שזכיתי להיות בחצרות הקודש, לשהות בזמנים הפנויים במחיצתו של רבי מנחם זאב זצ"ל, והשתדלתי לשתות בצמא את דבריו המאלפים ולהתאבק בעפר רגליו.

היתה לנו, בדברים רבים, נקודת מבט משותפת, וביניהם, השקפה המבוססת, בין השאר, על התייחסותו המיוחדת לחוגי הישוב הישן בירושלים עיה"ק. ידועים, בין השאר, קשריו המיוחדים עם שאר בשרו הגאון המקובל רבי אשר זליג מרגליות זצ"ל, מראשי החוגים הקנאיים בירושלים, קשרים שזכו לעידודו ולהמרצתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע (ראה בפרק המוקדש לכך בגוף הספר).

למדו ממנו שיש, פשוט, לעסוק בתורה הנגלית והפנימית במסירה ונתינה, לעמול בעבודת התפילה, להתרחק ממילי מאוויים בהמיים, ולהתמסר, עד כדי מסירות נפש, לכ"ק אדמו"ר זי"ע ותורתו הק', להדרכתיו ולהוראותיו הק' ולקיימן במילואן ובתמימות.

זו היתה החסידות שהשתקפה מאישיותו המיוחדת במינה הבלתי נשכחת.

מכתבו של דודי הגה"צ רבי משה הלוי בוקסבוים זצ"ל הי"ד¹

אל גיסו – אבי מורי הרה"ג רבי ברוך יהודה בלוי זצ"ל

ב"ה², יום א' לסדר "בזאת יבא אל הקודש"³, שנת תרצ"ד, יצ"ו בכ"א. לכבוד גיסי⁴ היקר, הרבני המופלג בתורה-ויראת-שמים, חסיד ועניו, זית רענן, עץ פרי, יפה תואר, חריף ושנון.

וכ' כבוד-שם-תפארתו מו"ה יודא יעלה מעלה מעלה לנצח נצחים אמן. הנה מכתבך הנכתב בעונה גדולה קיבלתי בעונג רב, וכבר מצינו בסוף סוטה ברב יוסף שאמר לא תתני ענוה דאיכא אנא. וכבר דשו בה רבי'ם⁵ שאדרבה שזה גופא נראה כגאות.

ונ"ל דהנה ידוע הפלוגתא בסוף הוריות דסיני ועוקר הרים איזהו עדיף, וסיני נקרא בקי, עיין שם ברש"י ז"ל⁶ הטעם.

ונראה להוסיף דהנה איתא בגמ' חולין⁷ ת"ח שאמר הלכה וכו' אין מזחיחין אותו, ופרש"י⁸ גאותך גרמה לך שלא הטית אוזנך לשמוע דבר כהלכתו. הענין מובן, דהנה מי שהוא חריף א"א לו לשמוע כ"כ מפי רבו,

1. לא כאן המקום להאריך בתיאור דמותו המיוחדת, יצויין רק כי רבי משה זצ"ל כיהן כראש ישיבה והעמיד תלמידים רבים שרבים מהם והוא ומשפחתו בתוכם עלו על המוקד בשנות הזעם, הי"ד.
2. פיענח המכתב מכתב-היד ותוספת ההערות והציונים נעשו בידי נכדי ברוך הכשרונות הרב ברוך בלוי שי', וזכות הרבים תלויה בו. במהדורה זו נוספו גם חלוקה לקטעים, פיסוק ופיענח אי אלו ראשי תיבות למען ירוץ הקורא בו.
3. ל' ניסן, א' דראש חודש אייר.
4. ויקרא טז, ג.
5. הנמען, אבי מורי הרה"ג רבי ברוך יהודה בלוי זצ"ל, היה בעלה של הרבנית רחל טעמל ע"ה, שהיתה אחותו של הכותב זצ"ל.
6. חדא"ג מהרש"א שם, של"ה פר' עקב-ענוה, פ., חיד"א שם ועוד. ראה לקוטי שיחות חיי"ג ע' 33, תו"מ התוועדיות חלק מ ע' 11 וחלק כג ע' 10 ובכ"מ שם.
7. ד"ה וח"א עוקר הרים וז"ל: רב יוסף קרו ליה סיני לפי שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני אבל לא היה מפולפל כרבה.
8. דף ז ע"א.
9. ד"ה מזחיחין, בלישנא קמא.

משום דסומך על דברי עצמו, וע"כ אסור לומר לו גאותך גרמה, כי באמת אינו מחמת גאות, רק מצד חריפתו. אכן לפ"ז עכ"פ שפיר שייך למקרי סיני מי שהוא בקי, כי זה באה לו מחמת שהוא ענותן, כי מצד חריפותו¹⁰ הי' עניו ביותר, ואף שלא מצד חריפותו הי' עניו והנה ע"כ התורה נתנה בסיני להראות שאין¹¹ התורה מתקיימת אלא למי שהוא עניו, וכמ"ש חז"ל¹² כנחלים נטיו וכו'.

ובדרך הלצה יש לפרש לפ"ז גם הטעם שלמה נקרא עוקר הרים בשם חריף. דהנה מצינו¹³ אצל מ"ת שנעקרו ההרים הגדולים שיקבלו התורה עליהם, ואמר הקב"ה למה תרצדון הרים גבנונים וכו', עיין בגמ' שבת פח¹⁴. והטעם מחמת שהיו הרים גדולים א"א לקבל כל התורה כלה עליהם, כי לפעמים אינם שומעים כ"כ מרבן, מחמת שסומכים על הגדלות והחריפות שבהם¹⁵, וגם יכלו לבלות כל ימי חייהם כו' במסכת אחת מחמת חריפותם, כי התורה אין לה סוף, וא"כ א"א שיתקבלו כה"ת. ובאמת אמרין שם בש"ס ע"ז¹⁶ שבת¹⁷ קודם לגמור והדר לסבור, וע"כ נקראו בשם עוקר הרים, שנתעקרו ההרים, אבל לא נתנה עליהם כה"ת כנ"ל. אבל מי שהוא סיני ואינו רוצה לבלות בפלפול שלו כלל רק למד ושמע מרבו וסומך רק עליו, לזה אפשר לגמור כה"ת כולה ולבוא לידי גמר, וע"כ הוה ממש כסיני שנתקבלה עליו כה"ת.

ובזה יובן הגמ' דעירובין יג: מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותם מפני שעלובין היו וכו'. וקשה וכי משא פנים יש בזו, והא ב"ש הוה חריפי טפי, כדמוכח מתוס' עירובין ו'¹⁸ וחולין מ"ד.¹⁹ ע"ש, וא"כ היה צריך לקבוע הלכה כמותם. ואי משום שב"ה היו רוב, הלא הגמ' לא קאמר טעם זה, ודו"ק. אכן הענין משום דב"ש היו חריפי טפי זה נחשב לגרעון כנ"ל,

10. כלומר - מצד מצב חריפותו.

11. ראה סוטה כא: ושם - אר"י אין ד"ת מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו.

12. ראה תענית ז. (מה מים . . . אף ד"ת אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה).

13. ראה מגילה כט.

14. סוגיא דמתן תורה.

15. ראה חדא"ג מהרש"א סוף הוריות ד"ה חד אמר.

16. דף יט. ושם - אר"י לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה. וברש"י.

17. דף סג.

18. עמ' א ד"ה כאן לאחר ב"ק.

19. ד"ה ורבי יהושע, ראה גם גמ' יבמות יד.

כי לא דקדקי מפי רבן כל צרכו. אבל ב"ה נקראו עלובין, היינו ענוין, וא"כ דקדקו מפי רבן כנ"ל, וע"כ זכו שיקבעו הלכה כמותן.

לכאורה נראה שדברי הוה כנגד התוס' ²⁰ הנ"ל בעירובין ו. ע"ש, אכן כד מעיינת שפיר התם דברי התוס' ²¹ צריכין תלמוד. שלכאורה נראה מגמ' דידן דהטעם שקבעי הלכה כב"ה מפני שעלובין היו, ולדברי התוס' משום דהי' רוב ומכח שהב"ק הכריעו הב"ה שי' הלכה כמותן.

והגם דלפי פשוטו י"ל דמכח זה הי' הב"ק, משום דב"ה עלובין היו, אבל אם לא היו עלובין אז לא הי' הב"ק, משום דחריפי עדיף מרוב, אבל זה דוחק. דזה ודאי דרוב עדיף, דהתורה אמרה ²² אחרי רבים להטות, ואינו תלוי כלל בחריפות, והכתוב לא תהי' אחרי רבים לרעות ²³ לא נאמר לענין זה ²⁴ ודו"ק, וד"ל כי קצרת.

אכן נ"ל דע"כ יצאה הב"ק להוציא כ"א מטעות, שלא יאמר דחריפי עדיף מרוב. והא דאמר בעירובין מפני דעלובין היו, זה קאי על מה שהיו ב"ה הרוב, והא ב"ש חריפי טפי היו, וא"כ הי' צריך להיות שיהיה דעת חכמים נוחה מהם. ועל זה אמר מפני שעלובין היו, וא"כ היו מדקדקים יותר מפי רבן מב"ש, וע"כ הי' להם הרוב ²⁵.

ובזה נתיישב קשיא עצומה ששמעתי מפי ת"ח גדול בעירינו. דהנה אמרינן בנדה דף ²⁶ שלא רצו לפסוק כר"א משום דשמותי הוא, ופרשו התוס' שמותי משום דהי' מתלמידי ב"ש, ומי שלא רצה לפסוק כמותו הוא ר"י. והנה התוס' כתבו בחולין ובעירובין שם שר"י דאמר אין משגיחין בב"ק ס"ל דאין משגיחין כלל בב"ק, אף גבי מעלה דב"ה, וא"כ האיך א"ל דהוא בעצמו לא רצה לפסוק כמותו משום דהי' מתלמידי ב"ש.

ואמר לי שהקשה זאת להרב הגאון מראדימישלא ²⁷ ולא אמר לו תרוץ.

20. שנקבעה ההלכה כב"ה משום שהיו רוב והב"ק באה לומר דכך הוא אפי' דב"ש חריפי טפי.

21. וכן בתוס' חולין שם ד"ה ור"י, וב"מ נט: ד"ה לא בשמים היא, וביבמות שם ד"ה ורבי.

22. שמות כג, ב.

23. שם.

24. שנחשוב את ב"ה כ'רעות' משום דהיו פחות חריפי ונאמר דאין הלכה כמותם.

25. צע"ק ממשניות שבת א, ד.

26. עמ' ב.

27. הגאון החסיד רבי שמואל ענגל זצ"ל, הנודע בשם "הרב מראדאמישלא" ובעל מחבר ספר "שורת מהר"ש" (ח' כ"כ"ט). באחרית ימיו כיהן כראב"ד קאשוי, מקום מגורי משפחת בוקסבוים עליה נמנה הכותב.

ולפי הנ"ל שפיר נתיישב, דהנה גם ר"י מודה דהלכה כב"ה מכח דהוי רוב, והב"ק לא הי' רק שלא יטעו לומר דחריף עדיף, כנ"ל, ועל זה קאמר ר"י דלא משגיחין בב"ק רק הלכתא כב"ה בלא הב"ק, ואם לא היו הב"ה רוב לא הי' כלל מועלת הב"ק, וד"ל.

ואמרתי לו כמה תירוצים בזה, ואכמ"ל. וברור אצלי שהרב הגאון ידע כמה תירוצים בזה ומחמת פשיטת היישובים דיש על זה על כן לא ענה עלי'.

ובאמת בפשטיות ל"ק מידי, דהנה שם בנידה יש שני פשטים ובחולין ג"כ יש שני פשטים וא"כ איכא תרי בהדי תרי וד"ל.

ובזה י"ל מה שקשה דהלא ר"א היה מתלמידי ר' יוחנן בן זכאי²⁸ ולמה נחשב רק לתלמידי ב"ש. אכן הענין דמצינו בר"א בסוכה כח²⁹ שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו, וע"כ אין הלכה כמותו משום דאין הלכה כב"ש, והוא אמר כל מה שלמד מב"ש, וג"כ דאמר הלכה בשם ריב"ז ג"כ לא רצו לפסוק כמותו, שלא ימשכו לפסוק גם לענין הלכה אחרת שנאמרה מדברי ב"ש. ואגב י"ל ג"כ למה לא ימשכו בתרי' גם לענין דבר אחר, משום דהי' גם מתלמידי ב"ה, ויסברו שהלכה כמותו בכל מקום, ולא עוד אלא שיראו שהוא מדקדק הכל מפי רבו יקבלו כל דבריו, כנ"ל גבי ב"ה, ובאמת כי ר"א לא נחשב זה אצלינו לשבח, כי אמר גם הלכה מב"ש והם לא קבלי כ"כ מפי רבן כנ"ל, ודו"ק. ואין להאריך. ויה"ר שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו יתברך.

ובזה נתיישב ג"כ שלכאורה קשה דלפי דברי התוס' הי' הב"ק סותרת, שאמרה שהלכה כב"ה ואח"כ אמרה דהלכה כר"א, היינו כב"ש. ואף שנראה שהתוס' ב"מ נט³⁰: הרגישו בזה, עדיין אינו נתיישב כ"כ, וד"ל. אכן ר"א אמר גם מריב"ז, והוא היה המדקדק מפי רבו כל צרכו, וע"כ יצאה שהלכה כמותו, וזה היה גם גבי ב"ה כנ"ל, והגם ששם הי' הב"ק מסיבות דבר אחר, כנ"ל, צ"ע עוד בדבר זה ודו"ק. ויש לצדד לכאן ולכאן.

28. ראה אבות ב, ט.

29. עמ' א.

30. ד"ה לא בשמים היא.

ובזה מוכן ג"כ הגמ' דפסחים סו. ת"ר פעם אחת נתעלמה מב"ב וכו' אמרו איש אחד עלה מבבל והלל הבבלי שמו [וכבר רבו הדקדוקים בזה³¹] דהנה אמרו בגמ'³² דבבל עמוקא, היינו שהם חריפים³³ ביותר מבני מערבי, ובני מערבי הם בקיאים יותר, וכמו שרואים שתלמוד בבלי עמוקא יותר מתלמוד ירושלמי, וע"כ אמרי איש אחד עלה מבבל, היינו שהוא חריף.

וא"ת א"כ לא דקדק כ"כ מרבו, על זה אמרי והלל הבבלי שמו, שהוא הלל המפורסם בענוות שלו, כדאמרינן בשבת לב. וא"כ דקדק יפה מפי רבו, ואפשר לסמוך עליו. ואח"כ כשהתחילין לקנטרן בדברים נתעלמה גם ממנו ההלכה, כי הקב"ה משלם מידה כנגד מידה³⁴, דהנה הגאות גורם שאינם שומעים מפי רבן כנ"ל, וע"כ עשו לו כמי שאינו שומע מפי רבו, וד"ל. וזה שמסקינן בגמ'³⁵ שכל המתיהר תורתו נשכחת, וד"ל. כי הכל לפי פשטיות, אבל באמת ח"ו לומר שהלל התגאה עליהם בתורתו, רק נחשב לו לעוון מחמת שהי' להם צער מדבריו, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה³⁶, והוא הי' מתכוון להוכיח אותם באמת.

ובזה נבוא אל הביאור מה שאמר ר"י לא תתני ענווה דאיכא אנא. דהנה בסוף הוריות איתא דסיני ועוקר הרים נחלקו בה איזו עדיף, שלחו מתם סיני עדיף, הכל צריכים וכו', ואעפ"כ לא שמעי להם, ומלכו את רבה, אע"פ שרב יוסף סיני הוה³⁷ כנ"ל, דתלמוד בבלי חולק על הירושלמי דעוקר הרים עדיף, דהם היו חריפים³⁸, אבל בני מערבי לשיטתם דסיני עדיף, דהכל צריכים לו מחמת דהלכתא כמותו כנ"ל. והנה הבקיאיות עדיף משום דהעיקר הוא ללמוד וללמד לשמור ולעשות³⁹ ומי שהוא חריף ומבלה כל ימיו במסכת אחת א"א להיות יראת חטא בשלימות כי אינו בקי בהלכות, אבל מי שהוא סיני יכול להיות גם יראת חטא. וזה שאמרי חז"ל⁴⁰

31. ראה פתח עינים שם, בן יהוידע שם, דברי יציב אבה"ע סו"ס קטז, משנה הלכות ח"ב סי' מא, ועוד.
32. פסחים פז סע"ב.
33. ראה לקוטי שיחות שם ע' 32 הע' 23.
34. סנהדרין ז.
35. ע"ב ושם - כל המתיהר חכמתו מסתלקת.
36. יבמות קכב. וברש"י.
37. הוריות שם וסוף ברכות.
38. ראה רש"י חגיגה י. ד"ה אפי' מש"ס לש"ס, וראה לקוטי שיחות שם.
39. ראה אבות ד, ה.
40. ברכות לג:

ועתה מה ה' וכו' אין לגבי משה וכו', כי משה הי' עניו וע"כ זכה ללמוד כל התורה ולא הי' קשה אצלו להיות יראת חטא.

ובזה י"ל הפלוגתא בערובין⁴¹ ת"ר וכו' נחלקו ב"ש וב"ה אם טוב שלא נברא משנברא, נמנו וכו'. ועיין דקדק המהרש"א ז"ל⁴² דהנה ב"ה לשיטתם דסיני עדיף, וא"כ שפיר יכול להיות נשמר מכל חטא ועון, וע"כ טוב שנברא, אבל ב"ש דחריפי טפי, לשיטתם אזלי, שא"א להיות בקי בכל התורה בשלימות, וע"כ טוב שלא נברא. והנה באמת אינו בנמצא בעולם כ"כ בני אדם שיהיו בקיאים כמו חריפים, כי זה הוא דבר שתלי בדעת, ואע"פ שלא למד הרבה. ולבקיאות צריך ללמוד ולחזור, וזה דבר שרואים בחוש שכן הוא, וזה שאמרי נמנו, פרוש שנמנו בני האדם שבעולם וראו שהלכה כב"ש שטוב שלא נברא, וע"כ עכשיו שנברא יפשפש, היינו שיחקור וילמוד עד שיבוא על הטעות. והנה מי שהוא יכול ללמוד ובקי בכה"ת א"א לו לומר שאינו בקי, רק שלא יחזיק טובה לעצמו כי לכך נוצרת כמו שאמר ריב"ז⁴³.

וזה שאמרינן משמת רבי, שהוא הי' המסדר משניות⁴⁴, והי' בקי בכה"ת, בטלה ענווה ויראת חטא. פרוש ענוה כנ"ל שצריך לשמוע מפי רבו ולהעמיד הלכה על בורי' ולהיות בקי בכה"ת, ועל זה בא ר"י שהוא ג"כ עניו, היינו בקי בתורה, כמו דאמרינן בהוריות⁴⁵, וא"כ עדיין לא בטלה ענוה. ור"נ אמר לא תתני יראת חטא דאיכא אנא ג"כ כנ"ל, דמי שהוא בקי⁴⁶ יכול להיות יראת חטא, ואין אצלו שום דבר פלא. וזה שאמר ר"י אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, כמ"ש לעיל, שמיום מ"ת מוכח שהעיקר הוא סיני, כי עליו נתנה התורה, להראות שהעיקר הבקיאות ולא החרירות. והנה בקיאים אינם נמצאים כ"כ אבל חריפים כמה איכא בשוקא וע"כ אמר אי לאו האי יומא, דמוכח משם שהבקיאות היא העיקר, כמה יוסף איכא בשוקא, אין אני חשוב כ"כ, וד"ל.

41. שם.

42. מכות כג: ד"ה תרי"ג.

43. אבות ב, ח.

44. רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה, ראה רש"י ב"מ לג: ד"ה בימי רבי, ורש"י שם פו. ד"ה סוף המשנה.

45. שם.

46. צע"ק מרש"י מגילה כח: ד"ה הי צנא מלא ספרים ובלקוטי שיחות שם הע' 21.

היוצא לנו מזה שבני מערבי הם בקיאים ויראת חטא, וא"כ אשריכם בני מערבי שענוה ויראת חטא יש בידכם.

ובאמת גם אני הולך בשיטתיך, שהעיקר רק ללמוד על הדף, ולא הפלפול של שקר, וקודם לגמור וכו'. רק כשכתבים איגרת א"א לכתוב פשט באיזה תוס', ע"כ צריך לילך בדרך הפלפול אפילו שאינו אמת, עכ"פ נשאר הגמ' והתוס' שהם אמת. וכ"כ הח"ס⁴⁷ שזה תועלת של הפלפול שזוכר מכח זה כמה גמ' ותוס', ויש להאריך בזה. אכן קצר המצע מהשתרע, וא"א לשקר בלא אמת⁴⁸, כי אפילו שכתבתי שלא כשורה יש בכמה מקומות להאיר ע"ד הפשט, כמו התוס' דמו"ק, שכך מצאתי בשם המפרשים, שכתבו שאינו מובן להם התוס', והניחו בצ"ע. וכתבתי לך שם רק פשט. וגם בתוס' שבועות ויש לעיין, ועוד בכמה מקומות, וכעת איננו זוכר מה שכתבתי שם⁴⁹.

ואקוה שזה האיגרת יהיה נראה בעיניך, כי יש בו קצת אמת בכמה מקומות, ובפרט נתערב בו דרוש, ואין משיבין על הדרוש⁵⁰.

והנה גם אני יודע שאין לך פנאי להשיב לי, רק כתבתי למען כבודיך, כנראה מענין האיגרת. ולמאוד שמח ליכי שאתה לומד ויגיעת שניהם משכחת עון⁵¹.

ותמחול לכתוב לי מה אתה לומד כעת. וכבר בקשתי ממך דרך הלימוד שלכם, ומה לומדים בישיבת מהרי"ץ שליט"א⁵².

פורש-שלומו הטוב ובשלום תח⁵³,
הק' משה סג"ל בוקסבום,
הכותב במהירות. ואותיות בלי מאירות.

47. חידושי חת"ס שבת קמ: בפיסקה - וע"ד הלצה.

48. ראה כש"ט סי' עב (ראה פרש"י במדבר יג, כז).

49. נראה שכוונתו למכתב נוסף שכתב לו בעבר.

50. כנפי יונה ח"ב סי' קכה.

51. אבות ב, ב.

52. ישיבת "בית יוסף צבי" של מהרי"צ דושינסקיא זצ"ל, שהנמען, בהיותו מזכירו האישי, השתתף בשיעוריו היומיים בישיבה.

53. הרבנית רחל טעמערל ע"ה, אחותו של הכותב ורעייתו של הנמען.

לזכות

הרה"ג הרה"ח ר' טוביה וזוגתו מרת חנה פרומט שיחיו בלוי

*

נדפס על־ידי צאצאיהם:

הרה"ח ר' יעקב מאיר וזוגתו מרת דבורה לאה שיחיו בלוי

ובנם הרה"ח ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת מלכה שיחיו

ילדיהם מנחם מענדל, מושקא, לוי, רבקה, שטערנא שרה, רחל, ישראל אריה לייב שיחיו

ובנם הרה"ח ר' ברוך וזוגתו מרת בת שבע שיחיו

בנם מנחם מענדל שיחי'

ובנם הרה"ח ר' אפרים פישל זאב וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו

ילדיהם מנחם מענדל, גאלדא, שטערנא שרה, יחיאל מיכל יהודה לייב שיחיו

ובנם הרה"ח ר' שניאור זלמן וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו

בתם רבקה תחי'

ובנם הרה"ח ר' חיים אורי וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו

בתם רחל תחי'

ובניהם ובתם: רחל טעמרל, מנחם מענדל, ישראל שיחיו

הרה"ח ר' אהרן וזוגתו מרת רייזל שושנה שיחיו הלפרין

ובנם הרה"ח ר' מנחם מענדל וזוגתו מרת דבורה לאה שיחיו

בנותיהם חיה מושקא, פייגא רבקה, שטערנא שרה, דינה פעשא, שיינא, אסתר הדסה תחי'

ובתם מרת נחמה דינה ובעלה הרה"ח ר' יוסף יצחק שיחיו שוורץ

ילדיהם מנחם מענדל, לוי, משה, חיה מושקא, רבקה, דבורה לאה, גרשון זאב, שניאור זלמן

שיחיו

ובנם הרה"ח ר' לוי יצחק וזוגתו מרת מיכל שיחיו

בתם חיה מושקא תחי'

ובניהם: שמואל חיים, משה צבי, שניאור זלמן שיחיו

הרה"ח ר' אליהו וזוגתו מרת שיינא צפורה שיחיו וילהלם

ובתם מרת אסתר ובעלה הרה"ח ר' לוי יצחק שיחיו גופין

ילדיהם מענדל, יוסף משה, חיה מושקא, שרה רלקא, סטערנא, ישראל אריה ליב, דבורה לאה

שיחיו

ובנם הרה"ח ר' חיים דוד וזוגתו מרת אסתר לאה שיחיו

ילדיהם אברהם יצחק, חיה מושקא, רבקה, שטערנא, מנחם מענדל, שירה רישא, שניאור זלמן

שיחיו

ובנם הרה"ח ר' אורי וזוגתו מרת מרים שיחיו

בנותיהם חיה מושקא, רבקה, אסתר מלכה דינה תחי'

ובנם הרה"ח ר' לוי יצחק וזוגתו מרת גולדא בוניא שיחיו

ילדיהם שרה רבקה, חיה מושקא, דבורה לאה, מנחם מענדל שיחיו
ובתם מרת חיה מושקא ובעלה הרה"ח ר' בעריש שיחיו רוזנברג
ילדיהם רבקה, מנחם מענדל, דבורה לאה, שטערנא שרה, שלום שיחיו
ובתם מרת שרה רבקה ובעלה הרה"ח ר' יונה שיחיו הר צבי
ילדיהם מושקא, סטערנא, אסתר, מענדל תמר טעמערל שיחיו
ובתם מרת נחמה ובעלה הרה"ח ר' מנחם מענדל הלוי שיחיו פלדמן
בתם נעמי תחי'
ובתם מרת תמר טעמערל ובעלה הרה"ח ר' שלום דובער שיחיו גליצנשטיין
בנם לוי יצחק שיחי'
ובנם החתן הת' מנחם בן ציון שיחי' והכלה מרת חיה מושקא תחי'

הרה"ח ר' **פרץ אוריאל** וזוגתו מרת **רבקה** שיחיו **בלוי**
ובנם הרה"ח ר' שלום דובער וזוגתו מרת סימה שיחיו
ילדיהם חיה, פראדל, משה, מנחם מענדל, יוסף שיחיו
ובנם הרה"ח ר' ברוך יהודה לייב וזוגתו מרת דינה לאה שיחיו
ילדיהם שניאור זלמן, דב בעריש, שרה רלקה, ישראל, אסתר שיחיו
ובתם מרת חיה מושקא ובעלה הרה"ח ר' יהושע דוד הכהן שיחיו כהן
ילדיהם שמחה פראדל, שטערנא שרה, שיינא, רפאל נחום, מנחם מענדל שיחיו
ובנם הרה"ח ר' ישראל רפאל וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו
ילדיהם מנחם מענדל, אסתר שיחיו
ובנם הרה"ח ר' מנחם מענדל וזוגתו מרת דבורה לאה תחי'
ובתם מרת חדוה פראדל ובעלה הרה"ח ר' מנחם מענדל שיחיו פינסקי
ובניהם ובנותיהם: רחל טמרל, חיים אורי, ישעיהו, הדסה אסתר שיחיו

הרה"ח ר' **מרדכי מנשה** וזוגתו מרת **לאה** שיחיו **לאופר**
ובתם מרת מושקא ובעלה הרה"ח ר' לוי יצחק שיחיו שפרינגר
בניהם מנחם מענדל, ישראל אריה ליב, דוב בער שיחיו
ובנם הרה"ח ר' משה לוי יצחק וזוגתו מרת רבקה שיחיו
בנותיהם חיה מושקא, שטערנא שרה, רחל ציפורה פייגא תחי'
ובנם הרה"ח ר' ישראל אריה לייב וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו
ילדיהם סטערנא, שיינא, מנחם מענדל שיחיו
ובתם מרת שטערנא שרה ובעלה הרה"ח ר' לוי שיחיו בוטמן
בניהם מנחם מענדל, ישראל אריה לייב שיחיו
ובתם מרת רחל ובעלה הרה"ח ר' ישראל שיחיו חזן
ובניהם: מנחם מענדל, שלום דובער, שניאור זלמן שיחיו

